This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

UC-NRLF
$B 81 034

PLUTARCHI
AGESILAUS ET POMPEUS

REC.

C. LINDSKOG

VERLAG VON B. G. TEUBNER IN LEIPZIG

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.
751μ
Class V
1906

PLUTARCHI

VITAE PARALLELAE

AGESILAI ET POMPEI

RECENSUIT

CLAES LINDSKOG

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI LIPSIAE MCMVI

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI

PRAEFATIO.

Editionem criticam uitarum Plutarchi cum edere in animo mihi esset, fundamentum quodammodo et specimen totius operis elegi uitas Agesilaum et Pompeium. Quarum codices optimi et ii, quorum ad normas uitas recensendas esse credo, omnes seruantur.

Neque tamen me fugit, summam cautionem esse adhibendam, ne, quae de libris manuscriptis harum uitarum statuamus, ad ceteras uitas, re non diligenter explorata, transferamus. Nam Plutarchus iuga uitarum non omnia eodem tempore edidit. Habent sua fata libelli. Neque quisquam his rebus imbutus ignorat, codices plutarcheos haud paucos in aliis partibus ab aliis fontibus deduci: atque ordo uitarum in codicibus ualde uariatus, ut cauti simus, nos monet.

Fructum igitur laborum, quoad ad Agesilaum et Pompeium attinet, breuiter in medium afferam.

In his uitis quatuor genera librorum sunt, quae comprehendunt omnes et antea notos permultos et paucos a me repertos codices.

I. Dux et princeps huius generis est Seitenstettensis (*S*), saec. XI/XII, descriptus egregie a Michaëli[1]). Collatus post Wolfgangum Meyerum[2]) et Fuhrium[3]) a me.

1) De Plutarchi codice manuscripto Seitenstettensi. Progr. Berlin 1885. — Postea numeri foliorum paululum mutati, ut nunc 283 numerus extremo folio sit inditus: quod dico, ne quis ea re conturbetur posthac codicem inspecturus. Inter 263 et 264 unum folium sine numero. Addo, non primam manum mihi uideri ordinem quaternionum numeris graecis denotasse, sed aliam nescioquam.

2) De codice Plutarcheo Seitenstettensi eiusque asseclis. diss. Lipsiae 1890.

3) Berl. Phil. Woch. 1902 (22) p. 1436, 1531, 1564, 1597. Fuhrii collationem doleo mihi nondum notam fuisse, cum mihi ipsi egregia beneuolentia Monasterii S^ti Benedicti Seitenstettensis et eius Praefecti Biblioth. Prof. Dr. A. Salzeri occasionem daret codicis pretiosissimi con-

164758

Ad eundem ordinem pertinent:

Parisinus 1676 (F^a Sint., mihi H) saec. XV: cf. Sint. IV praef.

Parisinus 1677 (F) saec. XV: cf. Sint. I praef. XVIII.

Lectiones horum librorum inuenias apud Sint. IV praef. Nonnullis locis, ubi incerta uidebatur lectio, ueram scripturam facile inueniebam inspiciens collationem factam a Konto quodam in editione Reiskiana bibliothecae Kielianae.

Marcianus 385 (M^b Michaëli, mihi M) saec. XIV/XV: cf. Graux, Notes sur deux manuscr. de Plut., annuaire de l'assoc. pour l'encour. des études Grecques 1882, p. 114. A me collatus.

Vaticanus 1007 (V) anni 1428: cf. Graux l. l. In fine scriptum: *τέλος τῶν πλουτάρχου παραλλήλων. χειρὶ γραφέντων διακόνου γεωρ̈ τοῦ χρυσοκόκκης. ἀναλώμασι δὲ χριστοφόρου γαράθωνος. ἐτελειώθη μηνὶ ἀπριλλ κ' Η ϛ' ἔτους ,ϛ ϡ λ ϛ ἐν κωνσταντινουπόλει.* Continet 455 folia, extremo folio inditus est numerus 454 (fol. 217 habet *a* et *b*). Accedunt duo folia, ubi nil scriptum (nisi quod in extremo secundi $\frac{6936}{\frac{5508}{1428}}$ nostra scilicet aetate scriptum). — Quaternionum numeri antiquiores insunt

ferendi. Lectiones in Ages. et Pomp. his locis meae a Fuhrii discrepant: 1, 3 *εὐπολίας*, mg. *ἐξ ἱππωνίας*, 1, 8 *προσηγορεῦσθαι* S mg. (et Meyeri *προσαγορεύεσθαι* et Fuhrii *προσηγορεῦθαι* certe falsa), 8, 7 *τὸν θεὸν εἰπεῖν*. His locis me recte legisse pro certo fere affirmare possum. Contra Fuhrius 19, 24 *ἐκινδύνευεν*, quod ego praeterieram, recte uidit (MVP sic habent), 37, 19 *συρακοσίου*; atque idem his locis plus uidit quam ego: 10, 24 *πλέον* ex *πνέον* m. 2, 11, 9 *οὗτοι* ex *αὐτοὶ*, 12, 6 *ἀφελόμενος* ex *ἀφελώμενος*. Ego plus quam Fuhrius (et Meyer) his locis uidi, ubi affirmare audeo me recte adnotasse: 5, 22 *τὸ* in ras. 11, 14 *ταῦτά σοι* 18, 12 *κωδίων τὲ* 18, 14 *χαμάζε* 23, 16 *προοῆγε* (i. e. *προσῆγε*?) 25, 10 *τῆ* ναυμαχία** (post *α* erasum *ν* ^ supra *η* a m. 1) 31, 2 *ἥραιον* 33, 19 mg. *γρ. οἱ Θηβαῖοι* 33, 25 *τῶ νόμων* 38, 20 *ἀφιασιν* (sic, sine acc.) 43, 17 *ἀνδρίας* 44, 7 *ὦ* 48, 21 *δραγμῶν* 49, 12 *μεσσηνίαν*, *μεσσηνι* in ras. 52, 17 *νεκτάνεβιν* 58, 4 *ἀπολείποντος* ante corr., corr. m. 1 60, 13 *ὁ Πομπήιος* 62, 8 *καρρίνας*: supra *ρρ* aliquid erasum. 64, 2 *θαρραλέον* 65, 15 *ἐπεκεῖνα* 65, 26 *προ/σαγαγὼν* 70, 10 *τὸν* om. 71, 22 *στενοτέρας* 72, 11 *ὑπατίαν* potius quam *ὑπατείαν*. Litteras euanescentes m. 2 compleuit 58, 9 (*εφυγε τῶν ἐχθρ* *ταῖς γαμεταῖς ἐσυκο*) 59, 10 (*ρακος ἐμ*) et pag. 75 passim. Quas a Fuhrii et Meyeri lectionibus differentias in ceteris uitis inueni, alias afferam.

α usque ad νξ (fol. 447). Cum liber (posteriore scilicet tempore) ligatus est, quaternio κδ (177—184) ante κγ (185—192) ponebatur. Una manus per totum codicem. Correcturae rarae et semper primae manus. A me collatus.

Palatinus 286 (*P*) saec. XV. Antea a uiris plutarcheis non adhibitus. Continet uitas: Lycurgum Numam, Sol. Poblicolam, Arist. Cat., Them. Cim., Per. Nic., Ages. Pomp., Phoc. Dion., Aem. Paul. Timol. In fine scriptum: *δόξα τῷ θεῷ τῷ δόντι τὸ τέλος* et deinde *ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς κάμοῦ γεωῤ τοῦ γρηγοροπούλου*. Vita Pompei non, ut dicit Stevenson in catalogo Palat., mutila: uidetur hoc ex alio codice transtulisse; nam uix hic aliud quid latet. In omnibus uitis cum *S*, ubi hic seruatus est, et cum *H* [F^a] *F* congruit. Indignus igitur, qui ignotus iaceret. A me collatus.

Ambrosianus A 151 (*R*) saec. XV. In ceteris uitis nullius pretii. In Agesilao et Pompei parte priore Seitenstettensem sequitur: memoratu dignus, quia prorsus eodem loco Pompei incipiunt et in *S* et in *R* nouae manus. Manus secunda deinde Ambrosiani libri usque ad 79, 11 *δεξιοῦσθαι προθύμως* scripsit, ubi explicita est Pompei uita, et incipit noua uita in noua pagina. Munus mea uice conferendi humaniter accepit Dr. Dom. Bassi.

II. Matritensis (*N*) saec. XIV: uide Graux, Revue de Philologie V et Michaëlis, De Plut. cod. Matr. (Berlin 1893). Collatus a Rudolfo Beer apud Michaëlem l. l.

III. Sangermanensis (S^g Sint., *G* mihi) saec. XII: uide Sint. I praef. XV. Saepe litterae uerba lineae prorsus euanuerunt, imprimis in initio paginarum[1]). Post Solanum contuli ego.

IV. Laurentianus 69, 6 (*L*) anni 997, huius ordinis

1) Sic haud dubie iam Solani aetate, ut haud raro animaduerti (uelut 78, 25 *δῆμος ἠράσθη* difficillimum est legere, nec Sol. adnotauit). Ceterum Solani diligentiam nimis sane laudauit Schoemannus (apud Sint. I praef. XV): saepe lectiones non uidit, interdum abbreuiationes falso interpretatus est (sic 137, 2 *ἀποσπάσαι*, non *ἀποσπάσασθαι*, 140, 11 *ἐξανασταίη*, non *ἐξανέστη*, 122, 6 *τούτου*, non *τούτω* legendum).

antiquissimus testis. De hoc codice cf. Schoell, Hermes V 123 adn. 3, Graux (Fuhr) Rh. Mus. 1882, 229. Saepe manus secunda correcturas intulit, interdum alia manus rubrica. Pomp. 138, 29 *Σεπτίμιόν τινα* — 141, 17 *τὸν μὲν* (= unum folium) noua manus (m. 2?) scripsit, dein rursus uetus m. usque ad 144, 10, ubi denuo altera m. (*ἐξέλιπεν* | *ἑπτὰ*). A me collatus.

Ad eundem ordinem pertinet magna silua codicum, neque iniuste 'uulgatae' nomen fert hic ordo. Ex quibus Sintenis adhibuit Paris. 1671 (*A*), 1673 (*C*), ad quos addi possunt (Agesilaum et Pompeium continentes) alii multi, ut Paris. 1672, 1674, Urbin. 96, Palat. 167 ('Plutarchi Iannocii Manetti'), Vat. 137, Ambros. D 538. Quos, Parisinis exceptis, uel totos contuli uel hic illic inspexi, ut de iis iudicare possem.

Ex his omnibus a me commemoratis libris Sintenis in editione maiore adhibuit *G* et *AC*. In editione minore accesserunt *HF*. Videas igitur, post eius tempora ualde aucta esse adiumenta critica nouis libris inuentis.

De quatuor familiis codicum, quo modo inter se affines sint, disseram, postquam de singulis in quaque familia codicibus, quo modo inter se cognati sint, exposuero.

I. Incipiamus igitur a Seitenstettensi (*S*) et eius asseclis (*HFPVMR*)

De his W. Meyer in sua diss. diligentissime et haud sine bono fructu disseruit. Tamen nonnullas res maximi momenti non obseruauit. Et in ipso capite quaestionis, de ratione, quae inter *S* et ceteros codices intercedit, perperam mea sententia iudicauit. Accedit, quod collationes non habuit nisi *SHF* codicum et frustulorum *M*. Ex Vaticano nil nouit, Urbinatem et Ambrosianum ne esse quidem scit. Hac quidem in re omni culpa liber est. Sed peccauit, quod eas tantum uitas, quae in *S* leguntur, curauit, neque hic inter singulas uitas discrimen fecit. Duplex igitur uitium: nam debebat et unumquodque iugum uitarum separatim examinare (sic *N* in Ages. et Pomp. aliam quam in Demosth. Cic. cet. habere rationem non uidit) et omnes uitas plutarcheas, eas quoque, quae in *HF* non *S* leguntur, inspicere: hoc neglectum ei maiori detrimento erat.

Equidem de Agesilao et Pompeio solis nunc disserturum

me esse dixi. Sic cautius erit et tutius quodque iugum uitarum separatim tractare. Sed non opus sit addere, me codicum etiam in ceteris uitis rationem quam potui diligentissime habuisse. Sed de his uitis, nisi ad Ages. et Pomp. quoque aliquid momenti afferunt, loqui nunc omitto.

Codicis *S* prima manus desinit pag. 76, 1 uerbis *ἀμφίδοξον ἔσχεν*, ubi finis folii et quaternionis. Incipit manus nullius pretii: ut eodem modo etiam alibi prima manus deficit, cf. Mich. l. l. p. 8.

Ceteri codices huius familiae eadem perscripti sunt manu usque ad finem Pompei — excepto Ambrosiano, cuius prima manus scripsit usque ad 76, 1 (*ἀμφίδ. ἔσχεν*). Addo, in Laur. (*L*), ubi manus secunda correctiones a codice quodam huius familiae petiuit, hanc manum signum quoddam (ϑ) posuisse hoc ipso loco (post *ἀμφίδ. ἔσχεν*).

Et ex his rebus et ex eo quod postea exponam, apparebit, uitam Agesilai et priorem partem Pompei (— 76, 1) separatim tractandam, separatim posteriorem partem Pompei. Vitam Ages. et priorem partem Pomp. *α* uoco, partem posteriorem Pomp. *β*.

(*α*) Omnes codices *SHFMVPR* in *α* ad eundem archetypum redire certo certius est. 2, 14 *θνήσκων* (*ἀποθνήσκων* cet.) 3, 1 *οὖν* (*δὲ* cet.) 11, 2 *αἰσθανόμενος* (*αἰσθόμενος* cet.) 12, 6 *ἐπεβούλευεν* (*ἐβούλευεν* cet.) et aliis permultis locis, quos enumerare non opus est.

Tum ab altera parte *S* stat, ab altera *HFMPRV* (= *ε*) quos ad unum archetypum (*Z*) recedere uideas his non multis, sed sufficientibus locis: 6, 2 *καὶ* om. 6, 11 *καὶ καθάπερ οἱ* 11, 11 *σαφῶς* om. 14, 6 *σκιατραφίας* 15, 17 *μὲν* om. 30, 16 *κόρινθον* 35, 9 *ὡς εἰκὸς* om. 41, 17 *καὶ τὴν ἀρετὴν* 49, 19 *εἰς γῆν* 70, 10 *τὸν μέγαν*. Tum 10, 9 *μνημονεύουσιν* = $S^2L^2A^2$ 34, 7 *εἶναι* = *S* mg.

Horum codicum (*ε*) stemma statuere certum et definitum non licet, cum et ualde fluctuent et ad uulgatam haud raro transfugiant. Id certum est, *MV* coniunctissimos esse (*MV* soli contra ceteros 23, 12 *τροχαλεῖς* 23, 14 *κατειρωνευόμενος* 27, 25 *μὲν γυναῖκα* 31, 5 *εἰς Κόρινθον ᾐξίουν* 32, 6 *οἰκοῦν-*

τας 10, 11 *βραχύτητα* 13, 2 *στρατηγίας* 30, 17 *ἡρῶον* 54, 26 *περιέχουσαν* 39, 1 *δὲ καὶ κατ'* 48, 12 *ἄνθρωποι ἀνθοῦσιν*), item *HF* (16, 15 *ἡρισπόδας H ἠριπόδαν F ἡριππίδαν* cet. 24, 2 *οὐκ ἦν* om. *HF*, habent cet. 27, 22 *οὐκ ἔγραψε* 59, 13 *μεταβάλλεσθαι*). *PR* in ordine uerborum cum *MV* semper fere faciunt, in ceteris rebus uacillant. Pag. 73—75 (cf. infra) *R* et *F* cum *S* contra ceteros pugnant. (In *β F* et *P* coniunctissimi sunt: u. infra).

Venimus ad quaestionem et grauissimam et difficillimam: quae necessitudo sit inter *S* et *Z*? Hercher[1]) *S* et *H* gemellos esse existimabat, Michaëlis *S* fontem huius codicis esse dicebat: 'collectis enim omnibus illinc uariis lectionibus et comparatis cum hoc libro intellexi nihil proprii nisi errores suos habere Parisinum' (Mich. p. 7). Sed haec res nil pro certo probat. Nam potest *S* esse sic accurate scriptus, ut non nisi in minutiis peccaret. Et profecto librarium *S* diligentissimum fuisse satis apparet: accedit, quod in quibusdam licet paruulis rebus *Z* ueram praebet lectionem, ubi *S* falsam. In sua diss. W. Meyer pro certo statuere uoluit, *Z* non esse a *S* deriuandum. Duas imprimis rationes attulit (p. 28): 1) parum hoc ueri simile esse, cum respicimus naturam libri correcturis aetate aequalibus repleti atque obscurati, quarum magna pars certe falso in apographum fluxisset 2) multa menda Seitenstettensis in ceteris euitata nos uidere, quae non omnia ea sint, ut scribae opera expelli potuerint. Sed hae ambae rationes falsae. Nam 1) haud exigua pars correcturarum re uera in *Z* irruit: sic 1, 18 *συν$^{\sigma}$τρεφομένων S συστρεφ. Z* = S^1 corr. cum ceteris 5, 24 *προστιθέμενος Z* = *S* mg. 10, 9 *μνημονεύουσιν Z* = S^2 34, 7 *εἶναι Z S* mg. contra omnes ceteros[2]) 2) ubi menda in *S* euitata in *Z* inuenimus, has *Z* lectiones ex altera familia illatas esse Meyer ipse uidit: sed hoc nil probare demonstrare conatur hisce uerbis: 'Sed quis sibi persuadebit etsi saepius correc-

1) Plutarchi Vitae, Aristides et Cato maior. ed. R. Hercher, Berolini 1870. Praef. p. 1.

2) Sic 1, 3 *ἰωνίας H* credo falsam scripturam esse pro *ἱππωνίας S* mg.

turas ex fam. *Y* emanasse constat, fortuito omnibus locis permultis in uno *St* [*S*] deprauatis aut mutilatis a ceteris libris medelam repetitam esse ex familia *Y*?' Quae uerba aut prorsus non intelligo aut habeas praeclarissimum exemplum 'circuli in demonstrando'[1]).

Immo alio modo quaestionem soluere necesse est. Et spero me soluere posse, quamquam concedo uix aliam de Plutarchi uitis quaestionem tam acriter me distorsisse quam hanc. Ut rem absoluamus, ad alteram Pompei partem (β) transgrediamur. In qua parte *HF* cum *N* consentire iam Michaëlis obseruauit. 'Ubi igitur Seitenstettensis fides ita imminuitur, ut iam nulla sit, ibi Matritensis ad fidem adquirit, cum optimorum librorum Plutarchi uestigia premere incipiat' (Mich. De Plut. cod. mscr. Matritensi p. 4). Suo iure hoc miratur Michaëlis. Sed non uidit, etiam alio modo rem explicari posse: nam quid impedit, quominus credamus, non *N* ad *HF* cet., sed hos ad *N* codicis typum transgressos esse? Utra ratio uera est? Hanc primam soluamus quaestionem.

Michaëlem sequentes si statuamus, *N* codicem in parte β i. e. ab eo ipso loco, ubi *S* desinat, suam naturam mutare et ad *S* familiae typum transgredi, hoc mirum sane sit, sed possit, si quid uideo, uno modo (neque ullo alio) explicari: archetypum ipsum familiae *S* in duas partes discissum fuisse, in eas partes, quas ego α et β uocaui; ex quibus alteram (α) arreptam esse a Seitenstettensis libri scriptore, alteram (β) a *N*; antequam scisma factum esset, totum archetypum a librario *Z* (*z* codicum archetypi) exscriptum. Hoc modo rem explicari necesse esse Mich. non uidetur uidisse: nam apparet, si hoc statuamus, *S* non esse archetypum *z* codicum.

Sed haec tota ratiocinatio falsa est. In extremis enim paginis partis α (circ. pag. 73, 74, 75) codd. *HMVP* (i. e. *z* exceptis *F* et *R*) non ad *S* sed ad *N* recedunt. Confer hos locos (asterisco eas lectiones noto, quibus assentiunt ceteri codices [*LG*])

---

1) Ceterum addo, quo plures codices *z* inuenimus, eo magis rarescere eos locos, ubi *S* solus menda praebet. Nonnullis locis solus Ambrosianus partes *S* sequitur, item et *P* et *M* et *V*.

	NMVPH	*SFR*
73, 4	*παρήει	προήει
5	ἐκείνου om.	*ἐκείνου
5—6	*ἀλλὰ	ἀλλὰ om.
7	τοῦ σύλλα	*τὸν σύλλαν
9	*ὑγιαῖνον	ὑγιεινὸν
10	*ἐν	ἐν om.
10	μεγίστω	*μέγιστος
12	τὸν om.	*τὸν
13	γὰρ	*δὲ
15	*νενικηκότα	κεκινηκότα
20	*δεδιττόμενος	δειδιττόμενος (*F*?)
24	*ἐκείνης (αὐτῆς ἐκ. *Z*)	ἐκείνης om.
74, 4	*ἀνὴρ ὅμοιος	ἀνηρέθη δ' ὁμοίως (*S* corr.)
8	*γραμματίω u. γραμματείω	γραμματιδίω
10	ὅμοιος ὁ	*ὅμοιος
11—12	*ἔσχατον	ἐπ' ἔσχατον
12	*πολεμίων	πολέμων
14	*ἀππίω	ὀππίω
16	ἀπολιπέσθαι	*ἀπολείπεσθαι
19	*νόμιμον	νομίμων
21	*στρατείαν	στρατιὰν (πατιὰν *F*)
26	*θαυμάζοντος	θαυμάσαντος *F*
75, 8	ἂν om.	*ἄν
20	*αὐτὸν (sed *V* om.!)	αὐτὸν om. (*F*?)
29	*μετελθεῖν	ἐπελθεῖν

Iam igitur in hisce paginis, ubi *S* codicis lectiones habemus, *MVPH* sequuntur *N* codicis partes. Unde facile uidemus, in *β* ad *N* codicis similitudinem transgressum esse *Z*. Neque enim cogitari possit, *Z* primum cum recensione Seitenstettensi, tum in tribus his paginis cum *N* stare, deinde ad *S* reuerti — ipso eodem loco quo *N* ad *S* codicis familiam transgrediatur. Sui sunt etiam casui fines.

Accedit, quod lectiones in hac parte *β* codicum *N* et *Z* communes non eandem habent naturam quam lectiones *S* in *α*, sed redolent *N* codicis naturam. Saepe summam negligentiam uideas, rarescunt bonae lectiones. Ne minimum quidem du-

bitationis restat, quin ε in β priorem naturam exuant et *N* codicis sectentur partes.

Hinc ratio, quae inter *S* et ε intercedit, aperta fit. Eodem loco *S* deficit et *FR* incipiunt sequi partes codicis *N*; paulo ante ceteri ε idem iam fecerunt. Hoc casu non factum est. Archetypus codicum ε (*Z*) hoc ipso loco defecit. Cum autem *S* hoc loco desinat in fine quaternionis (quaternionibus scilicet proximis diuulsis)[1]), apparet *S* ipsum esse archetypum omnium ε. Ubi *S* defecit, ad alium librum librario *Z* codicis necesse erat refugere. Refugit ad librum *N* codici similem. Ex eo correcturas etiam in praecedentibus paginis (circ. 73—75) petebat[2]): quae correcturae in *HMVP* influxerunt, non in *FR*. Ceterum commemoro, etiam aliis locis in α hic illic lectiones, quae *N* sapiant, inueniri (u. infra).

Etiam alio modo probari potest, *S* archetypum esse ε codicum, si non Agesilaum et Pompeium modo, sed omnes uitas inspicimus. In octo paribus uitarum Seitenstettensis auxilio fruimur, et in his omnibus multae eximiae lectiones decerpi possunt, sed ualde deploramus lacunas hic illic in *S* exstare. Dicere solent uiri docti, quibus in partibus *S* codicis auxilio destituti simus, in iis ad ceteros ε codices refugere oportere: hos explere lacunas (sic Graux, Michaëlis, Meyer). Sed inquiras precor accuratius in has partes uitarum uel uitas, ubi deest *S*, exstant ε. Cum ex *S* persaepe lectiones optimas haurire possimus, in ε, ubi *S* non habemus, uix unum uel alterum exilem fructum carpere possis. Sic in Lycurgo una tantum bona lectio ex his codd. illata est cap. 18 ἀποκρινάμενος, quam quis neget coniecturam meram esse posse? Accedit, quod in Laur. 69, 6 haec ipsa lectio m. 2 suprascripta inuenitur! Quod, licet uera sit haec lectio, de auctoritate codicum ε hoc loco detrahit, cum ignoremus, quo modo haec lectio uel ad Laur. 69, 6 uel ad ε peruenerit, aut cui ius prius debeatur.

---

1) Haec extrema pagina in *S* ualde trita et spurcata est, et m. 2 saepe litteras euanescentes suppleuit.

2) Etiam aliis modis potest consensus *N* et *Z* in pag. 73—75 explicari.

Id certum est, ubi *S* defecit, ibi *Z* librarium ad alios codices coactum refugisse, in Pompei parte *β* ad *N* codicis affinem, in aliis ad alios. *S* igitur archetypus est *ε* codicum, neque in Ages. et Pomp. modo, sed in omnibus uitis: id quod aliis indiciis demonstrare nunc nolo. Fortasse obiicias, in *Z* bonas lectiones exstare, quae neque in *S* neque in ceteris libris legantur. Sed sunt paucissimae et tales quales quiuis graecae linguae peritus possit excogitare. Quarum maiorem partem contulit Meyer diss. p. 26. Ad quae exempla unum uel alterum addere uelis, quod in contextum recepit Sintenis, plerumque sine iure. Sic Pomp. 70, 10 *τὸν μέγαν* falsum est; Ages. 35, 9 *ὡς εἰκὸς*, quae omisit *Z*, cum *S* et ceteris retinenda. Lyc. 109, 31 *ὅτι ἡ πόλις ταύτη* Sint. cum *Z*, *ὅτι ταύτῃ ἡ πόλις S* et ceteri, sed legendum *ὅτι ταύτῃ πόλις*: de quibus rebus nunc non disputabo.

Attamen concedo, me per longum tempus, cum *HF* tantum codicum collationes cognoueram, rationibus contrariis distractum fuisse, cum essent argumenta, quae ad alteram partem spectare uiderentur — non ea quae attulerat Meyer, sed alius generis. Quae ne quis reperta obiicias, in re maximi momenti tutius uidetur hic breuiter exponere.

Effugiebat Meyerum, id quod ad eius sententiam fulciendam proferri poterat, *H* et *F* in ceteris lectionibus a parte codicis *S* stare, sed in ipso ordine uerborum cum uulgata saepissime consentire. Sic *S* contra *HFY* his locis: 1, 15; 3, 9; 4, 10; 15, 15; 18, 22; 19, 8; 26, 7; 32, 12; 33, 2; 33, 22; 35, 24; 36, 4; 42, 17; 45, 20; 51, 23; 53, 15; 55, 27; 57, 16; 63, 8; 63, 14; 63, 17; 66, 25. Multo rarius *HF* in ordine uerborum cum *S* stat contra ceteros: 6, 21; 8, 3; 37, 18; 40, 6; 44, 22; 48, 10; 51, 25; 62, 7. Hoc non alio modo explicare poteram quam sic, ut correcturas in aliquem archetypum illatas esse statuerem: hunc codicem primo scriptum esse ad uulgatae normam, tum correctum: sic correcturas, quae ad ordinem uerborum attinerent, aut, utpote punctis uel litteris uel lineis suprascriptis factas, oculos librariorum

1) ad quos tres uel quattuor fortasse addendi sunt, ubi suspicio est, incuria ordinem uerborum in praefatione Sintenis non esse adnotatum.

effugisse, aut consulto omissas esse[1]). Hic codex correctus poterat esse archetypus $\underset{\smile}{HF}$ aut $\underset{\smile}{SHF}$. Sed cum ordo ipsarum uitarum in H idem esset atque in S, potius animo fingebam archetypum $\underset{\smile}{SHF}$, ad uulgatae normam ex initio scriptum, deinde correctum, unde ceterae correcturae omnes fere et ad S et at $\underset{\smile}{HF}$ transirent, non item ordo uerborum mutatus. Atque eodem spectare mihi uidebantur loci nonnulli, ex quibus, ut de ceteris nunc taceam, hunc solum locum afferam Ages. 54, 21, ubi *ἀντιστάντας* uulg. et *H*, *ἄνδρασντας* (sic!) *S*, *ἄνδρας* *F*. Quo modo *S* lectio orta esset, dubium mihi non erat. Sic fingebam stemma

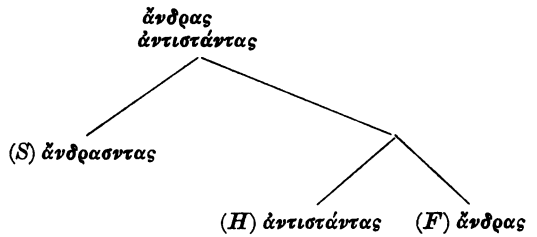

Tamen iam illis temporibus effugium quoddam mihi elucebat: neque enim ordinem in *H* uitarum quidquam pro certo demonstrare uidebam et locos singulares ut Ages. 54, 21 hoc modo explicari posse, ut ex *ἄνδρασντας* *S* lectione denuo oreretur *ἄνδρας* — eadem scilicet lectio quae in archetypo codicis *S* erat glossema — in *H* *ἀντιστάντας* irrueret ex uulgata. Tamen haud ueri similis mihi ipsi uidebatur talis rationatio.

Sed collati codices *MPV* omnes dubitationes disperserunt. In his codicibus ordo uerborum idem est atque in *S*: correcturae igitur in $\underset{\smile}{HF}$ archetypo ex *Z* factae, neque ordo uitarum in *H* scrupulos iniiciat. Et in *P* repperi Ages. 54, 21 *ἄνδραντας* (sic, non *ἄνδρασντας*). Unde res clara et aperta. Quod uix erat uerisimile, erat uerum.

1) Cf. Fuhr, Ausgewählte Biograph. des Plutarch II Agis und Cleomenes. Tib. und G. Grachus Anhang p. 173 de codice Laur. 69, 6: 'Er ist später mannigfach korrigiert und zwar nach einem Text, der mit S^g [*G*] übereinstimmt, doch ist nie die abweichende Stellung geändert'.

Cum haec mihi iam omnia certa essent et expedita, mihi misit collationem suam Ambrosiani uir doctissimus D. Bassy. Unde nouum indicium allatum est. A parte β huius codicis noua, ut iam dixi, incipit manus. Sed et in α et in β Ambrosianus partes ceterorum ε sequitur. Quo modo quaeso hoc explicaretur, si crederemus Z et S esse gemellos?

Hac igitur re explorata, num quid proprii et pretiosi per se ipsi habeant singuli ε, quamquam ad S recedunt archetypum, uideamus. Hic V solus dignus est qui commemoretur. In V haud paucae lectiones inueniuntur, quae omnium ceterorum codicum lectionibus praecellunt. Sed in parte α perpaucae: 4, 4 *διὰ τὴν ἀρετὴν* (*δι' ἀρετὴν* N) 37, 15 *στρατιὰν*. Commemoratum fortasse uelis 12, 10 *τοῖς πολιτικοῖς*, quod per se uere plutarcheum est: sed cum S *ταῖς πολιτικαῖς* habeat, reiiciendum. De V lectionibus quo modo iudicemus, uideas sub II. Ceteri ε nil habent memoratu dignum. Nam quod Ages. 48, 26 in P *διοσκορίδης* (cf. Lyc. cap. 11) legitur, nil probat: in talibus rebus P saepe fluctuat.

(β) In parte β, ad quam separatim tractandam nunc transgredi oportebat, familia Seitenstettensis prorsus deest, nam hic ε ad Matritensem recensionem pertinent.

II. (α) Hic solus fere nominandus est Matritensis (N). Uno uel altero loco in singulis ε codicibus uestigia N recensionis inueniuntur: $NMVP$ 68, 16 *εὐθὺς αἱ μὲν*; NV 29, 2 *ἐποίει* 29, 27 *ἐπεσκόπτει* N *ἐπεσκόμει* V 41, 28 *ἐν τῇ πόλει τοιούτους*; NM 13, 15 *ἀλώβων*; NF 13, 10 *ἀνέλαβε* N *ἀνέβαλε* F; 17, 13 *φιλοφρονεῖτο* N *φρονεῖτο* F; 19, 21 *καίτοι* (pro *καί τι*), 35, 4 *ἐπέγνω*; NP 52, 24 *ἐρημοθεὶς* 54, 27 *μετόπῳ*[1]). De pag. 73—75 supra iam dixi, ubi quidam ε cum N semper fere faciunt. — Etiam in 'uulgatae' codicibus uestigia N recensionis interdum reperiuntur. Imprimis obseruandum, L^2 nonnullis locis easdem lectiones praebere quas N: 2, 15 *πλαστὰν μήτε μιμηλὰν* 19, 20 *περιιόντι* 24, 12 *ναρθακίῳ* 29, 11 *τελευτίδαν* 29, 13 *τελευτίδας* 30, 23 *μόραν* 44, 12 *κατελάβοντο τὸ* 50, 8 *εἶναι τὴν ὥραν*

1) Consensionem fortuitam esse quibusdam locis credere licet, uix omnibus.

καὶ τὴν φιλοτιμίαν 60, 1 *λαβεῖν φασι* 60, 4 *αἰγελάται*. Hinc in ceteros uulgatae codices lectiones *N* irruerunt. — Gemistus Pletho *N* uel similem librum sequitur.

(*β*) Hic accedunt ad Matritensem etiam *z*, i. e. *MPVHF*, et Ambros. usque ad 79, 11 (*προθύμως* ||).

Inter *z* codices eadem cognatio quae in *α*, nisi quod hic *F* et *P* coniunctissimi sunt: 78, 26 *γενέσθαι* (pro *ποιεῖσθαι*) 79, 10 *τινὰς* 82, 27 *μὴ* om. 83, 20 *ἔδειξε* et persaepe usque ad finem Pompei.

N et *Z* necessitudine coniunctos esse permultis locis apparet, ut iam primo obtutu ex apparatu meo uidere licet. Sed neque *N* archetypus est *z*, neque *Z* archetypus est *N*. Communis eorum archetypus erat maiusclis scriptus, cuius rei unum sed certum exemplum exstat 99, 19 *ἀθλίας Z* cum ceteris, *δολίας N* (fortasse etiam 145, 26 *εἰς N* pro *ἐκ*).

De singulis *z* codicibus ualet hic quoque id, quod supra dixi. *V* solus alicuius momenti est, si quidem multas lectiones praebet bonas. Quo modo de his iudicemus? Credibile mihi uidetur, meras coniecturas esse, cum furore effrenato *V* persaepe coniecturas lasciuas in contextum iniecerit, ut 101, 2 *γέγραφε φιλίαν ποιούμενος* 102, 15 *πρὸς ἕτερον* (*ὕστερον LG*, *ἕτερον NZ*) 103, 2—3 *εἴ τι ... δεόμενον*] *ὥστε εἴ τι ... δεῖσθαι* 121, 15 *ἡμᾶς εἶπεν* 129, 11 *μαχοῦνται*] *δραμοῦνται μαχούμενοι* 112, 17 *οὐέτιον*(!) *δὲ καὶ βατίνιον* 124, 31 *αἱρομένους*] *αἱρεῖσθαι*. Attamen prorsus negare non licet, quasdam lectiones, cum supra modum corrigentis scribae uideantur eminere, a bono fonte defluere potuisse.

III. Sangermanensis liber: uestigia huius familiae in ceteris libris non inueni.

IV. Fuhrius (Anhang zu Agis u. Kleom. etc.) statuit *L* esse archetypum codicum *ABC*, Ti. Gr. XIII uariis lectionibus rem probans. Hoc ideo etiam de Ages. et Pompeio ualere et de ceteris in *L* uitis, non certum est; sed cum omnes loci etiam in Ages. et Pomp. eodem spectare uideantur, neque ullus locus obsistat, idem etiam hic ualere statuendum. Quin uno loco 120, 23, ubi *GNZ ἀπαγγέλλεται* habent, uitiose scriptum est in *L ἀπαγγελέτω*, quod tum interpolatione in *ἀπηγγέλ-*

λετο L^2 mutauit, et sic ABC^1). Etiam ceteros codices huius familiae ex eodem archetypo fluxisse mihi persuasi. Neque operae pretium existimabam omnes hos totos conferre, sed paginas quasdam elegi, quibus de eorum genere iudicare facile poteram.

In L contextum haud raro correcturae manu secunda illatae sunt: quarum nonnullae ex S uel simili codice, nonnullae ex N familia petitae sunt. Id animaduertendum est, quae lectiones a S uenerunt, eas non in ABC cet. propagatas esse[2]), quae autem ex N familia, eas in unum uel alterum semper fere irruisse. Hinc concludere uelis, plus unam manum in L correxisse: equidem doleo, me, cum hanc rem Laurentianum legens nondum obseruassem, omisisse accuratius inspicere, num plures manus discerni possent. Cuius rei quaedam mihi tamen uenia esto, cum A. B. Drachmannus, qui, qua erga me semper utitur beneuolentia, hac de re anquirere uoluerit, rem re uera dubiam esse declararit: potius ita iudicasse, correcturas uario modo factas esse, sed ab eadem manu prodiisse. — Ex asseclis C commemoro, qui saepe aliorum librorum lectiones, saepe suas ipsius coniecturas admiscuit.

Sic de singulorum codicum ratione disputatione finita, quid de quattuor illis familiis iudicemus, uideamus. His signis nunc uti licet:

in α: *S, N, G, L* in β: *N, Z, G, L*

(α) Hic S ab altera parte, ab altera NGL (quos Y uoco) stant. De horum codicum ratione hoc cognoscas:

SN recte contra *GL*: 64 locis

SN perperam contra *GL*: 27, 10 *κενὸς SN — καινὸς GL* 40, 10 *θεάσασθαι — θεᾶσθαι* 51, 8 *βίβλῳ — βύβλῳ* 67, 8 *ἰτυίκην — ἰτύκην*

---

1) Item in Lycurgo quin archetypus sit L, uix dubium: 93, 4 *τρυφὴν οὐ χωρεῖ καὶ πολυτέλειαν* omisit L in fine lineae uocem *καί*, tum addidit in margine L^2. AC deinde *τρυφῆς οὐ χωρεῖ πολυτέλειαν*.

2) Nam quod 10, 9 *A* m. recent. *μνημονεύουσι* suprascripsit, nullius momenti est. — Ad 2, 8 adnotaui, *τε* in *δὲ* tali modo correxisse manum secundam, ut quiuis librarius hic *δὲ*, non *τε*, legere deberet.

SG recte contra *NL*: 8, 16 *μὴν διετάραξεν — μὴν δὲ ἐτάραξεν* 42, 17 *ἐλάττων — ἔλαττον* 52, 22 *ὃ — ὧ* 57, 23 *καικίλιον — κεκίλιον*

SG perperam contra *NL*: 44, 3 *ἐγίνετο — ἐγένετο* (?)

SL recte contra *NG*: 4, 21 *ποσειδῶνα — ποσειδῶ* 16, 21 *ἀνιαρότατον — ἀνιαρώτατον* 29, 3 *φιδίτιον — φειδήτιον* 30, 16 *κορινθίαν — κορινθίων* (?) 35, 24 *τὸ — τῷ* 43, 17 *ἀνταλκίδας — ἀνταλκιάδας* 48, 14 *χρισάμενος — χρησάμενος* 51, 16 *ταχώς S τάχως L — τάχος* 52, 26 *ἀνθρώπων* om. *— ἀνθρώπων* (?) 62, 26 *ἐνεχείρισαν — ἐνεχείρησαν*

SL perperam contra *NG*: 13, 5 *νενικηκότες — νενικηκότας* 35, 23 *ἐξέλιπε — ἐξέλειπε* (?) 48, 21 *δραγμῶν — δραχμῶν* 71, 20 *ἅρματι ἐλεφάντων — ἐλεφάντων ἅρματι*

Hoc fere stemma pono:

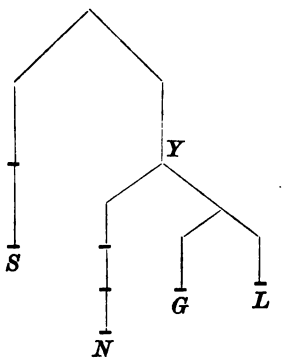

S ubi cum *N* aut *G* aut *L* consentit, ueram praebet lectionem, exceptis minutiis illis quas supra uideas, ubi aut fors ualuit aut alia explicatio facile cogitari potest. In *Y* (h. e. archetypo *NGL*) uidentur duplices lectiones nonnullis locis scriptae fuisse, ex quo optime intelligas, *SL* contra *NG* pugnare posse.

Quin hic illic solus codex *N* uerum seruat: 2, 15 *πλαστὰν μήτε μιμηλὰν* (= L^2) 6, 7 *καὶ* om. ante *πταίσασι* 23, 1 *προάγειν* 24, 12 *ναρθακίῳ* (= L^2) 30, 23 *μόραν* (= L^2) 33, 13 *ἀρχίαν καὶ λεοντιάδην* 33, 19 *θηβαῖοι* (= *S* mg.) 34, 11 *Μέλωνα*[1]) 39, 11 *δμοῦ τι* 48, 9 *δὲ δοκῶ* 60, 4 *αἰγε-*

1) *μέλωμα* Michaëlis de Plut. cod. man. Matrit. p. 42, 1 est error typoth.

λάται (= L^2) 61, 21 *οὐεντιδίους* 74, 6 *ἀπεπέρασεν* (?). Quae autem *G* solus aut *L* solus praebent uera, uix commemoratu digna sunt.

De ratione, quae inter *S* et *Y* intercedit, nunc loquamur.

Iam W. Meyer probare conatur, *Y* ortum esse 'ante saec. XI'. Tanto certius, cum *L* sit anni 997. Sed multo artioribus finibus rem decernere possumus. Mihi quidem iam diuersitates lectionum inspicienti antiquae persuasum erat aetatis esse et *Y* et Seitenstettensem recensionem. Sed certioribus indiciis uti licet. Ne minimum quidem dubii esse potest, quin auctor apophtegmatum laconicorum Pseudo-Plutarcheus in quibusdam partibus ipsum Plutarchum excerpserit. Atqui recensionem adhibuit, quae quasi commixta ex *S* et *Y* esse uidetur.

S		Ps.-Plut.	*Y*
(12, 19)	*Ἑλληνίδας*	(11) *Ἑλληνικὰς*	*Ἑλληνικὰς*
(13, 17)	*παρέχειν*	(12) *παρέχειν*	*παρασχεῖν*
(13, 20)	*δειλῶν ὁπλιτῶν*	(12) *δειλῶν καὶ πλουσίων*	*ψιλῶν ὁπλ.*
(14, 8)	*μαχεῖσθε* (bis)	(13) *μάχεσθε*(bis)	*μάχεσθε* (bis)
(17, 9)	*καταφιλήσοντος*	(15) *φιλήσοντος*	*φιλήσοντος*
(20, 8)	*μᾶλλον*	(17) *μᾶλλον*	*καὶ μᾶλλον*
(20, 11)	*μεταστραφεὶς*	(17) *ἐπιστραφεὶς*	*ἀποστραφεὶς*
(20, 11)	*φιλεῖν*	(17) *φρονεῖν*	*φρονεῖν*
(20, 20)	*δὲ*	(18) *δὲ*	*τε*
(23, 11)	*ὡς ἕκαστος δυνάμεως εἶχεν*	(42) om.	om.
(23, 12)	*Τρωχαλεῖς*	(42) *Τρωαδεῖς*	*Τράλλεις*
(23, 20)	*πορευώμεθα*	(43) *πορευσόμεθα*	*πορευσόμεθα GL πορευσώμεθα N*
(24, 6)	*μάλα βαρὺ*	(45) *πάνυ βαρὺ*	*πάνυ βαρὺ*
(24, 12)	*τὴν νίκην ἐκείνην ὑπερηγάπησεν*	(46) *τὴν ν. ὑ. ἐκ.*	*τὴν ν. ὑ. ἐκ.*
(28, 2)	*καθεῖσαν*	(49) *καθίσασαν*	*καθίσασαν*
(28, 8)	*τεθνηκότος*,mg. *τετελευτηκότος*	(52) *τελευτήσαντος*	*τετελευτηκότος*

	S	Ps.-Plut.[1]	*Y*
(28, 23)	*ἑαυτὸν*	(53) *ἑαυτὸν*	*αὐτὸν*
(32, 2)	*ἐπόρθουν*	(60) *ἐπολιόρκουν*	*ἐπολιόρκουν*
(32, 7)	*διδόντες*	(60) *παραδιδόντες*	*παραδιδόντες*
(32, 12)	*μηδίζειν τοὺς Λακεδαιμονίους*	(61) *μηδ. τοὺς Λακ.*	*τοὺς Λακ. μηδ.*
(33, 2)	*δὲ*	(63) *δαὶ*	*δαὶ*
(33, 2)	*ἐμοῦ μείζων εἶπε*	(63) *ἐμοῦ μείζων εἶπε*	*ἐμοῦ εἶπε μείζων GL εἶπεν ἐμοῦ μείζων N*
(37, 9)	*ἐφεξῆς*	(72) *ἐφεξῆς*	*ἑξῆς*

Suspicari igitur uelis, in Pseud.-Plut. quandam commixtionem esse duarum recensionum, ut alia similia exempla apud antiquos non desunt: quod nos docent papyri Demosthenis et Isocratis et Diodorus ab Eusebio exscriptus — ne de latinis scriptoribus loquar, ubi exempla satis nota adsunt. Sed obserues, quaeso, Seitenstettensem cum Pseudo-Plut. consentientem semper ueram dare lectionem uel eam quae uera esse possit, sed *Y* cum Pseudo-Plut. consentientem plus unam dare lectionem quam falsam esse appareat (*Ἑλληνικὰς*, *καθίσασαν*, *ἐπολιόρκουν* al.). Sic *Y* et Pseudo-Plut. ad eundem fontem recedunt: sed *Y* per annos pessumdatus est, ut et in aliis rebus et in ordine uerborum Pseudo-Plut. meliorem interdum praebeat huius recensionis propaginem[1]).

Hinc normam criticam — quae ut reperiretur iam pridem uiri docti desiderauerunt — hanc statuo: 1) *S* cum apopht. lacon. consentiens ueram praebet lectionem: sic 23, 12 *Τρωχαλεῖς* lego (hinc *Τρωαδεῖς* corruptum, deinde *Τράλλεις* interpolatione intrusum) 2) apophtegm. cum *Y* consentientia ad archetypum *Y* restituendum apta sunt: ubi igitur *S* corruptus est uel deest, utilia esse possunt 3) cum apopht. con-

1) Hoc etiam magis confirmatur inspicientibus Zonaram. Qui uidetur in ceteris rebus *Y* sequi (63, 6 *ἀποκηδήσας τοῦ ἵππου* 63, 13 *ἃ* 67, 9 *ἑπτακισχίλιοι*), in ordine uerborum cum *S* facit (61, 18 *εἴκοσι καὶ τρία*, 66, 25 *πλεῖν εἰς Λιβύην*, 69, 19 *μόλις οὕτως ἐπαύσαντο* 72, 9 *εἰς ὅσον πρόεισι δόξης* — sed 69, 17 *μένειν καὶ ἄρχειν*, cf. adnot. crit.)

tra *SY* pugnant, nullam uel exiguam auctoritatem habent. Quae exempla repugnare uidentur (13, 20—22 et 24, 3—4) ubi Sintenis apopht. sequens uerba spuria inclusit, nil ualent. Nam Pseud.-Plut. uerba quae displicent uel quorum sensum non intelligit, saepe corrigit saepius omittit. Neque nimis mirandum, eum uerba intolerabilia 24, 3 omisisse. Et de 13, 20—22 cf. adnot. crit. Sic *συμπεριπατοῦντας* 30, 4 cum Cor., Sint. scribere nolo. Quod uno uel altero loco (ut 20, 3 *ἀναφέρεται*) fortasse ueram correcturam Pseudo-Plut. inuenit, nil ualet ad meam rationem refellendam.

Haec apopht. lacon. secundo saeculo p. Chr. n. esse scripta probabile reddere non potuit C. Schmidt[1]). Recte eius rationes refutauit Aug. Brunck[2]). Sed quin antiqui temporis sint, non dubium. In antiqua igitur aetate iam exstitit recensio *Y*, neque iuniorem uel certe non multo esse recensionem alteram credibile.

Restat quaestio maximi momenti: quo modo his duabus recensionibus uti oporteat ad uerum contextum eruendum.

Seitenstettensis summa cum cura est scriptus, errores ex incuria orti multo rariores quam in *Y*. In rebus orthographicis summa auctoritas ei tribuenda est. Etiam ordinem uerborum, quem corrupit saepe *Y*, semper fere seruat *S* rectum, et eius auxilio permultis locis hiatus remouere licet. Ubi res igitur dubia est, ordinem uerborum in *S* datum sequi oportet. Sed in aliis rebus difficilior exsistit quaestio. Nam et *S* et *Y* interpolationibus maculati sunt turpibus. Saepe uerba hic illic intrusa falso. Tum, quod multo grauius est, pro uero uerbo saepe falsum est suppositum neque raro tam scite tales suppositiones sunt factae, ut difficile sit diiudicare, utra lectio uera sit. Exempli causa affero: 1, 8 *προσηγορεῦσθαι Y* — *προσειρῆσθαι S* 68, 7 *βράδιον Y* — *βραδύτερον S* 24, 6 *καὶ πάνυ Y* — *καὶ μάλα S* 71, 5 *πάνυ* — *σφόδρα* 14, 19 *ἔσπευσε* — *ἐσπούδασε* 8, 15 *ἔσφαξε* — *ἐσφαγίασε* 63, 4 *στρατιὰν* — *δύναμιν* 31, 2 *ἦκε* — *ἦλθε* 42, 8 *ἐναντίοις* — *πο-*

1) C. Schmidt, de apophtegmatum quae sub Plutarchi nomine feruntur collectionibus, diss. Greifswald 1879.

2) Zu Aelians Varia historia (comm. philol. in honorem sod. phil. Gryphisw. Berlin 1887).

λεμίοις 48, 8 πολεμίοις — ἐναντίοις 67, 24 μαχέσασθαι — τὴν μάχην 27, 3 ὡς — ἐπεὶ 16, 1 συνῆγε — συνήθροιζε 10, 5 δεινότερος — ἐνδοξότερος 45, 2 δίχα — ἄνευ. Diligenter autem in his similibusque exemplis re explorata pro certo statuo, hic in *S* latere semper fere interpolationes eum ad finem factas, ut ad atticorum sermonem magis appropinquaret lectio, uel ut correctior alio modo fieret oratio. Sic βραδύτερον pro βράδιον atticam formam, προσειρῆσθαι pro προσηγορεῦσθαι iam Pollux, Moeris, Thomas Mag. docent. Itemque aliis locis eaedem rationes indagari possunt. Quibusdam locis lectiones displicuisse uidentur propter similia uerba repetita (27, 3 ὡς νενικηκότες. Ὡς δὲ . . . 16, 1 διῆγε . . . συνῆγε . . . προσηγάγετο). Nonnullis autem locis difficile est uidere, qua ratione ductus interpolator correxerit. Quin hic illic ualde incertum est, utram lectionem recipi oporteat: sic iam 16, 1 συνήθροιζε ueram esse lectionem possit cogitari, pro qua propter antecedens διῆγε incuria scripserit *Y* συνῆγε. Item de 8, 15 ἔσφαξε — ἐσφαγίασε, utrum ἐσφαγίασε doctum glossema an ἔσφαξε incuria ortum, haut liquet. Tempora quoque uerborum saepe interpolator commutauit, ut ad atticorum normas adaptarentur uel aliis causis. Sic 3, 11 pro γεγονότων scribit *S* γενομένων: haud mala correctura, sed quam esse falsam appareat comparato Alcibiadis cap. 23. Eodem modo saepius, et his quoque in rebus interdum difficile diiudicare, utra lectio sit uera. Sed et hic et illic hanc normam esse statuendam credo: ubi ex docto glossemate in *S* ortam esse lectionem suspicari possumus, ibi *Y* sequendam esse recensionem; ceteris in rebus Seitenstettensi palmam esse dandam. Sed apparet, sic quoque interdum multa restare dubia; atque uiribus nostris diffidentes dicere oportet quae uere Blassius de libris Demosthenis: die Überlieferung ist unzuverlässig und die Kritik schwach.

(β) Hic *GL* ab altera parte, ab altera *NZ* stant. *NZ* saepe corrupti sunt, ut taedeat sane interdum eorum lectiones afferre. Sed nonnusquam ueram seruauerunt scripturam. Moneo, ut *Z* adhibentes cautissimi simus; nam saepe in eo scrip-

turae ita mutatae sunt, ut quaedam ueritatis species effulgeret ex. gr. 78, 8 *ὡς* recte *GL* *ὁ N* *ὅτι Z* 80, 26 *πολλοῖς καὶ ἀθρόοις GL πολλοῖς καὶ ἀνθρώποις N πολλοῖς ἀνθρώποις Z*. De *V* iam locutus sum. Saepe in hoc codice lectiones a uiris doctis iam propositas reperimus.

Sic de libris manuscriptis praefatus uix habeo quod addam. Ad ea quae de editionibus sim. doctissime disputauit Wyttenbachius post eumque Sintenis, nil opus est adiungere. Id certum est, nobis, qui adiumenta critica ualde aucta esse laetemur, rem quodam modo simpliciorem esse quam Sinteni, qui doctissimo et accuratissimo labore multas uarii generis scripturas conradere debuerit. Neque enim ueteres editores et interpretatores, ut Aldinae Iuntinae Stephanus Amyotus, codices habuerunt, quos nos non habere nimis dolendum sit, et perraro eorum lectiones adnotare opus est (de Ages. et Pomp., non de ceteris uitis loquor). Sic etiam Vulcobianas lectiones[1]) ceterasque a Sinteni notatas ex libris manuscriptis nunc repertis uel gemellis esse petitas statuere licet.

Testimoniis ueterum auctorum, quos uel Plutarchus secutus est uel qui ipsi Plutarcho fonte uel Plutarchi fonte usi sunt, haud raro adiuuamur, ut Xenophontis Polyaeni[2]) aliorum.

Restat, ut gratias agam quam maximas omnibus, qui me in hoc opere conficiendo adiuuarunt: prae ceteris Professori Havniensi Dr. A. B. Drachmann, qui me et ad rem incipiendam instigauit et cum aliis modis tum schedis corrigendis egregie opitulatus est. Tum ministris bibliothecae

1) Vulcobianae lectiones imprimis ex *M* uel *V* uel simili codice petitae sunt: ut ex. gr. 10, 11 *τραχύτητα*] *βραχύτητα MV* = Vulc. 13, 2 *τῆς στρατηγίας* 76, 21 *τῇ τιμῇ* 112, 21 *διδόντος* 54, 26 *περιέχουσαν* (= '*q*').

2) Occasionem arripio corrigendi id quod Melber (et ante eum Knott) de Polyaeni fontibus (Neue Jahrbücher f. Phil. u. Paed. N. F. XIV Suppl. p. 536), disseruit: 'Tissaphernes habe einen Waffenstillstand auf drei Monate mit Agesilaus abgeschlossen, und davon findet sich bei Xenophon keine Spur' (sed Ag. I, 10 *ὁρισάμενος τῆς πράξεως τρεῖς μῆνας*) et (p. 537) . . . 'erwähnen nichts davon, daß Ag. gegen Sardes gezogen sei' (sed Ag. I, 29 *εἰς τὸν Σαρδιανὸν τόπον*). Neque igitur licet in eo, quod Melber h. l. probabat, acquiescere.

Lundensis imprimisque eius Praefecto Dr. C. af Petersens, cuius erga clientes beneuolentiae fines non uidentur esse statuti, Praefectis bibliothecarum Seitenstettensis et Parisinae et Kielianae, quorum humanitate codicibus Seitenstettensi Sangermanensi Kontique exemplari Reiskiano hic uti potui, Praefecto Marcianae, qui mihi permisit, ut tempore iniquissimo, cum bibliotheca clausa esset, libros manuscriptos illic legerem, nec non iis, qui praesunt Instituto Huitfeldtiano, quorum liberalitate mei ipsius sumptus deminuti sunt.

Scribebam Lundae mense Maio MCMVI.

Cl. Lindskog.

CONSPECTUS SIGLORUM.

S = Seitenstettensis codicis manus prima
S^1 = S m. prima, quam correxit m. secunda
(ubi nil adnotatum, S^2 habet quod in meo contextu legitur)
S ante corr. = S, corr. a manu prima
(ubi nil adnotatum, S^1 corrigens intulit id quod in meo contextu legitur)
S^2 = S m. secunda
S^m = S in margine
S^s = S in suo contextu, sed in margine scriptum id quod in meo contextu legitur
S ras. = correcturam ras. effecit S
Eadem ratione in scripturis ceterorum codicum usus sum.
N = codex Matritensis
G = codex Sangermanensis
L = codex Laurentianus
Y = NGL
Y_1 = NGL^1, corrigens intulit L^2 id quod in meo contextu legitur
H = Parisinus 1676
F = Parisinus 1677
P = Palatinus
M = Marcianus
V = Vaticanus
R = Ambrosianus
Z = $HFPMVR$ uel eorum archetypus
A = Parisinus 1671
C = Parisinus 1673
ς = deteriores codices (uulgatae familiae)
cet. = ceteri libri
$*$ = littera erasa
Rsk. = Reiske, Steph. = Stephanus, Sint. = Sintenis, Anon. = Anonymus (de quo uide Plut. Pericles rec. Sint. [1835], p. 269—297).

Scripturas ex N et G et L etiam illic (in itacismis similibusque minutiis) adnotaui, ubi potius tacitus praeteriissem, nisi in hoc libello, qui quodammodo praefationis uice fungitur editionis, quam spero me esse confecturum, omnium uitarum, recte me facere credidissem si copiosius agerem. — Hiatum elisione tacitus semper fere remoui. — Paginas Ages. et Pomp. ad meam edit. dedi, ceterarum uitarum ad edit. Sintenis II, hoc modo: Thes. 8 = Thes. pag. 8, Thes. VIII = Thes. cap. VIII.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ.

I. Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου βασιλεύσας ἐπιφανῶς Λακεδαιμονίων κατέλιπεν υἱὸν ἐκ γυναικὸς εὐδοκίμου Λαμπιδοῦς Ἄγιν, καὶ πολὺ νεώτερον ἐξ Εὐπωλίας τῆς Μελησιππίδα θυγατρὸς Ἀγησίλαον. Ἐπεὶ δὲ τῆς βασιλείας Ἄγιδι προσηκούσης κατὰ τὸν νόμον ἰδιώτης ἐδόκει βιοτεύσειν ὁ Ἀγησίλαος, ἦχθη τὴν λεγομένην ἀγωγὴν ἐν Λακεδαίμονι, σκληρὰν μὲν οὖσαν τῇ διαίτῃ καὶ πολύπονον, παιδεύουσαν δὲ τοὺς νέους ἄρχεσθαι. Διὸ καί φασιν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου τὴν Σπάρτην προσηγορεῦσθαι δαμασίμβροτον, ὡς μάλιστα διὰ τῶν ἐθῶν τοὺς πολίτας τοῖς νόμοις πειθηνίους καὶ χειροήθεις ποιοῦσαν, ὥσπερ ἵππους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δαμαζομένους. Ταύτης ἀφίησιν ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης τοὺς ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφομένους παῖδας. Ἀγησιλάῳ δὲ καὶ τοῦθ' ὑπῆρξεν ἴδιον, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἄρχειν μὴ ἀπαίδευτον τοῦ ἄρχεσθαι. Διὸ καὶ πολὺ τῶν βασιλέων εὐαρμοστότατον ἑαυτὸν τοῖς ὑπηκόοις παρέσχε, τῇ φύσει βασιλικῷ καὶ ἡγεμονικῷ προσκτησάμενος ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς τὸ δημοτικὸν καὶ φιλάνθρωπον.

II. Ἐν δὲ ταῖς καλουμέναις ἀγέλαις τῶν συντρεφομένων

---

1 ἀρχήδαμος *N* 2 λαμπριδοῦς *GL* 3 εὐπολίας *S* ἱππωνίας S^{m} μελισιππίδα *GL* μελισιππάδα *N* μελητίδα S^{m} 5 βιοτεύειν: corr. Schaefer 8—9 προσειρῆσθαι S^{t} 15 αὐτὸν *Y* 15—16 ἡγεμονικῷ καὶ βασιλικῷ *Y* 18 συντρεφομένων *S* συστρεφομένων *Y*

8—9 In Vitis aoristus προσηγόρευσα innumerabilibus fere locis occurrit, multo rarius προσεῖπον (in Galba et Othone saepius quam in ceteris); perfectum προσηγόρευκα hoc excepto tribus locis (Lyc. 84, 29 et Demetr. 334, 13 προσηγόρευκεν; Caes. 375, 17 προσηγορευμένος) προσείρηκα nusquam. 14 τοῦ ἄρχεσθαι: Sintenis τοῦ incuria omisisse uidetur.

παίδων Λύσανδρον ἔσχεν ἐραστήν, ἐκπλαγέντα μάλιστα τῷ κοσμίῳ τῆς φύσεως αὐτοῦ. Φιλονικότατος γὰρ ὢν καὶ θυμοειδέστατος ἐν τοῖς νέοις καὶ πάντα πρωτεύειν βουλόμενος, καὶ τὸ σφοδρὸν ἔχων καὶ ῥαγδαῖον ἄμαχον καὶ δυσεκβίαστον, εὐπειθείᾳ πάλιν αὖ καὶ πραότητι τοιοῦτος ἦν, οἷος φόβῳ μηδέν, αἰσχύνῃ δὲ πάντα ποιεῖν τὰ προσταττόμενα, καὶ τοῖς ψόγοις ἀλγύνεσθαι μᾶλλον ἢ τοὺς πόνους βαρύνεσθαι. Τὴν δὲ τοῦ σκέλους πήρωσιν ἥ τε ὥρα τοῦ σώματος ἀνθοῦντος ἐπέκρυπτε, καὶ τὸ ῥᾳδίως φέρειν καὶ ἱλαρῶς τὸ τοιοῦτο, παίζοντα καὶ σκώπτοντα πρῶτον ἑαυτόν, οὐ μικρὸν ἦν ἐπανόρθωμα τοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκδηλοτέραν ἐποίει, πρὸς μηδένα πόνον μηδὲ πρᾶξιν ἀπαγορεύοντος αὐτοῦ διὰ τὴν χωλότητα. Τῆς δὲ μορφῆς εἰκόνα μὲν οὐκ ἔχομεν (αὐτὸς γὰρ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ καὶ θνήσκων ἀπεῖπε μήτε πλαστὰν μήτε μιμηλάν τινα ποιήσασθαι τοῦ σώματος εἰκόνα), λέγεται δὲ μικρός τε γενέσθαι καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος· ἡ δ' ἱλαρότης καὶ τὸ εὔθυμον ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ παιγνιῶδες, ἀχθεινὸν δὲ καὶ τραχὺ μηδέποτε μήτε φωνῇ μήτ' ὄψει, τῶν καλῶν καὶ ὡραίων ἐρασμιώτερον αὐτὸν ἄχρι γήρως παρεῖχεν. Ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστορεῖ, τὸν Ἀρχίδαμον ἐξημίωσαν
597 οἱ ἔφοροι γήμαντα γυναῖκα μικράν· „οὐ γὰρ βασιλεῖς“ ἔφασαν „ἄμιν, ἀλλὰ βασιλείδια γεννάσει.“

Testim. 13—15 mor. 191 d, 210 d, 215 a, Xen. Ag. XI, 7, Pseud.-Dio Chrys. 2, 305, 19 (Dindorf), Cic. ad fam. V, 12, 7 20—22 mor. 1 d, Athen. 566 a

---

2 κοσμικῷ *N* φιλονεικότατος *Y* 4 ραγδαῖον s. s. L^2 7 μᾶλον *G* ante τοὺς add. τῶ *S*, s. s. L^2 8 δὲ *S* et L^2 ras.: τε *Y* 14 ἀποθνήσκων *Y* 15 πλαστὰν μήτε μιμηλάν NL^2 ς: πλαστῶν μήτε μιμητῶν SGL^1; cf. loci in testim. allati τινα s. s. L^1 ποιήσασθαι] μιμήσασθαι *S* 16 τε] ὢν *N* 18 μήτ' ὄψει] μὴ δὲ ὄψει *N* 22 ἄμμιν *Y* βασιλέα *N* γεννάσειν *S* ἁμῖν — γεννασεῖ Cobet

---

2 φιλονικότατος φιλονικία cet. plerumque *S*. Cf. Glaser, de ratione quae interc. inter sermonem Polyb. cet. pag. 69 sq., Plato ed. Schanz VI prol. 14 καὶ θνήσκων] hiatum quidem post καὶ non respuit Plutarchus, sed haud scio an saepius euitet, ubi καὶ est etiam. ἀποθνήσκων falso *Y*, ut Ages. 55, 9 λιμένα ἀποθνήσκει. Verbo θνήσκειν simplici saepe utitur Plut. etiam iis locis, ubi hiatus hanc formam non exigit. 22 ἄμιν. Eadem scriptura *S* Ages. 20, 5

III. *Βασιλεύοντος δ' Ἀγιδος ἦκεν Ἀλκιβιάδης ἐκ Σικελίας φυγὰς εἰς Λακεδαίμονα· καὶ χρόνον οὔπω πολὺν ἐν τῇ πόλει διάγων αἰτίαν ἔσχε τῇ γυναικὶ τοῦ βασιλέως Τιμαίᾳ συνεῖναι. Καὶ τὸ γεννηθὲν παιδάριον ἐξ αὐτῆς οὐκ ἔφη γιγνώσκειν ὁ Ἄγις, ἀλλ' ἐξ Ἀλκιβιάδου γεγονέναι. Τοῦτο δ' οὐ πάνυ δυσκόλως τὴν Τιμαίαν ἐνεγκεῖν φησι Δοῦρις, ἀλλὰ καὶ ψιθυρίζουσαν οἴκοι πρὸς τὰς εἰλωτίδας Ἀλκιβιάδην τὸ παιδίον, οὐ Λεωτυχίδην, καλεῖν· καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην αὐτὸν οὐ πρὸς ὕβριν φάναι τῇ Τιμαίᾳ πλησιάζειν, ἀλλὰ φιλοτιμούμενον βασιλεύεσθαι Σπαρτιάτας ὑπὸ τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγονότων. Διὰ ταῦτα μὲν δὴ τῆς Λακεδαίμονος ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπεξῆλθε φοβηθεὶς τὸν Ἄγιν· ὁ δὲ παῖς τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ὕποπτος ἦν τῷ Ἄγιδι καὶ γνησίου τιμὴν οὐκ εἶχε παρ' αὐτῷ, νοσοῦντι δὲ προσπεσὼν καὶ δακρύων ἔπεισεν υἱὸν ἀποφῆναι πολλῶν ἐναντίον. Οὐ μὴν ἀλλὰ τελευτήσαντος*

Testim. *C. III* Alc. XXIII 2—11 mor. 467 f, Athen. 535 b 11 sq. Lys. XXII, Xen. Hell. III, 3, 1—3, Nep. Ag. I

1 *δὲ* *Y*: *οὖν* *S*; fort. *δ' οὖν* *ἐκ σικελίας ἀλκιβιάδης* *L* 2 *πολὺν* om. *N* 3 *διαγαγὼν* Cobet *τημαία* *N* 4 *ἐξ αὐτῆς παιδάριον* *Y* *παιδίον ἄρρεν* Cobet 5 *γινώσκειν* *Y* *καὶ τοῦτο δὲ* *S* 7 *τὰς* *Y* (Alc., mor.): om. *S* 9 *τῇ τιμαίᾳ φάναι* *Y* 11 *ἑαυτοῦ* *Y* *γεγονότων* *Y* (Alc.): *γενομένων* *S* *μὲν ταῦτα* *N* *δὴ* om. *Y* *ὁ* om. *Y* 12 *τὸν* (prior. l.) om. *G*

1 *δὲ*: *οὖν*. Res ambigua et uariis rationibus explicari potest. Eodem modo etiam alibi uacillant librarii: Ages. 42, 6 *οὖν* *Y*, *δὲ* *S* Cam. 264, 17 *δὲ* *S*, *οὖν* cet. — Ex Plutarchi usu *δ' οὖν* potius quam uel *δὲ* uel *οὖν* scribam. Sic Plut., cum post digressionem ad rem reuertitur. Pro *δ' οὖν* librarii interdum *δὲ* uel *οὖν* substituerunt: Thes. 30, 9 *δ' οὖν — οὖν* quidam, Cam. 297, 6 *δ' οὖν — οὖν* *S*, Arist. 190, 19 *δ' οὖν — δὲ* *S*. Cf. Luc. 525, 2 *Φράζει οὖν τις* 4 De ordine uerborum cf. Kühner-Gerth § 464, 8 d et auctores ibi allati. Ex Vitis adnotaui: Pomp. 82, 5 *αἱ δ' ἁλοῦσαι πόλεις ὑπ' αὐτῶν* (*αἱ δὲ ἁλοῦσαι ὑπ' αὐτῶν πόλεις* Zon.!) Pomp. 124, 26 *τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος*, Pomp. 100, 1, Rom. 50, 18, Caes. 411, 1, Galba 190, 2, Alc. 409, 21, Timol. 17, 29—31 12 In usu articuli apud nomina propria neque Plut. certas normas sequitur et librarii ualde dissentiunt, nunc articulum incuria omittentes nunc recentiorum Graecorum more intrudentes. Seitenstettensem recensionem sequendam esse puto, nisi certae rationes a parte altera accedant. Nostro loco articulum a Plut. scriptum esse credo: nam semper fere, cum duo nomina in uno enuntiato afferuntur, aut cum articulo ambo aut sine articulo scribuntur.

τοῦ Ἄγιδος ὁ Λύσανδρος, ἤδη κατανεναυμαχηκὼς Ἀθηναίους καὶ μέγιστον ἐν Σπάρτῃ δυνάμενος, τὸν Ἀγησίλαον ἐπὶ τὴν βασιλείαν προῆγεν, ὡς οὐ προσήκουσαν ὄντι νόθῳ τῷ Λεωτυχίδῃ. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τὸ συντεθράφθαι καὶ μετεσχηκέναι τῆς ἀγωγῆς ἐφιλοτιμοῦντο καὶ συνέπραττον αὐτῷ προθύμως. Ἦν δὲ Διοπείθης ἀνὴρ χρησμολόγος ἐν Σπάρτῃ μαντειῶν τε παλαιῶν ὑπόπλεως καὶ δοκῶν περὶ τὰ θεῖα σοφὸς εἶναι καὶ περιττός. Οὗτος οὐκ ἔφη θεμιτὸν εἶναι χωλὸν γενέσθαι βασιλέα τῆς Λακεδαίμονος καὶ χρησμὸν ἐν τῇ δίκῃ τοιοῦτον ἀνεγίγνωσκε·

Φράζεο δή, Σπάρτη, καίπερ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάστῃ χωλὴ βασιλεία·
δηρὸν γὰρ νοῦσοί σε κατασχήσουσιν ἄελπτοι
φθερσιβρότου τ' ἐπὶ κῦμα κυλινδόμενον πολέμοιο.

Πρὸς ταῦτα Λύσανδρος ἔλεγεν, ὡς, εἰ πάνυ φοβοῖντο τὸν χρησμὸν οἱ Σπαρτιᾶται, φυλακτέον αὐτοῖς εἴη τὸν Λεωτυχίδην· οὐ γάρ, εἰ προσπταίσας τις τὸν πόδα βασιλεύοι, τῷ θεῷ διαφέρειν, ἀλλ' εἰ μὴ γνήσιος ὢν μηδ' Ἡρακλείδης, τοῦτο τὴν χωλὴν εἶναι βασιλείαν. Ὁ δ' Ἀγησίλαος ἔφη καὶ τὸν Ποσειδῶνα καταμαρτυρεῖν τοῦ Λεωτυχίδου τὴν νοθείαν ἐκβαλόντα σεισμῷ τοῦ θαλάμου τὸν Ἄγιν· ἀπ' ἐκείνου δὲ πλέον ἢ δέκα μηνῶν διελθόντων γενέσθαι τὸν Λεωτυχίδαν.

Testim. 12—15 Lys. XXII, mor. 399 b, Paus. III, 8, 9

3 *προσῆγεν S* et *σ* s. s. *L*^{2} *λεωτυχίδι N* 4 *τῶν ἄλλων*] *ἄλλοι τῶν N* *πολιτῶν* om. *G*, add. *G*^{2} mg. *διὰ τὴν ἀρετὴν V*: *δι' ἀρετὴν N τὴν ἀρετὴν* cet. 5 *τὸ* om. *S*, *τῶ V* *συντετράφθαι*: corr. Cobet 8 *ὑπόπλεος N* 10 *τῆς λακεδαίμονος βασιλέα Y* 11 *ἀνεγίνωσκε Y* 13 *βλάψῃ GL*, Lys., mor., Paus. *βασιλέα N* 14 *νοῦσοι*] *μόχθοι* Lys., mor., Paus. 15 *φθερσίμβροτόν SNG*^{2} *φθειρσίμβροτον* (?) *G*^{1} *φθισίμβροτον L φθισίβροτον* Lys., mor. *φθερσίβροτον* Paus.: corr. Bekker *κυλινδομένου S*^{2}*G* mor. *χυκινδομένου S*^{1} *κυκωόμενον* uel *-μένου* Paus. 19 *διαφέρει N*Σ 20 *τοῦτον S* 21 *ποσειδῶ NG* 23 *λεωτυχίδην S λεωτυχίδην Y*. Item p. 5, 3

4 *διὰ τὴν ἀρετὴν* iam Bryanus coniecerat 5 *τῶ συντετράφθαι V*: quamquam *V* codicis auctoritas in talibus certe rebus haud magna, tamen cf. Nic. 34, 27 *καταφανοῦς δὲ πᾶσιν ὄντος οὐ δι' αὐτὸν οὐδὲ τῷ* (*τὸ S*) *φιλοψυχεῖν τοῖς πόνοις ἐμμένοντος*. — Recte *συντεθράφθαι* Cobetus. Cf. u. l. C. Grach. 203, 26 (cap. XIX) et Xen. Hell. II, 3, 24. Item perperam *ἐκτετραμμένης* Lyc. 112, 23, iam a Reiskio correctum.

IV. *Οὕτω δὲ καὶ διὰ ταῦτα βασιλεὺς ἀποδειχθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εὐθὺς εἶχε καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἄγιδος, ὡς νόθον ἀπελάσας τὸν Λεωτυχίδαν. Ὁρῶν δὲ τοὺς ἀπὸ μητρὸς οἰκείους ἐπιεικεῖς μὲν ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ πενομένους, ἀπένειμεν αὐτοῖς τὰ ἡμίσεα τῶν χρημάτων, εὔνοιαν ἑαυτῷ καὶ δόξαν ἀντὶ φθόνου καὶ δυσμενείας ἐπὶ τῇ κληρονομίᾳ κατασκευαζόμενος. Ὃ δέ φησιν ὁ Ξενοφῶν, ὅτι πάντα τῇ πατρίδι πειθόμενος ἴσχυε πλεῖστον, ὥστε ποιεῖν ὃ βούλοιτο, τοιοῦτόν ἐστι. Τῶν ἐφόρων ἦν τότε καὶ τῶν γερόντων τὸ μέγιστον ἐν τῇ πολιτείᾳ κράτος, ὧν οἱ μὲν ἐνιαυτὸν ἄρχουσι μόνον, οἱ δὲ γέροντες διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν τιμήν, ἐπὶ τῷ μὴ πάντα τοῖς βασιλεῦσιν ἐξεῖναι συνταχθέντες[, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου γέγραπται]. Διὸ καὶ πατρικήν τινα πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διετέλουν εὐθὺς οἱ βασιλεῖς φιλονικίαν καὶ διαφορὰν παραλαμβάνοντες. Ὁ δ' Ἀγησίλαος ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἦλθε, καὶ τὸ πολεμεῖν καὶ τὸ προσκρούειν αὐτοῖς ἑάσας ἐθεράπευε, πάσης μὲν ἀπ' ἐκείνων πράξεως ἀρχόμενος, εἰ δὲ κληθείη, θᾶττον ἢ βάδην ἐπειγόμενος, ὁσάκις δὲ τύχοι καθήμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θώκῳ καὶ χρηματίζων, ἐπιοῦσι τοῖς ἐφόροις ὑπεξανίστατο, τῶν δ' εἰς τὴν γερουσίαν ἀεὶ* 598 *καταταττομένων ἑκάστῳ χλαῖναν ἔπεμπε καὶ βοῦν ἀριστεῖον. Ἐκ δὲ τούτων τιμᾶν δοκῶν καὶ μεγαλύνειν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐκείνων ἀρχῆς ἐλάνθανεν αὔξων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ τῇ βασιλείᾳ προστιθεὶς μέγεθος ἐκ τῆς πρὸς ἑαυτὸν εὐνοίας συγχωρούμενον.*

V. *Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὁμιλίαις ἐχθρὸς*

Testim. 3—5 Xen. Ag. IV, 5 7 Xen. Ag. VI, 4 12 Lyc. V 19—20 mor. 482 d

---

6 *τῇ* s. s. *S* *τὴν κληρονομίαν Y* 7 *Ὃ δέ* Solanus: *ὡς δέ SGL ὡς N* 8—9 *τοιοῦτο τὸ (τῶν N) ἐκ τῶν ἐφόρων*: corr. Xyl. et Rsk. 10 *μόνων N* 12 *βασιλεύουσιν S* *τοῖς* (alt.) *SN*: *τῷ GL* uerba spuria damn. Michaëlis 14 *εὐθὺς*] *αὖθις* Madvig *φιλονεικίαν* libri 18 *τύχῃ* Y_1 21 *καταττομένων S* *ἔπεμψε* Y_1 (*πέμποντος* mor.) 22 *δοκέων S* 24 *προστιθέμενος* $S^m Y$ *αὐτὸν Y*

---

24 Quam ob rem W. Meyer actiuam formam *προστιθεὶς* damnet (diss. p. 14) non intelligo. Immo haec una est uera. Cf. Cato mi. 50, 25 *ὅτι Κάτων ὑπατείας ἀξίωμα τῇ ταμιείᾳ περιέθηκε*. Recte Michaëlis de Plut. cod. m. Seit. p. 25.

ἦν ἀμεμπτότερος ἢ φίλος. Τοὺς μὲν γὰρ ἐχθροὺς ἀδίκως οὐκ ἔβλαπτε, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τὰ μὴ δίκαια συνέπραττε. Καὶ τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἠσχύνετο μὴ τιμᾶν κατορθοῦντας, τοὺς δὲ φίλους οὐκ ἠδύνατο ψέγειν ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ βοηθῶν ἠγάλλετο καὶ συνεξαμαρτάνων αὐτοῖς· οὐδὲν γὰρ ᾤετο τῶν φιλικῶν ὑπουργημάτων αἰσχρὸν εἶναι. Τοῖς δ' αὖ διαφόροις πταίσασι πρῶτος συναχθόμενος καὶ δεηθεῖσι συμπράττων προθύμως ἐθημαγώγει καὶ προσήγετο πάντας. Ὁρῶντες οὖν οἱ ἔφοροι ταῦτα καὶ φοβούμενοι τὴν δύναμιν ἐζημίωσαν αὐτόν, αἰτίαν ὑπειπόντες, ὅτι τοὺς κοινοὺς πολίτας ἰδίους κτᾶται. Καθάπερ γὰρ οἱ φυσικοὶ τὸ νεῖκος οἴονται καὶ τὴν ἔριν, εἰ τῶν ὅλων ἐξαιρεθείη, στῆναι μὲν ἂν τὰ οὐράνια, παύσασθαι δὲ πάντων τὴν γένεσιν καὶ κίνησιν ὑπὸ τῆς πρὸς πάντα πάντων ἁρμονίας, οὕτως ἔοικεν ὁ Λακωνικὸς νομοθέτης ὑπέκκαυμα τῆς ἀρετῆς ἐμβαλὼν εἰς τὴν πολιτείαν τὸ φιλόνικον καὶ φιλότιμον, ἀεί τινα τοῖς ἀγαθοῖς διαφορὰν καὶ ἅμιλλαν εἶναι πρὸς ἀλλήλους βουλόμενος, τὴν δ' ἀνθυπείκουσαν τῷ ἀνελέγκτῳ χάριν ἀργὴν καὶ ἀνανταγώνιστον οὖσαν οὐκ ὀρθῶς ὁμόνοιαν λέγεσθαι. Τοῦτο δ' ἀμέλει συνεωρακέναι καὶ τὸν Ὅμηρον οἴονταί τινες· οὐ γὰρ ἂν τὸν Ἀγαμέμνονα χαίροντα ποιῆσαι τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Ἀχιλλέως

---

1 γὰρ s. s. L^2 4 ἐδύνατο *Y* 5 γὰρ om. *N* 7 καὶ πταίσασι *SGL* δεηθεὶς εἰ *S*, δεηθεὶς *Y*: corr. Steph. 11 γὰρ om. *S* νίκος *N* 12 καὶ τὴν ἔριν spuria esse suspicor μέν τ' ἂν *S* 13 παύσεσθαι *G* 14 πάντα] ταῦτα libri, πάντα Rsk., ἑαυτὰ Sint. ἁρμονίας ἢ προνοίας ἢ ποιότητος SL^2 15 ἐμβαλὼν *Y*: ἐμβάλλων *S* ἐμβαλεῖν ς 16 φιλόνεικον libri φιλότιμον καὶ φιλόνεικον *Y* post τινα add. γίνεσθαι *S* 17 δὲ] γὰρ *N* 18 ἀνελέκτῳ *N* ἀναγώνιστον *Y* 20 καὶ om. *N* 21 ποιῆσαι χαίροντα *Y*

---

7 καὶ ante πταίσασι quamquam *SGL* habent, tamen omitto cum *N*. Nam πταίσασι et δεηθεῖσι sibi non respondent, sed διαφόροις πταίσασι ad τοὺς ἐχθροὺς κατορθοῦντας (l. 3) spectat: postquam de ἐχθροὶ κατορθοῦντες et de φίλοι ἁμαρτάνοντες iam locutus est auctor, nunc incipit loqui de διάφοροι (ἐχθροὶ) πταίσαντες. De re cf. Phoc. 10, 25 14 cf. Numa 140, 29 15 Participium post ἔοικεν, quod omnes boni libri praebent, dubitans restitui: non desunt tradita exempla talis structurae satis nota (cf. Kühner-Gerth 481, 3 A. 3), nostro tamen loco paulo durior structura est 18 ἀνανταγώνιστον (sic iam Reiskius): apud Plut. haud raro occurrit (Wyttenbachii lexicon hic ut saepe plura exempla omittit). Cf. u. l. Phoc. 14, 1 (XIV, 32), Thuc. IV, 92, 7; Schmid Attic. 2, 180.

εἰς λοιδορίαν προαχθέντων ἐκπάγλοις ἐπέσσιν, εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζεν εἶναι τὸν πρὸς ἀλλήλους ζῆλον καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρίστων. Ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν οὕτως τις ἁπλῶς συγχωρήσειεν· αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ τῶν φιλονικιῶν χαλεπαὶ ταῖς πόλεσι καὶ μεγάλους κινδύνους ἔχουσαι.

VI. Τοῦ δ' Ἀγησιλάου τὴν βασιλείαν νεωστὶ παρειληφότος ἀπήγγελλόν τινες ἐξ Ἀσίας ἥκοντες, ὡς ὁ Περσῶν βασιλεὺς παρασκευάζοιτο μεγάλῳ στόλῳ Λακεδαιμονίους ἐκβαλεῖν τῆς θαλάττης. Ὁ δὲ Λύσανδρος ἐπιθυμῶν αὖθις εἰς Ἀσίαν ἀποσταλῆναι καὶ βοηθῆσαι τοῖς φίλοις, οὓς αὐτὸς μὲν ἄρχοντας καὶ κυρίους τῶν πόλεων ἀπέλιπε, κακῶς δὲ χρώμενοι καὶ βιαίως τοῖς πράγμασιν ἐξέπιπτον ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἀπέθνησκον, ἀνέπεισε τὸν Ἀγησίλαον ἐπιθέσθαι τῇ στρατείᾳ καὶ προπολεμῆσαι τῆς Ἑλλάδος ἀπωτάτω διαβάντα καὶ φθάσαντα τὴν τοῦ βαρβάρου παρασκευήν. Ἅμα δὲ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ φίλοις ἐπέστελλε πέμπειν εἰς Λακεδαίμονα καὶ στρατηγὸν Ἀγησίλαον αἰτεῖσθαι. Παρελθὼν οὖν εἰς τὸ πλῆθος Ἀγησίλαος ἀνεδέξατο τὸν πόλεμον, εἰ δοῖεν αὐτῷ τριάκοντα μὲν ἡγεμόνας καὶ συμβούλους Σπαρτιάτας, νεοδαμώδεις δὲ λοχαγοὺς δισχιλίους, τὴν δὲ συμμαχικὴν εἰς ἑξακισχιλίους δύναμιν. Συμπράττοντος δὲ τοῦ Λυσάνδρου πάντα προθύμως

Testim. 1 Odyss. 8, 77 *C. VI* Xen. Ag. I, 6, 7, Hell. III, 4, 1—4

3 οὖν om. *NH* 4 φιλονεικιῶν (φιλονείκων *N* ante corr.) libri 5 ἔχουσι *GL*[1] 7 ἀπήγγειλαν *GL* 8 παρασκευάζοι τῷ μεγάλῳ *N* 9 θαλάσσης *Y* 13 στρατιᾶ *S* 14 πολεμῆσαι ς 20 τρισχιλίους Xen. Ag. 21 πάντα τοῦ λυσάνδρου *S* πάντες *N*

5 ἔχουσαι melius quam ἔχουσι. Ad χαλεπαὶ uerbum εἰσὶ omitti quidem facile potest — sed haud bene, ni fallor, adiectiuum sine uerbo positum coniungitur cum sequenti uerbo, ubi idem est subiectum. Contra nil offendit, si diuersa subiecta et si in contrariis, ut Nic. 36, 5 ἐννοηθέντας, ὅτι κοιναὶ μὲν αἱ τύχαι τοῦ πολέμου, μετρίως δ' αὐταῖς καὶ πρᾴως ἐχρήσαντο ἐν οἷς εὐτύχουν Ἀθηναῖοι πρὸς ὑμᾶς. Pomp. comp. 142, 29 ἀνέλπιστος μὲν ἡ Πομπηΐου Ῥωμαίοις, Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίους ἀκούοντας καὶ προειδότας οὐκ εἴασε φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν (ubi Schaeferi μὲν ἦν ἡ nil opus) 14 προπολεμῆσαι τῆς Ἑλλάδος, ἀπωτάτω διαβάντα interpunxit Sintenis. Sed ἀπωτάτω etiam ad προπολεμῆσαι pertinet. Cf. Pomp. 127, 3 τῆς δὲ Ῥώμης μάλιστα κήδεσθαι τὸν ἀπωτάτω πολεμοῦντα περὶ αὐτῆς 21 πάντα τοῦ λυσάνδρου *S*, ut πάντα ad συμπράττειν pertineat. Sic συμπράττειν πάντα aliis quidem locis (Pelop. 90, 26 Nic. 13, 18), sed τοῦ Λυσάνδρου πάντα (i. e.

ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν Ἀγησίλαον ἐξέπεμπον εὐθὺς ἔχοντα τοὺς τριάκοντα Σπαρτιάτας, ὧν ὁ Λύσανδρος ἦν πρῶτος, οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ μόνον δόξαν καὶ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀγησιλάου φιλίαν, ᾧ μεῖζον ἐδόκει τῆς βασιλείας ἀγαθὸν διαπεπρᾶχθαι τὴν στρατηγίαν ἐκείνην. Ἀθροιζομένης δὲ τῆς δυ- 5
νάμεως εἰς Γεραστόν, αὐτὸς εἰς Αὐλίδα κατελθὼν μετὰ τῶν φίλων καὶ νυκτερεύσας ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους εἰπεῖν τινα πρὸς αὐτόν „Ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅτι μὲν οὐδεὶς τῆς
599 Ἑλλάδος ὁμοῦ συμπάσης ἀπεδείχθη στρατηγὸς ἢ πρότερον Ἀγαμέμνων καὶ σὺ νῦν μετ' ἐκεῖνον, ἐννοεῖς δήπουθεν· ἐπεὶ 10
δὲ τῶν μὲν αὐτῶν ἄρχεις ἐκείνῳ, τοῖς δ' αὐτοῖς πολεμεῖς, ἀπὸ δὲ τῶν αὐτῶν τόπων ὁρμᾷς ἐπὶ τὸν πόλεμον, εἰκός ἐστι καὶ θῦσαί σε τῇ θεῷ θυσίαν, ἣν ἐκεῖνος ἐνταῦθα θύσας ἐξέπλευσεν." Ἅμα δέ πως ὑπῆλθε τὸν Ἀγησίλαον ὁ τῆς κόρης σφαγιασμός, ἣν ὁ πατὴρ ἔσφαξε πεισθεὶς τοῖς μάντεσιν. Οὐ 15
μὴν διετάραξεν αὐτόν, ἀλλ' ἀναστὰς καὶ διηγησάμενος τοῖς φίλοις τὰ φανέντα τὴν μὲν θεὸν ἔφη τιμήσειν οἷς εἰκός ἐστι χαίρειν θεὸν οὖσαν, οὐ μιμήσεσθαι δὲ τὴν ἀπάθειαν τοῦ τότε στρατηγοῦ. Καὶ καταστέψας ἔλαφον ἐκέλευσεν ἀπάρξασθαι τὸν ἑαυτοῦ μάντιν, οὐχ ὥσπερ εἰώθει τοῦτο ποιεῖν ὁ 20

Testim. 10 sq. Pelop. XXI

---

2 πρῶτος *S*: εὐθὺς πρῶτος *Y* 3 αὐτοῦ *S* δόξαν καὶ δύναμιν μόνον *Y* 4—5 διαπεπράχθαι ἀγαθὸν *Y*, ἀγαθὸν ἅμα πεπράχθαι *S*: corr. Emperius 6 γεραιστὸν *Y* 7 τὸν θεὸν εἰπεῖν S^m 10 νοεῖς *N* 10—11 ἐπεὶ δὲ] ἔπειτα *N* 11 μὲν om. *Y* 12 εἰκὸς οὖν ἐστι *N* 13 σε om. *Y* 15 ἐσφαγίασε *S*, fort. recte 16 μὴν δὲ ἐτάραξεν *NL* 18 χαίρειν καὶ θεὸν *S* μιμήσασθαι *GL* ἀμαθίαν *Y* 19 ἐκέλευσε κατάρξασθαι *N* 20 ὅσπερ Rsk., deleto ὁ in fine lineae

---

τριάκοντα ἡγεμόνας, συμβούλους Σπαρτιάτας cet.) συμπράττοντος ineptum sane. Immo πάντα ἐψηφίσαντο optime quadrat. Cf. Arat. 168, 20 πάντα ταχέως καὶ προθύμως ἐψηφίσαντο.

6 Γεραστόν] eadem scriptura Xen. Hell. III, 4, 4, V, 4, 61. Γεραστὸς . . . ἀκρωτήριον ἅμα καὶ ἐπίνειον Ἑλλάδος, Etym. M. 15 ἐσφαγίασε defendi potest. Cf. Alc. 414, 22 τὴν τῶν τειχῶν κατασκευήν, ἃ κατεσκεύασεν, Rom. 66, 24 18 ἀπάθειαν ad μιμήσεσθαι aptius. Nam 'imitari ἀμαθίαν' haud bene dicitur. ἀπάθειαν saepius quidem in bonam partem accipitur apud Plut., sed prorsus simili significatione qua hic Publ. 195, 13 de filiis a patre mactatis. 20 ὅσπερ Reiskius ὁ articulo deleto; et idem Cobetus uoluit. Sed cf. l. 17, ubi de modo potius quam de persona mentio fit: quamquam ne ibi quidem

ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν τεταγμένος. Ἀκούσαντες οὖν οἱ βοιωτάρχαι πρὸς ὀργὴν ἔπεμψαν ὑπηρέτας, ἀπαγορεύοντες τῷ Ἀγησιλάῳ μὴ θύειν παρὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ πάτρια Βοιωτῶν. Οἱ δὲ καὶ ταῦτ' ἀπήγγειλαν καὶ τὰ μηρία διέρριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. Χαλεπῶς οὖν ἔχων ὁ Ἀγησίλαος ἀπέπλει, τοῖς τε Θηβαίοις διωργισμένος καὶ γεγονὼς δύσελπις πρὸς τὸν οἰωνόν, ὡς ἀτελῶν αὐτῷ τῶν πράξεων γενησομένων καὶ τῆς στρατείας ἐπὶ τὸ προσῆκον οὐκ ἀφιξομένης.

VII. Ἐπεὶ δ' ἦκεν εἰς Ἔφεσον, εὐθὺς ἀξίωμα μέγα καὶ δύναμις ἦν ἐπαχθὴς καὶ βαρεῖα περὶ τὸν Λύσανδρον, ὄχλου

Testim. 1 sq. Paus. III, 9, 4 *C. VII* Lys. XXIII, Xen. Hell. III, 4, 7—8

2 *πρὸς ὀργὴν κινηθέντες ἔπεμψαν Y* *ἀπαγορεύοντας S* 3 *βοιωτῶν*] *τὰ βοιωτῶν S* 4 *ταῦτα*] *ταῦτα μὲν S* 6 *πρὸς*] *διὰ Y* *ἰωνὸν N* 7 *ἐσομένων S* *στρατηγίας S* 9 *ἐπειδὴ δὲ S* *εἰς τὴν ἔφεσον S*

res clara et aperta. De ipso sermone cf. Pomp. 135, 7 *ἔπεμψεν εἰς πόλιν ἄγγελον, οὐχ ὡς ἡ Κορνηλία προσεδόκα*, Cam. 296, 11.

2 *κινηθέντες* glossema cum *S* eiiciendum. *πρὸς ὀργὴν* absolute dictum plus triginta locis in Vitis reperitur. Et tres nominatiui participii *ἀκούσαντες — κινηθέντες — ἀπαγορεύοντες* haud pulchra dictio. — Legendum enim *ἀπαγορεύοντες* cum *Y*, nam quamquam *ἀπαγορεύοντας* praes. part. accus. et ad aliorum et ad Plut. usum (cf. Caes. 405, 30 *πέμπειν δὲ πολλοὺς εἰς Ῥώμην μισθουμένους καὶ προκαταλαμβάνοντας οἰκίας . . .* coll. Pomp. 126, 20 *ἔπεμπον οἰκίας προκαταληψομένους*, Arat. 172, 13, Alex. 317, 10) defendi potest, tamen sequentia uerba *οἱ δὲ καὶ ταῦτ' ἀπήγγειλαν* uulgatam tuentur 6 cf. Tit. 265, 1 *ἀθυμίας δὲ δεινῆς πρὸς τὸν οἰωνὸν ἐμπεσούσης*, Alex. 309, 13 *διαταραχθῆναι πρὸς τὸν οἰωνόν*, Ages. 41, 13, Alex. 360, 22, Nic. 12, 29; 18, 25 al. Haud raro *διὰ* interpolatione in libros illatum. Cf. u. l. Luc. 537, 20 (XXXI), Numa 106, 8 (XXII), Fab. 358, 28 (XV), Alex. 293, 4 (XIV), Numa comp. 149, 18 (II) 7 *γενησομένων — ἐσομένων*] Cf. u. l. Arist. 181, 14 (22, 6 Hercher) et Thuc. VII 21, 4. Simile exemplum Cato mi. 75, 14 *οἱ δὲ καὶ τοῦτο δείσαντες, ὡς τῆς στρατηγίας ἀξιομάχου διὰ Κάτωνα πρὸς τὴν ὑπατείαν γενησομένης.* — *στρατεία* et *στρατηγία* saepe in libris commutantur, neque huius uel illius libri auctoritas in talibus rebus multum ualet. 9 *ἐπειδὴ δὲ S.* Cf. u. l. Ages. 31, 1, Nic. 33, 1 (*ἐπειδὴ* pro *ἐπεὶ δ' SN*) Numa 137, 9 (*ἐπειδὴ* pro *ἐπεὶ S*). Cur Sint. et Meyer *ἐπειδὴ* Cam. 285, 23 et 286, 1 (pro *ἐπεὶ* uulgata) probent, non uideo. *ἐπειδὴ* in Vitis perraro adhibetur. Them. 246, 19 ubi libri *ἐπειδὴ οὖν*, recte Benseler *ἐπεὶ δ' οὖν*. Seitenstettensis haud raro particulas ut *καὶ μὲν δὴ* sim. perperam addit. — *εἰς τὴν ἔφεσον S.* Omnibus locis, iisque haud paucis, ubi hoc nomen in Vitis legitur, sine articulo scribitur, neque h. l., cur addatur, causam uideo. Item Ages. 35, 1 *εἰς τὴν σπάρτην* temere *S*.

φοιτῶντος ἐπὶ τὰς θύρας ἑκάστοτε καὶ πάντων παρακολουθούντων καὶ θεραπευόντων ἐκεῖνον, ὡς ὄνομα μὲν καὶ σχῆμα τῆς στρατηγίας τὸν Ἀγησίλαον ὄντα διὰ τὸν νόμον, ἔργῳ δὲ κύριον ἁπάντων καὶ δυνάμενον καὶ πράττοντα πάντα τὸν Λύσανδρον. Οὐδεὶς γὰρ δεινότερος οὐδὲ φοβερώτερος ἐκείνου τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀποσταλέντων ἐγένετο στρατηγῶν, οὐδὲ μείζονα τοὺς φίλους ἀνὴρ ἄλλος εὐεργέτησεν οὐδὲ κακὰ τηλικαῦτα τοὺς ἐχθροὺς ἐποίησεν. Ὧν ἔτι προσφάτων ὄντων οἱ ἄνθρωποι μνημονεύοντες, ἄλλως δὲ τὸν μὲν Ἀγησίλαον ἀφελῆ καὶ λιτὸν ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ δημοτικὸν ὁρῶντες, ἐκείνῳ δὲ τὴν αὐτὴν ὁμοίως σφοδρότητα καὶ τραχύτητα καὶ βραχυλογίαν παροῦσαν, ὑπέπιπτον αὐτῷ παντάπασι καὶ μόνῳ προσεῖχον. Ἐκ δὲ τούτου πρῶτον μὲν οἱ λοιποὶ Σπαρτιᾶται χαλεπῶς ἔφερον ὑπηρέται Λυσάνδρου μᾶλλον ἢ σύμβουλοι βασιλέως ὄντες· ἔπειτα δ' αὐτὸς ὁ Ἀγησίλαος, εἰ καὶ μὴ φθονερὸς ἦν μηδ' ἤχθετο τοῖς τιμωμένοις, ἀλλὰ φιλότιμος ὢν σφόδρα καὶ φιλόνικος ἐφοβεῖτο, μὴ, κἂν ἐνέγκωσί τι λαμπρὸν αἱ πράξεις, τοῦτο τοῦ Λυσάνδρου γένηται διὰ τὴν δόξαν. Οὕτως οὖν ἐποίει· πρῶτον ἀντέκρουε ταῖς συμβουλίαις αὐτοῦ, καὶ πρὸς ἃς ἐκεῖνος ἐσπουδάκει μάλιστα πράξεις, ἐῶν χαίρειν καὶ παραμελῶν ἕτερα πρὸ ἐκείνων ἔπραττεν· ἔπειτα τῶν ἐντυγχανόντων καὶ δεομένων οὓς αἴσθοιτο Λυσάνδρῳ μάλιστα πεποιθότας ἀπράκτους ἀπέπεμπε· καὶ περὶ τὰς κρίσεις ὁμοίως οἷς ἐκεῖνος ἐπηρεάζοι, τούτους ἔδει πλέον ἔχοντας ἀπελθεῖν, καὶ τοὐναντίον οὓς φανερὸς γένοιτο προθυμούμενος ὠφελεῖν

1 ἐπὶ] περὶ *GL* 2 ἐκεῖνον] αὐτῶν ἐκείνου *S* καὶ σχῆμα om. *S* 3 post στρατηγίας eras. siglum alqd (διὰ uocis?) *G* τὸν (ante Ἀγησ.) s. s. S^1 ἔχοντα Rsk. 4 πάντα τὸν om. *S* 5 δεινότερος] ἐνδοξότερος *S* 7 τις ἀνὴρ ἄλλος *S* 9 μνημονεύουσιν s. s. S^2L^2 ἄλλως τε Sint. 14 μᾶλλον λυσάνδρου *Y* 15 ὁ om. *S* 17 ὢν] ἦν *N* φιλόνεικος *Y* κἂν] κατ' *N* 18 τοῦ om. *Y* 19 συμβουλείαις *N* 22 αἴσθοι τῷ N^1 23 ἀπέλειπεν *N* 24 πνέον S^1

5 pro δεινότερος praebet *S* ἐνδοξότερος: cf. fortasse Plato Prot. 341 a, b 7 In negatiuis sententiis Plut. τις ad ἄλλος raro addit. Cf. Pomp. 56, 7; 63, 13, Mar. 361, 1, Tit. 272, 11, Arat. 177, 23; 24. Item ἕτερος Numa 124, 15; 132, 1—2. Additum Pyrrh. 304, 23 οὔτε οὗτος οὔτ' ἄλλος τις Ἰταλῶν (sine subst. attributo). Cf. Crass. 59, 10 ἧς Ἀπολλώνιος ἐτυράννει, ubi *N* ἀπολλώνιός τις *S* ἀπολλώνιος, s. s. τις, Sol. 156, 9 ἐν σπουδῇ (τινὶ add. *S*). Atticistae autem τις in negat. sent. amant.

χαλεπὸν ἦν μὴ καὶ ζημιωθῆναι. Γινομένων δὲ τούτων οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' οἷον ἐκ παρασκευῆς καὶ ὁμαλῶς, αἰσθόμενος τὴν αἰτίαν ὁ Λύσανδρος οὐκ ἀπεκρύπτετο πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ' ἔλεγεν, ὡς δι' αὐτὸν ἀτιμάζοιντο, καὶ παρεκάλει θερα-
5 πεύειν ἰόντας τὸν βασιλέα καὶ τοὺς μᾶλλον αὐτοῦ δυναμένους.

VIII. Ὡς οὖν ταῦτα πράττειν καὶ λέγειν ἐδόκει φθόνον ἐκείνῳ μηχανώμενος, ἔτι μᾶλλον αὐτοῦ καθάψασθαι βουλόμενος Ἀγησίλαος ἀπέδειξε κρεοδαίτην καὶ προσεῖπεν, ὡς λέγεται, πολλῶν ἀκουόντων· „Νῦν οὖν θεραπευέτωσαν οὗτοι
10 ἀπιόντες τὸν ἐμὸν κρεοδαίτην.“ Ἀχθόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἤιδεις ἄρα σαφῶς, ὦ Ἀγησίλαε, φίλους ἐλαττοῦν.“ „Ἤιδειν“ ἔφη „τοὺς ἐμοῦ μεῖζον δύνα- 600
σθαι βουλομένους.“ Καὶ ὁ Λύσανδρος „Ἀλλ' ἴσως“ ἔφη „ταῦτα σοὶ λέλεκται βέλτιον ἢ ἐμοὶ πέπρακται. Δὸς δέ μοί

Testim. 2—5 mor. 533 f *C. VIII* Lys. XXIII, XXIV, Xen. Hell. III, 4, 9—10

---

2 *αἰσθανόμενος S* 6 post *ταῦτα* add. *καὶ S* post *λέγειν* add. *ἐπειρᾶτο SL*^{2}. Locus uix sanus 8 *ἀπέδειξας N ἀποδείκνυσι S*^{t} *κρεοδάτην* (item l. 10) *S*, *κρεωδαίτην* (item l. 10) *L*^{2} *προεῖπεν S* 9 *οὖν*] *μὲν δὴ S*. cf. Lys. *αὐτοὶ* ante corr. *S* 11 *σαφῶς*] *καλῶς* Lys. *ὦ S*, Lys., Xen., om. *Y* 12 *Ἤιδειν — ἐμοῦ*] *Νὴ Δι' — γ' ἐμοῦ* Cobet, coll. Xen. 14 *καὶ βέλτιον S μᾶλλον* anon. ex Lys. Sed cf. Xen. Hell.

---

5 pro *μᾶλλον* Cobetus *μεῖζον*. Et sic plerumque sane apud *δύνασθαι*. Sed non obseruauit Cobetus neque locum prorsus similem mor. 533 f neque Sert. 93, 8 *τοὺς μᾶλλον δυναμένους* Galb. 188, 14 *δύνασθαι μᾶλλον*. Cf. etiam Pomp. 79, 15 *μᾶλλον ἴσχυεν*, Demetr. 322, 15, Lys. 389, 11, Cim. 489, 19; 490, 2 6 Locum a uiris doctis sine nota relictum explicare non potui neque sanare. Bonae sententiae non sufficiunt uerba tradita. Nam Lysandri uerba ad amicos facta non debebant offendere neque Agesilaum neque quemquam alium. Bene faciebat amicos *παρακαλῶν τὸν βασιλέα θεραπεύειν*. Quemadmodum dici possit, eum talibus uerbis *φθόνον ἐκείνῳ μηχανᾶσθαι* (*φθόνον* alia significatione hic accipere quam supra p. 10 l. 16 *φθονερὸς* uix licet)? Neque in Vita Lysandri (cap. XXXIII) in malam partem haec dicta factaque Lysandri accipi narratur. Sed illic quidem sententia aperta est: Lysandri uerba nil efficiunt, desinunt quidem amici Lysandrum orare, non desinunt *θεραπεύειν*. Ecce, cur Agesilaus irascatur — *ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἡνίων τὸν Ἀγησίλαον ὑπὸ φθόνου τῆς τιμῆς*. Nostro loco aut negligentissime scripsit Plutarchus aut uidentur nonnulla uerba excidisse aut corruptela quaedam maior inesse. Num in *ἐπειρᾶτο* Seitenstettensi aliquid latet? 14 *ταῦτ' οὐ σοὶ λέλεκται* olim

τινα τάξιν καὶ χώραν, ἔνθα μὴ λυπῶν ἔσομαί σοι χρήσιμος.“ Ἐκ τούτου πέμπεται μὲν ἐφ' Ἑλλήσποντον, καὶ Σπιθριδάτην, ἄνδρα Πέρσην, ἀπὸ τῆς Φαρναβάζου χώρας μετὰ χρημάτων συχνῶν καὶ διακοσίων ἱππέων ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, οὐκ ἔλῃγε δὲ τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ βαρέως φέρων ἤδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἐπεβούλευεν, ὅπως τῶν δυεῖν οἴκων τὴν βασιλείαν ἀφελόμενος εἰς μέσον ἅπασιν ἀποδοίη Σπαρτιάταις. Καὶ ἐδόκει μεγάλην ἂν ἀπεργάσασθαι κίνησιν ἐκ ταύτης τῆς διαφορᾶς, εἰ μὴ πρότερον ἐτελεύτησεν εἰς Βοιωτίαν στρατεύσας. Οὕτως αἱ φιλότιμοι φύσεις ἐν ταῖς πολιτείαις τὸ ἄγαν μὴ φυλαξάμεναι τοῦ ἀγαθοῦ μεῖζον τὸ κακὸν ἔχουσι. Καὶ γὰρ εἰ Λύσανδρος ἦν φορτικός, ὥσπερ ἦν, ὑπερβάλλων τῇ φιλοτιμίᾳ τὸν καιρόν, οὐκ ἠγνόει δήπουθεν Ἀγησίλαος ἑτέραν ἀμεμπτοτέραν ἐπανόρθωσιν οὖσαν ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ φιλοτίμου πλημμελοῦντος. Ἀλλ' ἔοικε ταὐτῷ πάθει μήτ' ἐκεῖνος ἄρχοντος ἐξουσίαν γνῶναι μήθ' οὗτος ἄγνοιαν ἐνεγκεῖν συνήθους.

IX. Ἐπεὶ δὲ Τισσαφέρνης ἐν ἀρχῇ μὲν φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον ἐποιήσατο σπονδάς, ὡς τὰς πόλεις αὐτῷ τὰς Ἑλληνίδας ἀφήσοντος αὐτονόμους βασιλέως, ὕστερον δὲ πεισθεὶς

Testim. C. IX mor. 209 a—c, Xen. Ag. I, 10—17, 23, 24, 28, Hell. III, 4, 5—6, 11—15, 19

1 *πρᾶξιν SL*[2] καὶ] ἢ *N* 2 fort. *ἐφ' Ἑλλησπόντου*? *μιθριδάτην L* 6 *ἐβούλευεν* Y_1 *ἀφελώμενος S* ante corr. 7 *δοκεῖ* Sint. 10 *αἱ Y* (*οὕτως ἐφιλότιμοι N*) Lys.: om. *S* 10 *ταῖς πολιτικαῖς S τοῖς πολιτικοῖς V* 11 *εἰ ὁ λύσανδρος Y* 12 *φορτικὸς ἦν L* 14 *φίλου N*, fort. recte 18 *τισαφέρνης* (sic semper) *Y* 19 *τὰς* (alt.) om. *N* *ἑλληνικὰς Y* mor. 20 *ὕστερον* — p. 13, 1 *πόλεμον* delere uoluit *N*[2]

coniiciebam, ut sententiam tolerabilem redderem. Sed nil mutandum. Nam Xenophonte auctore quin Plut. usus sit non dubium, et is in Hell. *Ἀλλ' ἴσως καὶ μᾶλλον εἰκότα σὺ ποιεῖς ἢ ἐγὼ ἔπραττον.* Sententiam obscuram ipse Plut. in Lys. liberius et clarius expressit.

2 *ἐφ' Ἑλλησπόντου* Xen. Hell. III, 4, 10. In Lys. (409 10) *εἰς Ἑλλήσποντον*. Cf. Thuc. VIII, 61, 1 *ἐφ' Ἑλλησπόντου* Vat. et Laur., *ἐς Ἑλλήσποντον* cet. 7 *ἐδόκει*] 'Sintenis: praestatne *δοκεῖ*? Immo uero unice uerum est *δοκεῖ*. Plutarchi enim haec opinio est, non Lysandri aequalium'. Cobetus. Mihi *ἐδόκει* satis defendi posse uidetur. Addo, *δοκεῖ ἐδόκει* commixta non modo librariorum uitio deberi, sed saepe Plutarcho ipsi. Ut Ages. 8, 4 *ἐδόκει* et de eadem re Lys. 407, 21 *δοκεῖ* (hiatus euitandi causa). Talia exempla quibus fortasse nisus Cobetus loquitur, nil probant de uitiis librorum.

ἔχειν δύναμιν ἱκανὴν ἐξήνεγκε τὸν πόλεμον, ἄσμενος ὁ Ἀγησίλαος ἐδέξατο. Προσδοκία γὰρ ἦν μεγάλη τῆς στρατείας· καὶ δεινὸν ἡγεῖτο τοὺς μὲν σὺν Ξενοφῶντι μυρίους ἥκειν ἐπὶ θάλασσαν, ὁσάκις ἠβουλήθησαν αὐτοὶ τοσαυτάκις βασιλέα νενικηκότας, αὐτοῦ δὲ Λακεδαιμονίων ἄρχοντος ἡγουμένων γῆς καὶ θαλάσσης μηδὲν ἔργον ἄξιον μνήμης φανῆναι πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Εὐθὺς οὖν ἀμυνόμενος ἀπάτῃ δικαίᾳ τὴν Τισσαφέρνους ἐπιορκίαν ἐπέδειξεν ὡς ἐπὶ Καρίαν προάξων. Ἐκεῖ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ βαρβάρου συναθροίσαντος ἄρας εἰς Φρυγίαν ἐνέβαλε. Καὶ πόλεις μὲν εἶλε συχνὰς καὶ χρημάτων ἀφθόνων ἐκυρίευσεν, ἐπιδεικνύμενος τοῖς φίλοις, ὅτι τὸ μὲν σπεισάμενον ἀδικεῖν τῶν θεῶν ἐστι καταφρονεῖν, ἐν δὲ τῷ παραλογίζεσθαι τοὺς πολεμίους οὐ μόνον τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλὴ καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς κερδαίνειν ἔνεστι. Τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐλαττωθεὶς καὶ τῶν ἱερῶν ἀλόβων φανέντων ἀναχωρήσας εἰς Ἔφεσον ἱππικὸν συνῆγε, τοῖς εὐπόροις προειπών, εἰ μὴ βούλονται στρατεύεσθαι, παρέχειν ἕκαστον ἵππον ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνδρα. Πολλοὶ δ' ἦσαν οὗτοι, καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγησιλάῳ ταχὺ πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ δειλῶν ὁπλιτῶν. Ἐμισθοῦντο γὰρ οἱ μὴ βουλόμενοι στρατεύεσθαι τοὺς βουλομένους στρατεύεσθαι[, οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι ἱππεύειν τοὺς βουλομένους ἱππεύειν]. Καὶ γὰρ τὸν

Testim. 8 sq. Nep. Ag. III 22 sq. Iliad. 23, 295 sq.

1 ἄσμενος om. *N* 2 στρατιᾶς *S* 4 θάλατταν *Y* ἐβουλήθησαν *Y* 5 νενικηκότες *SL* 6 φανῆναι μνήμης *N* 8 ὑπέδειξεν *N* 9 τοῦ βαρβάρου τὴν δύναμιν *L* 10 ἀνέλαβε *N* ἀνέβαλε *F* 15 ἀλώβων *NM* 16 ἱππικὴν *N* προσειπὼν *L* 17 βούλεσθαι *N* παρασχεῖν Y_1 20 δειλῶν] ψιλῶν *Y* δειλῶν καὶ πλουσίων mor. 21—22 damnauit Benseler. ἐμισθοῦντο (l. 20) — βουλομένους ἱππ. inclus. Sint. (coll. mor.), τοὺς βουλ. (l. 21) — βουλόμενοι ἱππ. inclus. Cobet

8 ὑπέδειξεν *N* a Graux perperam probatum. Cf. Xen. Hell. III, 4, 11; 21 (προεῖπεν). Item p. 14 l. 10 προεῖπεν et de illo strateg. Polyaen. II, 1, 9, Front. I, 8, 12 *per hanc consilii ostentationem*, Nepos Ag. III *palam pronuntiasset*. Saepe in *N* ὑπ- pro ἀπ-, ὑπὸ pro ἀπὸ legitur 17 παρέχειν ueram esse lectionem et sententia ostendit et collati loci Xen. Hell. III, 4, 15, Xen. Ag. I, 24 20 Ἐμισθοῦντο — στρατεύεσθαι uix recte Sint. cum apopht. (cf. praef. p. XX) deleuit. Nam explicant optime uocem πολεμικοὺς l. 19. Bellicosos — quare bellicosos? 'Nam qui nolebant' cet. Cobetus sensum sua lectione prorsus infuscauit.

Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι καλῶς, ὅτι θήλειαν ἵππον ἀγαθὴν λαβὼν κακὸν ἄνδρα καὶ πλούσιον ἀπήλλαξε τῆς στρατείας. Ἐπεὶ δὲ κελεύσαντος αὐτοῦ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδύοντες ἐπίπρασκον οἱ λαφυροπῶλαι, καὶ τῆς μὲν ἐσθῆτος ἦσαν ὠνηταὶ πολλοί, τῶν δὲ σωμάτων λευκῶν καὶ ἁπαλῶν παντάπασι διὰ τὰς 5
σκιατροφίας γυμνουμένων κατεγέλων ὡς ἀχρήστων καὶ μηδενὸς ἀξίων, ἐπιστὰς ὁ Ἀγησίλαος „Οὗτοι μὲν“ εἶπεν „οἷς μάχεσθε, ταῦτα δ' ὑπὲρ ὧν μάχεσθε.“

X. *Καιροῦ δ' ὄντος αὖθις ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολεμίαν προεῖπεν εἰς Λυδίαν ἀπάξειν, οὐκέτι ψευδόμενος ἐνταῦθα τὸν* 10
Τισσαφέρνην· ἀλλ' ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἐξηπάτησε, διὰ τὴν ἔμπροσθεν ἀπάτην ἀπιστῶν τῷ Ἀγησιλάῳ καὶ νῦν γοῦν αὐτὸν
601 *ἅψεσθαι τῆς Καρίας νομίζων οὔσης δυσίππου πολὺ τῷ ἱππικῷ λειπόμενον. Ἐπεὶ δέ, ὥσπερ προεῖπεν, ὁ Ἀγησίλαος ἦκεν εἰς τὸ περὶ Σάρδεις πεδίον, ἠναγκάζετο κατὰ σπουδὴν ἐκεῖθεν* 15
αὖ βοηθεῖν ὁ Τισσαφέρνης· καὶ τῇ ἵππῳ διεξελαύνων διέφθειρε πολλοὺς τῶν ἀτάκτως τὸ πεδίον πορθούντων. Ἐννοήσας οὖν ὁ Ἀγησίλαος, ὅτι τοῖς πολεμίοις οὔπω πάρεστι τὸ πεζόν, αὐτῷ δὲ τῆς δυνάμεως οὐδὲν ἄπεστιν, ἔσπευσε διαγωνίσασθαι. Καὶ τοῖς μὲν ἱππεῦσιν ἀναμίξας τὸ πελταστικὸν 20
ἐλαύνειν ἐκέλευσεν ὡς τάχιστα καὶ προσβάλλειν τοῖς ἐναντίοις, αὐτὸς δ' εὐθὺς τοὺς ὁπλίτας ἐπῆγε. Γενομένης δὲ τροπῆς τῶν βαρβάρων ἐπακολουθήσαντες οἱ Ἕλληνες ἔλαβον τὸ στρατόπεδον καὶ πολλοὺς ἀνεῖλον. Ἐκ ταύτης τῆς μάχης

Testim. 2 sq. Polyaen. II, 1, 6, Front. I, 11, 17, Athen. 550 e *C. X* Xen. Ag. I, 28—35, Hell. III, 4, 20—29 9—17 Polyaen. II, 1, 9, Front. I, 8, 12

---

2 *στρατιᾶς S* 6 *σκιοτροφίας G σκιατραφίας Z* mor. 8 *μάχεσθαι* (priore l.) *N μαχεῖσθε — μαχεῖσθε SL*^{2} 9 *ἐμβάλλειν S* 10 *ἀνάξειν N* 13 *ἅψασθαι*: corr. Bryanus 14 *ὥσπερ S*, Xen. Hell., Ag.: *ὡς Y* 16 *ὁ* om. *S διεξελαύνων* om. *N* 17 *πολλο N ἀτάκτων N* 19 *ἐσπούδασε S* 22 *εὐθὺς* om. *S τοὺς* om. *N εἰσῆγε G ἐπήγαγεν S* 24 *μάχης*] *τύχης N*

---

19 *σπουδάζειν* non properare sed studio accensum esse significat. *σπεύδειν διαγωνίσασθαι* etiam Brut. 95, 31 (cf. 95, 11 *ἔσπευδον διὰ μάχης κριθῆναι*, Pomp. 126, 6). Contra Pomp. 64, 22 *ἐσπούδαζεν*, pro quo Zon. *ἔσπευσεν* habet. 22 *ἐπήγαγε S*: Xen. Hell. III, 4, 23 et Ag. I, 31 *ἦγεν* praebet. Et eodem modo imperf. passim apud Plut., ut Ages. 25, 15 *αὐτὸς δὲ τὸν δεξιὸν ἐπῆγεν*.

οὐ μόνον ὑπῆρξεν αὐτοῖς ἄγειν καὶ φέρειν ἀδεῶς τὴν βασιλέως χώραν, ἀλλὰ καὶ δίκην ἐπιδεῖν Τισσαφέρνην διδόντα, μοχθηρὸν ἄνδρα καὶ τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων ἀπεχθέστατον. Ἔπεμψε γὰρ εὐθέως ὁ βασιλεὺς Τιθραύστην ἐπ' αὐτόν, ὃς ἐκείνου μὲν τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε, τὸν δ' Ἀγησίλαον ἠξίου διαλυσάμενον ἀποπλεῖν οἴκαδε, καὶ χρήματα διδοὺς αὐτῷ προσέπεμψεν. Ὁ δὲ τῆς μὲν εἰρήνης ἔφη τὴν πόλιν εἶναι κυρίαν, αὐτὸς δὲ πλουτίζων τοὺς στρατιώτας ἥδεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτῶν αὐτός· ἄλλως γε μέντοι νομίζειν Ἕλληνας καλὸν οὐ δῶρα λαμβάνειν, ἀλλὰ λάφυρα παρὰ τῶν πολεμίων. Ὅμως δὲ τῷ Τιθραύστῃ χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὅτι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν Ἑλλήνων ἐτετιμώρητο Τισσαφέρνην, μετήγαγεν εἰς Φρυγίαν τὸ στράτευμα, λαβὼν ἐφόδιον παρ' αὐτοῦ τριάκοντα τάλαντα. Καὶ καθ' ὁδὸν ὧν σκυτάλην δέχεται παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν κελεύουσαν ἄρχειν αὐτὸν ἅμα καὶ τοῦ ναυτικοῦ. Τοῦτο μόνῳ πάντων ὑπῆρξεν Ἀγησιλάῳ. Καὶ μέγιστος μὲν ἦν ὁμολογουμένως καὶ τῶν τότε ζώντων ἐπιφανέστατος, ὡς εἴρηκέ που καὶ Θεόπομπος, ἑαυτῷ γε μὴν ἐδίδου δι' ἀρετὴν φρονεῖν μεῖζον ἢ διὰ τὴν ἡγεμονίαν. Τότε δὲ τοῦ ναυτικοῦ καταστήσας ἄρχοντα Πείσανδρον ἁμαρτεῖν ἔδοξεν, ὅτι πρεσβυτέρων καὶ φρονιμωτέρων παρόντων οὐ σκεψάμενος τὸ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα τιμῶν καὶ τῇ γυναικὶ χαριζόμενος, ἧς ἀδελφὸς ἦν ὁ Πείσανδρος, ἐκείνῳ παρέδωκε τὴν ναυαρχίαν.

XI. Αὐτὸς δὲ τὸν στρατὸν καταστήσας εἰς τὴν ὑπὸ Φαρναβάζῳ τεταγμένην χώραν οὐ μόνον ἐν ἀφθόνοις διῆγε πᾶσιν,

---

Testim.: 4—6 Diod. XIV, 80, 8 7—10 mor. 209 d, Xen. Ag. IV, 6

---

1 ὑπῆρχεν αὐτοῖς *GL* αὐτοῖς ὑπῆρχεν *N* 4 ἔπεμπε *S* 7 εἰρήνην *N* 9 ἄλλως] καὶ ἄλλως *Y* 10 οὐ καλὸν *N* 12 ἐτιμωρήσατο *S* (τετιμώρημαι Xen. Hell.) ἀπήγαγεν *Y* et ἀπ s. s. *S* 15 αὐτὸν ἄρχειν *Y* 17 ἐπιφανέστατο *N* 25 φαρναβάζου *GL*

---

12 ἀπήγαγεν *Y*: item 20, 11 pro μεταστραφεὶς *Y* habet ἀποστραφεὶς, mor. 209 f. ἐπιστραφεὶς; Pomp. 139, 22 pro μεταστραφεὶς habet *Z* ἀποστραφεὶς, Zon. στραφεὶς, mor. 204 e ἐπιστραφεὶς; cf. Thuc. VIII, 15, 1 u. l. Xen. Hell. III, 4, 26 μεταχώρησον praebet. μετήγαγεν ἐκεῖ τὸ στράτευμα Otho. 219, 22.

ἀλλὰ καὶ χρήματα συνῆγε πολλά· καὶ προελθὼν ἄχρι Παφλαγονίας προσηγάγετο τὸν βασιλέα τῶν Παφλαγόνων Κότυν, ἐπιθυμήσαντα τῆς φιλίας αὐτοῦ δι' ἀρετὴν καὶ πίστιν. Ὁ δὲ Σπιθριδάτης, ὡς ἀποστὰς τοῦ Φαρναβάζου τὸ πρῶτον ἦλθε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ἀεὶ συναπεδήμει καὶ συνεστράτευεν αὐτῷ, κάλλιστον μὲν υἱὸν ἔχων Μεγαβάτην, οὖ παιδὸς ὄντος ἦρα σφοδρῶς ὁ Ἀγησίλαος, καλὴν δὲ καὶ θυγατέρα παρθένον ἐν ἡλικίᾳ γάμου. Ταύτην ἔπεισε γῆμαι τὸν Κότυν ὁ Ἀγησίλαος· καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χιλίους ἱππεῖς καὶ δισχιλίους πελταστὰς αὖθις ἀνεχώρησεν εἰς Φρυγίαν καὶ κακῶς ἐποίει τὴν Φαρναβάζου χώραν οὐχ ὑπομένοντος οὐδὲ πιστεύοντος τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλ' ἔχων ἀεὶ τὰ πλεῖστα σὺν ἑαυτῷ τῶν τιμίων καὶ ἀγαπητῶν ἐξεχώρει καὶ ὑπέφευγεν ἄλλοτ' ἀλλαχόσε τῆς χώρας μεθιδρυόμενος, ἄχρις οὗ παραφυλάξας αὐτὸν ὁ Σπιθριδάτης καὶ παραλαβὼν Ἡριππίδαν τὸν Σπαρτιάτην ἔλαβε τὸ στρατόπεδον καὶ τῶν χρημάτων ἁπάντων ἐκράτησεν. Ἔνθα δὴ πικρὸς ὢν ὁ Ἡριππίδας ἐξεταστὴς τῶν κλαπέντων καὶ τοὺς βαρβάρους ἀναγκάζων ἀποτίθεσθαι καὶ πάντα ἐφορῶν καὶ διερευνώμενος παρώξυνε τὸν Σπιθριδάτην, ὥστ' 602 ἀπελθεῖν εὐθὺς εἰς Σάρδεις μετὰ τῶν Παφλαγόνων. Τοῦτο λέγεται τῷ Ἀγησιλάῳ γενέσθαι πάντων ἀνιαρότατον. Ἦχθετο

Testim. 9 Xen. Ag. III, 4, Hell. IV, 1, 3 17—21 Xen. Hell. IV, 1, 26—28

1 *συνήθροισε S* *διελθὼν N* 2 *Ὄτυν* Cobet 5 *ἀεὶ*] *καὶ N* 6 *υἱὸν μὲν GL* 7 *ὁ* om. *Y* 8 *ταύτην μὲν GL*[1] *ὁ* om. *S* 13 *ἐξεχώρει δὲ καὶ N* *ἄλλοθεν ἀλλαχόσε* Rsk. 14 *μεθιδρυμένος Y* *μέχρι οὗ GL μέχρις οὗν N* *ἑαυτὸν N* 15 *ἡριππίδαν* (item l. 17) *SL* (et *ππίδαν* ex corr. *L*[2]) *ἡριπόδαν F ἡρισπόδας H* 18—19 *φέρων N*, *φωρῶν* Rsk. 19 *ὥστε*] *ὃς N* 21 *ἀνιαρώτατον NGZ*

1 cf. praef. p. XXI. Addo, *συναθροίζειν* (pro simplice *ἀθροίζειν*) ibi tantum, ubi hiatus euitetur, usurpari a Plut. (uno loco excepto), neque igitur hac in re lectionem *S* contra usum Plutarchi esse. Tamen *Y* sequor. Plut. uerba saepius repetita minime respuit (cf. Nic. 38, 30 *συναγαγόντες εἰσήγαγον* Crass. 53, 6 *διαπεσόντες — περιπεσόντες N* recte) 2 *Κότυν*] *Ὄτυν* Cobetus, a Schenklio probatum. Sed Xen. Ag. III 4 *Κότυς* 14 cf. u. l. Pomp. 140, 20 *ἄχρι GL*, *μέχρι NZ*, Phoc. 30, 19 (XXXII) *ἄχρις οὗ*: *μέχρις οὗ H.* mor. 322 b *ἄχρι* recte a Benselero in *μέχρι* correctum. Semper *μέχρι* post uocalem, plerumque *ἄχρι* post consonantem. Apud patres (Reinhold, de graec. patrum, diss. phil. Hal., p. 37) *ἄχρι* rarissimum est.

μὲν γὰρ ἄνδρα γενναῖον ἀποβεβληκὼς τὸν Σπιθριδάτην καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν οὐκ ὀλίγην, ἠσχύνετο δὲ τῇ διαβολῇ τῆς μικρολογίας καὶ ἀνελευθερίας, ἧς οὐ μόνον ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα καθαρεύουσαν ἀεὶ παρέχειν ἐφιλοτιμεῖτο. Χωρὶς δὲ τῶν ἐμφανῶν τούτων ἔκνιζεν αὐτὸν οὐ μετρίως ὁ τοῦ παιδὸς ἔρως ἐνεσταγμένος, εἰ καὶ πάνυ παρόντος αὐτοῦ τῷ φιλονίκῳ χρώμενος ἐπειρᾶτο νεανικῶς ἀπομάχεσθαι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Καί ποτε τοῦ Μεγαβάτου προσιόντος ὡς ἀσπασομένου καὶ φιλήσοντος ἐξέκλινεν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος αἰσχυνθεὶς ἐπαύσατο καὶ τὸ λοιπὸν ἄπωθεν ἤδη προσηγόρευεν, ἀχθόμενος αὖ πάλιν καὶ μεταμελόμενος τῇ φυγῇ τοῦ φιλήματος ὁ Ἀγησίλαος προσεποιεῖτο θαυμάζειν, ὅ τι δὴ παθὼν αὐτὸν ὁ Μεγαβάτης ἀπὸ στόματος οὐ φιλοφρονοῖτο. „Σὺ γὰρ αἴτιος" οἱ συνήθεις ἔφασαν „οὐχ ὑποστάς, ἀλλὰ τρέσας τὸ φίλημα τοῦ καλοῦ καὶ φοβηθείς· ἐπεὶ καὶ νῦν ἂν ἔλθοι σοι πεισθεὶς ἐκεῖνος ἐντὸς φιλήματος· ἀλλ' ὅπως αὖθις οὐκ ἀποδειλιάσεις." Χρόνον οὖν τινα πρὸς ἑαυτῷ γενόμενος ὁ Ἀγησίλαος καὶ διασιωπήσας „Οὐδέν" ἔφη „δεῖν† πείθειν ὑμᾶς

Testim. 8 — p. 18, 3 mor. 209 d, e, Xen. Ag. V, 4, 5

---

2 *αἰσχύνετο N* *δὲ* om. *GL*¹ 3 *αὐτὸν* uel *αὐτὸν Y* 5 *ἐπιφανῶν GL*¹ 7 *φιλονείκῳ Y* 8 *μεγαβάλου N* 9 *καὶ καταφιλήσοντος S* 10 *προσηγόρευσεν L*¹ 13 *φιλοφρονεῖτο N φρονεῖτο F* 16—17 *ἀποδειλιάσης S* 18 *δεινὸν* Rsk., *δεῖ* Steph. ⟨*δεινόν· ἀλλὰ*⟩ *δεῖ* coniicio *πένθειν G παθεῖν N*

---

9 *καὶ καταφιλήσοντος* (*S*) probat Meyer. Perperam: *καταφιλεῖν* maiorem uim (blande uel uerecunde osculari) simplici uerbo habet. *φιλεῖν* hic aptius est et paulo infra (p. 18 l. 6) et apud Xenophontem in hac narratione constanter legitur. *κατα-* ex dittographia ortum esse uidetur 18 *οὐδὲν, ἔφη, δεινὸν* Reiskius, Solanus, Sintenis. *δεῖ* Steph. 'quod non uideo quo modo conueniat cum reliqua Agesilai oratione aut cum Xenophontis Agesil. 5, 5' Sintenis recte. Sed *δεινὸν* non multo melius illo modo. Nam ex iis quae sequuntur uerbis uideas, duas res debuisse dicere Ages.: se non uelle osculari (*τοιοῦτος μὲν ἦν . . . μὴ φιληθῆναι*), uelle autem *πάλιν μάχεσθαι*. Id quod etiam ex narratione Xenophontis elucet. Suspicor legendum esse: *οὐδὲν ἔφη δεινὸν· ⟨ἀλλὰ δεῖ⟩ πείθειν ὑμᾶς ἐκεῖνον*: 'de illa re securus esto' ('illa res mea est': cum ironia dictum), uos autem homini persuadeatis. Sic *οὐδὲν δεινὸν* (semper, ni fallor) absolute ponitur apud Plut., cum quadam iocosa ironia, et hoc ipso modo *οὐδὲν, ἔφη, δεινόν*. Sull. 462, 16 *οὐδέν, ἔφη, δεινόν, αὐτόκρατορ, ἀλλὰ βούλομαι* Phoc.

ἐκεῖνον· ἐγὼ γάρ μοι δοκῶ τήναν τὰν μάχαν τὰν περὶ τοῦ φιλήματος ἄδιον ἂν μάχεσθαι πάλιν ἢ πάντα ὅσα τεθέαμαι χρυσία μοι γενέσθαι.“ Τοιοῦτος μὲν ἦν τοῦ Μεγαβάτου παρόντος, ἀπελθόντος γε μὴν οὕτω περικαῶς ἔσχεν, ὡς χαλεπὸν εἰπεῖν, εἰ πάλιν αὖ μεταβαλομένου καὶ φανέντος ἐνεκαρτέρησε μὴ φιληθῆναι.

XII. Μετὰ ταῦτα Φαρνάβαζος εἰς λόγους αὐτῷ συνελθεῖν ἠθέλησε, καὶ συνήγαγεν ἀμφοτέροις ὢν ξένος ὁ Κυζικηνὸς Ἀπολλοφάνης. Πρότερος δὲ μετὰ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ σκιᾷ τινι πόας οὔσης βαθείας καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐνταῦθα περιέμενε τὸν Φαρνάβαζον. Ὁ δ' ὡς ἐπῆλθεν, ὑποβεβλημένων αὐτῷ κωδίων τε μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων, αἰδεσθεὶς τὸν Ἀγησίλαον οὕτω κατακείμενον κατεκλίνη καὶ αὐτός, ὡς ἔτυχεν, ἐπὶ τῆς πόας χαμᾶζε, καίπερ ἐσθῆτα θαυμαστὴν λεπτότητι καὶ βαφαῖς ἐνδεδυκώς. Ἀσπασάμενοι δ' ἀλλήλους ὁ μὲν Φαρνάβαζος οὐκ ἠπόρει λόγων δικαίων, ἅτε δὴ πολλὰ καὶ μεγάλα Λακεδαιμονίοις χρήσιμος γεγονὼς ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, νῦν δὲ πορθούμενος ὑπ' αὐτῶν· ὁ δ' Ἀγησίλαος, ὁρῶν τοὺς σὺν αὐτῷ Σπαρτιάτας ὑπ' αἰσχύνης κύπτοντας εἰς τὴν γῆν καὶ διαποροῦντας (ἀδικούμενον γὰρ ἑώρων τὸν Φαρνάβαζον) „Ἡμεῖς“ εἶπεν „ὦ Φαρνάβαζε, καὶ φίλοι πρότερον ὄντες βασιλέως ἐχρώμεθα τοῖς ἐκείνου πράγμασι φιλικῶς καὶ νῦν πολέμιοι γεγονότες πολεμικῶς. Ἔν οὖν καὶ σὲ τῶν βασιλέως κτημάτων ὁρῶντες εἶναι βουλόμενον, εἰκότως διὰ σοῦ βλάπτομεν ἐκεῖνον. Ἀφ' ἧς δ' ἂν ἡμέρας σεαυτὸν ἀξιώσῃς Ἑλλήνων φίλον καὶ σύμμαχον μᾶλλον ἢ δοῦλον λέγεσθαι βασιλέως, ταύτην νόμιζε τὴν φά-

Testim. *C. XII* Xen. Hell. IV, 1, 29—38

1 *τήναν* om. *S* 1—2 *τοῦ φιλάματος* Muretus, *τῶ φιλήματος* Cobet 2 *ἥδιον G* 3 *χρυσίαν S* 5 *πάλιν παραγενομένου καὶ μεταβαλομένου καὶ φανέντος S* *αὖ*] *ἂν* Cobet *μεταβαλλομένου GL*^{1} 5—6 *ἂν ἐκαρτέρησε* Schaefer 8 *ἐθέλησε G* *συνῆγεν Y* *ἀμφοτέρους*: corr. Solanus 10—11 *καταλαβὼν G* 12 *ὑπῆλθεν N* *τε αὐτῷ κωδίων* Y_1 14 *ὡς ἔτυχεν* om. *N* *ἐπὶ* om. *S* 22 *ὄντες πρότερον Y* 25 *ἀφ'*] *καὶ ἀφ' L*^{1} 26 *σεαυτὸν*] *γ' ἑαυτὸν S* *εἶναι* post *ἀξιώσῃς* add. *S*, post *μᾶλλον L*^{2} *φίλων L* 26—27 *φίλος — σύμμαχος — δοῦλος S* 27 *γενέσθαι L*^{1}

22, 24, Tit. 277, 22, Lys. 388, 16. — Auctor apopht. lacon., cum non intelligeret, uerba proxima mutauit.

λαγγα καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὰς ναῦς καὶ πάντας ἡμᾶς τῶν σῶν κτημάτων φύλακας εἶναι καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἧς ἄνευ καλὸν ἀνθρώποις οὐδὲν οὐδὲ ζηλωτόν ἐστιν." Ἐκ τούτου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρνάβαζος ἣν εἶχε διάνοιαν. „Ἐγὼ γάρ" εἶπεν „ἐὰν μὲν ἄλλον ἐκπέμψῃ βασιλεὺς στρατηγόν, ἕσομαι μεθ' ὑμῶν, ἐὰν δ' ἐμοὶ παραδῷ τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐλλείψω προθυμίας ἀμυνόμενος ὑμᾶς καὶ κακῶς ποιῶν ὑπὲρ ἐκείνου." Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Ἀγησίλαος ἥσθη, καὶ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ καὶ συνεξαναστάς „Εἴθε" εἶπεν „ὦ Φαρνάβαξε, τοιοῦτος ὢν φίλος ἡμῖν γένοιο μᾶλλον ἢ πολέμιος."

XIII. Ἀπιόντος δὲ τοῦ Φαρναβάζου μετὰ τῶν φίλων, ὁ υἱὸς ὑπολειφθεὶς προσέδραμε τῷ Ἀγησιλάῳ καὶ μειδιῶν εἶπεν „Ἐγώ σε ξένον, ὦ Ἀγησίλαε, ποιοῦμαι" καὶ παλτὸν ἔχων ἐν τῇ χειρὶ δίδωσιν αὐτῷ. Ἀξιάμενος οὖν ὁ Ἀγησίλαος καὶ 603
ἡσθεὶς τῇ τε ὄψει καὶ τῇ φιλοφροσύνῃ τοῦ παιδὸς ἐπεσκόπει τοὺς παρόντας, εἴ τις ἔχοι τι τοιοῦτον, οἷον ἀντιδοῦναι καλῷ καὶ γενναίῳ δῶρον. Ἰδὼν δ' ἵππον Ἰδαίου τοῦ γραφέως κεκοσμημένον φαλάροις, ταχὺ ταῦτα περισπάσας τῷ μειρακίῳ δίδωσι. Καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐπαύετο μεμνημένος, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ περιόντι τὸν οἶκον ἀποστερηθέντος αὐτοῦ καὶ φυγόντος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Πελοπόννησον ἰσχυρῶς ἐπεμελεῖτο· καί τι καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν. Ἠράσθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδὸς ἐξ Ἀθηνῶν· ἐπεὶ δὲ μέγας ὢν καὶ σκληρὸς Ὀλυμπίασιν ἐκινδύνευεν ἐκκριθῆναι, καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ Πέρσης δεόμενος ὑπὲρ τοῦ παιδός· ὁ δὲ καὶ τοῦτο βουλό-

---

Testim. 3—7 Xen. Ag. III, 5 11 — p. 20, 2 Xen. Hell. IV, 1, 39. 40

---

6 παραδιδῶ *Y* ἐκλείψω *S* 8 ταῦτα δ' *Y* 8—9 τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος *Y* 9 εἴθε μὲν *S* 12 ἀπολειφθεὶς *S* 16 τι om. *N* 17 ἰδαίου *S*, Xen. Hell.: ἀδαίου *Y* 20 περιόντι *NL*^{2} 21—22 καί τι] καίτοι *NF* 23 σκληρῶς *N* 24 ἐκινδύνευσεν *Y*

---

8 Ταῦτα δ' ἀκούσας *Y*: δ' cum *S* deleo. Nostro loco asyndeton legitimum est. In his ipsis uerbis τοῦτο u. ταῦτα ἀκούσας asyndeton semper fere est (26 locos ex Vitis adnotaui), δὲ perraro additur (Artox. 118, 12). Ad οὗτος horrore asyndeti hic illic particulam addiderunt librarii temere: Cam. 295, 9 Οὗτος [δὲ] ὁ φόβος *S* Rom. 36, 29 Τοῦτον [δὲ] ἔνιοι B^{ab} Rom. 66, 18 Τοῦτον [οὖν] ἔσχατον B^{ab} Luc. 533, 6 Οὗτος [δ'] ἁλοὺς *C* 8—9 de ordine uerborum cf. Brut. 60, 23; 64, 11; 70, 2; 87, 18, Alex. 329, 23, Phoc. 24, 10, Caes. 402, 10.

μενος αὐτῷ χαρίζεσθαι μάλα μόλις διεπράξατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ. Τἆλλα μὲν γὰρ ἦν ἀκριβὴς καὶ νόμιμος, ἐν δὲ τοῖς φιλικοῖς πρόφασιν ἐνόμιζεν εἶναι τὸ λίαν δίκαιον. [Ἀνα-] φέρεται γοῦν ἐπιστόλιον αὐτοῦ πρὸς Ἰδριέα τὸν Κᾶρα τοιοῦτο· „Νικίας εἰ μὲν μὴ ἀδικεῖ, ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ, ἄμιν ἄφες, πάντως δὲ ἄφες.“ Ἐν μὲν οὖν τοῖς πλείστοις τοιοῦτος ὑπὲρ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος· ἔστι δ' ὅπου πρὸς τὸ συμφέρον ἐχρῆτο τῷ καιρῷ μᾶλλον, ὡς ἐδήλωσεν, ἀναζυγῆς αὐτῷ θορυβωδεστέρας γενομένης, ἀσθενοῦντα καταλιπὼν τὸν ἐρώμενον. Ἐκείνου γὰρ δεομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἀπιόντα μεταστραφεὶς εἶπεν, ὡς χαλεπὸν ἐλεεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν. Τοῦτὶ μὲν οὖν Ἱερώνυμος ὁ φιλόσοφος ἱστόρηκεν.

XIV. Ἤδη δὲ περιόντος ἐνιαυτοῦ δευτέρου τῇ στρατηγίᾳ πολὺς ἄνω λόγος ἐχώρει τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ δόξα θαυμαστὴ κατεῖχε τῆς τε σωφροσύνης αὐτοῦ καὶ εὐτελείας καὶ μετριότητος. Ἐσκήνου μὲν γὰρ ἀποδημῶν καθ' αὑτὸν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις ἱεροῖς, ἃ μὴ πολλοὶ καθορῶσιν ἄνθρωποι πράττοντας ἡμᾶς, τούτων τοὺς θεοὺς ποιούμενος ἐπόπτας καὶ μάρτυρας· ἐν δὲ χιλιάσι στρατιωτῶν τοσαύταις οὐ ῥᾳδίως ἄν τις εἶδε φαυλοτέραν στιβάδα τῆς Ἀγησιλάου. Πρὸς δὲ θάλπος οὕτω καὶ ψῦχος εἶχεν, ὥσπερ μόνος ἀεὶ χρῆσθαι ταῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ κεκραμέναις ὥραις πεφυκώς. Ἥδιστον δὲ θέαμα τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀσίαν Ἕλλησιν ἦσαν οἱ πάλαι βαρεῖς καὶ ἀφόρητοι καὶ διαῤῥέοντες ὑπὸ πλούτου καὶ τρυφῆς ὕπαρχοι καὶ στρατηγοὶ δεδιότες καὶ θεραπεύοντες ἄνθρωπον ἐν τρί-

---

Testim. 2—6 mor. 191 b, 209 e, f, 808 a 6—11 mor. 191 a, 209 f 16—19 Xen. Ag. V, 7 19. 20 Xen. Ag. V, 2 20—22 mor. 210 a

---

3 ἀνα- del. Sint. coll. mor. 209 f, 808 a 4—5 τοιοῦτον *S* τοῦτο *N* 5 νικίαν Muretus ἀδικῇ *N* ἄμιν (fin. fol.) ἄμιν *S* ἡμῖν *Y* (ἄμμιν L^2) 8 μᾶλλον SL^2, mor.: καὶ μᾶλλον Y_1 ἐξήλωσεν *N* ἀναζευγῆς *N* 11 ἀποστραφεὶς YS^m φρονεῖν] φιλεῖν SL^2 φιλεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν Sint. 12 οὖν om. *Y* 13 περιόντος *N* 13—14 τῆς στρατηγίας *S* 15 καὶ τῆς εὐγενείας *S*. pro εὐτελείας malebat ἀφελείας Steph. 20 φαυλοτέραν καὶ εὐτελεστέραν *S* δὲ *S*, mor.: τε *Y* 22 κρεμαμέναις *N* δὲ om. Y_1 23 ἕλληνες *N*

---

3 cf. etiam Cato ma. 219, 8 5 Νικίαν Muretus, et sic mor. 808 a. Νικίαν ad Plutarchi usum est: sed in dictis tali norma uti non debemus 15 cf. Cim. 488, 4 u. l. (εὐγένειαν *H*).

βωνι περιόντα λιτῷ, καὶ πρὸς ἓν ῥῆμα βραχὺ καὶ Λακωνικὸν ἁρμόζοντες ἑαυτοὺς καὶ μετασχηματίζοντες, ὥστε πολλοῖς ἐπῆει τὰ τοῦ Τιμοθέου λέγειν, „Ἄρης τύραννος· χρυσὸν δὲ Ἑλλὰς οὐ δέδοικε.“

XV. Κινουμένης δὲ τῆς Ἀσίας καὶ πολλαχοῦ πρὸς ἀπόστασιν ὑπεικούσης ἁρμοσάμενος τὰς αὐτόθι πόλεις, καὶ ταῖς πολιτείαις δίχα φόνου καὶ φυγῆς ἀνθρώπων ἀποδοὺς τὸν προσήκοντα κόσμον, ἐγνώκει πρόσω χωρεῖν καὶ τὸν πόλεμον διάρας ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάττης περὶ τοῦ σώματος βασιλεῖ καὶ τῆς ἐν Ἐκβατάνοις καὶ Σούσοις εὐδαιμονίας διαμάχεσθαι, καὶ περισπάσαι πρῶτον αὐτοῦ τὴν σχολήν, ὡς μὴ καθέζοιτο τοὺς πολέμους βραβεύων τοῖς Ἕλλησι καὶ διαφθείρων τοὺς δημαγωγούς. Ἐν τούτῳ δ' ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν Ἐπικυδίδας ὁ Σπαρτιάτης ἀπαγγέλλων, ὅτι πολὺς περιέστηκε τὴν Σπάρτην πόλεμος Ἑλληνικὸς καὶ καλοῦσιν ἐκεῖνον οἱ ἔφοροι καὶ κελεύουσι τοῖς οἴκοι βοηθεῖν.

Ὦ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἕλληνες κακά·

τί γὰρ ἄν τις ἄλλο τὸν φθόνον ἐκεῖνον προσείποι καὶ τὴν τότε σύστασιν καὶ σύνταξιν ἐφ' ἑαυτοὺς τῶν Ἑλλήνων; οἳ

Testim. 3 Demetr. XLII (334, 5) *C. XV* Xen. Hell. IV, 2, 1 sq. 8—13 mor. 211 a 17 Eurip. Troad. 764

---

1 περιόντα *GL* περιόντι *N* 3 τύραννον *GL* 7 πολιτείας in πολιτίαις corr. *L* δίχα φόνου ς: διὰ φόνου *S* δίχα πόνου *Y* 9 ἄρας *N* 12 πολεμίους *N* 14 ὁ om. *S* 15 ἐκεῖνον] αὐτὸν *S* 19 καὶ σύνταξιν om. *S*

---

19 καὶ σύνταξιν omisit *S* et omitti potest (cf. Diod. XIV, 83, 1, Artox. 124, 31). Sed potius excidisse in *S* credo haec uerba post σύστασιν. Recte Solanus confert Demosth. 223, 26 συνέστησε πλὴν ὀλίγων ἅπαντας ἐπὶ τὸν Φίλιππον, ὥστε σύνταξιν γενέσθαι πεζῶν. Cf. fort. etiam Lyc. 84, 4. Assonantia amare Plutarchus uidetur, cf. Ages. 34, 17 κατέλαβεν καὶ κατέλαμψεν Pomp. 66, 4—6 ἐπιστάμενον — ἐπισπασάμενον Pomp. 96, 19 χρημάτων καὶ κτημάτων Sol. 176, 19 τὰ χρήματα κτήματα . . . ἐποίησεν Pelop. 109, 16 διαλλακτὴν καὶ δικαστὴν Mar. 335, 5 στρατιώτῃ στρατηγὸς Brut. 97, 6 στρατηγικῆς καὶ στρατιωτικῆς Dion. 22, 5 ἐκριφῆναι καὶ συντριβῆναι Mar. 377, 3 πολιτικοῖς καὶ πολεμικοῖς Alex. 286, 19 et Crass. 40, 13 νομίζων καὶ ὀνομάζων Luc. 496, 15 καταλύσας δ' ἐν καιρῷ καὶ κολούσας τὸ φιλότιμον Thes. 9, 12 ἀδικίας τὰ δίκαια πάσχοντας Tit. 268, 29 οὐ πάνυ πάντες Ages. 45, 2 δίχα δίκης (ἄνευ δίκης *S*) — Brut. 81, 31 κακοὶ κακῶς, Alc. 416, 25 αἰσχρῶς αἴσχιον Tit. 268, 7 λαμπροὶ λαμπρῶς (ut uarii generis exempla conferam).

τῆς τύχης ἄνω φερομένης ἐπελάβοντο, καὶ τὰ ὅπλα πρὸς τοὺς βαρβάρους βλέποντα καὶ τὸν πόλεμον ἤδη τῆς Ἑλλάδος ἐξ-
604 ωκισμένον αὖθις εἰς ἑαυτοὺς ἔτρεψαν. Οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τῷ Κορινθίῳ Δημαράτῳ μεγάλης ἡδονῆς ἀπολελεῖφθαι φήσαντι τοὺς μὴ θεασαμένους Ἕλληνας Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον, ἀλλ' εἰκότως ἂν οἶμαι δακρῦσαι συννοήσαντας, ὅτι τὰ αὐτὰ Ἀλεξάνδρῳ καὶ Μακεδόσιν ἀπέλιπον οἳ τότε τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγοὺς περὶ Λεῦκτρα καὶ Κορώνειαν καὶ Κόρινθον καὶ Ἀρκαδίαν κατανήλωσαν. Ἀγησιλάῳ μέντοι οὐδὲν κρεῖττον ἢ μεῖζόν ἐστι τῆς ἀναχωρήσεως ἐκείνης διαπεπραγμένον, οὐδὲ γέγονε παράδειγμα πειθαρχίας καὶ δικαιοσύνης ἕτερον κάλλιον. Ὅπου γὰρ Ἀννίβας ἤδη κακῶς πράττων καὶ περιωθούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας μάλα μόλις ὑπήκουσε τοῖς ἐπὶ τὸν οἴκοι πόλεμον καλοῦσιν, Ἀλέξανδρος δὲ καὶ προσεπέσκωψε πυθόμενος τὴν πρὸς Ἄγιν Ἀντιπάτρου μάχην εἰπὼν „Ἔοικεν, ὦ ἄνδρες, ὅτε Δαρεῖον ἡμεῖς ἐνικῶμεν ἐνταῦθα, ἐκεῖ τις ἐν Ἀρκαδίᾳ γεγονέναι μυομαχία“ πῶς οὐκ ἦν ἄξιον τὴν Σπάρτην μακαρίσαι τῆς Ἀγησιλάου τιμῆς πρὸς ταύτην καὶ πρὸς τοὺς νόμους τῆς εὐλαβείας; ὃς ἅμα τῷ τὴν σκυτάλην ἐλθεῖν εὐτυχίαν τοσαύτην καὶ δύναμιν παροῦσαν καὶ τηλικαύτας ἐλπίδας ὑφηγουμένας ἀφεὶς καὶ προέμενος εὐθὺς ἀπέπλευσεν ἀτελευτήτῳ ἐπὶ ἔργῳ, πολὺν ἑαυτοῦ πόθον τοῖς συμμάχοις ἀπολιπών, καὶ μάλιστα δὴ τὸν Ἐρασιστράτου τοῦ Φαίακος ἐλέγξας λόγον εἰπόντος, ὡς εἰσι δημοσίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι βελτίονες, ἰδίᾳ δὲ Ἀθηναῖοι. Βασιλέα γὰρ αὐτὸν καὶ στρατηγὸν ἄριστον ἐπιδειξάμενος,

---

Testim. 3—6 Alex. XXXVII, LVI 22 Iliad. 4, 175 23. 24 mor. 211 b

---

1 ἐπελαύντο *N* 2 τῆς ἑλλάδος ἤδη *Y* 2—3 ἐξοικισαμένης *S* 7 τὰ αὐτὰ] ταῦτα *Nζ* 8 στρατοὺς Emperius λεύκτραν *G* 9 κορωνίαν *S* 10 μέντοι κρεῖσσον οὐδὲν Sint. κρεῖσσον *Y* 15 προσαπέσκωψε *S* 19 πρὸς αὐτὴν? 23 δὴ τὸν om. *GL* 24 δημοστράτου *GLS*^{m} ὡς εἰσι] ὡσεὶ *L* 26 ἑαυτὸν *Y*

---

10 cf. Stegmann, Über den Gebrauch der Negationen bei Plut. (Geestemünde 1892) p. 1 19 πρὸς αὐτὴν? Cf. Pomp. 98, 24 (ταύταις *GLN*, αὐταῖς *Z*) Cam. 271, 25 (διὰ ταύτην *SHC*, δι' αὐτὴν cet.) Cam. 287, 17 (κατ' αὐτὴν *S*, κατὰ ταύτην cet.) Demosth. 210, 14 δι' αὐτὰ *N*, διὰ ταῦτα cet.

ἔτι βελτίονα καὶ ἡδίονα τοῖς χρωμένοις ἰδίᾳ φίλον καὶ συνήθη παρέσχε. Τοῦ δὲ Περσικοῦ νομίσματος χάραγμα τοξότην ἔχοντος, ἀναξευγνύων ἔφη μυρίοις τοξόταις ὑπὸ βασιλέως ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας· τοσούτων γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κομισθέντων καὶ διαδοθέντων τοῖς δημαγωγοῖς ἐξεπολεμώθησαν οἱ δῆμοι πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας.

XVI. Ὡς δὲ διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐβάδιζε διὰ τῆς Θράκης, ἐδεήθη μὲν οὐδενὸς τῶν βαρβάρων, πέμπων δὲ πρὸς ἑκάστους ἐπυνθάνετο, πότερον ὡς φιλίαν ἢ ὡς πολεμίαν διαπορεύηται τὴν χώραν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες φιλικῶς ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον, ὡς ἕκαστος δυνάμεως εἶχεν· οἱ δὲ καλούμενοι Τρωχαλεῖς, οἷς καὶ Ξέρξης ἔδωκεν, ὡς λέγεται, δῶρα, τῆς διόδου μισθὸν ἤτουν τὸν Ἀγησίλαον ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα καὶ τοσαύτας γυναῖκας. Ὁ δὲ κατειρωνευσάμενος αὐτοὺς καὶ φήσας „Τί οὖν οὐκ εὐθὺς ἦλθον ληψόμενοι;“ προῆγε, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς παρατεταγμένοις ἐτρέψατο καὶ διέφθειρε πολλούς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Μακεδόνων ἐρώτημα προσέπεμψε· φήσαντος δὲ βουλεύσεσθαι, „Βουλευέσθω τοίνυν ἐκεῖνος“ εἶπεν „ἡμεῖς δ' ἤδη πορευώμεθα.“ Θαυμάσας οὖν τὴν τόλμαν αὐτοῦ καὶ δείσας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ὡς φίλον προάγειν. Τῶν δὲ Θετταλῶν τοῖς πολεμίοις συμμαχούντων ἐπόρθει τὴν χώραν. Εἰς δὲ Λάρισσαν ἔπεμψε Ξενοκλέα καὶ Σκύθην περὶ φιλίας· συλληφθέντων δὲ τούτων καὶ παραφυλαττομένων οἱ μὲν ἄλλοι βαρέως φέροντες ᾤοντο δεῖν τὸν Ἀγησίλαον περιστρατοπεδεύσαντα πολιορκεῖν τὴν Λάρισσαν, ὁ δὲ φήσας οὐκ ἂν ἐθελῆσαι Θεσσαλίαν ὅλην λαβεῖν ἀπολέσας τῶν ἀνδρῶν τὸν ἕτερον

Testim. 2—6 Artox. XX, mor. 211 b *C. XVI* mor. 211 c—f, Xen. Ag. II, 1—5, Hell. IV, 3, 1—9 10 cf. Lys. XXII (406, 7) 27 de Lucullo idem fere Cass. Dio fgm. 106 (Melber I p. 354)

---

3 τρισμυρίοις Artox. mor. 4 ἀθηναίους *S* 11 ὡς ἕκαστος δυνάμεως εἶχεν om. *Y*, mor. 12 τράλλεις *Y* τρωαδεῖς mor. 16 προοῆγε (i. e. προσῆγε?) *S* προῆκεν *N* 17 δ' αὐτῷ *N* 19 δὲ δὴ *Y* 20 πορευσώμεθα *N* πορευσόμεθα *GL* mor. 21 προσάγειν *SGL* προαίρειν mor. θεταλῶν *N* 24 παραφυλασσομένων *Y* 25 παραστρατοπεδεύσαντα *G*

---

11 et 12 cf. praef. p. XIX.

ὑποσπόνδους αὐτοὺς ἀπέλαβε. Καὶ τοῦτ' ἴσως ἐπ' Ἀγησιλάου θαυμαστὸν οὐκ ἦν, ὃς πυθόμενος μάχην μεγάλην γεγονέναι περὶ Κόρινθον [καὶ ἄνδρας τῶν πάνυ ἐνδόξων ὡς ἔνι μάλιστα αἰφνίδιον ἀπολωλέναι] καὶ Σπαρτιατῶν μὲν ὀλίγους παντάπασι τεθνηκέναι, παμπόλλους δὲ τῶν πολεμίων, οὐκ ἄφθη περιχαρὴς οὐδ' ἐπηρμένος, ἀλλὰ καὶ πάνυ βαρὺ στενάξας „Φεῦ τῆς Ἑλλάδος" ἔφη „τοσούτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ' αὑτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι." Τῶν δὲ Φαρσαλίων προσκειμένων αὐτῷ καὶ κακούντων τὸ στράτευμα, πεντακοσίοις ἱππεῦσιν ἐμβαλεῖν κελεύσας σὺν αὐτῷ καὶ τρεψάμενος ἔστησε τρόπαιον ὑπὸ τῷ Ναρθακίῳ. Καὶ τὴν νίκην ἐκείνην ὑπερηγάπησεν, ὅτι συστησάμενος ἱππικὸν αὐτὸς δι' αὐτοῦ τούτῳ μόνῳ τοὺς μέγιστον ἐφ' ἱππικῇ φρονοῦντας ἐκράτησεν.

XVII. Ἐνταῦθα Λιφρίδας οἴκοθεν ἔφορος ὢν ἀπήντησεν αὐτῷ κελεύων εὐθὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ὁ δὲ, καίπερ ἀπὸ μείζονος παρασκευῆς ὕστερον τοῦτο ποιῆσαι διανοούμενος, οὐδὲν ᾤετο δεῖν ἀπειθεῖν τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ τοῖς τε μεθ' ἑαυτοῦ προεῖπεν ἐγγὺς εἶναι τὴν ἡμέραν, ἐφ' ἣν ἐξ Ἀσίας ἥκουσι, καὶ δύο μόρας μετεπέμψατο τῶν περὶ Κόρινθον στρατευομένων. Οἱ δ' ἐν τῇ πόλει Λακεδαιμόνιοι τιμῶντες αὐτὸν ἐκήρυξαν τῶν νέων τὸν βουλόμενον ἀπογράφεσθαι τῷ βασιλεῖ βοηθεῖν. Ἀπογραψαμένων δὲ πάντων προθύμως, οἱ ἄρχοντες πεντήκοντα τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ ῥωμαλεωτάτους

Testim. 2—10 mor. 191 b, Xen. Ag. VII, 5, Nep. Ag. V 15—21 mor. 212 a

---

1 ἐπ' Ἀγησιλάῳ *Y* 3 καὶ — 4 ἀπολωλέναι om. mor., deleuit Schaefer 'suo loco erunt transposita post Κόνωνος' (25, 6) Sint. 5 παμπόλους *NP* δὲ πολεμίους *N* 6 πάνυ *Y*, mor.: μάλα *S* βαρὺ] βαθὺ *N* 10 καλούντων *S* κακουργούντων mor., Xen. Hell. 12 ναρθακίῳ $NL^2\varsigma$ mor.: καρθακίῳ SGL^1 12—13 ὑπερηγάπησεν ἐκείνην *Y* 13 αὐτοῦ *S* ἑαυτοῦ *Y* 19 μετ' αὐτοῦ *N* 20 μοίρας: corr. Muretus 22 ἀπογράφεσθαι τὸν βουλόμενον *Y*

---

1 ἐπ' Ἀγησιλάου: cf. Anton. comp. 426, 3 Ἡ μέντοι προαίρεσις . . . ἄμεμπτος ἐπὶ τοῦ Δημητρίου Phoc. 1, 14, Rom. 54, 19, Them. 227, 2.

6 cf. Pomp. 71, 5 u. l. (οὔπω σφόδρα γενειῶν *S*, cf. Arat. 179, 2 οὔπω πάνυ μειράκιον ὄντα Brut. 75, 26, Caes. 364, 20). De πάνυ βαρὺ cf. fortasse quae ad 21, 19 disputaui. Contra μάλα μόλις plerumque (20, 1: 22, 13 al.), raro πάνυ μόλις (Alc. 377, 31).

ἐκλέξαντες ἀπέστειλαν. Ὁ δ' Ἀγησίλαος εἴσω Πυλῶν παρελθὼν καὶ διοδεύσας τὴν Φωκίδα φίλην οὖσαν, ἐπεὶ τῆς Βοιωτίας πρῶτον ἐπέβη καὶ περὶ τὴν Χαιρώνειαν κατεστρατοπέδευσεν, ἅμα μὲν τὸν ἥλιον ἐκλείποντα καὶ γενόμενον μηνοειδῆ κατεῖδεν, ἅμα δ' ἤκουσε τεθνάναι Πείσανδρον ἡττημένον ναυμαχίᾳ περὶ Κνίδον ὑπὸ Φαρναβάζου καὶ Κόνωνος. Ἠχθέσθη μὲν οὖν, ὡς εἰκός, ἐπὶ τούτοις καὶ διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τὴν πόλιν, ὅπως δὲ μὴ τοῖς στρατιώταις ἐπὶ μάχην βαδίζουσιν ἀθυμία καὶ φόβος ἐμπέσῃ, τἀναντία λέγειν ἐκέλευσε τοὺς ἀπὸ θαλάσσης ἥκοντας, ὅτι νικῶσι τῇ ναυμαχίᾳ· καὶ προελθὼν αὐτὸς ἐστεφανωμένος ἔθυσεν εὐαγγέλια καὶ διέπεμπε μερίδας τοῖς φίλοις ἀπὸ τῶν τεθυμένων.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ προϊὼν καὶ γενόμενος ἐν Κορωνείᾳ κατεῖδε τοὺς πολεμίους καὶ κατώφθη, παρετάξατο δοὺς Ὀρχομενίοις τὸ εὐώνυμον κέρας, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιὸν ἐπῆγεν. Οἱ δὲ Θηβαῖοι τὸ μὲν δεξιὸν εἶχον αὐτοί, τὸ δὲ εὐώνυμον Ἀργεῖοι. Λέγει δὲ τὴν μάχην ὁ Ξενοφῶν ἐκείνην οἵαν οὐκ ἄλλην τῶν πώποτε γενέσθαι· καὶ παρῆν αὐτὸς τῷ Ἀγησιλάῳ συναγωνιζόμενος ἐξ Ἀσίας διαβεβηκώς. Ἡ μὲν οὖν πρώτη σύρραξις οὐκ ἔσχεν ὠθισμὸν οὐδ' ἀγῶνα πολύν, ἀλλ' οἵ τε Θηβαῖοι ταχὺ τοὺς Ὀρχομενίους ἐτρέψαντο καὶ τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος· ἐπεὶ δ' ἀκούσαντες ἀμφότεροι τὰ εὐώνυμα πιεζεῖσθαι καὶ φεύγειν ἀνέστρεψαν, ἐνταῦθα τῆς νικης ἀκινδύνου παρούσης, εἰ τῆς κατὰ στόμα μάχης ὑφέσθαι τοῖς Θηβαίοις ἠθέλησε καὶ παίειν ἑπόμενος παραλλάξαντας, ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλονικίας ἐναντίος ἐχώρει τοῖς ἀνδράσιν ὥσασθαι

Testim. 4—12 Xen. Hell. IV, 3, 10—14, Polyaen. II, 1, 3 *C. XVIII* Xen. Ag. II, 9—12, Hell. IV, 3, 15—19 17 mor. 212 a

---

1 *ἐκλεξάμενοι Y* 4 *καὶ ἅμα μὲν N γινόμενον Y* 7 *οὖν* om. *Y* 8 *μὴ*] *μηδὲ S* 10 *θαλάττης Y νικῶεν GL τὴν ναυμαχίαν S* ante corr. 11 *διέπεμψε* Polyaen. Sed cf. Arat. XV (148, 18) 13 *κορωνία N* 18 *πώποτε*] *τότε* Solanus 23 *πιέζεσθαι Y ἀνέζευξαν S*^{t} 26 *φιλονεικίας Y*

---

10 Recte *SN νικῶσι*: neque tamen Polyaen. II, 1, 3 pro hac lectione debebat afferri 18 Pro *πώποτε* Solanus *τότε*, coll. Xen. Hell. IV, 3, 16. Adde Xen. Ag. II, 9. In apopht. *τῶν καθ' ἑαυτόν*. In libris *τότε* et *ποτε*, *πώποτε* et *πότε* saepe confunduntur 23 cf. u. l. Thes. cap. I, 3, Alc. cap. II, 6; IV, 20.

κατὰ κράτος βουλόμενος. Οἱ δ' οὐχ ἧττον ἐρρωμένως ἐδέξαντο, καὶ μάχη γίνεται δι' ὅλου μὲν ἰσχυρὰ τοῦ στρατεύματος, ἰσχυροτάτη δὲ κατ' ἐκεῖνον αὐτὸν ἐν τοῖς πεντήκοντα τεταγμένον, ὧν εἰς καιρὸν ἔοικεν ἡ φιλοτιμία τῷ βασιλεῖ γενέσθαι καὶ σωτήριος. Ἀγωνιζόμενοι γὰρ ἐκθύμως καὶ προκινδυνεύοντες ἄτρωτον μὲν αὐτὸν οὐκ ἠδυνήθησαν φυλάξαι, πολλὰς δὲ διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὸ σῶμα δεξάμενον πληγὰς δόρασι καὶ ξίφεσι μόλις ἀνήρπασαν ζῶντα, καὶ συμφράξαντες πρὸ αὐτοῦ πολλοὺς μὲν ἀνῄρουν, πολλοὶ δ' ἔπιπτον. Ὡς δὲ μέγ' ἔργον ἦν ὥσασθαι προτροπάδην τοὺς Θηβαίους, ἠναγκάσθησαν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐβούλοντο ποιῆσαι. Διέστησαν γὰρ αὐτοῖς τὴν φάλαγγα καὶ διέσχον, εἶτ' ἀτακτότερον ἤδη πορευομένους, ὡς διεξέπεσον, ἀκολουθοῦντες καὶ παραθέοντες ἐκ πλαγίων ἔπαιον. Οὐ μὴν ἐτρέψαντό γε, ἀλλ' ἀπεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι πρὸς τὸν Ἑλικῶνα μέγα τῇ μάχῃ φρονοῦντες, ὡς ἀήττητοι καθ' αὑτοὺς γεγονότες.

606 XIX. Ἀγησίλαος δέ, καίπερ ὑπὸ τραυμάτων πολλῶν κακῶς τὸ σῶμα διακείμενος, οὐ πρότερον ἐπὶ σκηνὴν ἀπῆλθεν ἢ φοράδην ἐνεχθῆναι πρὸς τὴν φάλαγγα καὶ τοὺς νεκροὺς ἰδεῖν ἐντὸς τῶν ὅπλων συγκεκομισμένους. Ὅσοι μέντοι τῶν πολεμίων εἰς τὸ ἱερὸν κατέφυγον, πάντας ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι. Πλησίον γὰρ ὁ νεὼς ἐστι τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς, καὶ πρὸ αὐτοῦ τρόπαιον ἔστηκεν, ὃ πάλαι Βοιωτοὶ Σπάρτωνος στρατηγοῦντος ἐνταῦθα νικήσαντες Ἀθηναίους καὶ Τολμίδην ἀποκτείναντες ἔστησαν. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ βουλόμενος ἐξελέγξαι τοὺς

Testim. C. XIX Xen. Ag. II, 13—16, Hell. IV, 3, 20. 21 17. 18 mor. 212 a 20. 21 Polyaen. II, 1, 5. Nep. Ag. IV

---

6 μὲν οὐκ ἐδυνήθησαν αὐτὸν *Y* 7 δεξάμενον εἰς τὸ σῶμα *Y* 12 ἑαυτοῖς *S* 14 πλαγέων *N* ἔτρεψαν *Y* γε om. *Y* 15 μέγα τῇ μάχῃ] μετὰ τὴν μάχην *S* 16 κατ' αὐτοὺς *N* 20 ἐντὸς] ἐν τοῖς *S*, corr. S^1 συγκεκομμένους *L* (ῐσ add. L^2) συγκεκομμένους *G* συγκεκοσμημένους *N* (cf. Pomp. 101, 10 u. l.) συγκειμένους *S* 22 ἐστιν ὁ τῆς *Y*

---

10 μέγα ἔργον 'ob uocalium concursum suspectum' (Michaëlis de Plut. cod. Seit. p. 19) legitur etiam Sert. 89, 26, Luc. 514, 29. Plerumque μέγα omittitur: Ages. 38, 26, Oth. 216, 23, Brut. 82, 19, Anton. 383, 2, Thes. 24, 4, Num. 121, 29, Alc. 389, 3. μέγα ὂν ἔργον Phil. 238, 27, Luc. 512, 4. Cf. Lyc. 116, 17 (cap. XXXI) u. l. Etiam μέγα nudum ponitur (sine ἔργον): Nic. 8, 30.

Θηβαίους ὁ Ἀγησίλαος, εἰ διαμαχοῦνται, στεφανοῦσθαι μὲν ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας, αὐλεῖν δὲ τοὺς αὐλητάς, ἱστάναι δὲ καὶ κοσμεῖν τρόπαιον ὡς νενικηκότας. Ὡς δ' ἔπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰτοῦντες, ἐσπείσατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβεβαιωσάμενος εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη, Πυθίων ἀγομένων, καὶ τήν τε πομπὴν ἐπετέλει τῷ θεῷ καὶ τὴν δεκάτην ἀπέθυε τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων ἑκατὸν ταλάντων γενομένην. Ἐπεὶ δ' ἀπενόστησεν οἴκαδε, προσφιλὴς μὲν ἦν εὐθὺς τοῖς πολίταις καὶ περίβλεπτος ἀπὸ τοῦ βίου καὶ τῆς διαίτης· οὐ γάρ, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν, καινὸς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ξένης καὶ κεκινημένος ὑπ' ἀλλοτρίων ἐθῶν καὶ δυσκολαίνων πρὸς τὰ οἴκοι καὶ ζυγομαχῶν, ἀλλ' ὁμοίως τοῖς μηδεπώποτε τὸν Εὐρώταν διαβεβηκόσι τὰ παρόντα τιμῶν καὶ στέργων οὐ δεῖπνον ἤλλαξεν, οὐ λουτρόν, οὐ θεραπείαν γυναικός, οὐχ ὅπλων κόσμον, οὐκ οἰκίας κατασκευήν, ἀλλὰ καὶ τὰς θύρας ἀφῆκεν οὕτως οὔσας σφόδρα παλαιάς, ὡς δοκεῖν εἶναι ταύτας ἐκείνας, ἃς ἐπέθηκεν Ἀριστόδημος. Καὶ τὸ κάνναθρόν φησιν ὁ Ξενοφῶν οὐδέν τι σεμνότερον εἶναι τῆς ἐκείνου θυγατρὸς ἢ τῶν ἄλλων. Κάνναθρα δὲ καλοῦσιν εἴδωλα γρυπῶν ξύλινα καὶ τραγελάφων, ἐν οἷς κομίζουσι τὰς παῖδας ἐν ταῖς πομπαῖς. Ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν ὄνομα τῆς Ἀγησιλάου θυγατρὸς οὐ γέγραφε, καὶ ὁ Δικαίαρχος ἐπηγανάκτησεν, ὡς μήτε τὴν Ἀγησιλάου θυγατέρα μήτε τὴν Ἐπαμινώνδου μητέρα γινωσκόντων ἡμῶν, ἡμεῖς δ' εὕρομεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς ἀναγραφαῖς ὀνομαζομένην γυναῖκα μὲν Ἀγησιλάου Κλεόραν, θυγατέρας δ' Εὐπωλίαν καὶ Προαύγαν. Ἔστι δὲ καὶ λόγχην ἰδεῖν αὐτοῦ κειμένην ἄχρι νῦν ἐν Λακεδαίμονι μηδὲν τῶν ἄλλων διαφέρουσαν.

XX. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁρῶν ἐνίους τῶν πολιτῶν ἀφ' ἱππο-

Testim. 14—19 Xen. Ag. VIII, 7. Nep. Ag. VII *C. XX* mor. 212 b—d 29 — p. 28, 4 Xen. Ag. IX, 6

---

3 ὡς δ'] ἐπεὶ δὲ S^t 7 ἀπέθυσε *S* hinc corrigit Xen. Hell. IV, 3, 21 ἐκ τῆς λείας Cobet 10 κενὸς *SN* 12 δυσκολένων *N* καὶ (ante ζυγομαχῶν) om. *GL* 16—17 ὡς — ἐκείνας om. *N* 17 Ἀριστόδημος: apud Nep. Eurysthenes 18 τὸ] τὸν *S* κάναθρον *Y* 19 ἄλλων καννάθρων. κάνναθρα *S* κάναθρα *Y* 22 δικαιάρχιος *S* 24 ἐπιγινωσκόντων *Y* 26 κλεώραν *NC* κλεόλαν Dindorf εὐπώλειαν *S* προλύταν *Y* 29 ἱπποτροφου (sic) *N*

τροφίας δοκοῦντας εἶναί τινας καὶ μέγα φρονοῦντας ἔπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκαν ἅρμα καθεῖσαν Ὀλυμπίασιν ἀγωνίσασθαι, βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἕλλησιν, ὡς οὐδεμιᾶς ἐστιν ἀρετῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ δαπάνης ἡ νίκη. Ξενοφῶντα δὲ τὸν σοφὸν ἔχων μεθ' αὑτοῦ σπουδαζόμενον ἐκέλευε τοὺς παῖδας ἐν Λακεδαίμονι τρέφειν μεταπεμψάμενον, ὡς μαθησομένους τῶν μαθημάτων τὸ κάλλιστον, ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν. Τοῦ δὲ Λυσάνδρου τετελευτηκότος εὑρὼν ἑταιρίαν πολλὴν συνεστῶσαν, ἣν ἐκεῖνος εὐθὺς ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς Ἀσίας συνέστησεν ἐπὶ τὸν Ἀγησίλαον, ὥρμησεν αὐτὸν ἐξελέγχειν, οἷος ἦν ζῶν πολίτης· καὶ λόγον ἀναγνοὺς ἐν βιβλίῳ ἀπολελειμμένον, ὃν ἔγραψε μὲν Κλέων ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ἔμελλε δὲ λέγειν ἀναλαβὼν ὁ Λύσανδρος ἐν τῷ δήμῳ περὶ πραγμάτων καινῶν καὶ μεταστάσεως τοῦ πολιτεύματος, ἠθέλησεν εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν. Ἐπεὶ δέ τις τῶν γερόντων τὸν λόγον ἀναγνοὺς καὶ φοβηθεὶς τὴν δεινότητα συνεβούλευσε μὴ τὸν Λύσανδρον ἀνορύττειν, ἀλλὰ τὸν λόγον μᾶλλον αὐτῷ συγκατορύττειν, ἐπείσθη καὶ καθησύχασε. Τοὺς δ' ὑπεναντιουμένους αὐτῷ φανερῶς μὲν οὐκ ἔβλαπτε, διαπραττόμενος δὲ πέμπεσθαί τινας ἀεὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας ἐξ αὐτῶν ἐπ-
607 εδείκνυε γινομένους ἐν ταῖς ἐξουσίαις πονηροὺς καὶ πλεονέκτας, εἶτα κρινομένοις πάλιν αὖ βοηθῶν καὶ συναγωνιζόμενος οἰκείους ἐκ διαφόρων ἐποιεῖτο καὶ μεθίστη πρὸς ἑαυτόν, ὥστε μηδένα ἀντίπαλον εἶναι. Ὁ γὰρ ἕτερος βασιλεὺς Ἀγησίπολις, ἅτε δὴ πατρὸς μὲν ὢν φυγάδος, ἡλικίᾳ δὲ παντά-

Testim. 8—18 Lys. XXX, mor. 229 f

1 *μεγάλα GL* 2 *καθίσασαν Y* mor. 3 *βουλόμενος ἐνδείξασθαι* om. *N* 5 *μετ' αὐτοῦ S μεθ' ἑαυτοῦ Y* 8 *τετελευτηκότες N τεθνηκότος S*^{t} *ἑταιρείαν G* mor. 9 *ἦν*] *ἡ* in *ἦ* corr. *N ἀπὸ*] *ἐκ S*^{m} 11 *ἦν* s. s. *L*^{1} *καταλελειμμένον* Emperius 12 *μὲν* om. *S ἁλικαρνασεύς Y* 13 *δήμῳ*] *βίῳ N* 18 *καθησύχαζε* cum *A* editt. 21 *γενομένους Gζ* mor. 22 *κρινομένους N αὖ* om. *N* 23 *αὐτόν Y* 24 *μηθένα Y ἀντίπαλον εἶναι* uitiosa? *ὁ*] *καὶ N* 25 *δὴ* om. *S ὢν* om. *N*

9 *ἐκ S*^{2}mg.: cf. u. l. Pomp. 71, 21, Cam. 269, 7, Fab. 364, 32, Thuc. VII, 19, 4; VII, 47, 3 et passim. De *ἐκ* et *ἀπὸ* apud Plut. idem fere dici potest, quod Blaß Neut. Gram. p. 126 statuit: plerumque inter *ἐκ* et *ἀπὸ* distingui, sed interdum commisceri, cf. Pomp. 104, 29—30, Demetr. 324, 28.

πασι μειράκιον, φύσει δὲ πρᾷος καὶ κόσμιος, οὐ πολλὰ τῶν πολιτικῶν ἔπραττεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐποιεῖτο χειροήθη. Συσσιτοῦσι γὰρ οἱ βασιλεῖς εἰς ταὐτὸ φοιτῶντες φιδίτιον, ὅταν ἐπιδημῶσιν. Εἰδὼς οὖν ἔνοχον ὄντα τοῖς ἐρωτικοῖς τὸν Ἀγησίπολιν, ὥσπερ ἦν αὐτός, ἀεί τινος ὑπῆρχε λόγου περὶ τῶν ἐν ὥρᾳ· καὶ προῆγε τὸν νεανίσκον εἰς ταὐτὸ καὶ συνήρα καὶ συνέπραττε, τῶν Λακωνικῶν ἐρώτων οὐδὲν αἰσχρόν, αἰδῶ δὲ πολλὴν καὶ φιλοτιμίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἐχόντων[, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου γέγραπται].

XXI. Μέγιστον οὖν δυνάμενος ἐν τῇ πόλει διαπράττεται Τελευτίαν τὸν ὁμομήτριον ἀδελφὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ γενέσθαι. Καὶ στρατευσάμενος εἰς Κόρινθον αὐτὸς μὲν ἦρει κατὰ γῆν τὰ μακρὰ τείχη, ταῖς δὲ ναυσὶν ὁ Τελευτίας ..... Ἀργείων δὲ τὴν Κόρινθον ἐχόντων τότε καὶ τὰ Ἴσθμια συντελούντων, ἐπιφανεὶς ἐκείνους μὲν ἐξήλασεν ἄρτι τῷ θεῷ τεθυκότας, τὴν παρασκευὴν ἅπασαν ἀπολείποντας· ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ὅσοι φυγάδες ἔτυχον παρόντες ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα διαθεῖναι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, αὐτῶν δὲ ἐκείνων διατιθέντων καὶ συντελούντων παρέμεινε καὶ παρέσχεν ἀσφάλειαν. Ὕστερον δ' ἀπελθόντος αὐτοῦ πάλιν ὑπ' Ἀργείων ἤχθη τὰ Ἴσθμια, καὶ τινὲς μὲν ἐνίκησαν πάλιν, εἰσὶ δ' οἳ νενικηκότες πρότερον, ἡττημένοι δ' ὕστερον ἀνεγράφησαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ πολλὴν ἀπέφηνε δειλίαν κατηγορεῖν αὐτῶν τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος, εἰ σεμνὸν οὕτω καὶ μέγα τὴν ἀγωνοθεσίαν ἡγούμενοι μάχεσθαι περὶ αὐτῆς οὐκ ἐτόλμησαν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα πάντα μετρίως ᾤετο δεῖν ἔχειν· καὶ τοὺς μὲν οἴκοι χοροὺς καὶ ἀγῶνας ἐπεκόσμει καὶ συμπαρῆν ἀεὶ φιλοτιμίας καὶ σπουδῆς μεστὸς ὢν καὶ οὔτε παίδων οὔτε παρθένων ἀμίλλης ἀπολειπόμενος, ἃ δὲ τοὺς ἄλλους ἑώρα θαυμάζοντας ἐδόκει μηδὲ γινώσκειν. Καί ποτε Καλλιπ-

Testim. 10—23 Xen. Hell. IV, 4, 19. 5, 1—2 29 — p. 30, 8 mor. 212 f

2 *ἐποίει NV* 3 *τὸ αὐτὸ Y* 3—4 *φειδήτιον NG* 4 *ἔνοχλον L* 6 *ταῦτα S* 8 *δὲ* om. *N* 9 uerba spuria damnauit Michaëlis 11 *τελευτίδαν NL*^{2} 12 *στρατευσάμενον S* 13 *μικρὰ N τὰς δὲ ναῦς* Leonclauius *τελευτίδας NL*^{2} lacunam statuit Sintenis 16 *παρὰ τὴν παρασκευὴν N ἀπολιπόντας Y* 22 *ὕστερον δὲ ἡττημένοι Y* 24 *αὐτῶν S ἑαυτῶν Y* 27 *ἐπεσκόπτει N*

πίδης ὁ τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτὴς ὄνομα καὶ δόξαν ἔχων ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ σπουδαζόμενος ὑπὸ πάντων, πρῶτον μὲν ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ προσεῖπεν, ἔπειτα σοβαρῶς εἰς τοὺς περιπατοῦντας ἐμβαλὼν ἑαυτὸν ἐπεδείκνυτο νομίζων ἐκεῖνον ἄρξειν τινὸς φιλοφροσύνης, τέλος δ' εἶπεν „Οὐκ ἐπιγινώσκεις με, ὦ βασιλεῦ;" Κἀκεῖνος ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν εἶπεν· „Ἀλλ' οὐ σύγ' ἐσσὶ Καλλιππίδας ὁ δεικηλίκτας;" οὕτω δὲ Λακεδαιμόνιοι τοὺς μίμους καλοῦσι. Παρακαλούμενος δὲ πάλιν ἀκοῦσαι τοῦ τὴν ἀηδόνα μιμουμένου παρῃτήσατο φήσας „Αὐτᾶς ἄκουκα." Τοῦ δ' ἰατροῦ Μενεκράτους, ἐπεὶ κατατυχὼν ἔν τισιν ἀπεγνωσμέναις θεραπείαις Ζεὺς ἐπεκλήθη, φορτικῶς ταύτῃ χρωμένου τῇ προσωνυμίᾳ καὶ δὴ καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐπιστεῖλαι τολμήσαντος οὕτως· „Μενεκράτης Ζεὺς βασιλεῖ Ἀγησιλάῳ χαίρειν", ἀντέγραψε· „Βασιλεὺς Ἀγησίλαος Μενεκράτει ὑγιαίνειν."

XXII. Διατρίβοντος δὲ περὶ τὴν Κορινθίαν αὐτοῦ καὶ τὸ Ἡραῖον εἰληφότος καὶ τὰ αἰχμάλωτα τοὺς στρατιώτας ἄγοντας καὶ φέροντας ἐπιβλέποντος, ἀφίκοντο πρέσβεις ἐκ Θηβῶν περὶ φιλίας. Ὁ δὲ μισῶν μὲν ἀεὶ τὴν πόλιν, οἰόμενος δὲ τότε καὶ συμφέρειν ἐνυβρίσαι, προσεποιεῖτο μήτ' ὁρᾶν αὐτοὺς μήτ' ἀκούειν ἐντυγχανόντων. Ἔπαθε δὲ πρᾶγμα νεμεσητόν· οὕπω γὰρ ἀπηλλαγμένων τῶν Θηβαίων ἦκόν τινες ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ τὴν μόραν ὑπ' Ἰφικράτους κατακεκόφθαι. Καὶ πάθος τοῦτο μέγα διὰ πολλοῦ χρόνου συνέπεσεν αὐτοῖς· πολλοὺς γὰρ ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέβαλον κρατηθέντας ὑπό τε
608 πελταστῶν ὁπλίτας καὶ μισθοφόρων Λακεδαιμονίους. Ἀν-

Testim. 8—10 mor. 191b, 212f. idem de anonymo Lyc. XX, de Pleistarcho mor. 231c 10—15 mor. 191a, 213a. idem de Philippo rege Athen. 289d, e, Aelian. V. H. XII, 51 *C. XXII* Xen. Hell. IV, 5, 7—10

1 *τραγῳδῶν G* 4 *συμπεριπατοῦντας* ex mor. Coraes *ἐμβάλλων S* 6 *ὦ S* mor.: om. *Y* 7 *σύγ' ἐσσὶ*] *συγεντι S δεικηλίκτας* mor. Solanus: *δικηδιάκτας S δικηνλίκτας S*^{m} *δικηλίκτας Y* 8 *οἱ λακεδαιμόνιοι N* 9 *ἀκοῦσαι ἂν N* 10 *αὐτὸς G* 11 *ἀπεγνωσμένοις θεραπεύμασι S*^{t} 12 *καὶ δὴ καὶ*] *καὶ δὴ τὰ N καὶ δῆτα GL καὶ δὴ H* mor. 213a 16 *κορινθίων NG* 19—20 *ἰόμενος N* 23 *ἀγγέλλοντες GL μοῖραν SGL*^{1}. cf. Paus. III, 10, 1 25 *καὶ ἀγαθοὺς*? *τε* om. *S*

16 *περὶ τὴν Κορινθίαν*: cf. Nic. 8, 10 *εἰς δὲ τὴν Κορινθίαν* 25 *τε* om. *S*: sed in talibus sententiis, ubi tam arte connexa sint ambo mem-

ἐπήδησε μὲν οὖν εὐθὺς ὁ Ἀγησίλαος ὡς βοηθήσων· ἐπεὶ δ' ἔγνω διαπεπραγμένους, αὖθις εἰς τὸ Ἡραῖον ἦκε, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς τότε προσελθεῖν κελεύσας ἐχρημάτιζεν. Ὡς δ' ἀνθυβρίζοντες ἐκεῖνοι τῆς μὲν εἰρήνης οὐκ ἐμέμνηντο, παρεθῆναι δ' ἠξίουν εἰς Κόρινθον, ὀργισθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν· „Εἴγε βούλεσθε τοὺς φίλους ὑμῶν ἰδεῖν μέγα φρονοῦντας ἐφ' οἷς εὐτυχοῦσιν, αὔριον ἀσφαλῶς ὑμῖν τοῦθ' ὑπάρξει." Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς τῇ ὑστεραίᾳ τήν τε χώραν τῶν Κορινθίων ἔκοπτε καὶ πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν προσῆλθεν. Οὕτω δὲ τοὺς Κορινθίους ἐξελέγξας ἀμύνεσθαι μὴ τολμῶντας ἀφῆκε τὴν πρεσβείαν. Αὐτὸς δὲ τοὺς περιλελειμμένους ἄνδρας ἐκ τῆς μόρας ἀναλαβὼν ἀπῆγεν εἰς Λακεδαίμονα, πρὸ ἡμέρας ποιούμενος τὰς ἀναζεύξεις καὶ πάλιν σκοταίους τὰς καταλύσεις, ὅπως οἱ μισοῦντες καὶ βασκαίνοντες τῶν Ἀρκάδων μὴ ἐπιχαίρωσιν. Ἐκ τούτου χαριζόμενος τοῖς Ἀχαιοῖς διέβαινεν εἰς Ἀκαρνανίαν στρατιᾷ μετ' αὐτῶν, καὶ πολλὴν μὲν ἠλάσατο λείαν, μάχῃ δὲ τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἐνίκησε. Δεομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν, ὅπως τὸν χειμῶνα παραμείνας ἀφέληται τὸν σπόρον τῶν πολεμίων, τοὐναντίον ἔφη ποιήσειν, μᾶλλον γὰρ φοβήσεσθαι τὸν πόλεμον αὐτούς, ἐὰν ἐσπαρμένην τὴν γῆν εἰς ὥρας ἔχωσιν· ὃ καὶ συνέβη. Παραγγελλομένης γὰρ αὖθις ἐπ' αὐτοὺς στρατείας διηλλάγησαν τοῖς Ἀχαιοῖς.

Testim. 17—21 Polyaen. II, 1, 1. Xen. Hell. IV, 6, 13

---

1 *ἐπειδὴ δὲ S* 2 *ἦκε*] *ἦλθε S* 4 *οὐκέτ'* Sint. coll. Xen. Hell. 6 *εἰ S* *ἀφίλους S* 7 *αὔριον οὖν S* 8 *λαβὼν N* 12 *μοίρας* libri. Cf. 30, 23 13 *ποιουμένους GL* *διαζεύξεις S* *σκότους καὶ καταλύσεις N* 16 *στρατείᾳ Y* 19—20 *φοβηθήσεσθαι Y* (*φοβήσοιντο* Polyaen.) 21 *παραγενομένης Y* 22 *στρατιᾶς S*

---

bra, ut *πελταστῶν* et *μισθοφόρων* idem sit, *ὁπλίτας* et *Λακεδαιμονίους* idem, suum locum habet *τε . . . καί*. Cf. Thuc. VI, 6, 2 *Δωριῆς τε Δωριεῦσι κατὰ τὸ ξυγγενὲς καὶ ἅμα ἄποικοι τοῖς ἐκπέμψασι Πελοποννησίοις.*

6 *τοὺς ἀφίλους S.* Cf. Demost. Olynth. 3, 37 *τὸ πάντων ἀνδρειότατον*, u. l. *ἀνανδρότατον*, ad quod schol. *γράφεται καὶ ἀνδρειότατον, ἵν' ᾖ κατ' εἰρωνείαν. ὅ τινες ἀγνοήσαντες τὴν νῦν φερομένην γραφὴν ἐποίησαν* 19—20 *φοβηθήσεσθαι Y*, *φοβήσεσθαι S.* Tales formas librarios saepe confundere satis notum, uide ex. gr. Diodor. ed. Vogel I praef. XXXVIII sq. Cf. Cam. 260, 7 *διαρπασθείσης* uulg. *διαρπαγείσης S*, Thes. 7, 18 (VIII, 59) u. l. Polyaeni codices recte *φοβήσοιντο*. Similiter 46, 21 *ἀπαγγελείσης S* recte pro *ἀγγελθείσης*.

XXIII. *Ἐπεὶ δὲ Κόνων καὶ Φαρνάβαζος τῷ βασιλέως ναυτικῷ θαλαττοκρατοῦντες ἐπόρθουν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς, ἐτειχίσθη δὲ καὶ τὸ ἄστυ τῶν Ἀθηναίων Φαρναβάζου χρήματα δόντος, ἔδοξε τοῖς Λακεδαιμονίοις εἰρήνην ποιεῖσθαι πρὸς βασιλέα· καὶ πέμπουσιν Ἀνταλκίδαν πρὸς Τιρίβαζον, αἴσχιστα καὶ παρανομώτατα τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας Ἕλληνας, ὑπὲρ ὧν ἐπολέμησεν Ἀγησίλαος, βασιλεῖ παραδιδόντες. Ὅθεν ἥκιστα συνέβη τῆς κακοδοξίας ταύτης Ἀγησιλάῳ μετασχεῖν. Ὁ γὰρ Ἀνταλκίδας ἐχθρὸς ἦν αὐτῷ καὶ τὴν εἰρήνην ἐξ ἅπαντος ἔπραττεν, ὡς τοῦ πολέμου τὸν Ἀγησίλαον αὔξοντος καὶ ποιοῦντος ἐνδοξότατον καὶ μέγιστον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα μηδίζειν τοὺς Λακεδαιμονίους ὁ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο μᾶλλον τοὺς Μήδους λακωνίζειν. Τοῖς δὲ μὴ βουλομένοις δέχεσθαι τὴν εἰρήνην ἀπειλῶν καὶ καταγγέλλων πόλεμον ἠνάγκασεν ἐμμένειν ἅπαντας οἷς ὁ Πέρσης ἐδικαίωσε, μάλιστα διὰ τοὺς Θηβαίους, ὅπως αὐτόνομον τὴν Βοιωτίαν ἀφέντες ἀσθενέστεροι γένωνται. Δῆλον δὲ τοῦτο τοῖς ὕστερον ἐποίησεν. Ἐπεὶ γὰρ Φοιβίδας ἔργον εἰργάσατο δεινὸν ἐν σπονδαῖς καὶ εἰρήνῃ τὴν Καδμείαν καταλαβών, καὶ πάντες μὲν ἠγανάκτουν οἱ Ἕλληνες, χαλεπῶς δ' ἔφερον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ μάλιστα οἱ διαφερόμενοι τῷ Ἀγησιλάῳ μετ' ὀργῆς ἐπυνθάνοντο τοῦ Φοιβίδου, τίνος ταῦτα κελεύσαντος ἔπραξεν, εἰς ἐκεῖνον τὴν ὑπόνοιαν τρέποντες, οὐκ ὤκνησε τῷ Φοιβίδᾳ βοηθῶν λέγειν ἀναφανδόν, ὅτι δεῖ τὴν πρᾶξιν αὐτήν, εἴ τι χρήσιμον ἔχει, σκοπεῖν· τὰ γὰρ συμφέροντα τῇ Λακεδαίμονι καλῶς ἔχειν αὐτοματίζεσθαι, κἂν μηδεὶς κελεύσῃ. Καίτοι τῷ λόγῳ πανταχοῦ τὴν δικαιοσύνην ἀπέφαινε πρωτεύειν τῶν ἀρετῶν· ἀνδρίας μὲν γὰρ οὐδὲν ὄφελος εἶναι, μὴ παρούσης δικαιοσύνης, εἰ δὲ δίκαιοι πάντες γένοιντο, μη-*

Testim. C. XXIII mor. 213 a—c, Xen. Hell. IV, 8, 12—15 11—13 Artox. XXII 26 mor. 807 f 27 — p. 33, 1 mor. 190 f, Stob. floril. 7, 72

2 *ἐπολιόρκουν Y* mor. 3 *καὶ* om. mor. 5 *τηρίβαζον LS*^{2} mor. 7—8 *διδόντες S* 12 *τοὺς λακεδαιμονίους μηδίζειν Y* ὁ om. *S* 13—14 *τοὺς δὲ μὴ βουλομένους GL* 15 *ἐμμεῖναι πάντας Y* 17—18 *δῆλον γὰρ τούτοις ὕστερον N* 19 *καδμίαν GL*^{1} 21 *μάλιστα*] *πάντες N* 28 *ἀνδρείας G* mor., item p. 33, 1

2 *ἐπόρθουν — ἐπολιόρκουν*. Cf. Diodor. ed. Vogel III praef. XVI adn.

δὲν ἀνδρείας δεήσεσθαι. Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι ταῦτα δοκεῖ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, „Τί δ' ἐκεῖνος ἐμοῦ μείζων", εἶπεν „εἰ μὴ καὶ δικαιότερος;" ὀρθῶς καὶ καλῶς οἰόμενος δεῖν τῷ δικαίῳ καθάπερ μέτρῳ βασιλικῷ μετρεῖσθαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μείζονος. Ἦν δὲ τῆς εἰρήνης γενομένης ἔπεμψεν αὐτῷ 609 περὶ ξενίας καὶ φιλίας ἐπιστολὴν ὁ βασιλεύς, οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν ἐξαρκεῖν τὴν κοινὴν φιλίαν καὶ μηδὲν ἰδίας δεήσεσθαι μενούσης ἐκείνης. Ἐν δὲ τοῖς ἔργοις οὐκέτι ταύτην διαφυλάττων τὴν δόξαν, ἀλλὰ τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ φιλονικίᾳ πολλαχοῦ συνεκφερόμενος, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς Θηβαίους, οὐ μόνον ἔσωσε τὸν Φοιβίδαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ἔπεισεν εἰς ἑαυτὴν ἀναδέξασθαι τὸ ἀδίκημα καὶ κατέχειν τὴν Καδμείαν δι' αὐτῆς, τῶν δὲ πραγμάτων καὶ τῆς πολιτείας Ἀρχίαν καὶ Λεοντιάδαν ἀποδεῖξαι κυρίους, δι' ὧν ὁ Φοιβίδας εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν.

XXIV. Ἦν μὲν οὖν εὐθὺς ἐκ τούτων ὑπόνοια Φοιβίδου μὲν ἔργον εἶναι, βούλευμα δ' Ἀγησιλάου τὸ πεπραγμένον· αἱ δ' ὕστερον πράξεις ὁμολογουμένην ἐποίησαν τὴν αἰτίαν. Ὡς γὰρ ἐξέβαλον οἱ Θηβαῖοι τὴν φρουρὰν καὶ τὴν πόλιν ἠλευθέρωσαν, ἐγκαλῶν αὐτοῖς, ὅτι τὸν Ἀρχίαν καὶ τὸν Λεοντιάδαν ἀπεκτόνεσαν, ἔργῳ μὲν τυράννους, λόγῳ δὲ πολεμάρχους ὄντας, ἐξήνεγκε πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. Καὶ Κλεόμβροτος ἤδη βασιλεύων Ἀγησιπόλιδος τεθνηκότος εἰς Βοιωτίαν ἐπέμφθη μετὰ δυνάμεως· ὁ γὰρ Ἀγησίλαος, ὡς ἔτη τεσσαράκοντα γεγονὼς ἀφ' ἥβης καὶ στρατείας ἔχων ἄφεσιν ὑπὸ τῶν νόμων, ἔφυγε τὴν στρατηγίαν ἐκείνην, αἰσχυνόμενος, εἰ Φλιασίοις

Testim. 1—3 mor. 78 d, 190 f, 213 c, 545 a 5—8 mor. 213 d, Xen. Ag. VIII, 3, Aelian. V. H. X, 20 24—26 Xen. Hell. V, 4, 13

2 *τί δὲ S*, mor. 190 f, 545 a: *τί δαὶ Y*, mor. 213 c, *τί γὰρ* mor. 78 d *εἶπεν* post *ἐμοῦ GL*, post *ἐκεῖνος N* 3 *καὶ* (pr.) *S*, mor. 78 d, 545 a: om. *Y* (*δικαιότερος καὶ σωφρονέστερος* mor. 190 f, 213 c) 9 *φιλοτιμίᾳ*] *φιλονεικίᾳ G φιλονεικίᾳ Y* 12 *αὐτὴν Y κατεῖχε N καδμίαν Y* 13 *δι' ἑαυτῆς Y ἀρχίδαν SGL* 14 *λεοντιάδην N λεοντίδαν SGL*: correxi 16 *Ἦν*] *ἡ S εὐθὺς* om. *N* 17 *βούλημα Y* 18 *ὕστεραι GL* 19 *Θηβαῖοι S*^{m}*N*: *ἀθηναῖοι S*^{r}*GL* 19—20 *ἠλευθέρουν Y* 20 *ἀρχίδαν*: corr. Bryanus *λεοντίδαν*: correxi 22 *πόλεμον πρὸς αὐτούς Y* 23 *ἀγησίπολις N* 24 *ὡς* om. *S* 25 *τῶ νόμων S* 26 *ἔφευγε* Emperius *στρατείαν Y*

19 cf. 36, 15. 19 u. l. et Pelop. XXX, 2 u. l. 26 *στρατηγίαν S* recte. *στρα-*

ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπὲρ φυγάδων πεπολεμηκὼς αὖθις ὀφθήσεται Θηβαίους κακῶς ποιῶν διὰ τοὺς τυράννους. Ἦν δέ τις Λάκων Σφοδρίας ἐκ τῆς ὑπεναντίας στάσεως τῷ Ἀγησιλάῳ τεταγμένος ἐν Θεσπιαῖς ἁρμοστής, οὐκ ἄτολμος μὲν οὐδ' ἀφιλότιμος ἀνήρ, ἀεὶ δ' ἐλπίδων μᾶλλον ἢ φρενῶν ἀγαθῶν μεστός. Οὗτος ἐπιθυμῶν ὀνόματος μεγάλου καὶ τὸν Φοιβίδαν νομίζων ἔνδοξον γεγονέναι καὶ περιβόητον ἀπὸ τοῦ περὶ Θήβας τολμήματος, ἐπείσθη πολὺ κάλλιον εἶναι καὶ λαμπρότερον, εἰ τὸν Πειραιᾶ καταλάβοι δι' αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων ἀφέλοιτο τὴν θάλατταν ἐκ γῆς ἀπροσδοκήτως ἐπελθών. Λέγουσι δὲ τοῦτο μηχάνημα γενέσθαι τῶν περὶ Πελοπίδαν καὶ Μέλωνα βοιωταρχῶν. Ὑπέπεμψαν γὰρ ἀνθρώπους λακωνίζειν προσποιουμένους, οἳ τὸν Σφοδρίαν ἐπαινοῦντες καὶ μεγαλύνοντες ὡς ἔργου τηλικούτου μόνον ἄξιον ἐπῆραν καὶ παρώρμησαν ἀνελέσθαι πρᾶξιν ἄδικον μὲν ὁμοίως ἐκείνῃ καὶ παράνομον, τόλμης δὲ καὶ τύχης ἐνδεᾶ γενομένην. Ἡμέρα γὰρ αὐτὸν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ κατέλαβε καὶ κατέλαμψεν ἐλπίσαντα νυκτὸς προσμίξειν τῷ Πειραιεῖ· καὶ φῶς ἀφ' ἱερῶν τινων Ἐλευσινόθεν ἰδόντας λέγουσι φρῖξαι καὶ περιφόβους γενέσθαι τοὺς στρατιώτας. Αὐτὸς δὲ τοῦ θράσους ἐξέπεσεν, ὡς οὐκέτι λαθεῖν ἦν, καί τινα βραχεῖαν ἁρπαγὴν θέμενος αἰσχρῶς ἀνεχώρησε καὶ ἀδόξως εἰς τὰς Θεσπιάς. Ἐκ δὲ τού-

---

Testim. 2 sq. Pelop. XIV, Callisthenes (Harpocr. s. u. *Σφοδρίας*) 12 — p. 35, 6 Xen. Hell. V, 4, 20—24

---

1 *πεπολεμικὼς N* 4 *Θεσπιαῖς*] *Θεραπείαις S* 7 *γεγονέναι*] *γεγονότα N εἶναι* S^m 9 *ἑαυτοῦ Y* 10 *Θάλασσαν Y* 11 *μέλωνα N*: *γέλωνα* cet. 14 *ὡς*] ς add. S^2, ut uid. 15 *ἐλέσθαι S* 17 *κατέλαμψεν*] *κατέπαυσεν N* et s. s. G^1. *καὶ κατέλαμψεν* del. Cobetus 18 *Πειραιεῖ*] *πελοπίδῃ N πελοπίδα GL ἱερὸν N* 20 *αὐτός τε τοῦ S*

τείαν Y, ad quod uindicandum non sufficiunt quos affert Sintenis locos 36, 16 et 46, 8. Nam hi loci spectant ad 33, 25 *στρατείας ἔχων ἄφεσιν*. Nostro loco *στρατηγίαν* aptius. Cf. etiam Xen. Hell. V, 4, 13 *εὖ εἰδὼς ὅτι εἰ στρατηγοίη, λέξοιεν οἱ πολῖται . . .*

17 *καὶ κατέλαμψεν* deleuit Cobetus, cui assentitur Schenklius. Potuerant ad suam sententiam fulciendam afferre exempla qualia Crass. 76, 31. Sed nostro loco *κατέλαμψεν* egregie defenditur. Ipsa uis sententiae et impetus in uerbo *κατέλαμψεν* inest. — Et tales alliterationes amat Plutarchus, cf. supra ad 21, 19. Verbum *καταλάμπειν* cum accus. Cic. 259, 14.

του κατήγοροι μὲν ἐπέμφθησαν εἰς Σπάρτην ἐξ Ἀθηνῶν, εὗρον δὲ κατηγόρων μηδὲν ἐπὶ τὸν Σφοδρίαν δεομένους τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ θανάτου κρίσιν αὐτῷ προειρηκότας, ἣν ἐκεῖνος ὑπομένειν ἀπέγνω, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν πολιτῶν αἰσχυνομένων τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλομένων συναδικεῖσθαι δοκεῖν, ἵνα μὴ συναδικεῖν δοκῶσιν.

XXV. Εἶχεν οὖν υἱὸν ὁ Σφοδρίας Κλεώνυμον, οὗ παιδὸς ὄντος ἔτι καὶ καλοῦ τὴν ὄψιν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως υἱὸς ἦρα. Καὶ τότε συνηγωνία μὲν ὡς εἰκὸς αὐτῷ κινδυνεύοντι περὶ τοῦ πατρός, συμπράττειν δὲ φανερῶς καὶ βοηθεῖν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ ὁ Σφοδρίας ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἀγησιλάου. Τοῦ δὲ Κλεωνύμου προσελθόντος αὐτῷ καὶ μετὰ δεήσεως καὶ δακρύων ἐντυχόντος, ὅπως τὸν Ἀγησίλαον 610
εὔνουν παράσχῃ, μάλιστα γὰρ ἐκεῖνον αὐτοῖς φοβερὸν εἶναι, τρεῖς μὲν ἢ τέτταρας ἡμέρας αἰδούμενος τὸν πατέρα καὶ δεδιὼς σιωπῇ παρηκολούθει· τέλος δὲ τῆς κρίσεως ἐγγὺς οὔσης ἐτόλμησεν εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι Κλεώνυμος αὐτοῦ δεηθείη περὶ τοῦ πατρός. Ὁ δ' Ἀγησίλαος εἰδὼς ἐρῶντα τὸν Ἀρχίδαμον οὐκ ἔπαυσεν· ἦν γὰρ ὁ Κλεώνυμος εὐθὺς ἐκ παίδων ἐπίδοξος, εἴ τις καὶ ἄλλος, ἀνὴρ ἔσεσθαι σπουδαῖος. Οὐ μὴν ἐνέδωκέ τι τότε χρηστὸν ἢ φιλάνθρωπον ἐλπίσαι δεομένῳ τῷ παιδί, σκέψεσθαι δὲ φήσας, ὅ τι καλῶς ἔχοι καὶ πρεπόντως, ἀπῆλθεν. Αἰδούμενος οὖν ὁ Ἀρχίδαμος ἐξέλειπε τὸ προσιέναι τῷ Κλεωνύμῳ, καίπερ εἰωθὼς τοῦτο πολλάκις τῆς ἡμέρας ποιεῖν πρότερον. Ἐκ δὲ τούτου κἀκεῖνοι τὰ κατὰ τὸν Σφοδρίαν μᾶλλον ἀπέγνωσαν, ἄχρι οὗ τῶν Ἀγησιλάου φίλων Ἐτυμοκλῆς ἔν τινι κοινολογίᾳ πρὸς αὐτοὺς ἀπεγύμνωσε τὴν γνώμην τοῦ Ἀγησιλάου· τὸ μὲν γὰρ ἔργον ὡς ἔνι μάλιστα ψέγειν αὐτόν, ἄλλως γε μὴν ἄνδρα τὸν Σφοδρίαν ἀγαθὸν ἡγεῖσθαι καὶ τὴν πόλιν ὁρᾶν τοιούτων στρατιωτῶν δεομένην. Τούτους γὰρ ὁ Ἀγησίλαος ἑκάστοτε τοὺς λόγους ἐποιεῖτο περὶ

Testim. C. XXV Xen. Hell. V, 4, 25—33

1 εἰς τὴν σπάρτην *S* 2 κατηγορίας S^t 4 ἐπέγνω *NF* 7 οὖν] γὰρ *N* ὁ σφοδρίας υἱὸν *Y* 9 ὡς εἰκὸς] ὡς εἰκὸς ἦν *Y*, om. Sint. cum *Z* 10 κινδυνεύοντι αὐτῷ *Y* 15 μὲν] γὰρ *N* τέσσαρας *Y* 19 ἔπαυεν *GL* 21 τότε s. s. L^2 22 σκέψασθαι: corr. Steph. 23 ἐξέλιπε *SL* 24 τὸ] τῷ *NG* προσεῖναι *Y* πολλάκις τοῦτο *Y* 25 καὶ ἐκεῖνοι *S* 27 ἐτοιμοκλῆς *S* ὑπεγύμνωσε *N*

τῆς δίκης τῷ παιδὶ χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὥστε καὶ τὸν Κλεώνυμον εὐθὺς αἰσθάνεσθαι τὴν σπουδὴν τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ τοὺς φίλους τοῦ Σφοδρίου θαρροῦντας ἤδη βοηθεῖν. Ἦν δὲ καὶ φιλότεκνος διαφερόντως ὁ Ἀγησίλαος· καὶ περὶ ἐκείνου τὸ τῆς παιδιᾶς λέγουσιν, ὅτι μικροῖς τοῖς παιδίοις οὖσι κάλαμον περιβεβηκὼς ὥσπερ ἵππον οἶκοι συνέπαιζεν, ὀφθεὶς δ' ὑπό τινος τῶν φίλων παρεκάλει μηδενὶ φράσαι, πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παίδων γένηται.

XXVI. Ἀπολυθέντος δὲ τοῦ Σφοδρίου καὶ τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἐπύθοντο, πρὸς πόλεμον τραπομένων, σφόδρα κακῶς ὁ Ἀγησίλαος ἤκουσε δι' ἐπιθυμίαν ἄτοπον καὶ παιδαριώδη δοκῶν ἐμποδὼν γεγονέναι κρίσει δικαίᾳ καὶ τὴν πόλιν παραίτιον ἀπειργάσθαι παρανομημάτων τηλικούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπεὶ δὲ τὸν Κλεόμβροτον οὐχ ἑώρα πρόθυμον ὄντα πολεμεῖν τοῖς Θηβαίοις, οὕτω δὴ χαίρειν τὸν νόμον ἐάσας, ᾧ πρόσθεν ἐχρῆτο περὶ τῆς στρατείας, αὐτὸς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβαλλεν ἤδη καὶ κακῶς ἐποίει τοὺς Θηβαίους καὶ πάλιν ἀντέπασχεν, ὥστε καὶ τρωθέντος αὐτοῦ τότε τὸν Ἀνταλκίδαν εἰπεῖν „Ἡ καλὰ τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων ἀπολαμβάνεις μὴ βουλομένους αὐτοὺς μηδ' ἐπισταμένους μάχεσθαι διδάξας.“ Τῷ γὰρ ὄντι Θηβαίους αὐτοὺς ἑαυτῶν πολεμικωτάτους τότε γενέσθαι φασί, ταῖς πολλαῖς στρατείαις τῶν Λακεδαιμονίαν ἐπ' αὐτοὺς ὥσπερ ἐγγυμνασαμένους. Διὸ καὶ Λυκοῦργος ὁ παλαιὸς ἐν ταῖς καλουμέναις τρισὶ ῥήτραις ἀπεῖπε μὴ πολλάκις ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς στρατεύειν, ὅπως μὴ πολεμεῖν μανθάνωσιν. Ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαχθὴς ὁ Ἀγησίλαος, ὡς δι' οὐδὲν ἔγκλημα δη-

---

Testim. 4—8 mor. 213 e, Aelian. V. H. XII, 15 18—21 Lyc. XIII, Pelop. XV, mor. 189 f, 213 f, 217 e 21—26 mor. 213 f

---

1 τῷ πατρὶ L^1 3 τοῦ] τοὺς τοῦ *Y* 4 ὁ ἀγησίλαος διαφερόντως *Y* 8 ἂν om. mor. 12 καὶ om. *S* 14 τὸν] τὸν υἱὸν *Y* 15 ἀθηναίοις *S*, corr. S^2, ut uid. 16 ἐχρήτω *N* 17 ἐνέβαλεν *Y* 18 ποτε *Y* 19 τὰ *S*, Lyc., mor. 213 f (cf. 217 e): om. *Y*, Pelop., mor. 189 f παρ' ἀθηναίων *N* 22 ταῖς om. *N* 24 τρισὶ om. mor.

---

20 μὴ βουλομένους] post haec uerba quin αὐτοὺς incuria omiserit Sintenis, non dubium. In omnibus libris quos inspexi, legitur, item Pelop., Lyc., mor.

μόσιον, ἀλλὰ θυμῷ τινι καὶ φιλονικίᾳ τοὺς Θηβαίους ἀπολέσαι ζητῶν. Οὐδὲν οὖν ἔλεγον δεόμενοι φθείρεσθαι δεῦρο κἀκεῖσε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὀλίγοις τοσοῦτοι συνακολουθοῦντες. Ἔνθα δὴ λέγεται τὸν Ἀγησίλαον ἐξελέγξαι βουλόμενον αὐτῶν τὸ πλῆθος τόδε μηχανήσασθαι. Πάντας ἐκέλευσε καθίσαι τοὺς συμμάχους μετ' ἀλλήλων ἀναμεμιγμένους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ἑαυτῶν. Εἶτ' ἐκήρυττε τοὺς κεραμεῖς ἀνίστασθαι πρῶτον· ὡς δ' ἀνέστησαν οὗτοι, δεύτερον ἐκήρυττε τοὺς χαλκεῖς, εἶτα τέκτονας ἐφεξῆς καὶ οἰκοδόμους καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν ἑκάστην. Πάντες οὖν ὀλίγου δεῖν ἀνέστησαν οἱ σύμμαχοι, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων οὐδείς· ἀπείρητο γὰρ αὐτοῖς τέχνην ἐργάζεσθαι καὶ μανθάνειν 611
βάναυσον. Οὕτω δὴ γελάσας ὁ Ἀγησίλαος „Ὁρᾶτε" εἶπεν „ὦ ἄνδρες, ὅσῳ πλείονας ὑμῶν στρατιώτας ἐκπέμπομεν ἡμεῖς."

XXVII. Ἐν δὲ Μεγάροις, ὅτε τὴν στρατιὰν ἀπῆγεν ἐκ Θηβῶν, ἀναβαίνοντος αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχεῖον εἰς τὴν ἀκρόπολιν σπάσμα καὶ πόνον ἰσχυρὸν ἔλαβε τὸ ὑγιὲς σκέλος· ἐκ δὲ τούτου διογκωθὲν αἵματος ἔδοξε μεστὸν γεγονέναι καὶ φλεγμονὴν ὑπερβάλλουσαν παρεῖχεν. Ἰατροῦ δέ τινος Συρακοσίου τὴν ὑπὸ τῷ σφυρῷ φλέβα σχάσαντος, αἱ μὲν ἀλγηδόνες ἔληξαν, αἵματος δὲ πολλοῦ φερομένου καὶ ῥέοντος ἀνεπισχέτως λιποψυχία πολλὴ καὶ κίνδυνος ὀξὺς ἀπ' αὐτῆς περιέστη τὸν Ἀγησίλαον. Οὐ μὲν ἀλλὰ τότε γε τὴν φορὰν τοῦ αἵματος ἔπαυσε· καὶ κομισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα πολὺν χρόνον ἔσχεν ἀρρώστως καὶ πρὸς τὰς στρατείας ἀδυνάτως. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰ συνέβη παίσματα τοῖς Σπαρτιάταις

Testim. 4—14 mor. 214 a, Polyaen. II, 1, 7

---

1 *φιλονεικίᾳ Y* 4 *δὴ L*: *δὲ δὴ* cet. 5 *τάδε Y* *μηχανάσθαι N* 7 *ἐκήρυττε*] *ἐκέλευε N* 9 *ἐφεξῆς SN*, mor., Polyaen.: *ἑξῆς GL* (cf. Them. XVII u. l.) 15 *στρατιὰν V*: *στρατείαν* cet. 17 *τόνον ἰσχυρὸν* Madvig, *πόνος ἰσχυρὸς* Aldina 18 *μεστὸν αἵματος ἔδοξε Y* *γενέσθαι S* 19 *ὑπερβάλουσαν G* *συρακουσίου NL*, *συῤῥακουσίου G* 21 *ἔληξαν*] *ἐπαύσαντο S*^{x} 22 *λειποψυχία S*^{m}*NL* *λειποθυμία S* *ὑπ' N* 23 *τότε*] *τοῦ τότε N* *τὴν φορὰν* bis *N*

---

4 *Ἔνθα δὲ δὴ SNG*. Ex *G δὲ* intulit Sintenis. Sed qua ratione, non uideo. Quamquam nunc *SN* accedunt, tamen cum *L* omitto. *Ἔνθα δὴ* persaepe, *Ἔνθα δὲ δὴ* nusquam uidi apud Plutarchum.

καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· ὧν ἦν τὸ περὶ Τεγύρας μέγιστον, ὅπου πρῶτον ἐκ παρατάξεως κρατηθέντες ὑπὸ Θηβαίων ἡττήθησαν. Ἔδοξεν οὖν πᾶσι θέσθαι πρὸς πάντας εἰρήνην· καὶ συνῆλθον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα ποιησόμενοι τὰς διαλύσεις. Ὧν εἷς ἦν Ἐπαμινώνδας, ἀνὴρ ἔνδοξος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, στρατηγίας δὲ πεῖραν οὔπω δεδωκώς. Οὗτος ὁρῶν τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὑποκατακλινομένους τῷ Ἀγησιλάῳ, μόνος ἐχρήσατο φρονήματι παρρησίαν ἔχοντι, καὶ διεξῆλθε λόγον, οὐχ ὑπὲρ Θηβαίων, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ κοινόν, τὸν μὲν πόλεμον ἀποδεικνύων αὔξοντα τὴν Σπάρτην ἐξ ὧν ἅπαντες οἱ λοιποὶ κακῶς πάσχουσι, τὴν δ' εἰρήνην ἰσότητι καὶ τῷ δικαίῳ κτᾶσθαι κελεύων· οὕτω γὰρ αὐτὴν διαμενεῖν, ἴσων ἁπάντων γενομένων.

XXVIII. Ὁρῶν οὖν ὁ Ἀγησίλαος ὑπερφυῶς ἀγαμένους καὶ προσέχοντας αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, ἠρώτησεν, εἰ νομίζει δίκαιον εἶναι καὶ ἴσον αὐτονομεῖσθαι τὴν Βοιωτίαν. Ἀντερωτήσαντος δὲ τοῦ Ἐπαμινώνδου ταχὺ καὶ τεθαρρηκότως, εἰ κἀκεῖνος οἴεται δίκαιον αὐτονομεῖσθαι τὴν Λακωνικήν, ἀναπηδήσας ὁ Ἀγησίλαος μετ' ὀργῆς ἐκέλευσε λέγειν σαφῶς αὐτόν, εἰ τὴν Βοιωτίαν ἀφίησιν αὐτόνομον. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο πάλιν τοῦ Ἐπαμινώνδου φήσαντος, εἰ τὴν Λακωνικὴν ἀφίησιν αὐτόνομον, οὕτω τραχέως ἔσχεν ὁ Ἀγησίλαος καὶ τὴν πρόφασιν ἠγάπησεν, ὡς εὐθὺς ἐξαλεῖψαι τὸ τῶν Θηβαίων ὄνομα τῆς εἰρήνης καὶ προεἰπεῖν πόλεμον αὐτοῖς· τοὺς δ' ἄλλους Ἕλληνας διαλλαγέντας ἐκέλευσεν ἀπιέναι, τὰ μὲν ἀκεστὰ τῆς εἰρήνης, τὰ δ' ἀνήκεστα τοῦ πολέμου ποιοῦντας. Ἔργον γὰρ

Testim. 15 sq. Paus. IX, 13, 2

1 θάλασσαν *L* τεγύρας] λεύκτραν *NG* λεύκτρα* *L* 8 φρονήματι] πρὸς ῥήσει *N* 8—9 παρρησία L^1 9—10 ἀλλὰ κοινὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα *S* 10 ὑπὲρ] ὑπὸ *N* 13 γὰρ ἂν αὐτὴν *GL* 15 νομίζοι *GL* 16 τὴν βοιωτίαν] τοὺς ἕλληνας S^c 18 post δίκαιον add. εἶναι *Y* 20 ἀφιασιν (sic) *S* 24 προσειπεῖν *S* ἄλλους om. *S* 26 ποιοῦντας ἔργον· οὐ γὰρ Bryanus

9 sq. ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ κοινὸν] ἀλλὰ κοινὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα *S*, a Meyero probatum. Perperam. Additamentum fecerat interpolator, qui ὁμοῦ non intelligebat 26 sq. Ἔργον γὰρ ἦν] infinitiuum postulant Emperius et Sintenis. Potius ἦν deleam. Sed mutatione uix opus. Cf. Pomp. 71, 1 sq. et 91, 27.

ἦν ἁπάσας ἐκκαθῆραι καὶ διαλῦσαι τὰς ἀμφιλογίας. Ἔτυχε δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Φωκεῦσιν ὢν ὁ Κλεόμβροτος μετὰ δυνάμεως. Εὐθὺς οὖν ἔπεμπον οἱ ἔφοροι κελεύοντες ἐπὶ Θηβαίους ἄγειν τὸ στράτευμα· καὶ τοὺς συμμάχους περιπέμποντες ἠθροιζον, ἀπροθύμους μὲν ὄντας καὶ βαρυνομένους τὸν πόλεμον, οὔπω δὲ θαρροῦντας ἀντιλέγειν οὐδ' ἀπειθεῖν τοῖς Λακεδαιμονίοις. Πολλῶν δὲ σημείων μοχθηρῶν γενομένων, [ὡς ἐν τῷ περὶ Ἐπαμινώνδου γέγραπται,] καὶ Προθόου τοῦ Λάκωνος ἐναντιουμένου πρὸς τὴν στρατείαν, οὐκ ἀνῆκεν ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ' ἐξέπραξε τὸν πόλεμον, ἐλπίζων αὐτοῖς μέν ὁμοῦ τι τῆς Ἑλλάδος ὅλης ὑπαρχούσης, ἐκσπόνδων δὲ τῶν Θηβαίων γενομένων, καιρὸν εἶναι δίκην λαβεῖν παρ' αὐτῶν. Δηλοῖ δὲ τὸ σὺν ὀργῇ μᾶλλον ἢ λογισμῷ γενέσθαι τὴν στρατείαν ἐκείνην ὁ καιρός. Τῇ γὰρ τετράδι ἐπὶ δέκα τοῦ Σκιροφοριῶνος ἐποιήσαντο τὰς σπονδὰς ἐν Λακε- 612
δαίμονι, τῇ δὲ πέμπτῃ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος ἡττήθησαν ἐν Λεύκτροις ἡμερῶν εἴκοσι διαγενομένων. Ἀπέθανον δὲ χίλιοι Λακεδαιμονίων καὶ Κλεόμβροτος ὁ βασιλεὺς καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κράτιστοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν οἷς καὶ Κλεώνυμόν φασι τὸν Σφοδρίου τὸν καλὸν τρὶς πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως

Testim. 19 — p. 40, 2 Xen. Hell. V, 4, 33

---

1 ἦν] εἶναι Emperius πάσας *Y* ἐκκαθᾶραι *Y* ἀμφιβολίας *S* ἀντιλογίας S^m 3 κελεύοντες αὐτὸν *Y* 6 οὐδ'] καὶ *S* 8 ὡς — γέγραπται: inclus. Michaëlis καὶ om. *N* 11 ὁμοῦ τι *N*: αὐτονόμου cet. 12 γεγονότων *S* 15 post σκιροφοριῶνος add. μηνὸς *Y* 18 λακεδαιμόνιοι *N* 20 τρὶς περιπεσόντα *G*

---

1 ἀμφιλογίας — ἀμφιβολίας. Cf. Agis cap. XXI u. l. 3 κελεύοντες ἐπὶ Θηβαίους ἄγειν τὸ στράτευμα] Apud κελεύειν saepe nudus infin. ponitur 6 οὐδ' ἀπειθεῖν] καὶ ἀπειθεῖν *S*. Cf. Them. 242, 17 u. l. (οὐδὲ *S*, καὶ uulg.). Contra Ages. 54, 28 οὐκ ἔχοντας περιδρομὴν καὶ κύκλωσιν habet Pletho οὐδὲ pro καὶ 11 αὐτονόμου ex [αὐτῶν] ὁμοῦ ortum? 15 Σκιροφοριῶνος μηνὸς *Y*. μὴν ad nomen mensis saepe omittitur, ubi numerus diei adscribitur. Hic *S* sequens μηνὸς deleas. Cf. imprimis u. l. Thes. 18, 26, ubi *C* et Vaticanus 138 μηνὸς omittunt; fortasse etiam Cam. 265, 8 (XIV, 2) Ἰουλίου μηνὸς ἡ, ubi μηνὸς ἡ glossema esse iamdudum perspexerunt uiri docti (Quae autem de egregia uirtute Seitenstettensis h. l. demonstratum W. Meyer (p. 19) fabulatur, nugae sunt. Seitenstettensis luculenter μηνὸς ἡ praebet.)

καὶ τοσαυτάκις ἐξανασταντα καὶ μαχόμενον τοῖς Θηβαίοις ἀποθανεῖν.

XXIX. Συμβάντος δὲ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις πταίσματος ἀπροσδοκήτου καὶ τοῖς Θηβαίοις [πρὸς δόξαν] εὐτυχήματος οἷον οὐ γέγονεν ἄλλοις Ἕλλησι πρὸς Ἕλληνας ἀγωνισαμένοις, οὐδὲν ἧττον ἄν τις ἐζήλωσε τῆς ἀρετῆς καὶ ἠγάσθη τὴν ἡττημένην πόλιν ἢ τὴν νικῶσαν. Ὁ μὲν γὰρ Ξενοφῶν φησι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τι καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φωνὰς καὶ διατριβὰς ἀξιομνημόνευτον, ὀρθῶς λέγων· ἔστι δ' οὐχ ἧττον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἄξιον κατανοεῖν καὶ θεᾶσθαι τῶν ἀγαθῶν ἃ παρὰ τὰς τύχας πράττουσι καὶ λέγουσι διευσχημονοῦντες. Ἔτυχε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα καὶ ξένων οὖσα μεστή· γυμνοπαιδίαι γὰρ ἦσαν ἀγωνιζομένων χορῶν ἐν τῷ θεάτρῳ· παρῆσαν δ' ἀπὸ Λεύκτρων οἱ τὴν συμφορὰν ἀναγγέλλοντες. Οἱ δ' ἔφοροι, καίπερ εὐθὺς ὄντος καταφανοῦς, ὅτι διέφθαρται τὰ πράγματα καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπολωλέκασιν, οὔτε χορὸν ἐξελθεῖν εἴασαν οὔτε τὸ σχῆμα τῆς ἑορτῆς μεταβαλεῖν τὴν πόλιν, ἀλλὰ κατ' οἰκίαν τῶν τεθνεώτων τοῖς προσήκουσι τὰ ὀνόματα πέμψαντες αὐτοὶ τὰ περὶ τὴν θέαν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν χορῶν ἔπραττον. Ἅμα δ' ἡμέρα φανερῶν ἤδη γεγονότων πᾶσι τῶν τε σωζομένων καὶ τῶν τεθνεώτων, οἱ μὲν τῶν τεθνεώτων πατέρες καὶ κηδεσταὶ καὶ οἰκεῖοι καταβαίνοντες εἰς ἀγορὰν ἀλλήλους ἐδεξιοῦντο λιπαροὶ τὰ πρόσωπα, φρονήματος μεστοὶ καὶ ἤθους, οἱ δὲ τῶν σωζο-

Testim. *C. XXIX* Xen. Hell. VI, 4, 16 5 Paus. IX, 13, 11. cf. Nic. XXVII (36, 22) 7 Xen. sympos. I, 1

3 δὲ τοῖς τε] τέ τοῖς *N* 4 παραδόξαν *C*, παρὰ δόξαν Schaefer: inclusi 5 ἄλλως Schenkl 6 ἄν τις ἧττον *Y* 9 ἔστι] ἔτι *N* 10 κατανοῆσαι *N* θεάσασθαι *SN* 11 λέγουσι καὶ πράττουσι *N* 12 μὲν om. *N* 13 χορῶν] γὰρ χορῶν *N* 14 δ' om. *N* 15 ἀπαγγέλλοντες *Y* 18 μεταλαβεῖν *S* 21—22 τῶν τε — οἱ μὲν om. *N* 23—24 τὰ σώματα καὶ τὰ πρόσωπα *S* 24 γήθους *GL*

4 παρὰ δόξαν post ἀπροσδοκήτου intolerabile mihi uidetur et ex correctura librarii *C* prodiit. πρὸς δόξαν (ceterorum codicum) glossema esse uidetur 23 τὰ σώματα καὶ additamentum putidum est. Item Crass. 63, 29 cum *N* et App. καὶ σωμάτων deleas. In proximis uerbis (l. 24) praebent *SN* καὶ ἤθους, quod miror neque Sint. neque Meyerum probasse, cum hoc unum sententiam praebeat tolerabilem. Cf. Caes. 368, 5 περίμεστον ἤθους, quod perperam Bernadakis in γήθους mutare uoluit

μένων, ὥσπερ ἐπὶ πένθει, μετὰ τῶν γυναικῶν οἶκοι διέτριβον, εἰ δέ τις ὑπ' ἀνάγκης προέλθοι, καὶ σχήματι καὶ φωνῇ καὶ βλέμματι ταπεινὸς ἐφαίνετο καὶ συνεσταλμένος. Ἔτι δὲ μᾶλλον τῶν γυναικῶν ἰδεῖν ἦν καὶ πυθέσθαι τὴν μὲν ζῶντα προσδεχομένην υἱὸν ἀπὸ τῆς μάχης κατηφῆ καὶ σιωπηλήν, τὰς δὲ τῶν πεπτωκέναι λεγομένων ἔν τε τοῖς ἱεροῖς εὐθὺς ἀναστρεφομένας καὶ πρὸς ἀλλήλας ἱλαρῶς καὶ φιλοτίμως βαδιζούσας.

XXX. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀφίσταντο μὲν οἱ σύμμαχοι, προσεδοκᾶτο δὲ νενικηκὼς Ἐπαμινώνδας καὶ μέγα φρονῶν ἐμβαλεῖν εἰς Πελοπόννησον, ἔννοια τῶν χρησμῶν ἐνέπεσε τότε πρὸς τὴν χωλότητα τοῦ Ἀγησιλάου καὶ δυσθυμία πολλὴ καὶ πτοία πρὸς τὸ θεῖον, ὡς διὰ τοῦτο πραττούσης κακῶς τῆς πόλεως, ὅτι τὸν ἀρτίποδα τῆς βασιλείας ἐκβαλόντες εἶλοντο χωλὸν καὶ πεπηρωμένον· ὃ παντὸς μᾶλλον αὐτοὺς ἐδίδασκε φράζεσθαι καὶ φυλάσσεσθαι τὸ δαιμόνιον. Διὰ δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν καὶ δόξαν οὐ μόνον ἐχρῶντο βασιλεῖ καὶ στρατηγῷ τῶν κατὰ πόλεμον, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν ἀποριῶν ἰατρῷ καὶ διαιτητῇ, τοῖς ἐν τῇ μάχῃ καταδειλιάσασιν, οὓς αὐτοὶ τρέσαντας ὀνομάζουσιν, ὀκνοῦντες τὰς ἐκ τῶν νόμων ἀτιμίας προσάγειν, πολλοῖς οὖσι καὶ δυνατοῖς, φοβούμενοι νεωτερισμὸν ἀπ' αὐτῶν. Οὐ γὰρ μόνον ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ καὶ δοῦναί τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι· παίει δ' ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων. Οἱ δὲ καρτεροῦσι περιόντες ἀχμηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβωνάς τε προσερραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι καὶ ξυρῶνται μέρος τῆς ὑπήνης, μέρος δὲ τρέφουσι. Δεινὸν οὖν ἦν τοιούτους ἐν τῇ πόλει περιορᾶν πολλοὺς οὐκ ὀλίγων δεομένη στρατιωτῶν. Καὶ νομοθέτην

Testim. 29 — p. 42, 4 mor. 191 c, 214 b, c, Polyaen. II, 1, 13

10—11 *μεγαλοφρονῶν NL μεγαλοφρονεῖν G* 11 *ἐμβάλλειν S* 13 *ὡς*] *καὶ ὡς S* 16 *αὐτὸς N φυλάττεσθαι Y* 20 *τρέσαντες G ὀκνοῦντες*] *ὤκνουν γὰρ S*^{t} 21 *αἰτίας S, αἰκίας* Solanus (sed cf. mor.) 24 *καὶ* s. s. L^{2} 25 *περιὸντες* libri 26 *προσεραμμένους* L^{1} 28 *ἐν τῇ πόλει τοιούτους NV* 29 *δεομένους Y*

(rectissime Michaëlis Jahresb. d. Phil. Vers. zu Berlin 1883, 90). Neque Michaëlis neque Bernadakis nostrum exemplum conferendum obseruasse uidentur.

αἱροῦνται τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ δὲ μήτε προσθεὶς τι μήτ' ἀφελὼν μήτε μεταγράψας εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Λακε-
613 δαιμονίων· καὶ φήσας, ὅτι τοὺς νόμους δεῖ σήμερον ἐᾶν καθεύδειν, ἐκ δὲ τῆς σήμερον ἡμέρας κυρίους εἶναι πρὸς τὸ λοιπόν, ἅμα τούς τε νόμους τῇ πόλει καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπιτίμους ἐφύλαξε. Βουλόμενος δὲ τὴν παροῦσαν ἀθυμίαν καὶ κατήφειαν ἀφελεῖν τῶν νέων ἐνέβαλεν εἰς Ἀρκαδίαν, καὶ μάχην μὲν ἰσχυρῶς ἐφυλάξατο συνάψαι τοῖς ἐναντίοις, ἑλὼν δὲ πολίχνην τινὰ τῶν Μαντινέων καὶ τὴν χώραν ἐπιδραμὼν ἐλαφροτέραν ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἡδίω τὴν πόλιν ὡς οὐ παντάπασιν ἀπεγνωσμένην.

XXXI. Ἐκ δὲ τούτου παρῆν εἰς τὴν Λακωνικὴν ὁ Ἐπαμινώνδας μετὰ τῶν συμμάχων, οὐκ ἐλάττονας ἔχων τετρακισμυρίων ὁπλιτῶν. Πολλοὶ δὲ καὶ ψιλοὶ καὶ ἄνοπλοι πρὸς ἁρπαγὴν ἠκολούθουν, ὥστε μυριάδας ἑπτὰ τοῦ σύμπαντος ὄχλου συνεισβάλλειν καὶ καταβαίνειν εἰς τὴν Λακωνικήν. Ἦν μὲν δὴ χρόνος οὐκ ἐλάττων ἑξακοσίων ἐτῶν, ἀφ' οὗ κατῴκουν τὴν Λακεδαίμονα Δωριεῖς· ἐν δὲ τούτῳ παντὶ τότε πρῶτον ὤφθησαν ἐν τῇ χώρᾳ πολέμιοι, πρότερον δ' οὐδεὶς ἐτόλμησεν· ἀλλ' ἀδήωτον καὶ ἄθικτον οὖσαν ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν καὶ διήρπαζον ἄχρι τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς πόλεως,

---

1—2 *μήτε ... μηδὲ ... μηδὲ S* 4 *σήμερον*] *αὔριον* coll. mor. (bis) Sint. et Cobet 6 *δὲ*] *οὖν Y* 8 *ἐναντίοις*] *πολεμίοις S* 14 *φίλοι S* *ὅπλοι L* 15 *συνηκολούθουν Y* *μυριάδας S* 16 *συνεισβαλεῖν Y* *καὶ καταβαίνειν* om. *Y* 17 *ἔλαττον NL* *ἐτῶν ἑξακοσίων Y* *ἀφ' οὗ*] *ὧ N* 18 *ἅπαντι Y* 21 *ἥρπαζον S* *καὶ* (alt.) del. Rsk., *τῆς πόλεως* cum seq. iungens

---

4 *αὔριον* pro *σήμερον* Sintenis, coll. apopht. (*ἀπὸ τῆς αὔριον*), itemque Cobetus. Vix recte. *ἀπὸ* et *ἐκ* non idem. *ἐκ* enim est 'post', *ἐκ τῆς σήμερον ἡμέρας* 'post hunc (hodiernum) diem' (*μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην* Polyaen.) i. e. usque a crastino die. Nic 26, 21 *Καὶ Δημοσθένης μὲν ἔμελλε μεγάλῳ στόλῳ πλεῖν ἐκ χειμῶνος, Εὐρυμέδων δὲ διὰ χειμῶνος προεξέπλευσε* Alex. 348, 12 *Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Πῶρον μάχης καὶ ὁ Βουκεφάλας ἐτελεύτησεν, οὐκ εὐθύς, ἀλλ' ὕστερον* (*ἐκ* 'post', non 'propter': cf. l. 13—15). Contra *ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας* Phoc. 22, 13; cf. Cato mi. 90, 24, Mar. 375, 29 al. 8 *ἐναντίοις Y — πολεμίοις S.* Contra 48, 8 *πολεμίοις Y, ἐναντίοις S.* Cf. etiam Aem. Paul. cap. XXI, 10 *ἐναντίοις,* ubi *πολεμίοις M* 15 *συνηκολούθουν Y — ἠκολούθουν S.* De his uerbis idem fere ualet quod de *συναθροίζειν* et *ἀθροίζειν* (cf. ad 16, 1): *συνακολουθεῖν* adhiberi ut hiatus euitetur. Saepe *συν-* ad talia uerba perperam a librariis addita inueni.

μηδενὸς ἐπεξιόντος. Ὁ γὰρ Ἀγησίλαος οὐκ εἶα πρὸς τοσοῦτον, ὥς φησι Θεόπομπος, ῥεῦμα καὶ κλύδωνα πολέμου μάχεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ τῆς πόλεως τὰ μέσα καὶ κυριώτατα τοῖς ὁπλίταις περιεσπειραμένος ἐκαρτέρει τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς μεγαλαυχίας τῶν Θηβαίων, προκαλουμένων ἐκεῖνον ὀνομαστὶ καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρας κελευόντων, ὃς τῶν κακῶν αἴτιός ἐστιν ἐκκαύσας τὸν πόλεμον. Οὐχ ἧττον δὲ τούτων ἐλύπουν τὸν Ἀγησίλαον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θόρυβοι καὶ κραυγαὶ καὶ διαδρομαὶ τῶν τε πρεσβυτέρων δυσανασχετούντων τὰ γιγνόμενα καὶ τῶν γυναικῶν οὐ δυναμένων ἡσυχάζειν, ἀλλὰ παντάπασιν ἐκφρόνων οὐσῶν πρός τε τὴν κραυγὴν καὶ τὸ πῦρ τῶν πολεμίων. Ἡνία δὲ καὶ τὸ τῆς δόξης αὐτόν, ὅτι τὴν πόλιν μεγίστην παραλαβὼν καὶ δυνατωτάτην ἑώρα συνεσταλμένον αὐτῆς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ αὔχημα κεκολουμένον, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο πολλάκις εἰπών, ὅτι γυνὴ Λάκαινα καπνὸν οὐχ ἑώρακε πολέμιον. Λέγεται δὲ καὶ Ἀνταλκίδας, Ἀθηναίου τινὸς ἀμφισβητοῦντος ὑπὲρ ἀνδρίας πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντος „Ἡμεῖς μέντοι πολλάκις ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ἐδιώξαμεν,“ ὑποτυχεῖν· „Ἀλλ᾽ ἡμεῖς γ᾽ οὐδέποτε ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα.“ Παραπλησίως δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀργεῖον ἀπεκρίνατο τῶν ἀσημοτέρων τις Σπαρτιατῶν· ὁ μὲν γὰρ εἶπε· „Πολλοὶ ὑμῶν ἐν τῇ Ἀργολίδι κεῖνται,“ ὁ δ᾽ ἀπήντησεν „Ὑμῶν δέ γ᾽ οὐδεὶς ἐν τῇ Λακωνικῇ.“

XXXII. Ἔνιοι μέντοι τὸν Ἀνταλκίδαν φασὶν ἔφορον ὄντα τοὺς παῖδας εἰς Κύθηρα ὑπεκθέσθαι περίφοβον γενόμενον. Ὁ δ᾽ Ἀγησίλαος, ἐπιχειρούντων διαβαίνειν τὸν ποταμὸν τῶν πολεμίων καὶ βιάζεσθαι πρὸς τὴν πόλιν, ἐκλιπὼν τὰ λοιπὰ παρετάξατο πρὸ τῶν μέσων καὶ ὑψηλῶν. Ἐρρύη

Testim. 16 Xen. Hell. VI, 5, 28 16—20 mor. 192 c, 217 d, 810 f 20—23 mor. 233 c

---

2—3 ῥεῦμα — λακεδαιμονίους om. *N* 3 τὰ μέσα τῆς πόλεως *L* 9 τε om. *Y* 10 γινόμενα *Y* 14 αὔχημα] αὔξημα *N* 16 ἑωράκει *S* 17 ἀνταλκιάδας *NG* 19 ὑποτύχην *S* ἐμεῖς *S* ὑμεῖς *G* 19—20 οὐδέποτε *Y*, mor. (ter): οὐδεπώποτε *S* 20 ἡμᾶς *G* 24 ἔνιοι μέντοι *S*: τότε μέντοι *Y* ἀνταλκιάδαν *N* 25 εἰς σκύθηρα **** ὑπεκπέμψαι *S*

---

24 ἔνιοι μέντοι: Rom. 71, 19, Lyc. 90, 21

δὲ πλεῖστος ἑαυτοῦ καὶ μέγιστος ὁ Εὐρώτας, χιόνων γενομένων, καὶ τὸ ῥεῦμα μᾶλλον ὑπὸ ψυχρότητος ἢ τραχύτητος ἐγένετο σκληρὸν καὶ χαλεπὸν τοῖς Θηβαίοις. Πορευόμενον δὲ πρῶτον τῆς φάλαγγος τὸν Ἐπαμινώνδαν ἐδείκνυσάν τινες τῷ Ἀγησιλάῳ· κἀκεῖνος, ὡς λέγεται, πολὺν χρόνον ἐμβλέψας αὐτῷ καὶ συμπαραπέμψας τὴν ὄψιν οὐδὲν ἢ τοσοῦτον μόνον εἶπεν· „Ὢ τοῦ μεγαλοπράγμονος ἀνθρώπου.“ Ἐπεὶ δὲ φιλοτιμούμενος ὁ Ἐπαμινώνδας ἐν τῇ πόλει μάχην συνάψαι καὶ στῆσαι τρόπαιον οὐκ ἴσχυσεν ἐξαγαγεῖν οὐδὲ προκαλέσασθαι τὸν Ἀγησίλαον, ἐκεῖνος μὲν ἀναζεύξας πάλιν ἐπόρθει τὴν χώραν, ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῶν πάλαι τινὲς ὑπούλων καὶ πονηρῶν ὡς διακόσιοι συστραφέντες κατέλαβον τὸ Ἰσσώριον, 614 οὗ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν ἐστιν, εὐερκῆ καὶ δυσεκβίαστον τόπον. Ἐφ' οὓς βουλομένων εὐθὺς ὠθεῖσθαι τῶν Λακεδαιμονίων, φοβηθεὶς τὸν νεωτερισμὸν ὁ Ἀγησίλαος ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους ἡσυχίαν ἄγειν, αὐτὸς δ' ἐν ἱματίῳ καὶ μεθ' ἑνὸς οἰκέτου προσήει, βοῶν ἄλλως ἀκηκοέναι τοῦ προστάγματος αὐτούς· οὐ γὰρ ἐνταῦθα κελεῦσαι συνελθεῖν, οὐδὲ πάντας ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐκεῖ (δείξας ἕτερον τόπον), τοὺς δὲ ἀλλαχόσε τῆς πόλεως. Οἱ δ' ἀκούσαντες ἥσθησαν οἰόμενοι λανθάνειν, καὶ διαστάντες ἐπὶ τοὺς τόπους οὓς ἐκεῖνος ἐκέλευσεν ἀπεχώρουν. Ὁ δὲ τὸ μὲν Ἰσσώριον εὐθὺς ἑτέρους μεταπεμψάμενος κατέσχε, τῶν δὲ συστάντων ἐκείνων περὶ πεντεκαίδεκά τινας συλλαβὼν νυκτὸς ἀπέκτεινεν. Ἄλλη δὲ μείζων ἐμηνύθη συνωμοσία καὶ σύνοδος ἀνδρῶν Σπαρτιατῶν ἐπὶ πράγμασι νεωτέροις εἰς οἰκίαν κρύφα συνερχομένων, οὓς καὶ κρίνειν ἄπορον ἦν ἐν ταραχῇ τοσαύτῃ καὶ περιορᾶν ἐπιβουλεύοντας.

Testim. 11—24 Polyaen. II, 1, 14, Nep. Ag. VI

1 *τότε* post *μέγιστος* add. *Y* 3 *ἐγίνετο SG* καὶ] ἢ *S* 4 *πρῶτον* add. L^2 mg. post *ἐπαμινώνδαν* add. *διὰ τοῦ εὐρώτα S* 6 *οὐδὲν* ἢ incl. Cobet 7 *μόνον*] *μᾶλλον N* 11 *ἐν λακεδαίμονι δὲ N* 12 *κατελάβοντο τὸ* NL^2 *εἰσσώριον S ἰσώριον N.* Item l. 22 18 *αὐτοὺς S: αὐτοῦ Y* 22 *μεταπεμψάμενος ἑτέρους Y* 25 *τάγμασι* L^1

6 *οὐδὲν* ἢ inclusit Cobetus. Sed cf. Alex. 352, 18 *οὐδὲν εἰπεῖν ἀλλ' ἢ τοσοῦτον μόνον*, Arat. 177, 31 12 *κατελάβοντο* haud ineptum quidem et sic etiam Polyaenus. Sed cum *SG*L^1 consentiant de actiua forma, hanc sine dubitatione recipio. Similiter Coriol. 423, 1 *καταλαβόντες ὄρος.*

Ἀπέκτεινεν οὖν καὶ τούτους μετὰ τῶν ἐφόρων βουλευσάμενος ὁ Ἀγησίλαος ἀκρίτους, οὐδενὸς δίχα δίκης τεθνατωμένου πρότερον Σπαρτιατῶν. Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν τεταγμένων εἰς τὰ ὅπλα περιοίκων καὶ εἱλώτων ἀπεδίδρασκον ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ τοῦτο πλείστην ἀθυμίαν παρεῖχεν, ἐδίδαξε τοὺς ὑπηρέτας περὶ ὄρθρον ἐπιφοιτᾶν ταῖς στιβάσι καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἀποκεχωρηκότων λαμβάνειν καὶ ἀποκρύπτειν, ὅπως ἀγνοῆται τὸ πλῆθος. Ἀναχωρῆσαι δὲ τοὺς Θηβαίους ἐκ τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν ἄλλοι λέγουσι χειμώνων γενομένων καὶ τῶν Ἀρκάδων ἀρξαμένων ἀπιέναι καὶ διαρρεῖν ἀτάκτως, [οἱ δὲ] τρεῖς μῆνας ἐμμεμενηκότας ὅλους καὶ τὰ πλεῖστα τῆς χώρας διαπεπορθηκότας· Θεόπομπος δέ φησιν, ἤδη τῶν βοιωταρχῶν ἐγνωκότων ἀπαίρειν, ἀφικέσθαι πρὸς αὐτοὺς Φρίξον, ἄνδρα Σπαρτιάτην, παρ' Ἀγησιλάου δέκα τάλαντα κομίζοντα τῆς ἀναχωρήσεως μισθόν, ὥστε τὰ πάλαι δεδογμένα πράττουσιν αὐτοῖς ἐφόδιον παρὰ τῶν πολεμίων προσγενέσθαι.

XXXIII. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ἠγνόησαν οἱ ἄλλοι, μόνος δ' ὁ Θεόπομπος ἤσθετο. Τοῦ δὲ σωθῆναι τὴν Σπάρτην τότε πάντες αἴτιον ὁμολογοῦσι γενέσθαι τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι τῶν ἐμφύτων αὐτῷ παθῶν, φιλοτιμίας καὶ φιλονικίας, ἀποστὰς ἐχρήσατο τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῶς. Οὐ μέντοι τήν γε δύναμιν καὶ τὴν δόξαν ἐδυνήθη τῆς πόλεως ἀνα-

---

Testim. 1—2 Aelian V. H. XIV, 27, Valer. Max. VII, 2, 15 3—8 Polyaen. II, 1, 15. cf. de Epamin. Polyaen. II, 3, 10

---

2 δίχα] ἄνευ *S* 3 τῶν συντεταγμένων *S* 11 οἱ δὲ del. Madvig 14 περὶ L^1 habuisse uid. 15 μισθόν om. *N* 16 παρὰ] ἀπὸ *N* προσπεριγενέσθαι *Y* 18 ὁ om. *Y* 19 γεγενῆσθαι *S* 20—21 φιλονεικίας καὶ φιλοτιμίας *Y*

9—12 οἱ μὲν ἄλλοι — οἱ δὲ — Θεόπομπος δὲ graece non dici apparet. Aut ἄλλοι aut οἱ δὲ delendum, et potius quidem οἱ δὲ, non ideo quod 'non sint haec inter se contraria, sed et hoc uerum et illud' (de quo queritur Cobetus) — nam etiamsi οἱ δὲ delemus, non sunt contraria quae narrant 'ceteri' et quae Theopompus: et hoc et illud uerum esse potest — sed quia quid sibi uelit Plutarchus, ex l. 17 elucet: οἱ μὲν ἄλλοι ignorant rem, Theopompus cognouit: ecce contrarium, cf. Thes. 14, 23 sq. — Hoc scripto, uidebam Madvigium (adv. crit. I, 87) eadem fere ratione ductum οἱ δὲ damnasse 16 uerbum προσπεριγενέσθαι apud Plut. non legitur. Scribe cum *S* προσγενέσθαι. Cf. Pomp. 91, 32 προσπεριοῦσαι *NZ* pro προϊοῦσαι.

λαβεῖν ἐκ τοῦ πταίσματος, ἀλλ' ὥσπερ σώματος ὑγιεινοῦ, λίαν δ' ἀκριβεῖ καὶ κατησκημένῃ κεχρημένου διαίτῃ παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἁμαρτία μία καὶ ῥοπὴ τὴν πᾶσαν ἔκλινεν εὐτυχίαν τῆς πόλεως· οὐκ ἀλόγως. Πρὸς γὰρ ἀρετὴν καὶ εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἄριστα συντεταγμένῳ πολιτεύματι προσαγαγόντες ἀρχὰς καὶ δυναστείας βιαίους, ὧν οὐδενὸς ἠγεῖτο δεῖσθαι πόλιν εὐδαιμόνως βιωσομένην ὁ Λυκοῦργος, ἐσφάλησαν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Ἀγησίλαος ἤδη πρὸς τὰς στρατείας ἀπειρήκει διὰ γῆρας, Ἀρχίδαμος δ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν ἐκ Σικελίας ἥκουσαν παρὰ τοῦ τυράννου βοήθειαν ἔχων ἐνίκησεν Ἀρκάδας τὴν λεγομένην ἄδακρυν μάχην· οὐδεὶς γὰρ ἔπεσε τῶν μετ' αὐτοῦ, συχνοὺς δὲ τῶν ἐναντίων ἀνεῖλεν. Αὕτη μάλιστα τὴν ἀσθένειαν ἤλεγξεν ἡ νίκη τῆς πόλεως. Πρότερον μὲν γὰρ οὕτω σύνηθες ἡγοῦντο καὶ προσῆκον ἔργον αὐτοῖς εἶναι τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, ὥστε μήτε θύειν τοῖς θεοῖς πλὴν ἀλεκτρυόνα νικητήριον ἐν τῇ πόλει μήτε μεγαληγορεῖν τοὺς ἀγωνισαμένους μήθ' ὑπερχαίρειν τοὺς πυνθανομένους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης γενομένης, ἣν ὁ Θουκυδίδης γέγραφε, τῷ πρώτῳ φράσαντι τὴν νίκην οἱ ἄρχοντες ἐκ φιδίτιου κρέας ἔπεμψαν εὐαγγέλιον, ἄλλο δ' οὐδέν· τότε δὲ τῆς μάχης ἀπαγγελείσης καὶ τοῦ Ἀρχιδάμου προσιόντος οὐδεὶς ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ πρῶτός θ' ὁ πατὴρ ἀπήντα δακρύων ὑπὸ χαρᾶς καὶ μετ' ἐκεῖνον τὰ ἀρχεῖα, τῶν δὲ πρεσβυτέρων καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἐπὶ τὸν ποταμὸν κατῄει τάς τε

Testim. 11 sq. Xen. Hell. VII, 1, 32; Diod. XV, 72, 3

---

2 *κατησκημένου κεχρημένη* L^1 4 *εἰρήνην καὶ ἀρετὴν* *Y* 5 *ὁμόνοια* *N* *προσάγοντες* *Y* 6 *βιαίους* om. *N* 9 *διὰ τὸ γῆρας* *Y* 14 *οὕτω οὕτω* (prius exp. m. 1) *G* 15 *πλὴν*] *πρὶν* *N* 17 *ἀγωνιζομένους* *Y* *πυθομένους* *Y* 18 *μαντινίᾳ* *G* *ὁ* om. *Y* 19 *φειδιτίου* *N* 21 *ἀγγελθείσης* *Y* 22 *θ'* om. *Y* *ὑπήντα* *L*

---

9 *διὰ γῆρας*] articulus in *Y* perperam additus est. *διὰ γῆρας* etiam Galb. 192, 10, Them. 229, 28, Artox. 135, 26 (sed *διὰ τὸ γῆρας* recte 135, 31). Eodem modo 54, 17 *οἱ μὲν κατὰ στόμα τῶν πολεμίων* recte *Y*, *κατὰ τὸ στόμα* perperam *S*. Nam si particulum omittimus, *τῶν πολεμίων* genetiuus partitiuus, si ponimus, possessiuus est (ad subst. *τὸ στόμα*). Illud scilicet uerum: *τῶν πολεμίων — οἱ μὲν κατὰ στόμα — οἱ δ' ἄλλοι*, ut Coriol. 426, 17 *οἱ κατὰ στόμα τῶν Οὐολούσκων* et saepe. Cf. etiam Pomp. 59, 10 (ubi *ἐπὶ τὸ στόμα* *P*) 134, 1 u. l.

χεῖρας ὀρεγόντων καὶ θεοκλυτούντων, ὥσπερ ἀπεωσμένης τὰ παρ' ἀξίαν ὀνείδη τῆς Σπάρτης καὶ λαμπρὸν αὖθις ἐξ ἀρχῆς τὸ φῶς ὁρώσης· ἐπεὶ πρότερόν γέ φασιν οὐδὲ ταῖς γυναιξὶν ἀντιβλέπειν τοὺς ἄνδρας αἰσχυνομένους ἐφ' οἷς ἔπταισαν.

XXXIV. Οἰκιζομένης δὲ Μεσσήνης ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἐπαμινώνδαν καὶ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν πανταχόθεν εἰς αὐτὴν συμπορευομένων, διαμάχεσθαι μὲν οὐκ ἐτόλμων οὐδὲ κωλύειν ἐδύναντο, χαλεπῶς δὲ καὶ βαρέως πρὸς τὸν Ἀγησίλαον εἶχον, ὅτι χώραν οὔτε πλήθει τῆς Λακωνικῆς ἐλάττονα καὶ πρωτεύουσαν ἀρετῇ τῆς Ἑλληνικῆς ἔχοντες καὶ καρπούμενοι χρόνον τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας ἀπολωλέκασι. Διὸ καὶ προτεινομένην ὑπὸ τῶν Θηβαίων τὴν εἰρήνην ὁ Ἀγησίλαος οὐκ ἐδέξατο. Μὴ βουλόμενος δὲ τῷ λόγῳ προέσθαι τοῖς ἔργῳ κρατοῦσι τὴν χώραν, ἀλλὰ φιλονικῶν, ἐκείνην μὲν οὐκ ἀπέλαβε, μικροῦ δὲ τὴν Σπάρτην προσαπέβαλε καταστρατηγηθείς. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς αὖθις ἀπέστησαν τῶν Θηβαίων καὶ μετεπέμποντο τοὺς Λακεδαιμονίους, αἰσθόμενος ὁ Ἐπαμινώνδας τὸν Ἀγησίλαον ἐξεστρατευμένον μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ προσιόντα, λαθὼν τοὺς Μαντινεῖς ἀνέζευξε νυκτὸς ἐκ Τεγέας ἄγων ἐπ' αὐτὴν τὴν Λακεδαίμονα τὸ στράτευμα, καὶ μικρὸν ἐδέησε παραλλάξας τὸν Ἀγησίλαον ἔρημον ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν πόλιν. Εὐθύνου δὲ Θεσπιέως, ὡς Καλλισθένης φησίν, ὡς δὲ Ξενοφῶν, Κρητός τινος, ἐξαγγείλαντος τῷ Ἀγησιλάῳ, ταχὺ προπέμψας ἱππέα τοῖς ἐν τῇ πόλει φράσοντα μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς παρῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὀλίγῳ δ' ὕστερον οἱ Θηβαῖοι διέβαινον τὸν Εὐρώταν καὶ προσέβαλλον τῇ πόλει μάλα ἐρρωμένως τοῦ Ἀγησιλάου καὶ παρ' ἡλικίαν ἐπαμύνοντος. Οὐ γάρ, ὡς πρότερον, ἀσφαλείας ἑώρα τὸν καιρὸν ὄντα καὶ φυλακῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπονοίας καὶ τόλμης, οἷς τὸν ἄλλον χρόνον οὐδέποτε πιστεύ-

---

Testim. 16 sq. Xen. Hell. VII, 5, 9 sq., Diod. XV, 82, Polyb. IX, 8, Polyaen. II, 3, 10, Front. III, 11, 5

---

1 ἀπωσμένης *Y* τὰ om. *S* 2 αὖθις] εὐθὺς *N* 7 συμπορευομένων] συνοικιζομένων *S* 9 πλήθη *N* 9—10 ἐλάσσονα ἀλλὰ καὶ *Y* 13 ὁ s. s. L^1 14 ἔργοις *G* φιλονεικῶν *Y* 15 προσαπέβαλε] ἀπέβαλε *G* 16 αὖθις οἱ μαντινεῖς *N* 18 ὁ om. *Y* 22 εὐώνου *S* 27 καὶ — πόλει om. *S* 29 ἐπ' ἀσφαλείας *N*

σας οὐδὲ χρησάμενος, τότε μόνοις ἀπεώσατο τὸν κίνδυνον, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπαμινώνδου τὴν πόλιν ἐξαρπάσας καὶ στήσας τρόπαιον καὶ τοῖς παισὶ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἐπιδείξας τὰ κάλλιστα τροφεῖα τῇ πατρίδι τοὺς Λακεδαιμονίους ἀποδιδόντας, ἐν δὲ πρώτοις τὸν Ἀρχίδαμον ἀγωνιζόμενον ὑπερηφάνως τῇ τε ῥώμῃ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ κουφότητι τοῦ σώματος, ὀξέως ἐπὶ τὰ θλιβόμενα τῆς μάχης διαθέοντα διὰ τῶν στενωπῶν καὶ πανταχοῦ μετ' ὀλίγων ἀντερείδοντα τοῖς πολεμίοις· Ἰσάδαν δὲ δοκῶ, τὸν Φοιβίδου υἱόν, οὐ τοῖς πολίταις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις θέαμα καλὸν φανῆναι καὶ ἀγαστόν. Ἦν μὲν γὰρ ἐκπρεπὴς τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὥραν δ' ἐν ᾗ τὸ ἥδιστον ἀνθοῦσιν ἄνθρωποι παριόντες εἰς ἄνδρας ἐκ παίδων εἶχε, γυμνὸς δὲ καὶ ὅπλων τῶν σκεπόντων καὶ ἱματίων λίπα χρισάμενος τὸ σῶμα καὶ τῇ μὲν ἔχων χειρὶ λόγχην, τῇ δὲ ξίφος ἐξήλατο τῆς οἰκίας καὶ διὰ μέσων τῶν μαχομένων ὠσάμενος ἐν τοῖς πολεμίοις ἀνεστρέφετο παίων τὸν προστυχόντα καὶ καταβάλλων. Ἐτρώθη δ' ὑπ' οὐδενός, εἴτε θεοῦ δι' ἀρετὴν φυλάττοντος αὐτόν, εἴτε μεῖζόν τι καὶ κρεῖττον ἀνθρώπου φανεὶς τοῖς ἐναντίοις. Ἐπὶ τούτῳ δὲ λέγεται τοὺς ἐφόρους στεφανώσαντας αὐτὸν εἶτα χιλίων δραχμῶν ἐπιβαλεῖν ζημίαν, ὅτι χωρὶς ὅπλων διακινδυνεύειν ἐτόλμησεν.

XXXV. Ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις περὶ Μαντίνειαν ἐμαχέσαντο, καὶ τὸν Ἐπαμινώνδαν ἤδη κρατοῦντα τῶν πρώ-
616 των, ἔτι δ' ἐγκείμενον καὶ κατασπεύδοντα τὴν δίωξιν Ἀντικράτης Λάκων ὑποστὰς ἔπαισε δόρατι μέν, ὡς Διοσκουρίδης

Testim. 5 sq. Isocr. ep. 9, 4 13 sq. Polyaen. II, 9 19—22 Aelian. V. H. VI, 3

8—9 *πολεμίοις*] *ἐναντίοις S* 9 *ἰσάδαν S*, Aelian.: *ἰσίδαν Y*, Polyaen. *δὲ δοκῶ NC*: *δὲ S*, *δοκῶ GL* 10 *καινὸν φανῆναι S* *φανῆναι καλὸν Y*. 11 *εὐπρεπὲς N* *τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος L*, corr. L^1 13 *εἰς* om. Y_1 14 *χρησάμενος NG* 17 *παῖον N* *καταβαλών S* 21 *δραγμῶν SL* *ἐπιβάλλειν S* 23 *περὶ τὴν μαντινίαν* (*μαντίνειαν N*) *ὕστερον ἡμέραις Y* 26 *διοσκορίδης P*, Lyc. XI

10 *καινὸν* probat Meyer perperam. Sequitur enim descriptio pulchri illius hominis (*ἦν μὲν γὰρ ἐκπρεπὴς κ. τ. λ.*). Et si *καινὸν* legas, potius exspectes *οὐ τοῖς πολεμίοις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς πολίταις*. Immo pulchrum spectaculum non modo ciuibus sed etiam hostibus.

ἱστόρηκε, Λακεδαιμόνιοι δὲ Μαχαιρίωνας ἔτι νῦν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀντικράτους καλοῦσιν, ὡς μαχαίρᾳ πατάξαντος. Οὕτω γὰρ ἐθαύμασαν καὶ ὑπερηγάπησαν αὐτὸν φόβῳ τοῦ Ἐπαμινώνδου ζῶντος, ὥστε τιμὰς μὲν ἐκείνῳ καὶ δωρεὰς ψηφίσασθαι, γένει δ' ἀτέλειαν, ἣν ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἔχει Καλλικράτης, εἷς τῶν Ἀντικράτους ἀπογόνων. Μετὰ δὲ τὴν μάχην καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμινώνδου γινομένης τοῖς Ἕλλησιν εἰρήνης πρὸς αὐτούς, ἀπήλαυνον οἱ περὶ τὸν Ἀγησίλαον τοῦ ὅρκου τοὺς Μεσσηνίους, ὡς πόλιν οὐκ ἔχοντας. Ἐπεὶ δ' οἱ λοιποὶ πάντες ἐδέχοντο καὶ τοὺς ὅρκους ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν, ἀπέστησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ μόνοις αὐτοῖς πόλεμος ἦν ἐλπίζουσιν ἀναλήψεσθαι τὴν Μεσσηνίαν. Βίαιος οὖν ἐδόκει καὶ ἀπηνὴς καὶ πολέμων ἄπληστος ὁ Ἀγησίλαος εἶναι, τὰς μὲν κοινὰς διαλύσεις ἅπαντα τρόπον ὑπορύττων καὶ διαβάλλων, πάλιν δ' ὑπὸ χρημάτων ἀπορίας ἀναγκαζόμενος ἐνοχλεῖν τοῖς κατὰ πόλιν φίλοις καὶ δανείζεσθαι καὶ συνερανίζεσθαι, δέον ἀπηλλάχθαι κακῶν εἰς τοῦτο περιήκοντι τῷ καιρῷ, καὶ μὴ τὴν ἅπασαν ἀρχὴν τοσαύτην γενομένην ἀφεικότα καὶ πόλεις καὶ γῆν καὶ θάλασσαν ὑπὲρ τῶν ἐν Μεσσήνῃ κτημάτων καὶ προσόδων σφαδάζειν.

XXXVI. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἠδόξησε Ταχῷ τῷ Αἰγυπτίῳ στρατηγὸν ἐπιδοὺς ἑαυτόν. Οὐ γὰρ ἠξίουν ἄνδρα τῆς Ἑλ-

Testim. 1 Paus. VIII, 11, 5 10—12 Diod. XV, 89, Polyb. IV, 33, 8. 9 *C. XXXVI* Xen. Ag. II, 27 sq., Nep. Ag. VIII. Gemistus Pletho ἐκ τῶν Διοδώρου καὶ Πλουτάρχου cap. XXXVI—XL excerpsit

1 μαχαίονας *N* 1—2 ἀπογένους *N* 3 ἠγάπησαν καὶ ὑπερεθαύμασαν *S* 5 τῷ γένει δὲ *S* 6 καλλιστράτης *N* 7 τὸν om. *GL* γενομένης *Y* 7—8 εἰρήνης τοῖς ἕλλησι *Y* 9 οἶκου *Y* 11 ἀπεστάλησαν *N* 13 ἀτενὴς *Y* 14 πάντα *Y* τόπον *N* 15 ἀναβάλλων *Y* 18 τοιαύτην *Y* 19 ἀφηκότα *G* θάλατταν, mg. θάλασσαν *N* 21 τάχω *GL* τάχα *N* (Ταχὼς etiam Xen., Diod., Aelian., Athen. Θαμὼς Polyaen. Ταὼς Aristot. oecon. Τεὼς Euseb. chron. 22 στρατηγῶ *Y*

3 cf. imprimis Pelop. 107, 4 ὑπερηγάπων . . . ἐθαύμαζον. Verbum ὑπερθαυμάζειν apud Plut. non inuenitur 13 ἀπηνὴς (*S*) ad βίαιος et πολέμων ἄπληστος aptius quam ἀτενὴς. Nam ἀπηνὴς (etiam Phoc. 2, 25) uituperationem continet, ἀτενὴς non item 15 ἀναβάλλων *Y*: multo melius *S* διαβάλλων, quod miror neque Sint. neque Meyerum recepisse. At iam Reiskius ἀναβάλλων suspectum habebat, καταβάλλων coniiciens.

λάδος ἄριστον κεκριμένον καὶ δόξης ἐμπεπληκότα τὴν οἰκουμένην ἀποστάτῃ βασιλέως, ἀνθρώπῳ βαρβάρῳ, χρῆσαι τὸ σῶμα καὶ τοὔνομα καὶ τὴν δόξαν ἀποδόσθαι χρημάτων ἔργα μισθοφόρου καὶ ξεναγοῦ διαπραττόμενον. Κεἰ γὰρ ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἔτη καὶ πᾶν ὑπὸ τραυμάτων τὸ σῶμα κατακεκομμένος ἐκείνην αὖθις ἀνεδέξατο τὴν καλὴν καὶ περίβλεπτον ἡγεμονίαν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, οὐ πάμπαν ἄμεμπτον εἶναι τὴν φιλοτιμίαν· τοῦ γὰρ καλοῦ καιρὸν οἰκεῖον εἶναι καὶ ὥραν, μᾶλλον δ' ὅλως τὰ καλὰ τῶν αἰσχρῶν τῷ μετρίῳ διαφέρειν. Οὐ μὴν ἐφρόντιζε τούτων ὁ Ἀγησίλαος, οὐδ' ᾤετο παρ' ἀξίαν εἶναι λειτούργημα δημόσιον οὐδέν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάξιον ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἄπρακτον ἐν τῇ πόλει καὶ καθῆσθαι περιμένοντα τὸν θάνατον. Ὅθεν ἀθροίσας μισθοφόρους ἀφ' ὧν ὁ Ταχὼς αὐτῷ χρημάτων ἔπεμψε, καὶ πλοῖα πληρώσας ἀνήχθη, τριάκοντα συμβούλους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Σπαρτιάτας, ὡς πρότερον. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εὐθὺς οἱ πρῶτοι τῶν βασιλικῶν ἡγεμόνων καὶ διοικητῶν ἐβάδιζον ἐπὶ ναῦν θεραπεύοντες αὐτόν. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων σπουδὴ μεγάλη καὶ προσδοκία διὰ τοὔνομα καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ συνετρόχαζον ἅπαντες ἐπὶ τὴν θέαν. Ὡς δ' ἑώρων λαμπρότητα μὲν καὶ κατασκευὴν οὐδεμίαν, ἄνθρωπον δὲ πρεσβύτην κατακείμενον ἔν τινι πόᾳ παρὰ τὴν θάλασσαν, εὐτελῆ καὶ μικρὸν τὸ σῶμα,

---

1 *οἰκουμένην*] *πόλιν S* 2 *βαρβάρῳ* om. *S* 4 *ξεναγοῦ L* *Κεἰ γὰρ* Emperius: *εἰς γὰρ S καὶ γὰρ Y* *ὑπὲρ* post *γὰρ* add. *Y* (cf. Cobet, coll. crit. 582 sq.) 5—6 *κεκομμένος N* 7 *ὑπὸ S* 7—8 *πάμπαν* ⟨*ἂν*⟩ Sauppe 8 *εἶναι καὶ τὴν φιλοτιμίαν L*[1], *εἶναι τὴν ὥραν καὶ τὴν φιλοτιμίαν L*[2]*N* 8—9 *καλοῦ καὶ καιρὸν δεῖ οἰκεῖον εἶναι GL* 9 *μάλα N* 12 *ἄπρακτος N* 13 *καὶ καθῆσθαι*] *κεκαθῆσθαι N* *περιμένων Y* *ἤθροισε Y* (*ξενολογήσας* Pletho) 14 *τάχος N* 18 *θεραπεύσοντες* Muretus 19 *σπουδή τε μεγάλη Y* 23 *ἐν τῇ πόᾳ* Coraes

---

1 *δόξης ἐμπεπληκότα τὴν οἰκουμένην* cf. Xen. Ages. 11, 16 *μνημεῖα μὲν τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς ἀνὰ πᾶσαν τῆν γῆν κτησάμενος.* — *δόξης ἐμπεπληκότα τὴν πόλιν S*, fortasse similitudine ortum locorum quales Cic. 243, 19 *ὡς ὀνόματος καὶ δόξης τῶν πεπραγμένων αὐτῷ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐμπεπληκώς*, Mar. 335, 14 13 *ἀθροίσας S* recte. Sic haud raro pro participio uel infinitiuo (cf. Crass. 50, 27 *S*) ponunt librarii indicatiuum. Gemistus Pletho *ξενολογήσας*, quod tamen nil probat quid legerit, cum in talibus rebus suum exemplar non seuere sequatur: cf. 54, 18 *ἐθαύμασεν*, ubi Pletho *θαυμάσας*.

τραχὺ καὶ φαῦλον ἱμάτιον ἀμπεχόμενον, σκώπτειν αὐτοῖς καὶ γελωτοποιεῖν ἐπῄει καὶ λέγειν, ὅτι τοῦτ' ἦν τὸ μυθολογούμενον· ὠδίνειν ὄρος, εἶτα μῦν ἀποτεκεῖν. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀτοπίαν ἐθαύμασαν, ὅτε ξενίων προσκομισθέντων καὶ προσαχθέντων ἄλευρα μὲν καὶ μόσχους καὶ χῆνας ἔλαβε, τραγήματα δὲ καὶ πέμματα καὶ μύρα διωθεῖτο, καὶ προσβιαζομένων λαβεῖν καὶ λιπαρούντων ἐκέλευσε τοῖς εἴλωσι δοῦναι κομίζοντας. Τῇ μέντοι στεφανωτρίδι βύβλῳ φησὶν αὐτὸν 617 ἡσθέντα Θεόφραστος διὰ τὴν λειότητα καὶ καθαριότητα τῶν στεφάνων αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ὅτ' ἀπέπλει, παρὰ τοῦ βασιλέως.

XXXVII. Τότε δὲ συμμίξας τῷ Ταχῷ παρασκευαζομένῳ πρὸς τὴν στρατείαν, οὐχ, ὡς ἤλπιζε, πάσης στρατηγὸς ἀπεδείχθη τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῶν μισθοφόρων μόνων, τοῦ δὲ ναυτικοῦ Χαβρίας ὁ Ἀθηναῖος· ἡγεμὼν δὲ συμπάντων αὐτὸς ἦν ὁ Ταχώς. Καὶ τοῦτο πρῶτον ἠνίασε τὸν Ἀγησίλαον· ἔπειτα τὴν ἄλλην ἀλαζονείαν καὶ κενοφροσύνην τοῦ Αἰγυπτίου βαρυνόμενος ἠναγκάζετο φέρειν· καὶ συνεξέπλευσεν ἐπὶ τοὺς Φοίνικας αὐτῷ, παρὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν φύσιν ὑπείκων καὶ καρτερῶν, ἄχρι οὗ καιρὸν ἔλαβε. Νεκτάνεβις γὰρ ἀνεψιὸς ὢν τοῦ Ταχῶ καὶ μέρος ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ τῆς δυνάμεως ἀπέστη· καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀναγορευθεὶς διεπέμπετο πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ἀξιῶν βοηθεῖν αὐτῷ· τὰ δ' αὐτὰ καὶ τὸν Χαβρίαν παρεκάλει, μεγάλας ὑπισχνούμενος ἀμφοτέροις δωρεάς. Αἰσθομένου δὲ τοῦ Ταχῶ ταῦτα

Testim. 3 Eustath. 1642, 50, Athen. 616 d 3—8 mor. 210 b, c, Athen. 384 a, 657 b, c 8 Athen. 676 d *C. XXXVII* Diod. XV, 92

3 *ὤδινεν . . . ἀπέτεκεν* Cobet coll. Athen. 6 *βιαζομένων Y* 7 *διδόναι Y* 8 *στεφαντώριδι GL βίβλῳ SN* 9 *λιτότητα Y καὶ καθαριότητα* om. *Y* 13 *στρατιὰν S ὡς*] *ὥσπερ Y ἤλπιζεν ἁπάσης Y* 15 *ὁ* om. *N*, Pletho 16 *τάχος NG* 18 *ἠνάγκαζε N* 20 *νυκτένιβις* h. l., *νυκτένεβις* 53, 8, *νεκτάνεβις* 52, 9. 17. 25. 27, *νεκτένεβις* 54, 19. 22 *S*, *νεκτάναβις* semper *Y*, *νεκτάβιος* mor. (214 f) (*νεκτανάβιος* Woelfflin), *νεκτανεβὼς* Diod., Polyaen., Nectanabis Nepos, Nectebis Plin. nat. hist. 36, 67; 89 23 *αὐτῷ βοηθεῖν Y* 25 *ταῦτα τοῦ τάχω Y*

3 Cobetus orationem rectam postulat: *ὤδινεν ὄρος, εἶτα μῦν ἀπέτεκεν*. Sed quo modo Plutarchus ipse in talibus rebus uacillet, discas comparans Ages. 32, 12 sq. et Artox. 126, 12 sq.

καὶ τραπομένου πρὸς δέησιν αὐτῶν, ὁ μὲν Χαβρίας ἐπειρᾶτο καὶ τὸν Ἀγησίλαον ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ Ταχῶ πείθων καὶ παραμυθούμενος κατέχειν, ὁ δ' Ἀγησίλαος εἶπεν ὅτι „Σοὶ μέν, ὦ Χαβρία, καθ' αὑτὸν ἀφιγμένῳ χρῆσθαι τοῖς αὐτοῦ λογισμοῖς ἔξεστιν, ἐγὼ δ' ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐδόθην Αἰγυπτίοις στρατηγός. Οὔκουν ἂν ἔχοι μοι καλῶς οἷς ἐπέμφθην σύμμαχος πολεμεῖν, ἂν μὴ πάλιν ἡ πατρὶς κελεύσῃ." Ταῦτα δ' εἰπὼν ἔπεμψεν εἰς Σπάρτην ἄνδρας, οἳ τοῦ μὲν Ταχῶ κατηγορήσειν, ἐπαινέσεσθαι δὲ τὸν Νεκτάνεβιν ἔμελλον. Ἔπεμψαν δὲ κἀκεῖνοι δεόμενοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ μὲν ὡς πάλαι σύμμαχος γεγονὼς καὶ φίλος, ὁ δ' ὡς εὔνους καὶ προθυμότερος περὶ τὴν πόλιν ἐσόμενος. Ἀκούσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς μὲν Αἰγυπτίοις ἀπεκρίναντο φανερῶς Ἀγησιλάῳ περὶ τούτων μελήσειν, ἐκείνῳ δ' ἐπέστειλαν ὁρᾶν κελεύοντες, ὅπως πράξει τὸ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον. Οὕτω δὴ λαβὼν τοὺς μισθοφόρους ὁ Ἀγησίλαος ἀπὸ τοῦ Ταχῶ μετέστη πρὸς τὸν Νεκτάνεβιν, ἀτόπου καὶ ἀλλοκότου πράγματος παρακαλύμματι τῷ συμφέροντι τῆς πατρίδος χρησάμενος· ἐπεὶ ταύτης γε τῆς προφάσεως ἀφαιρεθείσης τὸ δικαιότατον ὄνομα τῆς πράξεως ἦν προδοσία. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα τᾷ τῆς πατρίδος συμφέροντι διδόντες οὔτε μανθάνουσιν οὔτ' ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο πλὴν ὃ τὴν Σπάρτην αὔξειν νομίζουσιν.

XXXVIII. Ὁ μὲν οὖν Ταχὼς ἐρημωθεὶς τῶν μισθοφόρων ἔφυγεν, ἐκ δὲ Μένδητος ἕτερος ἐπανίσταται τᾷ Νεκτανάβιδι βασιλεὺς ἀναγορευθείς· καὶ συναγαγὼν δέκα μυριάδας ἐπήει. Θαρρύνοντος δὲ τοῦ Νεκτανάβιδος τὸν Ἀγησίλαον καὶ λέγοντος, ὅτι πολλοὶ μέν εἰσιν οἱ πολέμιοι, μιγάδες δὲ καὶ

---

3 σοὶ] σὺ *N* 4 κατὰ σεαυτὸν *Y* (in *G* σ m. 1 in ras.) ἑαυτοῦ *NGL*[1], σεαυτοῦ *L*[2] 6 ἔχοι μοι] ἔχοιμι *G* ἐπέμφθη (in fine lin.) *G* 7 ἐὰν *Y* 8—9 κατηγορεῖν *L* 15 πράξῃ *Y* 22 δ] ὃ *NL* 24 τάχος *N* ἠρημοθεὶς *NP* 25 νεκτανέβει, s. s. βιδι *S* (m. 1), νεκτάναβι *GL* 26 ἀναγορευθεὶς *SN*, Pletho: ἀγορευθεὶς *GL* post μυριάδας add. ἀνθρώπων *NG* Pletho 27 θαρσύνοντος *NL* θρασύναντος *G*

---

26 συναγαγὼν δέκα μυριάδας: ἀνθρώπων om. *SL*. Duram esse omissionem concedo et Plut. plerumque respuit, sed satis defenditur Brut. comp. 104, 12 μυριάδες οὐκ ὀλίγαι συνέστησαν ἐπὶ Διονύσιον. Cf. etiam Brut. 73, 20.

βάναυσοι καὶ δι' ἀπειρίαν εὐκαταφρόνητοι „Καὶ μὴν οὐ τὸ πλῆθος αὐτῶν" ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν „ἀλλὰ τὴν ἀπειρίαν φοβοῦμαι καὶ τὴν ἀμαθίαν ὡς δυσεξαπάτητον. Αἱ γὰρ ἀπάται τὸ παράδοξον ἐπάγουσι τοῖς ὑπονοοῦσι καὶ ⟨πρὸς ἃ⟩ προσδοκῶσι τρεπομένοις, ὁ δὲ μὴ προσδοκῶν μηδ' ὑπονοῶν μηδὲν οὐ δίδωσι τῷ παραλογιζομένῳ λαβήν, ὥσπερ οὐδὲ τῷ παλαίοντι ῥοπὴν ὁ μὴ κινούμενος." Ἐκ τούτου καὶ ὁ Μενδήσιος ἔπεμπε πειρῶν τὸν Ἀγησίλαον. Ἔδεισεν οὖν ὁ Νεκτάνεβις, καὶ κελεύοντος αὐτοῦ διαμάχεσθαι τὴν ταχίστην καὶ μὴ χρόνῳ πολεμεῖν πρὸς ἀνθρώπους ἀπείρους ἀγῶνος, πολυχειρίᾳ δὲ περιελθεῖν καὶ περιταφρεῦσαι καὶ φθάσαι πολλὰ καὶ προλαβεῖν δυναμένους, ἔτι μᾶλλον ἐν ὑποψίᾳ καὶ φόβῳ γενόμενος πρὸς αὐτὸν ἀπεχώρησεν εἰς πόλιν εὐερκῆ καὶ μέγαν ἔχουσαν περίβολον. Ὁ δ' Ἀγησίλαος ἠγανάκτει μὲν ἀπιστούμενος καὶ μέλος καὶ βαρέως ἔφερεν, αἰσχυνόμενος δὲ μεταστῆναι πάλιν πρὸς τὸν ἕτερον καὶ τελέως ἀπελθεῖν ἄπρακτος ἠκολούθησε καὶ συνεισῆλθεν εἰς τὸ τεῖχος. 618

XXXIX. Ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων καὶ περιταφρευόντων τὴν πόλιν, αὖθις δείσας τὴν πολιορκίαν ὁ Αἰγύπτιος ἐβούλετο μάχεσθαι καὶ τοὺς Ἕλληνας μάλα συμπροθυμουμένους εἶχεν· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ χωρίῳ σῖτος. Ὁ δ' Ἀγησίλαος οὐκ ἐῶν, ἀλλὰ κωλύων ἤκουε μὲν ἔτι μᾶλλον κα-

---

Testim. C. XXXIX mor. 191 c, 214 f, 215 a, Diod. XV, 93, Polyaen. II, 1, 22

4—5 *τοῖς ὑπονοοῦσι καὶ προσδοκῶσι τρεπομένοις S, τοῖς πρὸς ἄνοιαν (ἄμνναν L) ἀνιοῦσι καὶ προσδ. τρεπ. Y*: suppleui. *τοῖς πρὸς ἄμνναν ⟨ὧν⟩ ὑπονοοῦσι καὶ προσδ. τρεπ.* Rsk. 15 *δὲ*] *δὲ καὶ S πάλιν μεταστῆναι Y* 17 *συνῆλθεν L* 19 *αὖθις αὖ Y* 20 *μάλα* om. *N* 22 *μὲν ἔτι* om. L^1 *μᾶλλον* om. *S*

---

4 codicum uarietas, quorum nemo bonam praebet sententiam, ostendit hic maiorem latere corruptelam. Haud male quidem Reiskii *πρὸς ἄμνναν ⟨ὧν⟩ ὑπονοοῦσι*. Sed hoc modo codicum uacillatio non explicatur. *S* omittit *πρὸς ἄμνναν*, pro quo uerbo *NG* habet *ἄνοιαν*. Haec uerba igitur merito suspecta habeas. Deleas et scribas *τοῖς ὑπονοοῦσι καὶ ⟨πρὸς ἃ⟩ προσδοκῶσι τρεπομένοις. πρὸς ἃ* ante *προσδ.* exciderunt, dein in margine scripta, tum in *Y* falso loco suprascripta; unde et interpolationes *πρὸς ἄμνναν*, *ἄνοιαν* et *ὑπονοοῦσι* in *ἀνιοῦσι* corruptum. — Drachmannus in schedis corr. subtiliter mg. adnotauit: nonne *τοῖς πρὸς ἄμνναν ἰοῦσι καὶ πρὸς ἃ προσδ. τρεπ.*? 19 *αὖθις αὖ* in Vitis non inueni nisi Marcell. 132, 18; 136, 9 (u. l. *αὖθις*) 138, 9; Aem. Paul. 75, 31 (u. l. *αὖ*)

κῶς ἢ πρότερον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ προδότης ἀπεκαλεῖτο τοῦ βασιλέως, ἔφερε δὲ πρότερον ἤδη τὰς διαβολὰς καὶ προσεῖχε τῷ καιρῷ τοῦ στρατηγήματος. Ἦν δὲ τοιόνδε. Τάφρον ἔξωθεν ἀνῆγον οἱ πολέμιοι περὶ τὸ τεῖχος βαθεῖαν ὡς παντάπασιν ἀποκλείσοντες αὐτούς. Ὡς οὖν ἐγγὺς ἦσαν αἱ τελευταὶ τοῦ ὀρύγματος ἀπαντῶντος αὐτῷ καὶ περιόντος ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν, ἐσπέραν ἀναμείνας γενέσθαι καὶ κελεύσας ἐξοπλίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἔλεγεν ἐλθὼν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον „Ὁ μὲν τῆς σωτηρίας, ὦ νεανία, καιρὸς οὗτός ἐστιν, ὃν ἐγὼ διαφθεῖραι φοβούμενος οὐκ ἔφραζον, πρὶν ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δ' ἡμῖν οἱ πολέμιοι τὴν ἀσφάλειαν αὐτοὶ διὰ τῶν χειρῶν παρεσκευάκασι τοσαύτην ὀρυξάμενοι τάφρον, ἧς τὸ μὲν ἐξειργασμένον ἐκείνοις ἐμποδών ἐστι τοῦ πλήθους, τὸ δὲ διαλεῖπον ἡμῖν δίδωσιν ἴσῳ καὶ δικαίῳ μέτρῳ διαμάχεσθαι πρὸς αὐτούς, φέρε νῦν, προθυμηθεὶς ἀνὴρ ἀγαθὸς γενέσθαι καὶ μεθ' ἡμῶν ἐπισπόμενος δρόμῳ σῶζε σεαυτὸν ἅμα καὶ τὴν στρατιάν. Ἡμᾶς γὰρ οἱ μὲν κατὰ στόμα τῶν πολεμίων οὐχ ὑπομενοῦσιν, οἱ δ' ἄλλοι διὰ τὴν τάφρον οὐ βλάψουσιν.“ Ἐθαύμασεν οὖν ὁ Νεκτάνεβις τοῦ Ἀγησιλάου τὴν δεινότητα, καὶ δοὺς ἑαυτὸν εἰς μέσα τὰ τῶν Ἑλλήνων ὅπλα καὶ προσπεσὼν ἐτρέψατο ῥᾳδίως τοὺς ἀντιστάντας. Ὡς δ' ἅπαξ ἔλαβε πειθόμενον αὐτῷ τὸν Νεκτάνεβιν ὁ Ἀγησίλαος, αὖθις ἐπήγαγε τὸ αὐτὸ στρατήγημα καθάπερ πάλαισμα τοῖς πολεμίοις. Τὰ μὲν γὰρ ὑποφεύγων καὶ ὑπάγων, τὰ δ' ἀντιπεριχωρῶν ἐμβάλλει τὸ πλῆθος αὐτῶν εἰς τόπον ἔχοντα διώρυχα βαθεῖαν ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς παραρρέουσαν, ὧν τὸ μέσον ἐμφράξας καὶ καταλαβὼν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος ἐξίσωσε πρὸς τοὺς μαχομένους τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, οὐκ ἔχοντας περιδρομὴν καὶ κύκλωσιν. Ὅθεν οὐ πολὺν χρόνον ἀντιστάντες ἐτράποντο· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνῃρέθησαν, οἱ δὲ φεύγοντες ἐσκεδάσθησαν καὶ διερρύησαν.

XL. Ἐκ δὲ τούτου καλῶς μὲν εἶχε τὰ πράγματα καὶ

Testim. *C. XL* Nep. Ag. VIII

2 πρότερον *N* 4 ἦγον *G* (in init. fol.) 6 περιόντος libri 7 καὶ om. *GL* 10 οὐκ ἐφρόντιζον προελθεῖν *N* ὑμῖν *GL* 15 ἐπισπώμενος *Y* 16 στρατείαν *GL* 17 κατὰ τὸ στόμα *S*. Cf. ad 46, 9 21 ἀντιστάντας (ν m. 1) *G*, ἄνδρασντας (sic) *S* 22 ἐπῆγε *Y*, fort. recte 26 παραφέρουσαν *S* 27 μετόπῳ *NP*

βεβαίως τῷ Αἰγυπτίῳ πρὸς ἀσφάλειαν· ἀγαπῶν δὲ καὶ φιλοφρονούμενος ἐδεῖτο μεῖναι καὶ συνδιαχειμάσαι μετ' αὐτοῦ τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ δ' ὥρμητο πρὸς τὸν οἰκοι πόλεμον, εἰδὼς χρημάτων δεομένην τὴν πόλιν καὶ ξενοτροφοῦσαν. Προὔπεμψεν οὖν αὐτὸν ἐντίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς, ἄλλας τε λαβόντα τιμὰς καὶ δωρεὰς καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀργυρίου διακόσια καὶ τριάκοντα τάλαντα. Χειμῶνος δ' ὄντος ἤδη τῆς γῆς ἐχόμενος ταῖς ναυσὶ καὶ παρὰ τὴν Λιβύην εἰς χωρίον ἔρημον κομισθεὶς, ὃ καλοῦσι Μενελάου λιμένα, θνήσκει, βιώσας μὲν ὀγδοήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τῆς Σπάρτης ἐνὶ τῶν τεσσαράκοντα πλέον, καὶ τούτων ὑπὲρ τριάκοντα πάντων μέγιστος καὶ δυνατώτατος γενόμενος καὶ σχεδὸν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς νομισθεὶς ἄχρι τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης. Ἔθους δ' ὄντος Λακωνικοῦ τῶν μὲν ἄλλων ἐπὶ ξένης ἀποθανόντων αὐτοῦ τὰ σώματα κηδεύειν καὶ ἀπολείπειν, τὰ δὲ τῶν βασιλέων οἴκαδε κομίζειν, οἱ παρόντες Σπαρτιᾶται κηρὸν ἐπιτήξαντες τῷ νεκρῷ, μέλιτος οὐ παρόντος, ἀπήγαγον εἰς Λακεδαίμονα. Τὴν δὲ βασιλείαν 619
Ἀρχίδαμος ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρέλαβε, καὶ διέμεινε τῷ γένει μέχρις Ἄγιδος, ὃν ἐπιχειροῦντα τὴν πάτριον ἀναλαβεῖν πολιτείαν ἀπέκτεινε Λεωνίδας πέμπτον ἀπ' Ἀγησιλάου γεγονότα.

ΠΟΜΠΗΙΟΣ.

I. Πρὸς δὲ Πομπήϊον ἔοικε τοῦτο παθεῖν ὁ Ῥωμαίων δῆμος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ ὁ Αἰσχύλου Προμηθεὺς πρὸς τὸν Ἡρακλέα σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ λέγων

Ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον.

Οὔτε γὰρ μῖσος ἰσχυρὸν οὕτω καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥω-

Testim. *C. I* Zon. X, 1 b 26 Nauck fgm.^{II} p. 68

5—6 *λαβὼν N* 6 *τιμὰς καὶ* om. *N* 7 *ὄντως N* 8 *Λιβύην*] *βύην N* 9 *κομισθεὶς* om. *GL*^{1} *μενέλεον* (i. e. *μενελάιον*?) *N* *ἀποθνήσκει Y* 10 *μὲν* fort. delere uol. *L*^{2} 11 *σπάρτης ἐνιαυτοὺς τεσσαράκοντα πλείω S* 18 *ἀπῆγον Y* 21 *Ἕκτος* [immo *Ἕκτον*] pro *πέμπτος* [*πέμπτον*], aut dicendum, Plut. errasse' Michaëlis 23 *δὲ* om. *Y* 27 *οὕτως ἰσχυρὸν Y*

---

27 *μῖσος ἰσχυρὸν οὕτω καὶ ἄγριον S* et hic ordo uerbi *οὕτως* sae-

μαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγόν, ὡς τὸν Πομπηΐου πατέρα Στράβωνα, ζῶντος μὲν αὐτοῦ φοβούμενοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις δύναμιν (ἦν γὰρ ἀνὴρ πολεμικώτατος), ἐπεὶ δ' ἀπέθανε κεραυνωθείς, ἐκκομιζόμενον τὸ σῶμα κατασπάσαντες ἀπὸ τοῦ λέχους καὶ καθυβρίσαντες, οὔτε μὴν εὔνοιαν αὖ πάλιν σφοδροτέραν ἢ θᾶσσον ἀρξαμένην ἢ μᾶλλον εὐτυχοῦντι συνακμάσασαν ἢ πταίσαντι παραμείνασαν βεβαιότερον ἄλλος ἔσχε Ῥωμαίων ἢ Πομπήϊος. Αἰτία δὲ τοῦ μὲν μίσους ἐκείνῳ μία, χρημάτων ἄπληστος ἐπιθυμία, τούτῳ δὲ πολλαὶ τοῦ ἀγαπᾶσθαι, σωφροσύνη περὶ δίαιταν, ἄσκησις ἐν ὅπλοις, πιθανότης λόγου, πίστις ἤθους, εὐαρμοστία πρὸς ἔντευξιν, ὡς μηδενὸς ἀλυπότερον δεηθῆναι μηδ' ἥδιον ὑπουργῆσαι δεομένῳ. Προσῆν γὰρ αὐτοῦ ταῖς χάρισι καὶ τὸ ἀνεπαχθὲς διδόντος καὶ τὸ σεμνὸν λαμβάνοντος.

II. Ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἔσχεν οὐ μετρίως συνδημαγωγοῦσαν καὶ προεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς. Τὸ

Testim. 3 App. civ. I, 80 4 mor. 553 c

---

1 ὡς πρὸς τὸν Cobet 2 ζῶντος — 3 δύναμιν add. mg. L^2 3 δ'] γὰρ L^1 7 ἔχε G 8 δὲ τοῦ om. GL^1 9 πολλὰ L^1 11 πίστης N ⟨μηδένα⟩ μηδενὸς Rsk., μηδένα Bernadakis 12 ἀλυπηρότερον S

---

pius Plut.: Ages. 29, 24 σεμνὸν οὕτω καὶ μέγα Pomp. 133, 27 μικρὸς οὕτω γεγονὼς καὶ συνεσταλμένος al. (33 locos ex Vitis adnotaui). Cf. etiam Alex. 361, 17 (LXXV, 3) μικρὸν οὕτως, ubi C οὕτως μικρὸν; Sull. 424, 14 (VI, 52) καλὰς οὕτω καὶ μεγάλας GAC, οὕτω καλὰς κ. μ. uulg.

1 ὡς ⟨πρὸς⟩ τὸν Πομπηίου πατέρα Cobetus. Sed cf. Crass. 86, 11; Them. 221, 16—18; Cato ma. comp. 228, 7; Lyc. 79, 21; 107, 7 al.

11—12 ὡς μηδενὸς ἀλυπότερον δεηθῆναι] Bernadakis μηδένα pro μηδενὸς, perperam. Potius hiatus, qui in Plut. sunt, remouere quam coniiciendo nouos intrudere conemur; tum, quod maioris momenti est, ipsam sententiam peruertamus interpretantes οὐδεὶς ἀνεπαχθέστερον τοῦ Πομπηίου ἠτεῖτο χάριτα, οὐδὲ ἥδιον αὐτοῦ οὐδεὶς ὑπούργει τοῖς δεομένοις. Nam ἀλυπότερον de eo qui Pompeium orat, ἥδιον de eo qui adiuuat dicitur. Hac in re Pompei εὐαρμοστία πρὸς ἔντευξιν. Multo melius Reiskii μηδένα μηδενὸς. Sed ne hoc quidem opus. Nam subiectum indefinitum apud graecos audiri potest (ut Phoc. 10, 7 ὥστε θαυμάζειν), neque ita, ut ipsa uox τινά audiatur, sed aliquod generale et indefinitum subiectum. Recte Coraes explicauit: ὥστε μηδένα παρὰ μηδενὸς ἀλυπότερον ἢ παρὰ Πομπηίου αἰτῆσαι καὶ δέξασθαι χάριν, μηδὲ ἥδιον μηδένα μηδενὶ ἢ Πομπηίῳ ὑπουργῆσαι δεομένῳ.

γὰρ ἐράσμιον ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρώπως καὶ τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι, ⟨καὶ⟩ διέφαινεν εὐθὺς ἡ ἀκμὴ τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἤθους. Ἦν δέ τις καὶ ἀναστολὴ τῆς κόμης ἀτρέμα καὶ τῶν περὶ τὰ ὄμματα ῥυθμῶν ὑγρότης τοῦ προσώπου, ποιοῦσα μᾶλλον λεγομένην ἢ φαινομένην ὁμοιότητα πρὸς τὰς Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εἰκόνας. Ἧι καὶ τοὔνομα πολλῶν ἐν ἀρχῇ συνεπιφερόντων οὐκ ἔφευγεν ὁ Πομπήϊος, ὥστε καὶ χλευάζοντας αὐτὸν ἐνίους ἤδη καλεῖν Ἀλέξανδρον. Διὸ καὶ Λεύκιος Φίλιππος, ἀνὴρ ὑπατικός, συνηγορῶν αὐτῷ μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον, εἰ Φίλιππος ὢν φιλαλέξανδρός ἐστι. Φλώραν δὲ τὴν ἑταίραν ἔφασαν ἤδη πρεσβυτέραν οὖσαν ἐπιεικῶς ἀεὶ μνημονεύειν τῆς γενομένης αὐτῇ πρὸς Πομπήϊον ὁμιλίας, λέγουσαν, ὡς οὐκ ἦν ἐκείνῳ συναναπαυσαμένην ἀδήκτως ἀπελθεῖν. Πρὸς δὲ τούτοις διηγεῖσθαι τὴν Φλώραν ἐπιθυμῆσαί τινα τῶν Πομπηΐου συνήθων αὐτῆς Γεμίνιον, καὶ πράγματα πολλὰ πειρῶντα παρέχειν· αὐτῆς δὲ φαμένης οὐκ ἂν ἐθελῆσαι διὰ Πομπήϊον, ἐκείνῳ τὸν Γεμίνιον διαλέγεσθαι· τὸν οὖν Πομπήϊον ἐπιτρέψαι μὲν τῷ Γεμινίῳ, μηκέτι δ' αὐτὸν ἅψασθαι τὸ παράπαν μηδ' ἐντυχεῖν αὐτῇ, καίπερ ἐρᾶν δοκοῦντα· τοῦτο δ' αὐτὴν οὐχ ἑταιρικῶς ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ πολὺν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου χρόνον νοσῆσαι. Καίτοι τὴν Φλώραν οὕτω λέγουσιν ἀνθῆσαι καὶ γενέσθαι περιβόητον, ὥστε Καικίλιον Μέτελλον ἀνδριάσι καὶ

---

1 καὶ ⟨ἐν⟩ τῷ Sint.; potius καὶ l. 2 cum eodem addidi 2 τὸ (alt.) om. L^1 3 τις om. L^1 (in fin. lin.) ἀνατολὴ *N* 4 ῥυθμὸν *N* 6 Ἧι καὶ τοὔνομα mihi suspectum. Ἦν [καὶ τοὔνομα]? 7 ἔφυγεν GL^1 12 μνημωνεύειν S^1 13 λέγουσαν in λέγουσιν corr. *N* 16 παρέχειν πειρῶντα *Y* 22 καίτοι καὶ *S* 23 κεκίλιον *NL*

1, 2 Quam lectionem — in quam et ipse incideram — Sintenis in edit. maiore proposuit, mihi magis placet καὶ διέφαινεν εὐθύς. Sic duo membra enuntiationis melius disposita habeas 6 'Cum multi eum Alexandrum uocarent, haud effugiebat Pomp., ut illudentes nonnulli eum Alexandrum iam uocarent'. Hoc non intelligo. Ubi discrimen? Num in χλευάζοντας? Sed ne sic quidem sententia tolerabilis. Neque cum sequenti enuntiato (Διὸ καὶ...) consentit. Et uox ἤδη ante καλεῖν positum ostendit, in καλεῖν culmen sententiae inesse. Immo τοὔνομα spurium est, et pro *HI* legendum *HN*: 'cum multi hanc similitudinem inferrent, ...' Neque uerbum συνεπιφέρειν hoc modo offendere debet.

γραφαῖς κοσμοῦντα τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων κἀκείνης εἰ-
620 κόνα γραψάμενον ἀναθεῖναι διὰ τὸ κάλλος. Πομπήϊος δὲ
καὶ τῇ Δημητρίου τοῦ ἀπελευθέρου γυναικί, πλεῖστον ἰσχύ-
σαντος παρ' αὐτῷ καὶ τετρακισχιλίων ταλάντων ἀπολιπόντος
οὐσίαν, ἐχρῆτο παρὰ τὸν ἑαυτοῦ τρόπον οὐκ ἐπιεικῶς οὐδ' 5
ἐλευθερίως, φοβηθεὶς τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς ἄμαχόν τινα καὶ
περιβόητον οὖσαν, ὡς μὴ φανείη κεκρατημένος. Οὕτω δὲ
πάνυ πόρρωθεν εὐλαβὴς ὢν πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ πεφυλαγ-
μένος, ὅμως οὐ διέφυγε τῶν ἐχθρῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ ψόγον,
ἀλλ' ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς ἐσυκοφαντεῖτο πολλὰ τῶν κοινῶν 10
παριδεῖν καὶ προέσθαι χαριζόμενος ἐκείναις. Τῆς δὲ περὶ
τὴν δίαιταν εὐκολίας καὶ λιτότητος ἓν ἀπομνημόνευμα λέγεται
τοιοῦτον. Ἰατρὸς αὐτῷ νοσοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι πρὸς τὰ
σιτία κίχλην προσέταξε λαβεῖν. Ὡς δὲ ζητοῦντες οὐχ εὗρον
ὄνιον (ἦν γὰρ παρ' ὥραν), ἔφη δέ τις εὑρεθήσεσθαι παρὰ 15
Λευκόλλῳ δι' ἔτους τρεφομένας, „Εἶτα" εἶπεν „εἰ μὴ Λεύ-
κολλος ἐτρύφα, Πομπήϊος οὐκ ἂν ἔζησε"; καὶ χαίρειν ἐάσας
τὸν ἰατρὸν ἔλαβέ τι τῶν εὐπορίστων. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

III. Ἔτι δὲ μειράκιον ὢν παντάπασι καὶ τῷ πατρὶ συ-
στρατευόμενος ἀντιτεταγμένῳ πρὸς Κίνναν Λεύκιόν τινα Τε- 20
ρέντιον εἶχεν ἑταῖρον καὶ σύσκηνον. Οὗτος ὑπὸ Κίννα πεισ-
θεὶς χρήμασιν αὐτὸς μὲν ἔμελλε τὸν Πομπήϊον ἀποκτενεῖν,
ἕτεροι δὲ τὴν σκηνὴν ἐμπρήσειν τοῦ στρατηγοῦ. Μηνύσεως
δὲ Πομπηΐῳ περὶ δεῖπνον ὄντι προσπεσούσης, οὐδὲν δια-
ταραχθείς, ἀλλὰ καὶ πιὼν προθυμότερον καὶ φιλοφρονησά- 25
μενος τὸν Τερέντιον, ἅμα τῷ τραπέσθαι πρὸς ἀνάπαυσιν

Testim. 13—18 Luc. XL, mor. 204 b, 786 a

1 τὸν] τῶν *N* νεὼ *GL*[1] 4 ἀπολείποντος *S* ante corr. 5 αὐτοῦ *Y* 8 φυλαγμένος *N* 9 διέφευγε *Y* 10 γαμεταῖς *S* 11 ἐκείναις] ἐκεῖθεν *N* 12 εὐκολίας] εὐτελίας *N* ἓν] καὶ *Y* 13 τοιοῦτο *GL* κακῶς ἔχοντι καὶ νοσοῦντι *S* 16 διαίτους *N* εἶτα om. *N* 22 τὸν om. *Y* ἀποκτείνειν *NGL*[1], corr. *L* rubr. 24 δὲ *S*: δὲ τῷ *Y* 26 τρέπεσθαι *S*

4 ἀπολιπόντος: cf. 72, 23 ἀπολιπὼν. Aliter res se habet 29, 16 et 61, 9, ubi *S* recte ἀπολείποντας 12 Reiskius et ἓν et καὶ improbat: 'καὶ natum est e littera ultima uocabuli proximi λιτότητος'. Sed potius *KAI* ex *EN*. εἷς apud posteriores hoc modo infirmatum usurpari satis notum. Cf. Lyc. 104, 13 ὧν ἕνεκα δείγματος οὐ χεῖρόν ἐστιν ἕν τι προενέγκασθαι.

ὑπεκρυεὶς τῆς σκηνῆς ἔλαθε, καὶ τῷ πατρὶ φρουρὰν περιστήσας ἡσύχαζεν. Ὁ δὲ Τερέντιος, ὡς ἐνόμιζε καιρὸν εἶναι, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀνέστη καὶ τῇ στιβάδι τοῦ Πομπηΐου προσελθὼν ὡς κατακειμένου πολλὰς ἐνεφόρει πληγὰς τοῖς στρώμασιν. Ἐκ δὲ τούτου μέγα κίνημα γίνεται μίσει τοῦ στρατηγοῦ καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὁρμὴ τῶν στρατιωτῶν, τάς τε σκηνὰς ἀνασπώντων καὶ τὰ ὅπλα λαμβανόντων. Ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς οὐ προῄει δεδιὼς τὸν θόρυβον, ὁ δὲ Πομπήϊος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος καὶ δακρύων ἱκέτευε, τέλος δὲ ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ τῆς πύλης τοῦ χάρακος ἐμποδὼν ἔκειτο κλαίων καὶ πατεῖν κελεύων τοὺς ἐξιόντας, ὥσθ' ἕκαστον ἀναχωρεῖν ὑπ' αἰδοῦς καὶ πάντας οὕτω πλὴν ὀκτακοσίων μεταβαλέσθαι καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν στρατηγόν.

IV. Ἅμα δὲ τῷ τελευτῆσαι τὸν Στράβωνα δίκην κλοπῆς ἔσχεν ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίων χρημάτων ὁ Πομπήϊος. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα φωράσας ἕνα τῶν ἀπελευθέρων ὁ Πομπήϊος νενοσφισμένον Ἀλέξανδρον ἀπέδειξε τοῖς ἄρχουσιν, αὐτὸς δὲ λίνα θηρατικὰ καὶ βιβλία τῶν ἐν Ἄσκλῳ ληφθέντων ἔχειν κατηγορεῖτο. Ταῦτα δ' ἔλαβε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς ἑλόντος Ἄσκλον, ἀπώλεσε δὲ τῶν Κίννα δορυφόρων, ὅτε κατῆλθεν, ὠσαμένων εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διαρπασάντων. Ἐγίνοντο δὲ τῆς δίκης αὐτῷ προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατήγορον. Ἐν οἷς ὀξὺς ἅμα καὶ παρ' ἡλικίαν εὐσταθὴς φαινόμενος δόξαν ἔσχε μεγάλην καὶ χάριν, ὥστ' Ἀντίστιον στρατηγοῦντα καὶ βραβεύοντα τὴν δίκην ἐκείνην ἐρασθῆναι τοῦ Πομπηΐου καὶ γυναῖκα διδόναι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καὶ περὶ τούτου τοῖς φίλοις διαλέγεσθαι. Δεξαμένου δὲ τοῦ Πομπηΐου καὶ γενομένων ἐν αὐτοῖς ἀπορρήτων ὁμολογιῶν, ὅμως οὐκ ἔλαθε τοὺς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν Ἀντιστίου σπουδήν. Τέλος δὲ τὴν γνώμην ἀναγορεύσαντος αὐτοῦ τῶν δικασ-ῶν ἀπολύουσαν, ὥσπερ ἐκ παραγγέλματος ὁ δῆμος ἐπεφώνησε τοῦτο δὴ τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἐπιφωνούμενον ἐξ ἔθους παλαιοῦ, Τα-

---

5 γίνεται μέγα κίνημα *Y* 6 ὥρμει *N* 6—7 τὰς — λαμβανόντων add. L^2 mg. 7 ἀποσπώντων *S* 8 προσήει *NGL*^{1}, corr. *L* rubr. 10 χάρακος] θώρακος *N* 16—17 νενοσφισμένον ὁ πομπήιος *L* 19 δ' om. *GL*^{1} 20 τὸ ἄσκλον *Y* τῶν] τὸν *N* 23 ἐν οἷς] ἀνθρώποις *N* εὐπαθὴς *S* 26 δοῦναι: corr. Schaefer 27 τοῦ om. *GL* 29 τὴν τοῦ ἀντιστίου (ἀντίου L^1) *Y*

λασίῳ. Τὸ δ' ἔθος ἀρχὴν φασι λαβεῖν τοιαύτην. Ὅτε τὰς
621 θυγατέρας τῶν Σαβίνων ἐπὶ θέαν ἀγῶνος εἰς Ῥώμην παραγενομένας οἱ πρωτεύοντες ἀρετῇ Ῥωμαίων ἥρπαζον ἑαυτοῖς γυναῖκας, ἄδοξοί τινες αἰγελάται καὶ βοτῆρες ἁράμενοι κόρην καλὴν καὶ μεγάλην ἐκόμιζον. Ὅπως οὖν μὴ προστυχών τις ἀφέληται τῶν κρειττόνων, ἐβόων θέοντες ἅμα Ταλασίῳ (τῶν δὲ χαριέντων καὶ γνωρίμων τις ἦν ὁ Ταλάσιος), ὥστε τοὺς ἀκούσαντας τοὔνομα κροτεῖν καὶ βοᾶν οἷον συνηδομένους καὶ συνεπαινοῦντας. Ἐκ τούτου φασὶ (καὶ γὰρ εὐτυχὴς ὁ γάμος ἀπέβη τῷ Ταλασίῳ) ταύτην τὴν ἐπιφώνησιν μετὰ παιδιᾶς γενέσθαι τοῖς γαμοῦσιν. Οὗτος ὁ λόγος πιθανώτατός ἐστι τῶν περὶ τοῦ Ταλασίου λεγομένων. Ὀλίγαις δ' οὖν ὕστερ ν ἡμέραις ὁ Πομπήϊος ἠγάγετο τὴν Ἀντιστίαν.

V. Ἐπεὶ δὲ πρὸς Κίνναν εἰς τὸ στρατόπεδον πορευθεὶς ἐξ αἰτίας τινὸς καὶ διαβολῆς ἔδεισε καὶ ταχὺ λαθὼν ἐκποδὼν ἐποίησεν ἑαυτόν, οὐκ ὄντος ἐμφανοῦς αὐτοῦ θροῦς διῆλθεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ λόγος, ὡς ἀνῃρήκοι τὸν νεανίσκον ὁ Κίννας· ἐκ δὲ τούτου οἱ πάλαι βαρυνόμενοι καὶ μισοῦντες ὥρμησαν ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν σφραγῖδα προὔτεινε πολύτιμον οὖσαν. Ὁ δὲ μάλ' ὑβριστικῶς εἰπών „Ἀλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον," ἀπέκτεινεν αὐτόν. Οὕτω δὲ τοῦ Κίννα τελευτήσαντος ἐξεδέξατο μὲν τὰ πράγματα καὶ συνεῖχε Κάρβων ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος, ἐπῆλθε δ' ὁ Σύλλας τοῖς πλεί-

Testim. 1—11 Rom. XV, mor. 272 a *C. V—X* Zon. X, 1

1 λαβεῖν φασι *NL*², λαβεῖν om. *GL*¹ 4 αἰγελάται *NL*² ἀπελάται *SG*, πελάται, ni fallor, *L*¹ habuit 5 καλὴν s. s. *L*² 8 ἀκούσαντας *Y* (sic Rom.): ἀκούοντας *S* 9 ὁ γάμος s. s. *L*² 10 μετὰ παιδιᾶς om. *S* 11 γίνεσθαι Coraes 12 δ' om. *Y* 13 ὁ om. *Y* 16 οὐκ ὄντος δ' *NGL*¹, δ' del. rubr. *L* 17 καὶ λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ *S* ἀνῃρήκει *Nζ* 18 ἐκ τούτου δ' οἱ uel καὶ pro οἱ Sint. 21 γούνασι *GL*¹, corr. rubr. *L* 22 μάλ'] καὶ μάλα *Y* 25 ἐδέξατο *GL*, διεδέξατο Zon. 25—26 ἐμπληκτικώτερος *N* 26 ὁ om. *Y*

17 καὶ λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὡς (*S*) falsum esse ostendit hiatus. Cf. tamen fortasse Galba 209, 10 θροῦς διῆλθε πολὺς, ὡς ἀνῃρημένου τοῦ Ὄθωνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ 22 καὶ ante μάλα om. *S* Ubi sic recensiones nostrae differunt, suspicionem praebet καὶ additum. Cf. 20, 8 u. l.

στοις ποθεινός, ὑπὸ τῶν παρόντων κακῶν οὐδὲ δεσπότου μεταβολὴν μικρὸν ἡγουμένοις ἀγαθόν. Εἰς τοῦτο προήγαγον αἱ συμφοραὶ τὴν πόλιν, ὡς δουλείαν ἐπιεικεστέραν ζητεῖν ἀπογνώσει τῆς ἐλευθερίας.

VI. Τότ' οὖν ὁ Πομπήϊος ἐν τῇ Πικηνίδι τῆς Ἰταλίας διέτριβεν, ἔχων μὲν αὐτόθι καὶ χωρία, τὸ δὲ πλέον ταῖς πόλεσιν ἡδόμενος οἰκείως καὶ φιλικῶς πατρόθεν ἐχούσαις πρὸς αὐτόν. Ὁρῶν δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ βελτίστους τῶν πολιτῶν ἀπολείποντας τὰ οἰκεῖα καὶ πανταχόθεν εἰς τὸ Σύλλα στρατόπεδον ὥσπερ εἰς λιμένα καταθέοντας, αὐτὸς οὐκ ἠξίωσεν ἀποδρὰς οὐδ' ἀσύμβολος οὐδὲ χρῄζων βοηθείας, ἀλλ' ὑπάρξας τινὸς χάριτος ἐνδόξως καὶ μετὰ δυνάμεως ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν. Ὅθεν ἐκίνει τοὺς Πικηνοὺς ἀποπειρώμενος. Οἱ δ' ὑπήκουον αὐτῷ προθύμως καὶ τοῖς παρὰ Κάρβωνος ἥκουσιν οὐ προσεῖχον. Οὐηδίου δέ τινος εἰπόντος, ὅτι δημαγωγὸς αὐτοῖς ἐκ παιδαγωγείου παραπεπήδηκεν ὁ Πομπήϊος, οὕτως ἠγανάκτησαν, ὥστ' εὐθὺς ἀνελεῖν προσπεσόντες τὸν Οὐήδιον. Ἐκ τούτου Πομπήϊος ἔτη μὲν εἴκοσι καὶ τρία γεγονώς, ὑπ' οὐδενὸς δ' ἀνθρώπων ἀποδεδειγμένος στρατηγός, αὐτὸς ἑαυτῷ δοὺς τὸ ἄρχειν ἐν Αὐξίμῳ, πόλει μεγάλῃ, βῆμα θεὶς ἐν ἀγορᾷ καὶ τοὺς πρωτεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς δύο Οὐεντιδίους ὑπὲρ Κάρβωνος ἀντιπράττοντας διατάγματι μεταστῆναι τῆς πόλεως κελεύσας, στρατιώτας κατέλεγε, καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους κατὰ κόσμον ἀποδείξας ἑκάστοις τὰς κύκλῳ πόλεις ἐπῄει τὸ αὐτὸ ποιῶν. Ἐξισταμένων δὲ καὶ ὑποχωρούντων ὅσοι τὰ Κάρβωνος ἐφρόνουν, τῶν δ' ἄλλων ἀσμένως ἐπιδιδόντων

---

5 *πικηνίδι* L^2: *πικινίδι* Y_1 *πικηνία* *S*. Cf. Marcell. IV, Crass. X. *πικηνίτις* App. civ. I, 80 al. *Πικεντίνη* Strabo 6 *πλεῖστον* *S* 7 *παντοχόθεν* *L* rubr., *Z* 9 *ἀπολιπόντας* *Y* 13 *πικινοὺς* *G* 15 *οὐιδίου* *L* 16 *παιδαγωγίου* *GL* ὁ] *ὡς ὁ* *N* 17 *οὐίδιον* *L* 18 *ὁ πομπήιος* *S* *τρία καὶ εἴκοσι* *Y* 19 *ἑαυτὸν* *G* 20 *Αὔξουμον* Strabo 241, *Auximum* Caesar b. c. I, 12 21 *οὐεντιδίους* *N*, cf. Strabo 751, Gell. XV, 4: *οὐετιδίους* *GL* *οὐεττιδίους* *S* 23 *καταλέγει* GL^1 25 *ἐξανισταμένων* NGL^1, corr. *L* rubr.

---

18 *εἴκοσι καὶ τρία*. Idem ordo Caes. 429, 4 et saepe. *τριῶν καὶ εἴκοσι* Galba 208, 8 al. 25 *ἐξισταμένων* — quod uerum esse apparet — et *ἐξανισταμένων* hic ut saepe commixta in libris. Cf. Them. 220, 32 u. l. et C. Grach. 189, 14 (*ὑπεξέστη*, Cobetus recte *ὑπεξανέστη*).

αὐτούς, οὕτω κατανείμας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τρία τάγματα τέλεια, καὶ τροφὴν πορίσας καὶ σκευαγωγὰ καὶ ἁμάξας καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν παρασκευήν, ἦγε πρὸς Σύλλαν, οὐκ ἐπειγόμενος οὐδὲ τὸ λαθεῖν ἀγαπῶν, ἀλλὰ διατρίβων καθ' ὁδὸν ἐν τῷ κακῶς ποιεῖν τοὺς πολεμίους καὶ πᾶν ὅσον ἐπῄει τῆς Ἰταλίας πειρώμενος ἀφιστάναι τοῦ Κάρβωνος.

VII. Ἀνέστησαν οὖν ἐπ' αὐτὸν ἅμα τρεῖς στρατηγοὶ πολέμιοι, Καρρίνας καὶ Κοίλιος καὶ Βροῦτος, οὐκ ἐναντίοι πάντες οὐδ' ὁμόθεν, ἀλλὰ κύκλῳ τρισὶ στρατοπέδοις περιχωροῦντες ὡς ἀναρπασόμενοι. Ὁ δ' οὐκ ἔδεισεν, ἀλλὰ πᾶσαν εἰς ταὐτὸ τὴν δύναμιν συναγαγὼν ὥρμησεν ἐφ' ἓν τὸ τοῦ Βρούτου στράτευμα τοὺς ἱππεῖς, ἐν οἷς ἦν αὐτός, προτάξας. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τῶν πολεμίων ἀντεξίππευσαν οἱ Κελτοί, τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ ῥωμαλεώτατον φθάνει παίσας ἐκ χειρὸς δόρατι καὶ καταβαλών. Οἱ δ' ἄλλοι τραπόμενοι καὶ τὸ πεζὸν συνετάραξαν, ὥστε φυγὴν γενέσθαι πάντων. Ἐκ δὲ τούτου στασιάσαντες οἱ στρατηγοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεχώρησαν, ὡς ἕκαστος ἔτυχε, Πομπηΐῳ δὲ προσεχώρουν αἱ πόλεις, ὡς διὰ φόβον ἐσκεδασμένων τῶν πολεμίων. Αὖθις δὲ Σκιπίωνος ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάτου, πρὶν ἐν ἐμβολαῖς ὑσσῶν γενέσθαι τὰς φάλαγγας, οἱ Σκιπίωνος ἀσπασάμενοι τοὺς Πομπηΐου μετεβάλοντο, Σκιπίων δ' ἔφυγε. Τέλος δὲ Κάρβωνος αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄρσιν ποταμὸν ἱππέων συχνὰς ἴλας ἐφέντος, εὐρώστως ὑποστὰς καὶ τρεψάμενος εἰς χαλεπὰ καὶ ἄφιππα χωρία πάντας ἐμβάλλει διώκων· οἱ δὲ τὴν σωτηρίαν ἀνέλπιστον ὁρῶντες ἐνεχείρισαν ἑαυτοὺς μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἵππων.

VIII. Οὕπω δὲ ταῦτα Σύλλας ἐπέπυστο, πρὸς δὲ τὰς πρώτας ἀγγελίας καὶ φήμας ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικὼς ἐν τοσούτοις καὶ τηλικούτοις ἀναστρεφομένου στρατηγοῖς πολεμίοις ἐδίωκε βοηθήσων. Γνοὺς δ' ὁ Πομπήϊος ἐγγὺς ὄντα προσ-

---

1 ἑαυτοὺς *NL* κατανείμας om. *S* 3 πᾶσαν *Y* 7 τρεῖς ἅμα *Y* 8 καρρίνας *S* et sic App. (sed cod. Vat. καρίνας): καρίννας *Y* κοίλλιος *L* κλοίλιος *G*; cf. Sulla VI u. l. 13 ἀντεξίππασαν *L* 19 σκιπίωνος *SN* σκηπίωνος *GL*; sic constanter 20 ἐν βολαῖς Cobet 21 τοὺς] τοῦ L^1 22 μετεβάλλοντο *NG*L^1, corr. rubr. *L* 23 Ἄϊσιν *A*, Cobet ἀφέντος: corr. Rsk. 24 εἰς] εἰ *N* 26 ἐνεχείρησαν *NG* αὐτοὺς *GL*^{1} (ἑαυτοὺς *L* rubr.) 27 ταῦτα s. s. G^1 ἐπέπιστο *N*

---

14 αὐτῶν, quod omisit Sint., in omnibus libris inueni.

ἑταξε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξοπλίζειν καὶ διακοσμεῖν τὴν δύναμιν, ὡς καλλίστη τῷ αὐτοκράτορι καὶ λαμπροτάτη φανείη· μεγάλας γὰρ ἤλπιζε παρ' αὐτοῦ τιμάς· ἔτυχε δὲ μειζόνων. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ὁ Σύλλας προσιόντα καὶ τὴν στρατιὰν παρεστῶσαν εὐανδρίᾳ τε θαυμαστὴν καὶ διὰ τὰς κατορθώσεις ἐπηρμένην καὶ ἱλαράν, ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου καὶ προσαγορευθείς, ὡς εἰκός, αὐτοκράτωρ ἀντιπροσηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος ἀνδρὶ νέῳ καὶ βουλῆς μηδέπω μετέχοντι κοινώσεσθαι τοὔνομα τοῦτο Σύλλαν, περὶ οὗ Σκιπίωσι καὶ Μαρίοις ἐπολέμει. Καὶ τἆλλα δ' ἦν ὁμολογοῦντα ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις, ὑπεξανισταμένου τε προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπάγοντος τὸ ἱμάτιον, ἃ πρὸς ἄλλον οὐ ῥᾳδίως ἐωρᾶτο ποιῶν, καίπερ πολλῶν ὄντων καὶ ἀγαθῶν περὶ αὐτόν. Οὐ μὴν ἐκουφίσθη γε τούτοις ὁ Πομπήϊος, ἀλλ' εὐθὺς εἰς τὴν Κελτικὴν ὑπ' αὐτοῦ πεμπόμενος, ἣν ἔχων Μέτελλος ἐδόκει μηδὲν ἄξιον πράττειν τῆς παρασκευῆς, οὐ καλῶς ἔχειν ἔφη πρεσβύτερον καὶ προὔχοντα δόξῃ στρατηγίας ἀφαιρεῖσθαι, βουλομένῳ μέντοι τῷ Μετέλλῳ καὶ κελεύοντι συμπολεμεῖν ἕτοιμος εἶναι. Δεξαμένου δὲ τοῦ Μετέλλου καὶ γράψαντος ἥκειν,

Testim. 11 App. civ. I, 80

4 *οἶδεν L*[1] *τὴν στρατιὰν L*[2]: *τὴν στρατείαν NGL*[1] *τὴν δύναμιν S* 5 *εὐανδρίαν G εὐανδρίας N* 6 *καὶ* (pr.)] *τε καὶ N ἱλαρὰν*] *γαύραν* Cobet *τοῦ*] *ἀπὸ τοῦ S* 7 *τὸν*] *καὶ τὸν N* 8—9 *μηδέπω βουλῆς Y* 9 *κοινώσασθαι Y* 11 *τε*] *δὲ GL*[1] , 13 *ἃ*] *ὃ S* 14 *ὄντων πολλῶν Y* 16 *ὁ* ante *Μέτ.* add. *Y* 17 *ἔφη ἔχειν GL*[1], corr. rubr. *L* 19 post *συμπολεμεῖν* add. *καὶ βοηθεῖν Y*

4 *τὴν στρατιὰν Y — τὴν δύναμιν S.* Cf. Sert. 101, 20 *στρατὸν ἐποιεῖτο τὴν δύναμιν* et Luc. 501, 32 *στρατιᾶς*, u. l. *δυνάμεως C. δύναμις* 61, 12; 62, 11; 63, 1. Plutarchus *τὴν στρατιὰν* cum quadam ui rhetorica hic scripsisse potest 6 *ἀποπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου* (*S*), a Meyero probatum, falsum est. Plut. semper *ἀπὸ* omittit: Sull. 445, 11, Marcell. 127, 27, Fab. 360, 7, Dion. 37, 4 (cf. etiam loci quales Alc. 396, 32; 410, 15). Crass. 79, 25 post *ἀπεπήδησεν* perperam intruserunt *S* et ceteri libri, excepto *N*, cum quo facit Appianus, *ἀπὸ τοῦ ἵππου* (propter hiatum intolerabile). Contra *καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου* Pomp. 100, 25, Brut. 91, 20 13 *ἃ Y*, *ὃ S*] cf. Cato min. 45, 32 19 *καὶ βοηθεῖν*, licet ad id de quo agitur haud ineptum (cf. 74, 22 *Μετέλλῳ πεμφθῆναι βοηθὸς*), tamen haud scio an infirmet nobilia uerba Pompei. Certe fortius et pulchrius *συμπολεμεῖν* sine additamento.

ἐμβαλὼν εἰς τὴν Κελτικὴν αὐτός τε καθ' ἑαυτὸν ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο καὶ τοῦ Μετέλλου τὸ μάχιμον καὶ θαρραλέον ἤδη σβεννύμενον ὑπὸ γήρως αὖθις ἐξερρίπιζε καὶ συνεξεθέρμαινεν, ὥσπερ ὁ ῥέων καὶ πεπυρωμένος χαλκὸς τῷ πεπηγότι καὶ ψυχρῷ περιχυθεὶς λέγεται τοῦ πυρὸς μᾶλλον ἀνυγραίνειν καὶ συνανατήκειν. Ἀλλὰ γάρ, ὥσπερ ἀθλητοῦ πρωτεύσαντος ἐν ἀνδράσι καὶ τοὺς πανταχοῦ καθελόντος ἐνδόξως ἀγῶνας εἰς οὐδένα λόγον τὰς παιδικὰς τίθενται νίκας οὐδ' ἀναγράφουσιν, οὕτως ἃς ἔπραξε τότε πράξεις Πομπήϊος αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς ὑπερφυεῖς οὔσας, πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τῶν ὕστερον ἀγώνων καὶ πολέμων κατακεχωσμένας ἐδεδίειν κινεῖν, μὴ περὶ τὰ πρῶτα πολλῆς διατριβῆς γενομένης τῶν μεγίστων καὶ μάλιστα δηλούντων τὸ ἦθος ἔργων καὶ παθημάτων τοῦ ἀνδρὸς ἀπολειφθῶμεν.

623 IX. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγοὺς ἠμείβετο πλουσίους ποιῶν καὶ προάγων ἐπ' ἀρχὰς καὶ χαριζόμενος ἀφθόνως καὶ προθύμως ὧν ἕκαστος ἐδεῖτο, Πομπήϊον δὲ θαυμάζων δι' ἀρετὴν καὶ μέγα νομίζων ὄφελος εἶναι τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν ἐσπούδαζεν ἀμῶς γέ πως οἰκειότητι προσθέσθαι. Συμβουλομένης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Μετέλλης, πεῖθουσι τὸν Πομπήϊον ἀπαλλαγέντα τῆς Ἀντιστίας λαβεῖν γυναῖκα τὴν Σύλλα πρόγονον Αἰμιλίαν, ἐκ Μετέλλης καὶ Σκαύρου γεγενημένην, ἀνδρὶ δὲ συνοικοῦσαν ἤδη τότε καὶ κύουσαν. Ἦν οὖν τυραννικὰ τὰ τοῦ γάμου καὶ

Testim. *C. IX* Sull. XXXIII

---

2 *θαρσαλέον Y* 3—4 *συνεθέρμαινεν S* 5 *ψυχρῷ*] *χαλκῷ N* 7 *πανταχοῦ*] *πεντάθλου* Sint. *ἐνδόξου N* 9 *ὁ* ante *Πομπ.* add. *Y* 10 *δὲ*] *τε Y* 11 *ὑστέρων N*, editt. *καὶ πολέμων* om. *GL*[1] *δέδια S* 12 *κινεῖν* om. *G* 20 *ἐσπούδασεν Y* 23 *Σύλλα*] *ἄλλα G* *πρωτόγονον G*, *πρ***γονον L*[1] 25 *καὶ κύουσαν τότε L*

---

3 *συνεξεθέρμαινεν*: cf. Caes. 407, 30 et Pelop. 102, 17 *συνεκκαίει τὸν θυμόν*, Demosth. 224, 29 *ἐκριπίζουσα τὸν θυμὸν αὐτῶν καὶ διακαίουσα τὴν φιλοτιμίαν*, Coriol. 432, 20 11 *καὶ πολέμων*, quod omiserunt *GL*[1], suspectum habent quidam. Sed cf. Artox. 131, 3, Arat. 144, 26, Anton. 408, 31, Alex. 283, 24, Coriol. 421, 18 11 *ἐδεδίειν*: cf. Cim. 473, 12 *ἐδόκει*.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

τοῖς Σύλλα καιροῖς μᾶλλον ἢ τοῖς Πομπηΐου τρόποις πρέποντα, τῆς μὲν Αἰμιλίας ἀγομένης ἐγκύμονος παρ' ἑτέρου πρὸς αὐτόν, ἐξελαυνομένης δὲ τῆς Ἀντιστίας ἀτίμως καὶ οἰκτρῶς, ἅτε δὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἔναγχος ἐστερημένης διὰ τὸν ἄνδρα· κατεσφάγη γὰρ ὁ Ἀντίστιος ἐν τῷ βουλευτηρίῳ δοκῶν τὰ Σύλλα φρονεῖν διὰ Πομπήϊον· ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἐπιδοῦσα ταῦτα προήκατο τὸν βίον ἑκουσίως, ὥστε καὶ τοῦτο τὸ πάθος τῇ περὶ τὸν γάμον ἐκείνου τραγῳδίᾳ προσγενέσθαι καὶ νὴ Δία τὸ τὴν Αἰμιλίαν εὐθὺς διαφθαρῆναι παρὰ τῷ Πομπηΐῳ τίκτουσαν.

X. Ἐκ τούτου Σικελίαν ἠγγέλλετο Περπέννας ἑαυτῷ κρατύνεσθαι καὶ τοῖς περιοῦσιν ἔτι τῆς ἐναντίας στάσεως ὁρμητήριον παρέχειν τὴν νῆσον, αἰωρουμένου Κάρβωνος αὐτόθι ναυτικῷ καὶ Δομιτίου Λιβύῃ προσπεπτωκότος, ἄλλων τε πολλῶν ἐπέκεινα μεγάλων ὠθουμένων φυγάδων, ὅσοι τὰς προγραφὰς ἔφθησαν ἀποδράντες. Ἐπὶ τούτους Πομπήϊος ἀπεστάλη μετὰ πολλῆς δυνάμεως. Καὶ Περπέννας μὲν εὐθὺς αὐτῷ Σικελίας ἐξέστη, τὰς δὲ πόλεις ἀνελάμβανε τετρυχωμένας καὶ φιλανθρώπως πάσαις ἐχρῆτο πλὴν Μαμερτίνων τῶν ἐν Μεσσήνῃ. Παραιτουμένων γὰρ αὐτοῦ τὸ βῆμα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν, ὡς νόμῳ παλαιῷ Ῥωμαίων ἀπειρημένα, „Οὐ παύσεσθε" εἶπεν „ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες;" Καὶ ταῖς Κάρβωνος οὐκ ἀνθρωπίνως ἐνύβρισε συμφοραῖς. Εἰ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον αὐτόν, ὥσπερ ἦν ἴσως, ἀνελεῖν, εὐθὺς ἔδει λαβόντα, καὶ τοῦ κελεύσαντος ἂν ἦν τὸ ἔργον. Ὁ δὲ δέσμιον προαγαγὼν ἄνδρα Ῥωμαῖον τρὶς ὑπατεύσαντα καὶ πρὸ τοῦ βήματος στήσας καθεζόμενος αὐτὸς ἀνέκρινεν, ἀχθομένων καὶ βαρυνομένων τῶν παρόντων· εἶτ' ἐκέλευσεν ἀπαγαγόντας ἀνελεῖν. Ἀπαχθέντα μέντοι φασὶν αὐτόν, ὡς

---

1 σύλα *N* τῶ πομπηίου βίω *GL* 2 παρ' ἑτέρου om. *N* 5 βουλητηρίω *N* 5—6 δοκῶντα σύλλαν *N* 6 φρονεῖν] τηρεῖν *GL* 11 περπάνας *N* 13 καὶ κάρβωνος *Y* 16 ἀποδράσαντες Y_1 τούτοις *N* 19 τῶν om. *N* 21 νομίμω *GL* 23 ἔδοξε δὲ ante Καὶ ταῖς add. *Y* ἐνυβρίσαι *Y* 26 προσαγαγὼν *S* ῥωμαίων: corr. Steph. 29 ἀγαγόντας *S*

---

29 ἀγαγόντας (*S*) defendi potest. Cf. Schenkl, Jahresber. ü. d. Fortschr. d. class. Alt. 1884, p. 214, 217 (ἄγειν = ἀπάγειν). Potest etiam ἀπάγοντας fuisse; cf. Thuc. III, 68, 2. Sed collato 66, 8 (et Brut. 94, 4) retinere ἀπαγαγόντας rectius uidetur.

εἶδεν ἑλκόμενον ἤδη τὸ ξίφος, δεῖσθαι τόπον αὐτῷ καὶ χρόνον βραχύν, ὡς ὑπὸ κοιλίας ἐνοχλουμένῳ, παρασχεῖν. Γάϊος δ' Ὄππιος ὁ Καίσαρος ἑταῖρος ἀπανθρώπως φησὶ καὶ Κοΐντῳ Οὐαλερίῳ χρήσασθαι τὸν Πομπήϊον. Ἐπιστάμενον γάρ, ὡς ἔστι φιλολόγος ἀνὴρ καὶ φιλομαθὴς ἐν ὀλίγοις ὁ Οὐαλέριος, ὡς ἤχθη πρὸς αὐτόν, ἐπισπασάμενον καὶ συμπεριπατήσαντα καὶ πυθόμενον ὧν ἔχρῃζε καὶ μαθόντα, πρὸστάξαι τοῖς ὑπηρέταις εὐθὺς ἀνελεῖν ἀπαγαγόντας. Ἀλλ' Ὄππίῳ μέν, ὅταν περὶ τῶν Καίσαρος πολεμίων ἢ φίλων διαλέγηται, σφόδρα δεῖ πιστεύειν μετ' εὐλαβείας· Πομπήϊος δὲ τοὺς μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν Σύλλα πολεμίων καὶ φανερῶς ἀλισκομένους ἀναγκαίως ἐκόλαζε, τῶν δ' ἄλλων ὅσους ἐξῆν περιεώρα λανθάνοντας, ἐνίους δὲ καὶ συνεξέπεμπε. Τὴν δ' Ἰμεραίων πόλιν ἐγνωκότος αὐτοῦ κολάζειν γενομένην μετὰ τῶν πολεμίων, Σθέννις ὁ δημαγωγὸς αἰτησάμενος λόγον οὐκ ἔφη δίκαια ποιήσειν τὸν Πομπήϊον, ἂν τὸν αἴτιον ἀφεὶς ἀπολέσῃ τοὺς
624 μηδὲν ἀδικοῦντας. Ἐρομένου δ' ἐκείνου, τίνα λέγει τὸν αἴτιον, ἑαυτὸν ὁ Σθέννις ἔφη, τοὺς μὲν φίλους πείσαντα τῶν πολιτῶν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βιασάμενον. Ἀγασθεὶς οὖν τὴν παρρησίαν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς Πομπήϊος ἀφῆκε τῆς αἰτίας πρῶτον ἐκεῖνον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἅπαντας. Ἀκούων δὲ τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

XI. Ταῦτα πράττων ἐν Σικελίᾳ καὶ πολιτευόμενος ἐδέξατο δόγμα συγκλήτου καὶ γράμματα Σύλλα κελεύοντα πλεῖν εἰς Λιβύην καὶ πολεμεῖν Δομιτίῳ κατὰ κράτος, ἠθροικότι πολλα-

---

Testim. C. XI—XXII Zon. X, 2 13—21 mor. 203 d, 815 e, f 21—23 mor. 203 c

---

3 ὅππιος *N* ὄπιος *L*; cf. l. 8 ἀπαθῶς *S* 4 οὐαλλερίῳ *GL*, item postea χρῆσθαι *S* ἐπιστάμενος *S* 6 ἀσπασάμενον Rsk. 8 ὀππίῳ *N* ὀπίω *L* ὄππιος *S* 13 συνεξέπεμψε *N* ἰμερέων *N*. de Mamertinis mentio fit mor. 203 d, 815 e 15 σθένις *GL* στένιος *N*. item l. 18. σθέννιος mor. 203 d, σθέννων mor. 815 e, f. Cf. Paus. VI, 16, 8; 17, 5 u. l. 16 ἐὰν *Y* 17 λέγοι *S* 20 ὁ Πομπήιος *Y* 23 αὐτὸν *N* 25—26 εἰς λιβύην πλεῖν *Y*

---

3 ἀπαθῶς *S* haud per se ineptum; sed apparet ex ἀπαῶς corruptum. Cf. etiam 65, 23 25 γράμματα ... κελεύοντα. Cf. Oth. 223, 15.

πλασίαν δύναμιν ἧς ἔχων Μάριος οὐ πάλαι διεπέρασεν ἐκ Λιβύης εἰς Ἰταλίαν καὶ συνέχει τὰ Ῥωμαίων πράγματα τύραννος ἐκ φυγάδος καταστάς. Ὀξέως οὖν ἅπαντα παρασκευασάμενος ὁ Πομπήϊος Σικελίας μὲν ἄρχοντα Μέμμιον κατέλιπε τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς, αὐτὸς δ' ἀνήγετο ναυσὶ μὲν μακραῖς ἑκατὸν εἴκοσι, φορτηγοῖς δὲ σῖτον καὶ βέλη καὶ χρήματα κομιζούσαις ὀκτακοσίαις. Κατασχόντι δ' αὐτῷ ταῖς μὲν εἰς Ἰτύκην ναυσί, ταῖς δ' εἰς Καρχηδόνα, τῶν πολεμίων ἀποστάντες ἑπτακισχίλιοι προσεχώρησαν, αὐτὸς δ' ἦγεν ἓξ ἐντελῆ τάγματα. Συμβῆναι δ' αὐτῷ πρᾶγμα γελοῖον ἱστοροῦσι. Στρατιῶται γάρ τινες, ὡς ἔοικε, θησαυρῷ περιπεσόντες ἔλαβον συχνὰ χρήματα. Τοῦ δὲ πράγματος γενομένου φανεροῦ δόξα τοῖς ἄλλοις παρέστη πᾶσι χρημάτων μέστὸν εἶναι τὸν τόπον ἐν ταῖς ποτε τύχαις τῶν Καρχηδονίων ἀποτιθεμένων. Οὐδὲν οὖν ὁ Πομπήϊος εἶχε χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θησαυροὺς ζητοῦσιν, ἀλλὰ περιήει γελῶν καὶ θεώμενος ὁμοῦ μυριάδας τοσαύτας ὀρυττούσας καὶ στρεφούσας τὸ πεδίον, ἕως ἀπειπόντες ἐκέλευον αὐτοὺς ἄγειν ὅπου βούλεται τὸν Πομπήϊον, ὡς δίκην ἱκανὴν τῆς ἀβελτερίας δεδωκότας.

XII. Ἀντιτεταγμένου δὲ τοῦ Δομιτίου καὶ χαράδραν τινὰ προβεβλημένου χαλεπὴν περᾶσαι καὶ τραχεῖαν, ὄμβρος ἅμα πνεύματι πολὺς ἔωθεν ἀρξάμενος κατεῖχεν, ὥστ' ἀπογνόντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μαχέσασθαι τὸν Δομίτιον ἀναζυγὴν παρ-

---

1 ἦν *S* 2 εἰς σικελίαν *S* συνέχεε Bryanus 4 μόμμιον *Y* μόμιον *S*: corr. Xylander 6 post χρήματα add. καὶ μηχανὰς *GL* et s. s. (m. 1, ut uid.) *N* 7 κομίζουσιν *N* 8 ἰτυίκην *S* ἰτυικὴν *N* 9 ὀκτακισχίλιοι *S* 11 θησαυρίῳ *S* 11—12 παραπεσόντες *N* 13 δόξα — πᾶσι] ἔδοξε τοῖς ἄλλοις πᾶσι *GL* 14—15 ἀποτεθειμένων Coraes 15 χρήσασθαι *N* 16 θησαυρὸν *S* 17 ὀρυσσούσας *GL* 18 ἕως] ἕως οὗ *S* 19 ὅπη *Y* ἀβελτηρίας *Y* 24 μαχέσασθαι] τὴν μάχην *S*

14—15 ἀποτιθεμένων praesens defendi potest: de eo usurpatum, quod solebant facere Cartaginienses; ut 100, 4 *Τοῦ δὲ βασιλέως . . . πρότερον μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων τιθεμένου*: si opus est exempla afferre rei satis notae 19 ὅπου *S* — ὅπη *Y*. Cf. Alex. 332, 13 *πάντες ἐξέκραγον ὅποι βούλεται τῆς οἰκουμένης ἄγειν*, ubi ὅποι *M*, ὅπη *C*, ὅπου uulg.. De ὅποι et ὅπου cf. ad 88, 22 23 ἀπογιγνώσκειν cum infin.: absistere a re facienda, quae nondum incepta est; cum obiecto subst.: desperare aliquid (σωτηρίαν, ἐλπίδα) uel desperatione missum facere aliquid iam inceptum. Tamen certi fines non sunt constituti.

ἀγγεῖλαι. Πομπήϊος δὲ τοῦτον ἑαυτοῦ ποιούμενος τὸν καιρὸν ὀξέως ἐπῆει καὶ διέβαινε τὴν χαράδραν. Οἱ δ' ἀτάκτως καὶ θορυβούμενοι καὶ οὐ πάντες οὐδ' ὁμαλῶς ὑφίσταντο, καὶ τὸ πνεῦμα περιῆει τὴν ξάλην αὐτοῖς προσβάλλον ἐναντίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ χειμὼν ἐτάραξεν οὐ καθορῶντας ἀλλήλους ἀκριβῶς, αὐτός τε Πομπήϊος ἐκινδύνευσεν ἀγνοηθεὶς ἀποθανεῖν ἐρωτῶντι στρατιώτῃ τὸ σύνθημα βράδιον ἀποκρινάμενος. Ὡσάμενοι δὲ πολλῷ φόνῳ τοὺς πολεμίους (λέγονται γὰρ ἀπὸ δισμυρίων τρισχίλιοι διαφυγεῖν) αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον ἠσπάσαντο. Φήσαντος δ' ἐκείνου μὴ δέχεσθαι τὴν τιμήν, ἕως ὀρθὸν ἔστηκε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰ δ' αὐτὸν ἀξιοῦσι ταύτης τῆς προσηγορίας, ἐκεῖνο χρῆναι πρότερον καταβαλεῖν, ὥρμησαν εὐθὺς ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ Πομπήϊος ἄνευ κράνους ἠγωνίζετο δεδοικὼς τὸ πρότερον πάθος. Ἁλίσκεται δὴ τὸ στρατόπεδον καὶ ἀποθνήσκει Δομίτιος. Τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐθὺς ὑπήκουον, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐλήφθησαν. Εἶλε δὲ καὶ τῶν βασιλέων Ἰάρφαν τὸν συμμαχήσαντα τῷ Δομιτίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰέμψᾳ παρέδωκε. Χρώμενος δὲ τῇ τύχῃ καὶ τῇ ῥώμῃ τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐνέβαλε· καὶ πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἐλάσας καὶ πάντων κατακρατήσας, οἷς ἐνέτυχε, καὶ τὸ πρὸς Ῥωμαίους δέος ἤδη τῶν βαρβάρων ἐξερρυηκὸς αὖθις ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν ἐγκαταστήσας, οὐδὲ τὰ θηρία δεῖν ἔφη τὰ τὴν Λιβύην κατοικοῦντα τῆς Ῥωμαίων ἄπειρα τόλμης καὶ τύχης

Testim. 10—15 mor. 203 d, e

1 αὐτοῦ *Y* 5 ὁ χειμὼν bis *N* 7—8 βραδύτερον *S* 8 ἐωσάμενοι *N* δὲ om. *GL*^{1} φόβῳ *N* 9 δυσμυρίων *N* 13 post χρῆναι add. εἰπεῖν *N* 14 καὶ δεδοικὼς *G* 15 δὴ *S*: δὲ *Y* 16 εὐθὺς αἱ μὲν *NZ* 17—18 ἰάρφθαν *SG* ἰαρφθὰν *N* ἰάρβαν anon. (coll. Liv. epit. 89) 18 τῷ om. *Y* ἰεμψὰλ *S* ἰαμψᾷ *N* ἰάμψα *GL*: corr. Anon. et Coraes. Cf. Mar. XL, App. civ. I, 80, Cass. Dio XLI, 41 19 ῥύμῃ Bryanus 20 ὁδὸν ἡμερῶν *Y* 21 κρατήσας *Y* 23 καταστήσας *Y* 24 τῆς τῶν ρωμαίων *GL* τόλμης καὶ τύχης *S*: ῥώμης καὶ τύχης *NL* ῥώμης καὶ τόλμης *G*

7 βράδιον Plut. utitur: Demetr. 308, 15; Fab. 354, 32 19 ῥύμῃ Bryanus. Sed cf. Nic. 24, 14 ὑπὸ τῆς ἐν τῷ παρόντι ῥώμης καὶ τύχης ἀνατεθαρρηκὼς 20 πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν (*S*): idem ordo uerborum Otho 227, 26. ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν Sull. 438, 19, Caes. 383, 8 24 in archetypo *Y* glossema uidetur suprascriptum fuisse, propter l. 19 (τῇ

ἀπολείπειν. Ὅθεν ἐν θήραις λεόντων καὶ ἐλεφάντων ἡμέρας 625
διέτριψεν οὐ πολλάς· ταῖς δὲ πάσαις, ὥς φασι, τεσσαράκοντα
τοὺς πολέμους συνεῖλε καὶ Λιβύην ἐχειρώσατο καὶ διῆτησε
τὰ τῶν βασιλέων, ἔτος ἄγων ἑκεῖνο τέταρτον καὶ εἰκοστόν.

XIII. Ἐπανελθόντι δ' εἰς Ἰτύκην αὐτῷ γράμματα κομί-
ζεται Σύλλα προστάττοντος ἀφιέναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν,
αὐτὸν δὲ μεθ' ἑνὸς τάγματος περιμένειν αὐτόθι τὸν διαδεξό-
μενον στρατηγόν. Ἐπὶ τούτοις ἀδήλως μὲν αὐτὸς ἤχθετο καὶ
βαρέως ἔφερεν, ἐμφανῶς δ' ὁ στρατὸς ἠγανάκτει· καὶ δεη-
θέντος τοῦ Πομπηΐου προελθεῖν τόν τε Σύλλαν κακῶς ἔλεγον
κἀκεῖνον οὐκ ἔφασαν προήσεσθαι χωρὶς αὐτῶν οὐδ' εἶων
πιστεύειν τῷ τυράννῳ. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Πομπήϊος
ἐπειρᾶτο πραΰνειν καὶ παρηγορεῖν αὐτούς· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε,
καταβὰς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπῄει δεδακρυ-
μένος. Οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτὸν αὖθις ἐπὶ τοῦ βήματος
κατέστησαν· καὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἀνηλώθη, τῶν μὲν
[μένειν καὶ] ἄρχειν κελευόντων, τοῦ δὲ πείθεσθαι δεομένου
καὶ μὴ στασιάζειν, ἄχρι οὗ προσλιπαρούντων καὶ καταβοών-
των ὤμοσεν ἀναιρήσειν ἑαυτόν, εἰ βιάζοιντο, καὶ μόλις οὕτως
ἐπαύσαντο. Τῷ δὲ Σύλλᾳ πρώτῃ μὲν ἦλθεν ἀγγελία τὸν

---

1 ἀπολιπεῖν *Y* ἐν om. *S* 3 πολεμίους *Y* 5 ἐπανελθόντα *L* ἐπανελθὼν *N* ἰτυικὴν *N* 6 στρατείαν *Y* 7 αὐτὸν] αὐτὸ L^1 8 αὐτὸς μὲν ἀδήλως *S* 9—10 δεηθέντες Sint. 11 προέσεσθαι ante corr. *G* προήσασθαι *N* 17 ἄρχειν καὶ μένειν *S*. μένειν καὶ inclusi 19—20 ἐπαύσαντο οὕτως *Y*

τύχῃ καὶ τῇ ῥώμῃ), ni fallor, additum. τόλμης καὶ τύχης hic ut Ages. 34, 16. Cf. etiam Arat. 157, 17, Alex. 344, 19.

3 dicitur πολεμίους ἀναιρεῖν, πολέμους συναιρεῖν (97, 21, ubi perperam in *GZ* συνανηρημένον, Marcell. 123, 11 al. — contra πολέμους ἀναιρεῖν = bellum mouere Anton. 358, 14, Thuc. VI, 1, 1) 8 (cf. Aem. Paul. 69, 30) Praefero ordinem in *Y* datum. ἀδήλως et ad ἤχθετο et ad βαρέως ἔφερεν pertinet. Si *S* sequimur, falsa quaedam concinnitas partium efficitur: ἀδήλως ἤχθετο — βαρέως ἔφερεν 17 Iam priusquam *S* lectionem cognoui, mirum mihi uidebatur illud μένειν καὶ. Id ipsum Sulla iusserat περιμένειν αὐτόθι (l. 7). Suspicabar, μένειν post μέν dittographia ortum. Deletis μένειν καὶ optima oppositio exsistit: milites eum iusserunt imperare, imperator precabatur, ut oboedirent. Vere rhetorica dictio. Lectione Seitenstettensi haec mea suspicio aucta est. Et Zonaras, qui in ordine uerborum cum *S* facere solet, hoc tamen loco μένειν αὐτὸν καὶ ἄρχειν. — Sed concedo, totam hanc narrationem in cap. 13 male factam esse neque alias deesse res, quae suspicionem iniiciant.

Πομπήϊον ἀφεστάναι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς ἄρα πεπρωμένον ἦν αὐτῷ γενομένῳ γέροντι παίδων ἀγῶνας ἀγωνίζεσθαι, διὰ τὸ καὶ Μάριον αὐτῷ νέον ὄντα κομιδῇ πλεῖστα πράγματα παρασχεῖν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους περιστῆσαι κινδύνους, πυθόμενος δὲ τἀληθῆ καὶ πάντας ἀνθρώπους αἰσθανόμενος δέχεσθαι καὶ παραμπέμπειν τὸν Πομπήϊον ὡρμημένους μετ' εὐνοίας, ἔσπευδεν ὑπερβαλέσθαι· καὶ προελθὼν ἀπήντησεν αὐτῷ, καὶ δεξιωσάμενος ὡς ἐνῆν προθυμότατα μεγάλῃ φωνῇ Μάγνον ἠσπάσατο, καὶ τοὺς παρόντας οὕτως ἐκέλευσε προσαγορεῦσαι. Σημαίνει δὲ μέγαν ὁ Μάγνος. Ἕτεροι δέ φασιν ἐν Λιβύῃ πρότερον ἀναφώνημα τοῦτο τοῦ στρατοῦ παντὸς γενέσθαι, κράτος δὲ λαβεῖν καὶ δύναμιν ὑπὸ Σύλλα βεβαιωθέν. Αὐτὸς μέντοι πάντων ὕστατος καὶ μετὰ πολὺν χρόνον εἰς Ἰβηρίαν ἀνθύπατος ἐκπεμφθεὶς ἐπὶ Σερτώριον ἤρξατο γράφειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ τοῖς διατάγμασι Μάγνον Πομπήϊον· οὐκέτι γὰρ ἦν ἐπίφθονον τοὔνομα σύνηθες γενόμενον. Ὅθεν εἰκότως ἀγασθείη καὶ θαυμάσειεν ἄν τις τοὺς πάλαι Ῥωμαίους, οἳ ταῖς τοιαύταις ἐπικλήσεσι καὶ προσωνυμίαις οὐ τὰς πολεμικὰς ἠμείβοντο καὶ στρατιωτικὰς κατορθώσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ ἀρετὰς ἐκόσμουν. Δύο γοῦν Μαξίμους, ὅπερ ἐστὶ μεγίστους, ἀνηγόρευσεν ὁ δῆμος· Οὐαλέριον μὲν ἐπὶ τῷ διαλλάξαι στασιάζουσαν αὐτῷ τὴν σύγκλητον, Φάβιον δὲ Ῥοῦλλον, ὅτι πλουσίους τινὰς ἐξ ἀπελευθέρων γεγονότας καὶ καταλελεγμένους εἰς τὴν σύγκλητον ἐξέβαλεν.

XIV. *Ἐκ τούτου θρίαμβον ᾔτει Πομπήϊος, ἀντέλεγε δὲ*

Testim. 9 Sert. XVIII, Crass. VII, mor. 203 e, App. Mi. 97 *C. XIV* mor. 203 e, f

---

1 *εἶπεν* L^2: *εἰπεῖν* *S* *εἰπὼν* Y_1 4 *εἰς* om. *N* 10 *τὸν μέγαν* *Z*, Sint.^{II} 11 *πρῶτον* *Y* 17 *ἂν* etiam ante *ἀγασθείη* *Y* 18 *κλήσεσι* *Y* 20 *καὶ* (pr.) om. *N* 21 *γοῦν*] *γὰρ* *N* 23 *δὲ*] *δὲ καὶ* *N* 26 *ἠτεῖτο* *S* (*αἰτοῦντος* Zon.)

---

10 Cf. Rom. 47, 24 *Ὁ μὲν οὖν σενᾶτος ἀτρεκῶς γερουσίαν σημαίνει* Fab. 341, 14 *ὁ δὲ Ὀουικούλας σημαίνει μὲν προβάτιον* (sic *SHB* recte, *τὸ προβάτιον* ceteri!). Cf. etiam Sulla 460, 27—28. 11 ʿiam antea (*πρότερον*) exercitus, nunc Sulla'

Σύλλας. Ὑπάτῳ γὰρ ἢ στρατηγῷ μόνον, ἄλλῳ δ' οὐδενὶ δίδωσιν ὁ νόμος. Διὸ καὶ Σκηπίων ὁ πρῶτος ἀπὸ μειζόνων καὶ κρειττόνων ἀγώνων ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ Καρχηδονίων κρατήσας οὐκ ἤτησε θρίαμβον· ὕπατος γὰρ οὐκ ἦν οὐδὲ στρατηγός. Εἰ δὲ Πομπήϊος οὔπω πάνυ γενειῶν εἰσελᾷ θριαμβεύων εἰς τὴν πόλιν, ᾧ βουλῆς διὰ τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστι, παντάπασιν ἐπίφθονον ἔσεσθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ καὶ τὴν τιμὴν ἐκείνῳ. Ταῦτα πρὸς Πομπήϊον ὁ Σύλλας ἔλεγεν, ὡς οὐκ ἐάσων, ἀλλ' ἐνστησόμενος αὐτῷ καὶ κολούσων τὸ φιλόνικον ἀπειθοῦντος. Ὁ δὲ Πομπήϊος οὐχ ὑπέπτηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν ἐκέλευσε τὸν Σύλλαν, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν, ὡς αὐτῷ μὲν αὐξομένης, μειουμένης δὲ καὶ 626
μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. Ταῦθ' ὁ Σύλλας οὐκ ἀκριβῶς ἐξακούσας, ὁρῶν δὲ τοὺς ἀκούσαντας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήματος ἐν θαύματι ποιουμένους, ἤρετο τί τὸ λεχθὲν εἴη. Πυθόμενος δὲ καὶ καταπλαγεὶς τοῦ Πομπηΐου τὴν τόλμαν ἀνεβόησε δὶς ἐφεξῆς „Θριαμβευσάτω.“ Πολλῶν δὲ δυσχεραινόντων καὶ ἀγανακτούντων, ἔτι μᾶλλον αὐτούς, ὥς φασι, βουλόμενος ἀνιᾶν ὁ Πομπήϊος ἐπεχείρησεν ἐλεφάντων ἅρματι τεττάρων ἐπιβὰς εἰσελαύνειν· ἤγαγε γὰρ ἐκ Λιβύης τῶν βασιλικῶν συχνοὺς αἰχμαλώτους· ἀλλὰ τῆς πύλης στενοτέρας οὔσης ἀπέστη καὶ μετῆλθεν ἐπὶ τοὺς ἵππους. Ἐπεὶ δ' οἱ στρατιῶται μὴ τυχόντες ἡλίκων προσεδόκησαν ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, οὐδὲν ἔφη φροντίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφήσειν τὸν θρίαμβον ἢ κολακεύσειν ἐκείνους. Ὅτε δὴ καὶ Σερουΐλιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ μάλιστα πρὸς τὸν θρίαμβον ἐνστὰς τοῦ Πομπηΐου, νῦν ἔφη τὸν Πομπήϊον καὶ

---

1 *μόνον S*, sed *ον* in ras. ex corr. m. 1(?), *μόνω Y* 3 *καὶ* (alt.) om. *Y* 5 *πάνυ*] *σφόδρα S* (*οὔπω γενειῶν ἀκριβῶς* Zon.) 6 *μετέστη N* 9 *κωλύσων*: corr. Solanus *φιλόνεικον* libri 10 *Ὁ δὲ*] *δὲ ὁ N ἐκέλευε GL* 11 *σύλλα N* 12 *αὐξανομένης Y* (*αὔξεται* Zon.) 15 *εἴρετο G* 20 *ἅρματι ἐλεφάντων SL* 21 *ἐκ*] *ἀπὸ S* 22 *στενωτέρας N* 25 *ἀφήσειν μᾶλλον Y* post h. u. *φησὶ* add. *GL κολακεύειν S ἐκείνοις N* 27 *τῷ Πομπηίῳ*? post *Πομπήιον* add. *ὁρᾶν Y*, mor.; *νῦν, ἔφη, Πομπήιος καὶ Μάγνος ἀληθῶς καὶ ἄξιος θριαμβεῦσαι* Zon.

---

1 Cf. Cam. 225, 26 *οὐ ταῦτ' ἔφη μόνον SHC* recte, *οὐ ταῦτ' ἔφη μόνα* cet. 9 cf. Luc. 496, 15 *κολούσας τὸ φιλότιμον* 17 *θριαμβευσάτω* bis Cobetus. Sed cf. Solon 184, 32; Them. 247, 15 27 *πρὸς τὸν θρίαμβον ἐνστὰς τῷ Πομπηίῳ* ad Plutarchi usum esset Cf. tamen

μέγαν ἀληθῶς καὶ ἄξιον τοῦ θριάμβου. Δῆλον δ' ἐστίν, ὅτι καὶ βουλῆς ἂν ἐθελήσας τότε ῥᾳδίως ἔτυχεν. Ἀλλ' οὐκ ἐσπούδασεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἔνδοξον ἐκ τοῦ παραδόξου θηρώμενος. Οὐ γὰρ ἦν θαυμαστὸν, εἰ πρὸ ἡλικίας ἐβούλευε Πομπήϊος, ἀλλ' ὑπέρλαμπρον, ὅτι μηδέπω βουλεύων ἐθριάμβευε. Τοῦτο δ' αὐτῷ καὶ πρὸς εὔνοιαν ὑπῆρχε τῶν πολλῶν οὐ μικρόν· ἔχαιρε γὰρ ὁ δῆμος αὐτῷ μετὰ θρίαμβον ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἐξεταζομένῳ.

XV. Σύλλας δ' ἠνιᾶτο μὲν ὁρῶν εἰς ὅσον πρόεισι δόξης καὶ δυνάμεως, αἰσχυνόμενος δὲ κωλύειν ἡσυχίαν ἦγε· πλὴν, ὅτε βίᾳ καὶ ἄκοντος αὐτοῦ Λέπιδον εἰς ὑπατείαν κατέστησε συναρχαιρεσιάσας καὶ τὸν δῆμον εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνῳ σπουδάζοντα παρασχών, θεασάμενος αὐτὸν ἀπιόντα μετὰ πλήθους δι' ἀγορᾶς ὁ Σύλλας· „Ὁρῶ σε" εἶπεν „ὦ νεανία, χαίροντα τῇ νίκῃ· πῶς γὰρ οὐχὶ γενναῖα ταῦτα καὶ καλά, Κάτλου τοῦ πάντων ἀρίστου Λέπιδον τὸν πάντων κάκιστον ἀναδειχθῆναι πρότερον ὕπατον, σοῦ τὸν δῆμον οὕτω παρασκευάσαντος; ὥρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν, ἀλλὰ προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀνταγωνιστὴν σεαυτῷ κατεσκεύακας." Ἐδήλωσε δὲ μάλιστα Σύλλας, ὅτι πρὸς Πομπήϊον οὐκ εὐμενῶς εἶχε ταῖς διαθήκαις ἃς ἔγραψεν. Ἑτέροις γὰρ φίλοις δωρεὰς ἀπολιπὼν καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδείξας ἐπιτρόπους τὸν Πομπήϊον ὅλως παρῆλθεν. Ἤνεγκε μέντοι τοῦτο μετρίως πάνυ καὶ πολιτικῶς ἐκεῖνος, ὥστε, Λεπίδου καί τινων ἄλλων ἐνισταμένων μὴ ταφῆναι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ πεδίῳ μηδὲ

Testim. 11—20 Sulla XXXIV 21 — p. 73, 2 Sulla XXXVIII

---

9 δόξης πρόεισι *Y* 11 ὅτι *GL* ὑπατίαν uoluisse uid. *S* 12 τῇ πρὸς ἑαυτὸν εὐνοία *Y* 14 νεανίσκε *N* 16—17 ἀποδειχθῆναι *Y* 17 οὕτω] οὐ *N* 18 ὅρα *N* 19—20 παρεσκεύακας *Y* 20 ὁ σύλλας *S* 21 ἃς] αἷς *S* 24 λέπιδος *G*

Them. 221, 30 ἐνιστάμενος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὔξησιν (ubi Fuhr αὐτῷ scribit).

19—20 κατεσκεύακας — παρεσκεύακας (cf. l. 18): 'nihil in significatione discriminis' Steph. Sed ubi adiect. praedicat. ad obiectum additur, κατασκ., ni fallor, melius. Saepe libri uacillant. Cf. Cam. 272, 11 ἀνεσκευάσαντο, ubi *S* παρεσκευάσαντο, Lyc. 93, 14 κατασκευὴν, ubi apopht. παρασκευήν.

δημοσίᾳ τὴν ἐκφορὰν γενέσθαι, βοηθῆσαι καὶ παρασχεῖν δόξαν ἅμα ταῖς ταφαῖς καὶ ἀσφάλειαν.

XVI. Ἐπεὶ δὲ ταχὺ τοῦ Σύλλα τελευτήσαντος εἰς φῶς προῆλθε τὰ μαντεύματα, καὶ Λέπιδος εἰσποιῶν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκείνου δύναμιν οὐ κύκλῳ περιὼν οὐδὲ μετὰ σχήματος εὐθὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν τὰ πάλαι νοσοῦντα καὶ διαφυγόντα τὸν Σύλλαν ὑπολείμματα τῶν στάσεων αὖθις ἀνακινῶν καὶ περιβαλλόμενος, ὁ δὲ συνάρχων αὐτοῦ Κάτλος, ᾧ τὸ καθαρὸν καὶ ὑγιαῖνον μάλιστα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου προσεῖχεν, ἦν μὲν ἀξιώματι σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης μέγιστος τῶν τότε Ῥωμαίων, ἐδόκει δὲ πολιτικῆς ἡγεμονίας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς οἰκεῖος εἶναι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποθούντων τὸν Πομπήϊον οὐ διεμέλλησεν ὅπη τράπηται, προσθεὶς δὲ τοῖς ἀρίστοις ἑαυτὸν ἀπεδείχθη στρατεύματος ἡγεμὼν ἐπὶ τὸν Λέπιδον ἤδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας κεκινηκότα καὶ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν κατέχοντα διὰ Βρούτου στρατεύματι. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐκράτησε ῥᾳδίως ἐπελθὼν ὁ Πομπήϊος· ἐν δὲ 627
Μουτίνῃ τῆς Γαλατίας ἀντεκάθητο τῷ Βρούτῳ συχνὸν χρόνον· ἐν ᾧ Λέπιδος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ῥυεὶς καὶ προσκαθήμενος ἔξωθεν ὑπατείαν ᾔτει δευτέραν, ὄχλῳ πολλῷ δειδιττόμενος τοὺς ἔνδον. Ἔλυσε δὲ τὸν φόβον ἐπιστολὴ παρὰ Πομπηΐου κομισθεῖσα κατωρθωκότος ἄνευ μάχης τὸν πόλεμον. Ὁ γὰρ Βροῦτος, εἴτε παραδοὺς τὴν δύναμιν αὐτός, εἴτε προδοθεὶς μεταβαλλομένης, ἐνεχείρισε τῷ Πομπηΐῳ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν ἱππεῖς προπομποὺς ἀπεχώρησεν εἰς πολίχνιόν τι τῶν περὶ τὸν Πάδον, ὅπου μεθ' ἡμέραν μίαν, ἐπιπέμψαντος αὐτῷ τοῦ Πομπηΐου Γεμίνιον, ἀνῃρέθη· καὶ πολλὴν ἔσχεν ἀπὸ τούτου Πομπήϊος αἰτίαν. Γεγραφὼς γὰρ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς μετα-

---

4 παρήει *YZ* 5 ἐκείνου om. *NZ* περιὼν libri 5—6 ἀλλὰ ante εὐθὺς add. *YZ* 7 τὸν Σύλλαν] τοῦ σύλλα *NZ* 8 περιβαλόμενος *G* 9 καὶ ὑγιεινὸν *S* καθυγιαῖνον *N* 10 μὲν ἐν *YZ* μεγίστω *NZ* (μὲν ἐν . . . μεγίστῳ Rsk.) 12 τὸν om. *NZ* 13 διεμέλησεν *GZ* δὲ] γὰρ *NZ* 15 νενινηκότα *YZ* (κεκινηκότος Zon.) 18 μουτίνη ς: μοντινῇ *S* μοντίνη *YZ* μυτίνη Anton. XVII 20 δεδιττόμενος *Y* 22 κατωρθοκότος *NZ* κατορθωκότος *GV* 23—24 μεταβαλομένης *C*, Coraes, Sint. 24 ante ἐνεχ. add. ἐκείνης *Y*, αὐτῆς ἐκείνης *Z* ἐνεχείρησε *N* 25 ἀπεχώρισεν *N*

---

5 In Galb. 192, 6 οὐκ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν, ἀλλὰ συλλήβδην uera oppositio est, uix nostro loco.

βολῆς πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἐκὼν αὐτῷ πρόσθοιτο Βροῦτος, ἑτέρας αὖθις ἔπεμπεν ἐπιστολὰς ἀνηρημένου τοῦ ἀνθρώπου κατηγορούσας. Τούτου Βροῦτος ἦν υἱὸς ὁ Καίσαρα σὺν Κασσίῳ κτείνας, ἀνὴρ ὁμοίως τῷ πατρὶ μήτε πολεμήσας μήτ' ἀποθανών, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Λέπιδος μὲν οὖν εὐθὺς ἐκπεσὼν τῆς Ἰταλίας ἀπεπέρασεν εἰς Σαρδώ· κἀκεῖ νοσήσας ἐτελεύτησε δι' ἀθυμίαν, οὐ τῶν πραγμάτων, ὥς φασιν, ἀλλὰ γραμματιδίῳ περιπεσών, ἐξ οὗ μοιχείαν τινὰ τῆς γυναικὸς ἐφώρασε.

XVII. Λεπίδῳ δ' οὐδὲν ὅμοιος στρατηγὸς Ἰβηρίαν κατέχων Σερτώριος ἐπῃωρεῖτο Ῥωμαίοις φοβερός, ὥσπερ ἐπ' ἔσχατον νόσημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα συνερρυηκότων, πολλοὺς μὲν ἤδη τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνῃρηκότα, Μετέλλῳ δ' Ὀππίῳ τότε συμπεπλεγμένον, ἀνδρὶ λαμπρῷ μὲν καὶ πολεμικῷ, δοκοῦντι δ' ἀργότερον ὑπὸ γήρως τοῖς καιροῖς ἕπεσθαι τοῦ πολέμου καὶ ἀπολείπεσθαι τῶν πραγμάτων ἁρπαζομένων ὀξύτητι καὶ τάχει τοῦ Σερτωρίου παραβόλως καὶ λῃστρικώτερον αὐτῷ προσφερομένου, καὶ ταράττοντος ἐνέδραις καὶ περιδρομαῖς ἄνδρα νομίμων ἀθλητὴν ἀγώνων καὶ δυνάμεως στασίμου καὶ βαρείας ἡγεμόνα. Πρὸς ταῦτα Πομπήϊος ἔχων τὴν στρατιὰν ὑφ' ἑαυτῷ διεπράττετο Μετέλλῳ πεμφθῆναι βοηθός· καὶ Κάτλου κελεύοντος οὐ διέλυεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν περὶ τὴν πόλιν ἀεί τινας ποιούμενος προφάσεις, ἕως ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν Λευκίου Φιλίππου γνώμην εἰπόντος. Ὅτε καί φασιν ἐν συγκλήτῳ πυθομένου τινὸς καὶ θαυμάσαντος, εἰ Πομπήϊον ἀνθύπατον οἴεται δεῖν ἐκπεμφθῆναι Φίλιππος· „Οὐκ ἔγωγε" φάναι τὸν Φί-

Testim. C. XVII Sert. XII

2 ἔπεμψεν *GL* 4 κασίω *YZ* ἀνὴρ ὁμοίως in ἀνηρέθη δ' ὁμοίως corr. S^1 ἀνὴρ ὅμοιος *YZ* 6 ἀπεπέρασεν *NZ*: ἀπέδρασεν *SGL* ἀπέδρα *FR* σάρδω *S* σαρδόνα *YZ* 8 γραμματίω *Y* γραμματείω *Z* 9 κατεφώρασε *L* 10 ὅμοιος ὁ *NZ* 11 ὅπερ *N* ἐπ' om. *YZ* 12 πολεμίων *YZ* 14 ὀππίῳ *S* Zon.: ἀππίω *YZ* Πίῳ Xylander ποτὲ *NZ* 16 ἕπεσθαι τοῖς καιροῖς *YZ* ἀπολιπέσθαι *NZ* 19 νόμιμον *YZ* μονίμων Anon. 21 τὴν om. *L* στρατείαν *YZ* 25 φασιν om. *N* 26 θαυμάζοντος *YZ*

6 ἀπέδρα, non ἀπέδρασεν Plut. aliis locis dicit (cf. Bernad. mor. I praef. LXII); quid nostro loco scripserit incertus sum.

λιππον „ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων," ὡς ἀμφοτέρους τοὺς τόθ' ὑπατεύοντας οὐδενὸς ἀξίους ὄντας.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰβηρίας ἁψάμενος ὁ Πομπήϊος, οἷα φιλεῖ πρὸς νέου δόξαν ἡγεμόνος, ἑτέρους ταῖς ἐλπίσιν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ μὴ πάνυ βεβαίως τῷ Σερτωρίῳ συνεστῶτα τῶν ἐθνῶν ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο, λόγους ὑπερηφάνους ὁ Σερτώριος κατὰ τοῦ Πομπηΐου διέσπειρε, καὶ σκώπτων ἔλεγε νάρθηκος ἂν αὐτῷ δεῆσαι καὶ σκύτους ἐπὶ τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ τὴν γραῦν ἐκείνην ἐφοβεῖτο, λέγων τὸν Μέτελλον. Ἔργῳ μέντοι φυλαττόμενος σφόδρα καὶ δεδοικὼς τὸν Πομπήϊον ἀσφαλέστερον ἐστρατήγει. Καὶ γὰρ ὁ Μέτελλος, ὅπερ οὐκ ἄν τις ᾠήθη, διετέθρυπτο τῷ βίῳ κομιδῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐνδεδωκώς, καὶ μεγάλη τις εἰς ὄγκον καὶ πολυτέλειαν ἐξαίφνης ἐγεγόνει μεταβολὴ περὶ αὐτόν, ὥστε τῷ Πομπηΐῳ καὶ τοῦτο θαυμαστὴν εὔνοιαν ἅμα δόξῃ φέρειν, ἐπιτείνοντι τὴν εὐτέλειαν τῆς διαίτης οὐ πολλῆς ἐπιτηδεύσεως δεομένην· φύσει γὰρ ἦν σώφρων καὶ τεταγμένος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις. Τοῦ δὲ πολέμου πολλὰς ἰδέας ἔχοντος, ἠνίασε μάλιστα τὸν Πομπήϊον ἡ Λαύρωνος ἅλωσις ὑπὸ Σερτωρίου. 628 Κυκλοῦσθαι γὰρ οἰηθεὶς καί τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ· καὶ διὰ τοῦτο κινεῖσθαι δεδιὼς ἐπεῖδε καταπιμπραμένην τὴν πόλιν αὐτοῦ παρόντος. Ἐρέννιον δὲ καὶ Περπένναν, ἄνδρας ἡγεμονικοὺς τῶν πρὸς Σερτώριον καταπεφευγότων καὶ στρατηγούντων ἐκείνῳ, νικήσας περὶ Οὐαλεντίαν ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν.

XIX. Ἐπαρθεὶς δὲ τῇ πράξει καὶ μέγα φρονῶν ἐπ' αὐτὸν ἔσπευδε Σερτώριον, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Περὶ δὲ Σούκρωνι ποταμῷ τῆς ἡμέρας ἤδη τελευτώσης συνέβαλλον τὰς δυνάμεις, δεδιότες ἐπελθεῖν τὸν Μέτελλον, ὁ μὲν ὡς μόνος, ὁ δ' ὡς μόνῳ διαγωνίσαιτο. Τὸ μὲν οὖν τέλος

Testim. 1 Cic. imp. Cn. Pomp. 21, 62, Philipp. 11, 8, 18 *C. XVIII, XIX* Sert. XVIII, XIX

8 ἂν om. *NZ* 12 *διετέθρυπτω* (sic) *N* 14 *περὶ*] *πρὸς N* 20 post *γὰρ* add. *αὐτὸν YZ* 21 *ἀνεφάνη*] *ἀφανεῖ N* 22 *κατακιπραμένην L* 23 *ἐρρένιον G.* cf. Mar. V u. l. 25 *ὑπὲρ* om. *N* 26 *πράξει*] *δόξῃ G* 28—29 *συνέβαλον C*, editt. 29 *μετελθεῖν YZ*

8 *NZ* fort. recte ἂν omittunt. Cf. Crass. 52, 3.

ἀμφίδοξον ἔσχεν ὁ ἀγών· ἑκατέρου γὰρ θάτερον κέρας ἐνίκησε· τῶν δὲ στρατηγῶν πλέον ἠνέγκατο Σερτώριος· ἐτρέψατο γὰρ τὸ καθ' αὑτὸν ἐκεῖνος ἀντιταχθείς. Πομπηΐῳ δ' ἀνὴρ μέγας ἱππότῃ πεζὸς ἐφώρμησε· συμπεσόντων δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ γενομένων ἐν λαβαῖς ἀπέσκηψαν αἱ πληγαὶ τῶν ξιφῶν εἰς τὰς χεῖρας ἀμφοῖν, οὐχ ὁμοίως· ἐτρώθη μὲν γὰρ ὁ Πομπήϊος μόνον, ἐκείνου δ' ἀπέκοψε τὴν χεῖρα. Πλειόνων δὲ συνδραμόντων ἐπ' αὐτόν, ἤδη τῆς τροπῆς γεγενημένης, ἀνελπίστως διέφυγε, προέμενος τὸν ἵππον τοῖς πολεμίοις φάλαρα χρυσᾶ καὶ κόσμον ἄξιον πολλοῦ περικείμενον. Ταῦτα γὰρ διανεμόμενοι καὶ περὶ τούτων μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἀπελείφθησαν. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ παρετάξαντο μὲν ἀμφότεροι πάλιν ἐκβεβαιούμενοι τὸ νίκημα, Μετέλλου δὲ προσιόντος ἀνεχώρησεν ὁ Σερτώριος σκεδασθέντι τῷ στρατῷ. Τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ διαλύσεις καὶ πάλιν συνδρομαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλάκις μόνον πλανᾶσθαι τὸν Σερτώριον, πολλάκις δ' αὖθις ἐπιέναι μυριάσι πεντεκαίδεκα στρατιᾶς, ὥσπερ χειμάρρουν ἐξαίφνης πιμπλάμενον. Ὁ δ' οὖν Πομπήϊος, ἐπεὶ μετὰ τὴν μάχην ἀπήντα τῷ Μετέλλῳ καὶ πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ἐκέλευσεν ὑφεῖναι τὰς ῥάβδους, θεραπεύων ὡς προὔχοντα τιμῇ τὸν Μέτελλον. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο διεκώλυσε καὶ τἆλλα χρηστὸς ἦν ἀνὴρ περὶ αὐτόν, οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων ἑαυτῷ πλέον, ἀλλ' ἢ τὸ σύνθημα κοινῇ στρατοπεδευόντων εἰς ἅπαντας ἐξεπέμπετο παρὰ Μετέλλου· τὰ πολλὰ δὲ χωρὶς ἐστρατοπεδεύοντο. Διέκοπτε γὰρ αὐτοὺς καὶ διῖστη ποικίλος ὢν ὁ πολέμιος καὶ δεινὸς ἐν βραχεῖ πολλαχοῦ περιφανῆναι καὶ μεταγαγεῖν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀγῶνας. Τέλος δὲ περικόπτων μὲν ἀγοράς, ληϊζόμενος δὲ τὴν χώραν, ἐπικρατῶν δὲ τῆς θαλάσσης, ἐξέβαλεν ἀμφοτέρους τῆς ὑφ' ἑαυτὸν Ἰβηρίας, ἀναγκασθέντας εἰς ἀλλοτρίας καταφυγεῖν ἐπαρχίας ἀπορίᾳ τῶν ἐπιτηδείων.

---

1 ἔσχεν//: explic. *S* m. 1 3 ἀντιταχθὲν Emperius 4 ἱππότῃ *N*, Muretus: ἱππότης cet. libri, ὄντι ἱππότῃ Zon. 4—5 δ' αὐτῶν εἰς τὸ αὐτὸ *Z* 6 οὐχ ὁμοίως ἀμφοῖν *Z* μὲν om. *Z* 17 μυριάσι *N*, mg. *C*: μυρίας cet. στρατείας: corr. Steph. 17—18 χειμάρρουν *GL* 18 πιπλάμενον *L* 23 ἀλλ' ἢ] ἀλλὰ *NZ* 25 ἐστρατεύοντο *GL*[1] 26 πόλεμος *N* 29 τῆς (alt.)] τοὺς *Z*

---

3 ἀντιταχθὲν Emper., Sint.: sed cf. quae de eadem re narrantur in Sert.

XX. Πομπήϊος δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἰδίων ἐξανηλωκὼς καὶ κατακεχρημένος εἰς τὸν πόλεμον ἦτει χρήματα τὴν σύγκλητον, ὡς ἀφιξόμενος εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῆς δυνάμεως, εἰ μὴ πέμποιεν. Ὑπατεύων δὲ Λεύκολλος τότε καὶ Πομπηΐῳ μὲν ὢν διάφορος, μνώμενος δ' ἑαυτῷ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔσπευσεν ἀποσταλῆναι τὰ χρήματα, φοβούμενος αἰτίαν Πομπηΐῳ παρασχεῖν δεομένῳ Σερτώριον ἀφεῖναι καὶ πρὸς Μιθριδάτην τραπέσθαι, λαμπρὸν μὲν εἰς δόξαν, εὐμεταχείριστον δὲ φαινόμενον ἀνταγωνιστήν. Ἐν τούτῳ δὲ θνήσκει Σερτώριος ὑπὸ τῶν φίλων δολοφονηθείς· ὧν Περπέννας ὁ κορυφαιότατος ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν μὲν ὁρμώμενος δυνάμεων καὶ παρασκευῶν, τὸν δὲ χρώμενον αὐταῖς ὁμοίως οὐκ ἔχων λογισμόν. Εὐθὺς οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπεξελθὼν καὶ ῥεμβόμενον ἐν τοῖς πράγμασι τὸν Περπένναν 629 καταμαθὼν δέλεαρ αὐτῷ δέκα σπείρας ὑφῆκεν, εἰς τὸ πεδίον διασπαρῆναι κελεύσας. Τραπομένου δὲ πρὸς ταύτας καὶ διώκοντος, ἄθρους ἐπιφανεὶς καὶ συνάψας μάχην ἐκράτησε πάντων. Καὶ διεφθάρησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν τῇ μάχῃ· τὸν δὲ Περπένναν ἀχθέντα πρὸς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, οὐκ ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων γενόμενος τῶν περὶ Σικελίαν, ὡς ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι, μεγάλῃ δὲ διανοίᾳ καὶ σωτηρίῳ τῶν ὅλων γνώμῃ χρησάμενος. Ὁ γὰρ Περπέννας τῶν Σερτωρίου γραμμάτων γεγονὼς κύριος ἐδείκνυεν ἐπιστολὰς τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατωτάτων ἀνδρῶν, οἳ τὰ παρόντα κινῆσαι βουλόμενοι πράγματα καὶ μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν ἐκάλουν τὸν Σερτώριον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Φοβηθεὶς οὖν ὁ Πομπήϊος ταῦτα, μὴ μείζονας ἀναστήσῃ τῶν πεπαυμένων πολέμων, τόν τε Περπένναν ἀνεῖλε καὶ τὰς ἐπιστολὰς οὐδ' ἀναγνοὺς κατέκαυσεν.

XXI. Ἐκ δὲ τούτου παραμείνας χρόνον ὅσον τὰς μεγίστας κατασβέσαι ταραχὰς καὶ τὰ φλεγμαίνοντα μάλιστα κατα-

---

Testim. C. XX Sert. XXVII 22—29 mor. 204 a

---

1 δὲ om. *N* 3 τῆς om. L^1 4 λεύκουλλος *Z* μὲν] δὲν *N* 5 αὐτὸν *N* 12 μὲν om. *NZ* 16 ἐκείνου post ταύτας add. L^2NZ 22 περπάννας *N*

---

16 ἐκείνου omitti potest: cf. Luc. 515, 16 al.

στῆσαι καὶ διαλῦσαι τῶν πραγμάτων, ἀπῆγεν εἰς Ἰταλίαν τὸν στρατόν, ἀκμάζοντι τῷ δουλικῷ πολέμῳ κατὰ τύχην φερόμενος. Διὸ καὶ Κράσσος ὁ στρατηγὸς ἤπειξε παραβόλως τὴν μάχην, καὶ κατευτύχησε δισχιλίους τριακοσίους ἐπὶ μυρίοις κτείνας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτῳ τὸν Πομπήϊον εἰσποιούσης ἁμῶς γέ πως τῷ κατορθώματι τῆς τύχης, πεντακισχίλιοι φεύγοντες ἐκ τῆς μάχης ἐξέπεσον πρὸς αὐτόν, οὓς ἅπαντας διαφθείρας ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον ὑποφθάσας, ὡς Κράσσος μὲν ἐκ παρατάξεως νενίκηκε τοὺς μονομάχους, αὐτὸς δὲ τὸν πόλεμον ἐκ ῥιζῶν παντάπασιν ἀνῄρηκε. Καὶ ταῦτα βουλομένοις ἦν δι' εὔνοιαν ἀκροᾶσθαι καὶ λέγειν τοῖς Ῥωμαίοις. Ἰβηρίαν δὲ καὶ Σερτώριον οὐδὲ παίζων ἄν τις εἶπεν ἑτέρου καὶ μὴ Πομπηΐου τὸ πᾶν ἔργον εἶναι. Ἐν τοσαύτῃ δὲ τιμῇ καὶ προσδοκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὅμως ἐνῆν τις ὑποψία καὶ δέος, ὡς οὐ προησομένου τὸ στράτευμα, βαδιουμένου δὲ δι' ὅπλων καὶ μοναρχίας ἄντικρυς ἐπὶ τὴν Σύλλα πολιτείαν. Ὅθεν οὐκ ἐλάττονες ἦσαν τῶν δι' εὔνοιαν τρεχόντων καὶ φιλοφρονουμένων καθ' ὁδὸν οἱ φόβῳ ταῦτα ποιοῦντες. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτην ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοιαν ὁ Πομπήϊος προειπὼν ἀφήσειν τὸ στράτευμα μετὰ τὸν θρίαμβον, ἓν αἰτιᾶσθαι τοῖς βασκαίνουσι περιῆν ὑπόλοιπον, ὅτι τῷ δήμῳ προσνέμει μᾶλλον ἑαυτὸν ἢ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ τῆς δημαρχίας ἀξίωμα, Σύλλα καταβαλόντος, ἔγνωκεν ἀνιστάναι καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς. Ὅπερ ἦν ἀληθές. Οὐ γὰρ ἔστιν οὕτινος ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἠράσθη καὶ μᾶλλον ἐπόθησεν ἢ τὴν ἀρχὴν αὖθις ἐπιδεῖν ἐκείνην, ὥστε καὶ Πομπήϊον εὐτύχημα ποιεῖσθαι μέγα τὸν τοῦ πολιτεύματος καιρόν, ὡς οὐκ ἂν εὑρόντα χάριν

Testim. 5—10 Crass. XI

1 ἀπήγαγεν Zon. 3 κατήπειξε *L* 4 κατηυτύχησε *Z* 7 ἐνέπεσον *GL* πρὸς] εἰς ς, editt. 8 ὡς] ὁ *N* ὅτι *Z* 9 τὸν πόλεμον] πολεμῶν *NZ* 10 παντάπασιν del. Cobet 13 τὸ πᾶν] παράπαν *NZ* 14 ἐνῆν] ἔτι ἦν *NZ* τις ὑποψία] καί τις ὑποψία *N* καὶ ὑποψία τις *Z* 15 τοῦ στρατεύματος *Z* 18 οἱ] ἢ *Z* 21 τὸ ὑπόλοιπον *NZ* 22 τῆς δημαρχίας ('Tribunat' Amyot) Rsk. τῆς βουλῆς libri τοῦ δήμου mg. *C* Aldina 25 ἠράσθη δῆμος *L*, Zon. ἐπόθησεν ἢ *N*, mg. *C*: ἐπόθησε cet.

7 cf. Pelop. 99, 11 ἐκπεπτώκαμεν εἰς τοὺς πολεμίους, ubi apopht. et Sint.[II] ἐμπεπτώκαμεν.

ἄλλην, ᾗ τὴν εὔνοιαν ἀμείψεται τῶν πολιτῶν, εἰ ταύτην ἕτερος προέλαβε.

XXII. Ψηφισθέντος οὖν αὐτῷ δευτέρου θριάμβου καὶ ὑπατείας οὐ διὰ ταῦτα θαυμαστὸς ἐδόκει καὶ μέγας, ἀλλ' ἐκεῖνο τεκμήριον ἐποιοῦντο τῆς λαμπρότητος, ὅτι Κράσσος, ἀνὴρ τῶν τότε πολιτευομένων πλουσιώτατος καὶ δεινότατος εἰπεῖν καὶ μέγιστος, αὐτόν τε Πομπήϊον ὑπερφρονῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, οὐκ ἐθάρρησεν ὑπατείαν μετιέναι πρότερον ἢ Πομπηΐου δεηθῆναι. Καὶ μέντοι Πομπήϊος ἠγάπησε, πάλαι δεόμενος χρείας τινὸς ὑπάρξαι καὶ φιλανθρωπίας πρὸς αὐτόν· ὥστε καὶ δεξιοῦσθαι προθύμως καὶ παρακαλεῖν τὸν δῆμον, ἐπαγγελλόμενος χάριν ἕξειν οὐκ ἐλάττονα τοῦ συνάρχοντος ἢ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἀλλ' ἀποδειχθέντες ὕπατοι διεφέροντο πάντα καὶ προσέκρουον ἀλλήλοις· καὶ ἐν μὲν τῇ 630 βουλῇ μᾶλλον ἴσχυεν ὁ Κράσσος, ἐν δὲ τῷ δήμῳ μέγα τὸ Πομπηΐου κράτος ἦν. Καὶ γὰρ ἀπέδωκε τὴν δημαρχίαν αὐτῷ καὶ τὰς δίκας περιεῖδεν αὖθις εἰς τοὺς ἱππέας νόμῳ μεταφερομένας. Ἥδιστον δὲ θέαμα τῷ δήμῳ παρέσχεν αὐτὸς ἑαυτὸν τὴν στρατείαν παραιτούμενος. Ἔθος γάρ ἐστι Ῥωμαίων τοῖς ἱππεῦσιν, ὅταν στρατεύσωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν εἰς ἀγορὰν τὸν ἵππον ἐπὶ τοὺς δύο ἄνδρας, οὓς τιμητὰς καλοῦσι, καὶ καταριθμησαμένους τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον, ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ δόντας εὐθύνας τῆς στρατείας ἀφίεσθαι. Νέμεται δὲ καὶ τιμὴ καὶ ἀτιμία προσήκουσα τοῖς βίοις ἑκάστων. Τότε δὴ προεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ Γέλλιος καὶ Λέντλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἱππέων ἐξεταζομένων, ὤφθη δὲ Πομπήϊος ἄνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. Ὡς δ' ἐγγὺς ἦν καὶ καταφανὴς ἐγεγόνει, κελεύσας διασχεῖν τοὺς ῥαβδοφόρους τῷ βήματι προσήγαγε τὸν ἵππον. Ἦν δὲ τῷ δήμῳ θαῦμα καὶ

Testim. C. XXII, XXIII Crass. XII 19 — p. 80, 5 mor. 203 f, 204 a

---

2 προσέλαβε *N* 6 πότε *N* πολιτευομένων om. *G* (sed ·/. adposuit m. 1) 12 ἐλάττονα τοῦ Rsk.: ἔλαττον αὐτοῦ libri; cf. Crass. 15 κράσος *N* τὸ] τοῦ *NZ* 18 δὲ om. *NZ* 19 στρατιὰν *N* στρατηγίαν *Z* Zon. 22 καταριθμησαμένων *NZ* 23 διδόντας: corr. Sint. 25 προσεκάθηντο *Z* 26 τέλλιος mor. 29 ἄγων] ἔχων *NZ* 31 βῆτι *N*

σιωπὴ πᾶσα, τούς τε ἄρχοντας αἰδῶς ἅμα καὶ χαρὰ πρὸς τὴν ὄψιν ἔσχεν. Εἶθ' ὁ μὲν πρεσβύτερος ἠρώτησε· „Πυνθάνομαί σου, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας;" Πομπήϊος δὲ μεγάλῃ φωνῇ· „Πάσας" εἶπεν „ἐστράτευμαι, καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῷ αὐτοκράτορι." Τοῦτ' ἀκούσας ὁ δῆμος ἐξέκραγε, καὶ κατασχεῖν οὐκέτι τὴν βοὴν ὑπὸ χαρᾶς ἦν, ἀλλ' ἀναστάντες οἱ τιμηταὶ προέπεμπον αὐτὸν οἴκαδε, χαριζόμενοι τοῖς πολίταις ἑπομένοις καὶ κροτοῦσιν.

XXIII. Ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς περαινομένης τῷ Πομπηΐῳ, τῆς δὲ πρὸς Κράσσον αὐξομένης διαφορᾶς, Γάϊός τις Αὐρήλιος, ἀξίωμα μὲν ἱππικὸν ἔχων, βίῳ δ' ἀπράγμονι κεχρημένος, ἐκκλησίας οὔσης ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προσελθὼν ἔφη κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ τὸν Δία φανῆναι κελεύοντα τοῖς ὑπάτοις φράσαι, μὴ πρότερον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους ἀλλήλοις γενέσθαι. Ῥηθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἦγεν ἑστώς, ὁ δὲ Κράσσος ἀρξάμενος δεξιοῦσθαι καὶ προσαγορεύειν αὐτόν· „Οὐδέν" εἶπεν „οἶμαι ποιεῖν ἀγεννὲς οὐδὲ ταπεινόν, ὦ πολῖται, Πομπηΐῳ πρότερος ἐνδιδούς, ὃν ὑμεῖς μήπω μὲν γενειῶντα Μέγαν ἠξιώσατε καλεῖν, μήπω δὲ μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε δύο θριάμβους." Ἐκ τούτου διαλαγέντες ἀπέθεντο τὴν ἀρχήν. Καὶ Κράσσος μὲν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἵλετο τρόπον τοῦ βίου διεφύλαττε, Πομπήϊος δὲ τάς τε πολλὰς ἀνεδύετο συνηγορίας καὶ τὴν ἀγορὰν κατὰ μικρὸν ἀπέλειπε καὶ προῄει σπανίως εἰς τὸ δημόσιον, ἀεὶ δὲ μετὰ πλήθους. Οὐ γὰρ ἦν ἔτι ῥᾴδιον ὄχλου χωρὶς ἐντυχεῖν οὐδ' ἰδεῖν αὐτόν, ἀλλ' ἥδιστος ὁμοῦ πολλοῖς καὶ ἀθρόοις ἐφαίνετο σεμνότητα περιβαλλόμενος ἐκ τούτου τῇ ὄψει καὶ ὄγκον, ταῖς δὲ τῶν πολλῶν ἐντεύξεσι καὶ συνηθείαις ἄθικτον οἰόμενος

Testim. *C. XXIII—XXVIII* Zon. X, 3 21 sq. Crass. VII

1 πᾶσι Bryanus 2 ἐρώτησεν *G* 3 σου] σε *Z* ἐστράτευσε *N* 3—4 κατὰ νόμον om. *Z* (cf. mor., Zon.) 6 ἐκέκραγε *Z* 9 συμπεραινομένης *NZ* 12 προελθὼν malim 13 φανῆναι ex corr. *V*: φάναι cet. 17 εἶπεν om. *NL* (οἶμαι om. *F*) ἀγενὲς *N* 18 πρότερον *GL*[1] 19 μὲν om. *NZ* 21 μὲν οὖν ὅπερ *NZ* 23 δημηγορίας *NZ* 24 ἀπέλιπε *GLZ* προσήει *NZ* 26 ἥδιστ' Madvig πολλοῖς καὶ ἀνθρώποις *N* πολλοῖς ἀνθρώποις *Z* 28 ἐντεύξαισι *N* συνηθίαις *NH*

12 cf. Crass. 54, 1, ubi cum *S* scribas προελθὼν; cf. ad 83, 28.

δεῖν τὸ ἀξίωμα διατηρεῖν. Ὁ γὰρ ἐν ἱματίῳ βίος ἐπισφαλὴς ἐστι πρὸς ἀδοξίαν τοῖς ἐκ τῶν ὅπλων μεγάλοις καὶ πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν ἀσυμμέτροις· αὐτοὶ μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα πρωτεύειν, ὡς ἐκεῖ, δικαιοῦσι, τοῖς δ' ἐκεῖ φερομένοις ἔλαττον ἐνταῦθα γοῦν μὴ πλέον ἔχειν οὐκ ἀνεκτόν ἐστι. Διὸ τὸν ἐν στρατοπέδοις καὶ θριάμβοις λαμπρόν, ὅταν ἐν ἀγορᾷ λάβωσιν, ὑπὸ χεῖρα ποιοῦνται καὶ καταβάλλουσι, τῷ δ' ἀπολεγομένῳ καὶ ὑποχωροῦντι τὴν ἐκεῖ τιμὴν καὶ δύναμιν ἀνεπίφθονον φυλάττουσιν. Ἐδήλωσε δ' αὐτὰ τὰ πράγματα μετ' ὀλίγον χρόνον.

XXIV. Ἡ γὰρ πειρατικὴ δύναμις ὡρμήθη μὲν ἐκ Κιλικίας τὸ πρῶτον, ἀρχὴν παράβολον λαβοῦσα καὶ λανθάνουσαν, φρόνημα δὲ καὶ τόλμαν ἔσχεν ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ, χρήσασα ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις ἑαυτήν. Εἶτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις περὶ θύρας τῆς Ῥώμης συμπε- 631
σόντων, ἔρημος οὖσα φρουρᾶς ἡ θάλασσα κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐφείλκετο καὶ προῆγεν, οὐκέτι τοῖς πλέουσι μόνον ἐπιτιθεμένους, ἀλλὰ καὶ νήσους καὶ πόλεις παραλίους ἐκκόπτοντας. Ἤδη δὲ καὶ χρήμασι δυνατοὶ καὶ γένεσι λαμπροὶ καὶ τῷ φρονεῖν ἀξιούμενοι διαφέρειν ἄνδρες ἐνέβαινον εἰς τὰ ληστρικὰ καὶ μετεῖχον, ὡς καὶ δόξαν τινὰ καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἔργου φέροντος. Ἦν δὲ καὶ ναύσταθμα πολλαχόθι πειρατικὰ καὶ φρυκτώρια τετειχισμένα, καὶ στόλοι προσέπιπτον οὐ πληρωμάτων μόνον εὐανδρίαις οὐδὲ τέχναις κυβερνητῶν οὐδὲ τάχεσι νεῶν καὶ κουφότησιν ἐξησκημένοι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἀλλὰ τοῦ φοβεροῦ μᾶλλον αὐτῶν τὸ ἐπίφθονον ἐλύπει καὶ ὑπερήφανον, στυλίσι χρυσαῖς καὶ παραπετάσμασιν ἁλουργοῖς καὶ πλάταις ἐπαργύροις ὥσπερ ἐντρυφώντων τῷ κακουργεῖν

Testim. C. XXIV App. Mi. 92, 93

---

3 ἀσυμμέτροις Aldina: ἀσύμμετρος libri καὶ om. *NZ* 4 πρωτείνειν *N* 7 ἀπολογουμένω *Z* 11 Ἡ] καὶ *Z* 15 ἐν *GL* Zon.: om. *NZ* ἐμφύλοις *N* περὶ — Ῥώμης om. *Z* 19 γενέσει *G* τῷ *V*: τὸ cet. 20 ἄνδρες διαφέρειν *NZ* ληστήρια *Z* 21 καὶ (post ὡς) om. *NZ* 22 πολλὰ ἀχθοπερατικὰ *N* 25 νηῶν *G* 27 στυλίσι] πυέλοισι *N* πιέλοισι *Z* 28 ὑπαργύροις: corr. Schaefer

---

19—20 Cf. Nic. 7, 11 τῷ φρονεῖν διαφερόντων Lyc. 98, 17 τὸν τῷ φρονεῖν διαφέροντα Rom. 50, 24 al.

καὶ καλλωπιζομένων. Αὐλοὶ δὲ καὶ ψαλμοὶ καὶ μέθαι παρὰ πᾶσαν ἀκτὴν καὶ σωμάτων ἡγεμονικῶν ἁρπαγαὶ καὶ πόλεων αἰχμαλώτων ἀπολυτρώσεις ὄνειδος ἦσαν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Ἐγένοντο δ' οὖν αἱ μὲν λῃστρίδες νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δ' ἁλοῦσαι πόλεις ὑπ' αὐτῶν τετρακόσιαι. Τῶν δ' ἀσύλων καὶ ἀβάτων πρότερον ἱερῶν ἐξέκοψαν ἐπιόντες τὸ Κλάριον, τὸ Λιδυμαῖον, τὸ Σαμοθρᾴκιον, τὸν ἐν Ἑρμιόνῃ τῆς Χθονίας νεὼν καὶ τὸν ἐν Ἐπιδαύρῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸν Ἰσθμοῖ καὶ Ταινάρῳ καὶ Καλαυρίᾳ τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ δ' Ἀπόλλωνος τὸν ἐν Ἀκτίῳ καὶ Λευκάδι, τῆς δ' Ἥρας τὸν ἐν Σάμῳ, τὸν ἐν Ἄργει, τὸν ἐπὶ Λακινίῳ. Ξένας δὲ θυσίας ἔθυον αὐτοὶ τὰς ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τελετάς τινας ἀπορρήτους ἐτέλουν, ὧν ἡ τοῦ Μίθρου καὶ μέχρι δεῦρο διασώζεται καταδειχθεῖσα πρῶτον ὑπ' ἐκείνων. Πλεῖστα δὲ Ῥωμαίοις ἐνυβρίσαντες ἔτι καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν ἀναβαίνοντες ἀπὸ θαλάσσης ἐληΐζοντο καὶ τὰς ἐγγὺς ἐπαύλεις ἐξέκοπτον. Ἥρπασαν δέ ποτε καὶ στρατηγοὺς δύο Σεξτίλιον καὶ Βελλῖνον ἐν ταῖς περιπορφύροις, καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἅμα καὶ ῥαβδοφόρους ᾗχοντο σὺν αὐτοῖς ἐκείνοις ἔχοντες. Ἦλω δὲ καὶ θυγάτηρ Ἀντωνίου, θριαμβικοῦ ἀνδρός, εἰς ἀγρὸν βαδίζουσα, καὶ πολλῶν χρημάτων ἀπελυτρώθη. Ἐκεῖνο δ' ἦν ὑβριστικώτατον. Ὁπότε γάρ τις ἑαλωκὼς ἀναβοήσειε Ῥωμαῖος εἶναι καὶ τοὔνομα φράσειεν, ἐκπεπλῆχθαι προσποιούμενοι καὶ δεδιέναι τούς τε μηροὺς ἐπαίοντο καὶ προσέπιπτον αὐτῷ συγγνώμην ἔχειν ἀντιβολοῦντες· ὁ δ' ἐπείθετο ταπεινοὺς ὁρῶν καὶ δεομένους. Ἐκ τούτου δ' οἱ μὲν ὑπέδουν τοῖς καλκίοις αὐτὸν, οἱ δὲ τήβεννον περιέβαλλον, ὡς δὴ μὴ πάλιν ἀγνοηθείη. Πολὺν δὲ χρόνον οὕτω κατειρωνευσάμενοι καὶ ἀπολαύσαντες τοῦ ἀνθρώπου τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προσβαλόντες ἐκέλευον ἐκβαίνειν καὶ ἀπιέναι χαίροντα, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον ὠθοῦντες αὐτοὶ κατέδυον.

---

2 ἀκτίνα *NZ* 6 ἔκοψαν *NZ* 7 διδύμιον *N* ἑρμιώνῃ *N* 8—9 τὸ ἰσθμοῖ *GL* 11 λευκανίῳ: corr. Xylander 12 τελευτὰς *M*, Anon. εὐπορρήτους *L* 13 καὶ om. *Z* 13—14 καταδειχθῆσα *N* 14 πρῶτον Emperius: πρότερον libri πρώτων Rsk. 17 σεξτίλλιον *G* σερξτίλλιον *N* βελλῆνον *GNZ* 26 ὑπέδουν — αὐτὸν] ὑπεδουλοῦντο *N* καλικίοις *L* (κάλτια Zon.) 29 προβαλόντες *G* Zon. 30 ἐκβαίνειν *NV* Zon.: ἐκφαίνειν *HF* ἐμβαίνειν cet. ἀπιέναι *VL*² Zon.: ἀπεῖναι cet.

XXV. Ἐπενείματο δ' ἡ δύναμις αὕτη πᾶσαν ὁμοῦ τι τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, ὥστ' ἄπλουν καὶ ἄβατον ἐμπορίᾳ πάσῃ γενέσθαι. Τοῦτο δὴ μάλιστα Ῥωμαίους ἐπέστρεψε, θλιβομένους τῇ ἀγορᾷ καὶ σπάνιν μεγάλην προσδοκῶντας, ἐκπέμψαι Πομπήϊον ἀφαιρησόμενον τῶν πειρατῶν τὴν θάλασσαν. Ἔγραψε δὲ Γαβίνιος, εἷς τῶν Πομπηΐου συνήθων, νόμον οὐ ναυαρχίαν, ἀντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀνυπεύθυνον. Ἐδίδου γὰρ ἄρχειν ὁ νόμος αὐτῷ τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης, ἠπείρου δὲ πάσης ἐπὶ σταδίους τετρακοσίους ἀπὸ θαλάσσης. Τοῦτο δ' οὐ πάνυ πολλὰ χωρία τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκουμένης τὸ μέτρον ἐξέφυγεν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων οἱ δυνατώτατοι περιελαμβάνοντο. Πρὸς δὲ τούτοις 632
ἑλέσθαι πεντεκαίδεκα πρεσβευτὰς αὐτὸν ἐκ βουλῆς ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας, χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμείων καὶ παρὰ τῶν τελωνῶν ὅσα βούλοιτο καὶ ναῦς διακοσίας, κύριον ὄντα πλήθους καὶ καταλόγου στρατιᾶς καὶ πληρωμάτων ἐρετικῶν. Ἀναγνωσθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν δῆμος ὑπερφυῶς ἐδέξατο, τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μεγίστοις καὶ δυνατωτάτοις ἔδοξε μεῖζον μὲν φθόνου, φόβου δ' ἄξιον εἶναι τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀόριστον. Ὅθεν ἐνίσταντο [τῷ νόμῳ] πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει τῷ νόμῳ, Πομπηΐου μὲν ἐλάχιστα φροντίζων, ὑποδυόμενος δὲ τὸν δῆμον ἐξ ἀρχῆς καὶ ἑαυτῷ κτώμενος. Οἱ δ' ἄλλοι τοῦ Πομπηΐου σφοδρῶς καθήπτοντο. Καὶ τῶν μὲν ὑπάτων ἕτερος εἰπὼν πρὸς αὐτόν, ὅτι Ῥωμύλον ζηλῶν οὐ φεύξεται ταὐτὸν ἐκείνῳ τέλος, ἐκινδύνευσεν ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθαρῆναι· Κάτλου δὲ κατὰ τοῦ νόμου προελθόντος πολλὴν μὲν αἰδούμενος ὁ

Testim. *C. XXV* App. Mi. 94

1 *τι τὴν*] *τιμὴν G τὴν Z* 3 *δὴ*] *δὲ Z* 4—5 *ἐκπέμψειν Z* 6 *συνήθω N* 15 *ταμιείων* Coraes 17 *στρατείας*: corr. Rsk. 17—18 *πληρώματος Z* 20 *μείζονα NZ* 21 *καὶ ἀόριστον* om. *Z* 22 *τῷ νόμῳ* h. l. inclusi, in fin. lin. Cobet. Cf. Zon. 24 *καὶ ἑαυτῷ* Rsk.: *ἑαυτῷ καὶ* libri (*τὸν δῆμον δὲ θεραπεύων καὶ οἰκειούμενος ἑαυτῷ* Zon. 25 *μὲν* Rsk.: *τε* libri *γε* Schaefer *ἕτερος NH* 28 *προσελθόντος* libri, *προελθόντος* Solanus, *παρελθόντος* Cobet. Item 84, 6

24 *ἑαυτῷ* ad *ὑποδυόμενος τὸν δῆμον* ineptum (cf. Cato min. 66, 17), ad *κτώμενος* desideratur.

δῆμος ἡσυχίαν παρεῖχεν, ἐπεὶ δὲ πολλὰ μετὰ τιμῆς ἀνεπιφθόνως ὑπὲρ τοῦ Πομπηΐου διελθὼν συνεβούλευε φείδεσθαι καὶ μὴ προβάλλειν τοιοῦτον ἄνδρα κινδύνοις ἐπαλλήλοις καὶ πολέμοις „Ἢ τίνα“ εἶπεν „ἕξετε ἄλλον, ἂν ἀπολέσητε τοῦτον;“ ἐκ μιᾶς γνώμης ὑπεφώνησαν ἅπαντες „Σὲ αὐτόν.“ Ὁ μὲν οὖν Κάτλος, ὡς οὐκ ἔπειθεν, ἀπέστη· Ῥωσκίου δὲ προελθόντος οὐδεὶς ἤκουσεν· ὁ δὲ τοῖς δακτύλοις διεσήμαινε μὴ μόνον, ἀλλὰ δεύτερον αἱρεῖσθαι Πομπήϊον. Ἐπὶ τούτῳ λέγεται δυσχεράναντα τὸν δῆμον τηλικοῦτον ἀνακραγεῖν, ὥσθ' ὑπερπετόμενον κόρακα τῆς ἀγορᾶς τυφωθῆναι καὶ καταπεσεῖν εἰς τὸν ὄχλον. Ὅθεν οὐ δοκεῖ ῥῆξει τοῦ ἀέρος καὶ διασπασμῷ κενὸν πολὺ λαμβάνοντος ἐνολισθαίνειν τὰ πίπτοντα τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ τυπτόμενα τῇ πληγῇ τῆς φωνῆς, ὅταν ἐν τῷ ἀέρι σάλον καὶ κῦμα ποιήσῃ πολλὴ καὶ ἰσχυρὰ φερομένη.

XXVI. Τότε μὲν οὖν διελύθησαν· ᾗ δ' ἡμέρᾳ τὴν ψῆφον ἐποίσειν ἔμελλον ὑπεξῆλθεν ὁ Πομπήϊος εἰς ἀγρόν. Ἀκούσας δὲ κεκυρῶσθαι τὸν νόμον εἰσῆλθε νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐπιφθόνου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεως καὶ συνδρομῆς ἐσομένης. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ προελθὼν ἔθυσε· καὶ γενομένης ἐκκλησίας αὐτῷ διεπράξατο προσλαβεῖν ἕτερα πολλὰ τοῖς ἐψηφισμένοις ἤδη, μικροῦ διπλασιάσας τὴν παρασκευήν. Πεντακόσιαι μὲν γὰρ αὐτῷ νῆες ἐπληρώθησαν, ὁπλιτῶν δὲ μυριάδες δώδεκα καὶ πεντακισχίλιοι ἱππεῖς ἠθροίσθησαν. Ἡγεμονικοὶ δὲ καὶ στρατηγικοὶ κατελέγησαν ἀπὸ βουλῆς ἄνδρες εἰκοσιτέσσαρες ὑπ' αὐτοῦ, δύο δὲ ταμίαι παρῆσαν. Αἱ δὲ τιμαὶ τῶν ὠνίων εὐθὺς πεσοῦσαι λόγον ἡδομένῳ τῷ δήμῳ παρεῖχον, ὡς αὐτὸ τοὔνομα τοῦ Πομπηΐου λέλυκε τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ διελὼν τὰ πελάγη καὶ τὸ διάστημα τῆς ἐντὸς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ'

Testim. 1—5 Xiphilinos p. 5, excerpta de sentent. (Angeli Mai) p. 552 cf. Phoc. XXIV 6—11 Cass. Dio XXXVI, 30, 3 11—14 cf. Tit. X ex.

---

1 παρῆγεν *L* 3 προσβάλλειν *NZ* τὸν τοιοῦτον *L* 4 Ἢ τίνα] καὶ 'Τίνα' Schaefer εἰπὼν Sint. 5 ἅπαντες om. *Z* 6 ῥωίσκου *Z* προσελθόντος libri 8—9 λέγεται om. *NZ* 9 κραγεῖν *N* κεκραγεῖν *Z* 10 ὑπερπετάμενον *N* τυφλωθῆναι: corr. Solanus 12 κενόν πολύ (sic) u. l. apud Amyotum: ἴσως κλόνον κενὸν πολὺν *GL* κλόνον πολὺν *NZ* ἐνολισθένειν *N* ὀλισθένειν *F* 17 καικυρῶσθαι *NP*. post quod add. τῇ πόλει *Z* 19 προσελθὼν *Z* 29 ἀριθμῷ *N*

ἑκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἅμα πανταχοῦ τῇ δυνάμει σκεδασθείσῃ τὰ μὲν ἐμπίπτοντα τῶν πειρατικῶν ἀθρόα περιλαμβάνων εὐθὺς ἐξεθηρᾶτο καὶ κατῆγεν· οἱ δὲ φθάσαντες διαλυθῆναι καὶ διεκπεσόντες ὥσπερ εἰς σμῆνος ἐδύοντο παντα-
5 χόθεν καταφερόμενοι τὴν Κιλικίαν, ἐφ' οὓς αὐτὸς ἐστέλλετο ναῦς ἔχων ἑξήκοντα τὰς ἀρίστας. Οὐ μὴν πρότερον ἐπ' ἐκείνους ἐξέπλευσεν ἢ παντάπασι καθῆραι τῶν αὐτόθι ληστηρίων τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκόν, τὸ περὶ Σαρδόνα καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν ἡμέραις τεσσαράκοντα ταῖς πάσαις,
10 αὐτῷ τε χρώμενος ἀτρύτῳ καὶ τοῖς στρατηγοῖς προθύμοις.

XXVII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τοῦ ὑπάτου Πείσωνος ὀργῇ καὶ φθόνῳ λυμαινομένου τὴν παρασκευὴν καὶ διαλύοντος τὰ πληρώματα, τὸ μὲν ναυτικὸν εἰς Βρεντέσιον περιέπεμψεν, αὐτὸς δὲ διὰ Τυρρηνίας εἰς Ῥώμην ἀνέβαινεν. Αἰσθόμενοι 633
15 δὲ πάντες ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ὁδόν, ὥσπερ οὐ πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων ἐκπέμψαντες αὐτόν. Ἐποίει δὲ τὴν χαρὰν τὸ παρ' ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς τάχος, ὑπερβάλλουσαν ἀφθονίαν τῆς ἀγορᾶς ἐχούσης. Ὅθεν ὁ Πείσων ἐκινδύνευσε τὴν ὑπατείαν ἀφαιρεθῆναι, Γαβινίου νόμον ἔχοντος ἤδη συγγεγραμμένον.
20 Ἀλλὰ καὶ τοῦτο διεκώλυσεν ὁ Πομπήϊος καὶ τἆλλα χρηματίσας ἐπιεικῶς καὶ διαπραξάμενος ὧν ἐδεῖτο καταβὰς εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. Ἐπειγόμενος δὲ τῷ καιρῷ καὶ παραπλέων τὰς πόλεις ὑπὸ σπουδῆς ὅμως οὐ παρῆλθε τὰς Ἀθήνας, ἀναβὰς δὲ καὶ θύσας τοῖς θεοῖς καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον εὐθὺς
25 ἀπιὼν ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν ἐπιγεγραμμένα μονόστιχα, τὸ μὲν ἐντὸς τῆς πύλης·

Ἐφ' ὅσον ὢν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἶ θεός·

τὸ δ' ἐκτός·

Προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν, εἴδομεν, προπέμπομεν.

30 Ἐπεὶ δὲ τῶν συνεστώτων ἔτι καὶ πλανωμένων ἔξω πειρατηρίων ἐνίοις δεηθεῖσιν ἐπιεικῶς ἐχρήσατο καὶ παραλαβὼν τὰ πλοῖα [καὶ] τὰ σώματα κακὸν οὐδὲν ἐποίησεν, ἐπ' ἐλπίδος χρηστῆς οἱ λοιποὶ γενόμενοι τοὺς μὲν ἄλλους διέφευγον ἡγεμόνας, Πομπηΐῳ δὲ φέροντες ἑαυτοὺς μετὰ τέκνων καὶ γυ-

---

4 ὥσπερ] ὡς *N* 7 παντάπασι om. *Z* 10 προθύμως *Z* 17 ἐλπίδαν *N* 20 χρηματήσας *N* 21 αἰδεῖτο *N* 23 ἀποβὰς Sint. 29 προσδοκῶμεν *LP* 30 ἔτι] ἤδη *Z*. post ἔτι in *G* additum est *Δ* (sic) 32 καὶ inclusi 33 διέφυγον *Z*

ναικῶν ἐνεχείριζον. Ὁ δὲ πάντων ἐφείδετο, καὶ μάλιστα διὰ τούτων τοὺς ἔτι λανθάνοντας ἐξιχνεύων καὶ λαμβάνων ἐκόλαζεν, ὡς αὐτοὺς ἑαυτοῖς ἀνήκεστα συνειδότας.

XXVIII. Οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ δυνατώτατοι γενεὰς μὲν αὐτῶν καὶ χρήματα καὶ τὸν ἄχρηστον ὄχλον ἐν φρουρίοις καὶ πολίσμασι καρτεροῖς περὶ τὸν Ταῦρον εἶχον ἀποκείμενα, τὰς δὲ ναῦς πληρώσαντες αὐτοὶ περὶ τὸ Κορακήσιον τῆς Κιλικίας ἐπιπλέοντα τὸν Πομπήϊον ἐδέξαντο· καὶ μάχης γενομένης νικηθέντες ἐπολιορκοῦντο. Τέλος δὲ πέμψαντες ἱκετηρίας παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ πόλεις καὶ νήσους ὧν ἐπεκράτουν ἐντειχισάμενοι, χαλεπὰς βιασθῆναι καὶ δυσπροσπελάστους. Κατελύθη μὲν οὖν ὁ πόλεμος καὶ τὰ πανταχοῦ λῃστήρια τῆς θαλάσσης ἐξέπεσεν οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ τριῶν μηνῶν, ναῦς δὲ πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήκοντα δὲ χαλκεμβόλους παρέλαβεν. Αὐτοὺς δὲ δισμυρίων πλείονας γενομένους ἀνελεῖν μὲν οὐδ' ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ περιϊδεῖν σκεδασθέντας ἢ συστάντας αὖθις ἀπόρους καὶ πολεμικοὺς ὄντας οὐκ ᾤετο καλῶς ἔχειν. Ἐννοήσας οὖν, ὅτι φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν οὔτ' ἔστιν ἀνήμερον ζῷον οὐδ' ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται τῇ κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόπων καὶ βίων μεταβολαῖς ἐξημεροῦται, καὶ θηρία διαίτης κοινωνοῦντα πραοτέρας ἐκδύεται τὸ ἄγριον καὶ χαλεπόν, ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς γῆν μεταφέρειν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ βίου γεύειν ἐπιεικοῦς, συνεθισθέντας ἐν πόλεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. Ἐνίους μὲν οὖν αἱ μικραὶ καὶ ὑπέρημοι τῶν Κιλίκων πόλεις ἐδέξαντο καὶ κατέμιξαν ἑαυταῖς χώραν προσλαβοῦσαι, τὴν δὲ Σολίων ἠρημωμένην ἔναγχος ὑπὸ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἀναλαβὼν ἵδρυσε πολλοὺς ἐν αὐτῇ. Τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον ἔδωκε Δύμην τὴν Ἀχαΐδα, χηρεύουσαν ἀνδρῶν τότε, γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν.

Testim. C. XXVIII App. Mi. 96

2—3 ἐκόλαζεν Rsk.: ἐκόμιζεν libri 8—9 ἐνικήθησαν *N* 17 πολεμικοὺς *N*: πολεμικοὺς καὶ πολλοὺς *GZ* πολεμικοὺς πολλοὺς *L* πολεμικοὺς τοὺς πολλοὺς Steph., editt. 20 καὶ ante τόπων om. *Z* βίου *L* 21 διαίτης] δὲ διαίτης Emperius; uix opus 25 ἐδέξαντο om. *N*

16 cf. Public. 211, 19 τοῖς πολεμόποιοῖς, ubi *S* τοῖς πολλοῖς καὶ πολεμ.

XXIX. *Ταῦτα μὲν οὖν οἱ βασκαίνοντες ἔψεγον· τοῖς δὲ περὶ Κρήτην πραχθεῖσι πρὸς Μέτελλον οὐδ' οἱ πάνυ φιλοῦντες αὐτὸν ἔχαιρον. Ὁ γὰρ Μέτελλος οἰκεῖος ὢν ἐκείνου τοῦ συνάρξαντος ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Πομπηΐῳ στρατηγὸς εἰς Κρήτην ἐπέμφθη πρότερον ἢ τὸν Πομπήϊον αἱρεθῆναι· δευτέρα γάρ τις ἦν αὕτη τῶν πειρατηρίων πηγὴ μετὰ τὴν ἐν Κιλικίᾳ· καὶ πολλοὺς ἐγκαταλαβὼν ὁ Μέτελλος ἐξῄρει καὶ διέφθειρεν.* 634 *Οἱ δὲ περιόντες ἔτι καὶ πολιορκούμενοι πέμψαντες ἱκετηρίαν ἐπεκαλοῦντο τὸν Πομπήϊον εἰς τὴν νῆσον, ὡς τῆς ἐκείνου μέρος οὖσαν ἀρχῆς καὶ πανταχόθεν ἐμπίπτουσαν εἰς τὸ μέτρον τὸ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ δὲ δεξάμενος ἔγραφε τῷ Μετέλλῳ κωλύων τὸν πόλεμον, ἔγραφε δὲ καὶ ταῖς πόλεσι, μὴ προσέχειν Μετέλλῳ, καὶ στρατηγὸν ἔπεμψε τῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἀρχόντων ἕνα Λεύκιον Ὀκταούϊον, ὃς συνεισελθὼν εἰς τὰ τείχη τοῖς πολιορκουμένοις καὶ μαχόμενος μετ' αὐτῶν οὐ μόνον ἐπαχθὴ καὶ βαρύν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον ἐποίει τὸν Πομπήϊον, ἀνθρώποις ἀνοσίοις καὶ ἀθέοις τοὔνομα κιχράντα καὶ περιάπτοντα τὴν αὐτοῦ δόξαν ὥσπερ ἀλεξιφάρμακον ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας τῆς πρὸς τὸν Μέτελλον. Οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀχιλλέα ποιεῖν ἀνδρὸς ἔργον, ἀλλὰ μειρακίου παντάπασιν ἐμπλήκτου καὶ σεσοβημένου πρὸς δόξαν, ἀνανεύοντα τοῖς ἄλλοις καὶ διακωλύοντα βάλλειν Ἕκτορα,*

μή τις κῦδος ἄροιτο βαλών, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι·

Πομπήϊον δὲ καὶ σώζειν ὑπερμαχοῦντα τῶν κοινῶν πολεμίων ἐπὶ τῷ τὸν θρίαμβον ἀφελέσθαι στρατηγοῦ πολλὰ πεπονηκότος. Οὐ μὴν ἐνέδωκεν ὁ Μέτελλος, ἀλλὰ τούς τε πειρατὰς ἐξελὼν ἐτιμωρήσατο καὶ τὸν Ὀκταούϊον ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθυβρίσας καὶ λοιδορήσας ἀφῆκεν.

XXX. *Ἀπαγγελθέντος δ' εἰς Ῥώμην πέρας ἔχειν τὸν πειρατικὸν πόλεμον καὶ σχολὴν ἄγοντα τὸν Πομπήϊον ἐπέρχεσθαι τὰς πόλεις, γράφει νόμον εἷς τῶν δημάρχων Μάλλιος,*

Testim. *C. XXIX* App. Si. 6 23 Il. 22, 207 *C. XXX—XXXVI* Zon. X, 4

---

1 *ἔλεγον N* 3 *αὐτὸν* om. *N* 6 *πληγὴ NZ* 7 *καταλαβὼν Z* 8 *καὶ* om. *NZ* 11 et 12 *ἔγραψε* Schaefer 19 *τὸν* om. *L* 25 *ἐπὶ τῷ A* ex corr.: *ἐπὶ τὸ* cet. 31 *Μανίλιος* Anon., sed cf. Cass. Dio XXXVI, 42; 44

ὅσης Λεύκολλος ἄρχει χώρας καὶ δυνάμεως Πομπήϊον παραλαβόντα πᾶσαν, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν, ἣν ἔχει Γλαβρίων, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐφ' οἷς ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς. Τοῦτο δ' ἦν ὑφ' ἑνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν· ὧν γὰρ ἐδόκει μόνων ἐπαρχιῶν μὴ ἐφικνεῖσθαι τῷ προτέρῳ νόμῳ, Φρυγίας, Λυκαονίας, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας, τῆς ἄνω Κολχίδος, Ἀρμενίας, αὗται προσετίθεντο μετὰ στρατοπέδων καὶ δυνάμεων, αἷς Λεύκολλος κατεπολέμησε Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην. Ἀλλὰ Λευκόλλου μὲν ἀποστερουμένου τὴν δόξαν ὧν κατειργάσατο καὶ θριάμβου μᾶλλον ἢ πολέμου διαδοχὴν λαμβάνοντος ἥττων λόγος ἦν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καίπερ οἰομένοις ἄδικα καὶ ἀχάριστα πάσχειν τὸν ἄνδρα, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πομπηΐου βαρέως φέροντες ὡς τυραννίδα καθισταμένην, ἰδίᾳ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρυνον αὐτοὺς ἐπιλαβέσθαι τοῦ νόμου καὶ μὴ προέσθαι τὴν ἐλευθερίαν. Ἐνστάντος δὲ τοῦ καιροῦ τὸν δῆμον φοβηθέντες ἐξέλιπον καὶ κατεσιώπησαν οἱ λοιποί, Κάτλος δὲ τοῦ νόμου πολλὰ κατηγορήσας καὶ τοῦ δημάρχου, μηδένα δὲ πείθων, ἐκέλευε τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ βήματος κεκραγὼς πολλάκις ὄρος ζητεῖν, ὥσπερ οἱ πρόγονοι, καὶ κρημνόν, ὅπου καταφυγοῦσα διασώσει τὴν ἐλευθερίαν. Ἐκυρώθη δ' οὖν ὁ νόμος, ὡς λέγουσι, πάσαις ταῖς φυλαῖς, καὶ κύριος ἀποδέδεικτο μὴ παρὼν ὁ Πομπήϊος ἁπάντων σχεδὸν ὧν ὁ Σύλλας ὅπλοις καὶ πολέμῳ τῆς πόλεως κρατήσας. Αὐτὸς δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα καὶ πυθόμενος τὰ δεδογ-

---

Testim. 11—14 Luc. XXXV ex.

2—3 *γαβρίων* L^1 5 *ἐφ' ἑνὶ* Zon., et sic Steph., editt. 12 *διάδοχον* Solanus 18—19 *οἱ πολλοὶ* *NZ* 20 *δημάρχου*] *δήμου* *L* *μηδὲν* coniicio ⌄ *δὲ* om. *L* 22 *ὅποι* Rsk. 23 *ὡς* — *φυλαῖς*] *πάσαις ὡς λέγεται ταῖς φυλαῖς* *L* 24 *ἀπεδέδεικτο* *FP* *μὴ* om. *N* 25 post *τῆς πόλεως* add. *τῆς* *N*

---

5 *ὑφ' ἑνὶ*: cf. Crass. 56, 4 *πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν*. 18—19 *οἱ λοιποὶ* — *οἱ πολλοὶ*: cf. Them. 219, 26 u. l. 20 *μηδὲν* et ad sensum melius et ad contrarium (*πολλὰ* — *μηδὲν*) restituendum aptum. 22 *ὅπου* = *ὅποι* tam saepe in libris legitur, ut a Plut. alienum esse hunc usum affirmare non audeam.

μένα, τῶν φίλων παρόντων καὶ συνηδομένων, τὰς ὀφρῦς λέγεται συναγαγεῖν καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι καὶ εἰπεῖν ὡς [ἂν] βαρυνόμενος ἤδη καὶ δυσχεραίνων τὸ ἄρχειν· „Φεῦ τῶν ἀνηνύτων ἄθλων, ὡς ἄρα κρεῖττον ἦν ἕνα τῶν ἀδόξων γενέσθαι, εἰ μηδέποτε παύσομαι στρατευόμενος μηδὲ τὸν φθόνον τοῦτον ἐκδὺς ἐν ἀγρῷ διαιτήσομαι μετὰ τῆς γυναικός.“ Ἐφ' οἷς 635 λεγομένοις οὐδ' οἱ πάνυ συνήθεις ἔφερον αὐτοῦ τὴν εἰρωνείαν, γινώσκοντες ὅτι τῆς ἐμφύτου φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ὑπέκκαυμα τὴν πρὸς Λεύκολλον ἔχων διαφορὰν μειζόνως ἔχαιρεν.

XXXI. Ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἔργα ταχέως αὐτὸν ἀπεκάλυπτε. Πανταχοῦ γὰρ ἐκτιθεὶς διαγράμματα τοὺς στρατιώτας ἀνεκαλεῖτο καὶ μετεπέμπετο τοὺς ὑπηκόους δυνάστας καὶ βασιλεῖς ὡς ἑαυτόν. Ἐπιών τε τὴν χώραν οὐδὲν ἀκίνητον εἶα τῶν ὑπὸ τοῦ Λευκόλλου γεγονότων, ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνῆκε πολλοῖς καὶ δωρεὰς ἀφείλετο καὶ πάντα ὅλως ἔπραττεν ἐπιδεῖξαι τὸν ἄνδρα φιλονικῶν τοῖς θαυμάζουσιν οὐδενὸς ὄντα κύριον. Ἐγκαλοῦντος δ' ἐκείνου διὰ τῶν φίλων ἔδοξε συνελθεῖν εἰς ταὐτό· καὶ συνῆλθον περὶ τὴν Γαλατίαν. Οἷα δὲ μεγίστων στρατηγῶν καὶ μέγιστα κατωρθωκότων δάφναις ἀνεστεμμένας ἔχοντες †ὁμοῦ καὶ τὰς ῥάβδους οἱ ὑπηρέται ἀπήντων· ἀλλὰ Λεύκολλος μὲν ἐκ τόπων χλοερῶν καὶ κατασκίων προσῄει, Πομπήϊος δὲ πολλὴν ἄδενδρον καὶ κατεψυγμένην ἔτυχε διεληλυθώς. Ἰδόντες οὖν οἱ τοῦ Λευκόλλου ῥαβδοφόροι τοῦ Πομπηΐου τὰς δάφνας ἀθαλλεῖς καὶ μεμαραμμένας παντάπασιν, ἐκ τῶν ἰδίων προσφάτων οὐσῶν μεταδιδόντες ἐπεκόσμησαν καὶ κατέστεψαν τὰς ἐκείνου ῥάβδους. Ὃ σημεῖον ἔδοξεν εἶναι τοῦ τὰ Λευκόλλου νικητήρια καὶ τὴν δόξαν οἰσόμενον ἔρχεσθαι Πομπήϊον. Ἦν δὲ Λεύκολλος μὲν

Testim. *C. XXXI* Luc. XXXVI

---

2 ἂν inclusi, coll. Zon. 5 *στρατευόμενος παύσομαι Z* 7 post *συνήθεις* add. *φίλοι NZ* 17 *φιλονεικῶν* libri 20—21 *δάφνας ἀνεσταμένας* (*ἀνεσταλμένας Z*): corr. Bryanus 21 *ὁμοῦ καὶ*] *ὁμοίως* Schaefer, *τὰς αἰχμὰς ὁμοῦ καὶ* Coraes *ὁμαλῶς* Sint. 22 *συνήντων* Sint. 25 *ἀθαλεῖς NZ* 25—26 *μεμαρασμένας Z*

---

2 pro ἂν coniecissem δή, nisi ἤδη sequeretur. ἂν uix defendi potest: habet suum locum in enuntiatis qualia 91, 17 ὡς ἄν τις . . . χαίρων

ἐν ὑπατείας τε τάξει καὶ καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος, τὸ δὲ τοῦ Πομπηΐου μεῖζον ἀξίωμα τοῖς δυσὶ θριάμβοις. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὴν πρώτην ἔντευξιν ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ φιλοφρόνως ἐποιήσαντο, μεγαλύνοντες ἀλλήλων τὰ ἔργα καὶ συνηδόμενοι τοῖς κατορθώμασιν· ἐν δὲ τοῖς λόγοις πρὸς οὐδὲν ἐπιεικὲς οὐδὲ μέτριον συμβάντες, ἀλλὰ καὶ λοιδορήσαντες, ὁ μὲν εἰς φιλαργυρίαν τὸν Λεύκολλον, ὁ δ' εἰς φιλαρχίαν ἐκεῖνον, ὑπὸ τῶν φίλων μόλις διελύθησαν. Καὶ Λεύκολλος μὲν ἐν Γαλατίᾳ διέγραψε χώρας τῆς αἰχμαλώτου καὶ δωρεὰς ἄλλας οἷς ἐβούλετο, Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στρατοπεδεύσας ἐκώλυε προσέχειν αὐτῷ, καὶ τοὺς στρατιώτας ἅπαντας ἀφείλετο πλὴν χιλίων ἑξακοσίων, οὓς ἐνόμιζεν ὑπ' αὐθαδείας ἀχρήστους μὲν ἑαυτῷ, τῷ Λευκόλλῳ δὲ δυσμενεῖς εἶναι. Πρὸς δὲ τούτοις διασύρων τὰ ἔργα ἐμφανῶς ἔλεγε τραγῳδίαις καὶ σκιαγραφίαις πεπολεμηκέναι βασιλικαῖς τὸν Λεύκολλον, αὐτῷ δὲ πρὸς ἀληθινὴν καὶ σεσωφρονισμένην τὸν ἀγῶνα λείπεσθαι δύναμιν, εἰς θυρεοὺς καὶ ξίφη καὶ ἵππους Μιθριδάτου καταφεύγοντος. Ἀμυνόμενος δ' ὁ Λεύκολλος εἰδώλῳ καὶ σκιᾷ πολέμου τὸν Πομπήϊον ἔφη μαχούμενον βαδίζειν, εἰθισμένον ἀλλοτρίοις νεκροῖς, ὥσπερ ὄρνιν ἀργόν, ἐπικαταίρειν καὶ λείψανα πολέμων σπαράσσειν. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐπιγράψαι Σερτωρίῳ, Λεπίδῳ, τοῖς Σπαρτακείοις, τὰ μὲν Κράσσου, τὰ δὲ Μετέλλου, τὰ δὲ Κάτλου κατωρθωκότος. Ὅθεν οὐ θαυμάζειν, εἰ τῶν Ἀρμενιακῶν καὶ Ποντικῶν πολέμων ὑποβάλλεται τὴν δόξαν ἄνθρωπος ἑαυτὸν εἰς δραπετικὸν θρίαμβον ἁμῶς γέ πως ἐμβαλεῖν μηχανησάμενος.

XXXII. Ἐκ τούτου Λεύκολλος μὲν ἀπῆρε, Πομπήϊος δὲ τῷ στόλῳ παντὶ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ διαλαβὼν αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην, ἔχοντα τρισμυρίους πεζοὺς ἐν φάλαγγι καὶ δισχιλίους ἱππεῖς, μάχεσθαι δὲ μὴ θαρροῦντα. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ καρτερὸν

Testim. C. XXXII App. Mi. 99 19—20 cf. Tit. XXI (281, 8)

---

5 melius ἐκ δὲ τῶν λόγων Luc. XXXVI. Fortasse excidit quid, uelut ἐν δὲ τοῖς ⟨ὕστερον⟩ λόγοις 9 διέγραφε? cf. Luc. 10 ἀποτέρω *N* 13 τῶ δὲ λευκόλλω *Z* λευκόλῳ *N* δυσμενὴς *N* 14 τοῦτον *Z* τὰ ἔργα διασύρων? 15 σκιογραφίαις *N* et fort. *L* 17 θυραιοὺς *N* 20 ἀγρὸν (?) L^1 22 σπαρτακείοις *V*: σπαρτάκοις *N* σπαρτακίοις cet. 28 καὶ βοσπόρου om. *Z*

ὄρος καὶ δύσμαχον, ἐν ᾧ στρατοπεδεύων ἔτυχεν, ὡς ἄνυδρον ἐκλιπόντος, αὐτὸ τοῦτο κατασχὼν ὁ Πομπήϊος, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστανόντων καὶ ταῖς συγκλινίαις τῶν τόπων τεκμαιρόμενος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ἐκβαλεῖν πανταχοῦ φρέατα. Καὶ μεστὸν ἦν εὐθὺς ὕδατος ἀφθόνου τὸ στρατόπεδον, ὥστε θαυμάξειν, εἰ τῷ παντὶ χρόνῳ τοῦτο Μιθριδάτης ἠγνόησεν. Ἔπειτα περιστρατοπεδεύσας περιετείχιζεν αὐτόν. 636 Ὁ δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας ἔλαθεν ἀποδρὰς μετὰ τῆς ἐρρωμενεστάτης δυνάμεως, κτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ νοσοῦντας. Εἶτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβὼν αὐτὸν ὁ Πομπήϊος παρεστρατοπέδευσε· καὶ δεδιὼς μὴ φθάσῃ περάσας τὸν Εὐφράτην, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγεν ὡπλισμένην τὴν στρατιάν· καθ' ὃν χρόνον λέγεται τὸν Μιθριδάτην ὄψιν ἐν ὕπνοις ἰδεῖν τὰ μέλλοντα προδηλοῦσαν. Ἐδόκει γὰρ οὐρίῳ πνεύματι πλέων τὸ Ποντικὸν πέλαγος ἤδη Βόσπορον καθορᾶν καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς συμπλέοντας, ὡς ἄν τις ἐπὶ σωτηρίᾳ σαφεῖ καὶ βεβαίῳ χαίρων· ἄφνω δὲ ἀναφανῆναι πάντων ἔρημος ἐπὶ λεπτοῦ ναυαγίου διαφερόμενος. Ἐν τοιούτοις δ' αὐτὸν ὄντα πάθεσι καὶ φάσμασιν ἐπιστάντες ἀνέστησαν οἱ φίλοι, φράζοντες ἐπιέναι Πομπήϊον. Ἦν οὖν ἐξ ἀνάγκης μαχητέον ὑπὲρ τοῦ χάρακος, καὶ προαγαγόντες οἱ στρατηγοὶ τὴν δύναμιν ἔταξαν. Αἰσθόμενος δὲ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν ὁ Πομπήϊος ὤκνει κατὰ σκότος εἰς κίνδυνον ἐλθεῖν, καὶ κύκλῳ μόνον ᾤετο δεῖν περιελαύνειν, ὅπως μὴ φεύγοιεν, ἡμέρας δὲ κρείττους ὄντας ἐπιχειρεῖν. Οἱ δὲ πρεσβύτατοι τῶν ταξιαρχῶν δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐξώρμησαν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ σκότος ἦν παντάπασιν, ἀλλ' ἡ σελήνη καταφερομένη παρεῖχεν ἔτι τῶν σωμάτων ἱκανὴν ἔποψιν. Καὶ τοῦτο μάλιστα τοὺς βασιλικοὺς ἔσφηλεν. Ἐπῆεσαν μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες· πεπιεσμένου δὲ περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτὸς αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν

---

7 παραστρατοπεδεύσας Rsk. Potius in seq. ἀπετείχιζεν cum Zon., cf. App. 13 στρατείαν: corr. Steph. 14 ἰδεῖν] ὁρᾶν *NZ* 16 πλέοντας *GL*[1] 17 βεβαία *Z* 20 ἐπιέναι *V*: ἐπεῖναι cet. 24 ἐλθεῖν ἐκύκλω *N* 26 παρακολουθοῦντες *L* 28—29 ὄψιν *N* 32 προιοῦσαι] προσπεριοῦσαι *NZ* 33 ἀλλ' om. *NZ*

ἤδη γεγονότων τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην οὐδενὸς ἐφίκοντο. Τοῦτο συνιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον, καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ' ἐκπεπληγμένους καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας μυρίων ἀποθανεῖν, ἁλῶναι δὲ τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ μὲν ὀκτακοσίοις ἱππεῦσι διέκοψε καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους, ταχὺ δὲ τῶν ἄλλων σκεδασθέντων ἀπελείφθη μετὰ τριῶν. Ἦν οἷς ἦν Ὑψικράτεια παλλακίς, ἀεὶ μὲν ἀνδρώδης τις οὖσα καὶ παράτολμος· Ὑψικράτην γοῦν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκάλει· τότε δ' ἀνδρὸς ἔχουσα Πέρσου στολὴν καὶ ἵππον οὔτε τῷ σώματι πρὸς τὰ μήκη τῶν δρόμων ἀπηγόρευσεν οὔτε θεραπεύουσα τοῦ βασιλέως τὸ σῶμα καὶ τὸν ἵππον ἐξέκαμεν, ἄχρι ἦκον εἰς χωρίον Σίνωρα χρημάτων καὶ κειμηλίων βασιλικῶν μεστόν. Ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Μιθριδάτης ἐσθῆτας πολυτελεῖς διένειμε τοῖς συνδεδραμηκόσι πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς φυγῆς. Ἔδωκε δὲ καὶ τῶν φίλων ἑκάστῳ φορεῖν θανάσιμον φάρμακον, ὅπως ἄκων μηδεὶς ὑποχείριος γένοιτο τοῖς πολεμίοις. Ἐντεῦθεν ὥρμητο μὲν ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγράνην, ἐκείνου δ' ἀπαγορεύοντος καὶ τάλαντα ἑκατὸν ἐπικηρύξαντος αὐτῷ παραμειψάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου διὰ τῆς Κολχίδος ἔφευγε.

XXXIII. Πομπήϊος δ' εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἤδη γὰρ ἀφειστήκει τοῦ πατρὸς καὶ συνήντησε τῷ Πομπηΐῳ περὶ τὸν Ἀράξην ποταμόν, ὃς ἀνίσχει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ τόπων, ἀποτρεπόμενος δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς εἰς τὸ Κάσπιον ἐμβάλλει πέλαγος. Οὗτοι μὲν οὖν προῆγον ἅμα τὰς πόλεις παραλαμβάνοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης ἔναγχος μὲν ὑπὸ Λευκόλλου συντετριμμένος, ἥμερον δέ τινα τῷ τρόπῳ καὶ πρᾷον εἶναι πυθόμενος τὸν Πομπήϊον, ἐδέξατο μὲν εἰς τὰ βασίλεια φρουράν, ἀναλαβὼν δὲ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτὸς ἐπορεύετο παρα-

Testim. *C. XXXIII* Cass. Dio XXXVI, 52, 53

6 δὲ διέκοψε *N* 8 ὑψικρατία: corr. Cobet 9 ὑψικράτη *Z* ἐκάλει] ἔχει *N* 10 τὰ σώματα *N* 12 τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως *L* τὸν] τὴν *Z* 13 Σίνωρα (uel Σίνορα) Coraes: ὁ ἑώρα *NZ* ἰνώρα *GL* (Σινορία Strabo 555 Σινόρηγα App. Mi. 101 Συνωρίαν Theophanes Synhorium Ammianus 16, 6, 10) καὶ om. *Z* 14—15 διέδραμε L^1 23 ἄραξι *N* ἄραξιν *Z* 25 κάππιον *G* et fort. *L* 28 πυθόμενος εἶναι *G* 30 δὲ post αὐτὸς libri, transpos. Solanus

δώσων ἑαυτόν. Ὡς δ' ἦλθεν ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβ- 637
δοῦχοι δύο τοῦ Πομπηΐου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν· οὐδένα γὰρ ἀνθρώπων ἐφ' ἵππου καθεζόμενον ἐν Ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ πώποτ' ὀφθῆναι. Καὶ ταῦτ' οὖν ὁ Τιγράνης ἐπείθετο καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος παρεδίδου· καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήϊον, ἀφελόμενος τὴν κίταριν ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι καὶ καταβαλὼν ἑαυτόν, αἴσχιστα δὴ πάντων, προσπεσεῖν αὐτοῦ τοῖς γόνασιν. Ἀλλ' ὁ Πομπήϊος ἔφθη τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος προσαγαγέσθαι· καὶ πλησίον ἱδρύσας ἑαυτοῦ, τὸν δ' υἱὸν ἐπὶ θάτερα, τῶν μὲν ἄλλων ἔφησε δεῖν αἰτιᾶσθαι Λεύκολλον, ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἁφῃρῆσθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σωφήνην· ἃ δ' ἄχρι ἑαυτοῦ διατετήρηκεν, ἕξειν ἐκτίσαντα ποινὴν ἑξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας, Σωφήνης δὲ βασιλεύσειν τὸν υἱόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἠγάπησε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασαμένων αὐτὸν βασιλέα περιχαρὴς γενόμενος ἐπηγγείλατο στρατιώτῃ μὲν ἡμιμναῖον ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχῃ δὲ μνᾶς δέκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον· ὁ δ' υἱὸς ἐδυσφόρει, καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον οὐκ ἔφη Πομπηΐου δεῖσθαι τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὑρήσειν Ῥωμαίων. Ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν θριαμβον ἐφυλάττετο. Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἔπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος ἀπαιτῶν μὲν τὸν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρόν, ἀξιῶν δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὅρῳ χρῆσθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομπήϊος δ' ἀπεκρίνατο τὸν μὲν Τιγράνην τῷ πατρὶ μᾶλλον ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν, ὅρῳ δὲ χρήσεσθαι τῷ δικαίῳ.

XXXIV. Καταλιπὼν δὲ φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφράνιον

Testim. 22—26 mor. 204 a

---

5 ὁ om. *L* αὐτὸς Cobet 5—6 ἀποδυσάμενος: corr. Rsk. 10 ἱδρύσας Cobet: ἱδρύσασθαι libri ἱδρυσάμενος Rsk. (προσηγάγετο καὶ πλησίον ἱδρύσατο . . . καὶ εἶπε Zon.) 12 ἀφήρησθαι *N* ἀφήρησθε *GLZ* 13 κιλικίαν om. *Z* σοφήνην et l. 15 σοφήνης: corr. Coraes; cf. Luc. XXIV, App. Mi. 105, Strabo αὐτοῦ *Z*, Zon. τούτου Solanus 15 βασιλεύειν *GL* 15—16 μὲν ὁ *Z* 16 αὐτὸν ἀσπασαμένων *NZ* 18 ἡμίμνεον *G* 21 Ρωμαῖον Zon. 24 τὴν ἡγεμονίαν *N* χρήσασθαι *NZ* 27 ἀφράννιον *L*

---

10 ἱδρύσας Cobet et ad sententiam aptum et ad libros propius, cf. Crass. 52, 23 u. l.

αὐτὸς ἐβάδιζε διὰ τῶν περιοικούντων τὸν Καύκασον ἐθνῶν ἀναγκαίως ἐπὶ Μιθριδάτην. Μέγιστα δ' αὐτῶν ἐστιν [ἔθνη] Ἀλβανοὶ καὶ Ἴβηρες, Ἴβηρες μὲν ἐπὶ τὰ Μοσχικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἀλβανοὶ δ' ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασσαν. Οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτοῦντι Πομπηΐῳ δίοδον ἔδοσαν· χειμῶνος δὲ τὴν στρατιὰν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος καὶ τῆς Κρονιακῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις καθηκούσης γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους ἐπεχείρησαν αὐτοῖς διαβάντες τὸν Κύρνον ποταμόν, ὃς ἐκ τῶν Ἰβηρικῶν ὀρῶν ἀνιστάμενος καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν Ἀράξην ἀπ' Ἀρμενίας ἑξήκοντα καὶ δώδεκα στόμασιν εἰς τὸ Κάσπιον. Οἱ δ' οὔ φασι τούτῳ συμφέρεσθαι τὸν Ἀράξην, ἀλλὰ καθ' ἑαυτόν, ἐγγὺς δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐκβολὴν εἰς ταὐτὸ πέλαγος. Πομπήϊος δέ, καίπερ ἐνστῆναι δυνάμενος πρὸς τὴν διάβασιν τοῖς πολεμίοις, περιεῖδε διαβάντας καθ' ἡσυχίαν· εἶτ' ἐπαγαγὼν ἐτρέψατο καὶ διέφθειρε παμπληθεῖς. Τᾷ δὲ βασιλεῖ δεηθέντι καὶ πέμψαντι πρέσβεις ἀφεὶς τὴν ἀδικίαν καὶ σπεισάμενος ἐπὶ τοὺς Ἴβηρας ἐβάδιζε, πλήθει μὲν οὐκ ἐλάττονας, μαχιμωτέρους δὲ τῶν ἑτέρων ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ βουλομένους τῷ Μιθριδάτῃ χαρίζεσθαι καὶ διωθεῖσθαι τὸν Πομπήϊον. Οὔτε γὰρ Μήδοις οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν Ἴβηρες, διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχήν, Ἀλεξάνδρου διὰ ταχέων ἐκ τῆς Ὑρκανίας ἀπάραντος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους μάχῃ μεγάλῃ τρεψάμενος ὁ Πομπήϊος, ὥστ' ἀποθανεῖν μὲν ἐνακισχιλίους, ἁλῶναι δὲ πλείους μυρίων, εἰς τὴν Κολχικὴν ἐνέβαλε· καὶ πρὸς τὸν Φᾶσιν αὐτᾷ Σερουΐλιος ἀπήντησε τὰς ναῦς ἔχων, αἷς ἐφρούρει τὸν Πόντον.

XXXV. Ἡ μὲν οὖν Μιθριδάτου δίωξις ἐνδεδυκότος εἰς τὰ περὶ Βόσπορον ἔθνη καὶ τὴν Μαιῶτιν ἀπορίας εἶχε μεγάλας· Ἀλβανοὶ δ' αὖθις ἀφεστῶτες αὐτῷ προσηγγέλθησαν. 638 Πρὸς οὓς ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονικίας ἐπιστρέψας τόν τε Κύρ-

---

1 πολιοικούντων (?) *N* 2 ἔθνη del. Sint. 3 τὰ s. s. L^1 μαχικὰ *Z* μεσχικὰ Zon. 5 κεκλημένην *Z* 6 πομπήιον *N* στρατείαν: corr. Bryanus 7 κρονικῆς *GL* 8 τετρακισχιλίων *NZ* 9 ἑαυτοῖς *NZ* 11 ἄραξιν *NZ*, item l. 12 ἀπ'] ἐπ' *NZ* ἑξήεισι *N* ἕξεισι *MV* τὸν *NZ* κάππιον *G* 12 φασιν αὐτῷ *Z* 13 ποιεῖσθαι s. s. L^2 τὴν ἐκβολὴν] τεκβολὴν *N* τὴν μεταβολὴν *Z* 17 καὶ πέμψαντι om. *N* 24—25 ἐννακισχιλίους *GLZ* 31 φιλονεικίας libri

νον μόλις καὶ παραβόλως πάλιν διεπέρασεν ἐπὶ πολὺ σταυροῖς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀποκεχαρακωμένον, καὶ μακρᾶς αὐτὸν ἐκδεχομένης ἀνύδρου καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ μυρίους ἀσκοὺς ὕδατος ἐμπλησάμενος ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ κατέλαβε πρὸς Ἄβαντι ποταμῷ παρατεταγμένους ἑξακισμυρίους πεζοὺς καὶ δισχιλίους ἱππεῖς ἐπὶ μυρίοις, ὡπλισμένους δὲ φαύλως καὶ δέρμασι θηρίων τοὺς πολλούς. Ἡγεῖτο δ' αὐτῶν βασιλέως ἀδελφὸς ὄνομα Κῶσις. Οὗτος ἐν χερσὶ τῆς μάχης γενομένης ἐπὶ τὸν Πομπήϊον ὁρμήσας αὐτὸν ἔβαλεν ἐπὶ τὴν τοῦ θώρακος ἐπιπτυχὴν ἀκοντίσματι, Πομπήϊος δ' ἐκεῖνον ἐκ χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν ὀρῶν καταβᾶσαι. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους πέλταις Ἀμαζονικαῖς καὶ κοθόρνοις ἐνετύγχανον, σῶμα δ' οὐδὲν ὤφθη γυναικεῖον. Νέμονται δὲ τοῦ Καυκάσου τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν οὐχ ὁμοροῦσαι τοῖς Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Λῆγες οἰκοῦσι διὰ μέσου· καὶ τούτοις ἔτους ἑκάστου δύο μῆνας εἰς ταὐτὸ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὑτὰς ἀπαλλαγεῖσαι βιοτεύουσιν.

XXXVI. Ὁρμήσας δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Πομπήϊος ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ὑρκανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν, ὑπὸ πλήθους ἑρπετῶν θανασίμων ἀπετράπη τριῶν ὁδὸν ἡμερῶν ἀποσχών, εἰς δὲ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν ἀνεχώρησε. Καὶ τῷ μὲν Ἐλυμαίων καὶ Μήδων βασιλεῖ πέμψασι πρόσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς, τὸν δὲ Πάρθων εἰς τὴν Γορδυηνὴν ἐμβεβληκότα καὶ περικόπτοντα τοὺς ὑπὸ Τιγράνῃ πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δύ-

---

Testim. C. XXXVI—XLVI Zon. X, 5

1—2 σταβροῖς *N* 2 ὑπὸ τῶν βαρβάρων om. *NZ* 6 δυσχιλίους *N* 9 αὐτὸν ὁρμήσας *NZ* 12 ἀμαζῶνες *N* 13 δρον *N* 14 πέλτες ἀμαζονικὲς *N* 15 κοθόρνις *N* δ'] γὲ *N* γὰρ *Z* γυναικείῳ *N* 17—18 Γέλλαι καὶ Λίγυες Zon. Γῆλαι καὶ Λῆγες Strabo 24 ἐχώρησε *NZ* 25 ⟨τῷ⟩ Μήδων Coraes 26 ἐμβεβηκότα Coraes 27 τιγράνην *NV*

---

25 ⟨τῷ⟩ Μήδων uix opus, cf. Num. comp. 148, 4 Ἀλλ' ἐπεὶ τὸν Νομᾶ καὶ Λυκούργου διεληλύθαμεν βίον.

ναμιν ἐξήλασε διωχθέντα μέχρι τῆς Ἀρβηλίτιδος. Ὅσαι δὲ τῶν Μιθριδάτου παλλακίδων ἀνήχθησαν, οὐδεμίαν ἔγνω, πάσας δὲ τοῖς γονεῦσι καὶ οἰκείοις ἀνέπεμπεν. Ἦσαν γὰρ αἱ πολλαὶ θυγατέρες καὶ γυναῖκες στρατηγῶν καὶ δυναστῶν. Στρατονίκη δέ, ἣ μέγιστον εἶχεν ἀξίωμα καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφύλαττεν, ἦν μέν, ὡς ἔοικε, ψάλτου τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς τἆλλα, πρεσβύτου δὲ θυγάτηρ, οὕτω δ' εὐθὺς εἶλε παρὰ πότον ψήλασα τὸν Μιθριδάτην, ὥστε ἐκείνην μὲν ἔχων ἀνεπαύετο, τὸν δὲ πρεσβύτην ἀπέπεμψε δυσφοροῦντα τῷ μηδὲ προσρήσεως τυχεῖν ἐπιεικοῦς. Ὡς μέντοι περὶ ὄρθρον ἐγερθεὶς εἶδεν ἔνδον ἐκπωμάτων μὲν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τραπέζας, ὄχλον δὲ θεραπείας πολύν, εὐνούχους δὲ καὶ παῖδας ἱμάτια τῶν πολυτελῶν προσφέροντας αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς θύρας ἵππον ἑστῶτα κεκοσμημένον, ὥσπερ οἱ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, χλευασμὸν εἶναι τὸ χρῆμα καὶ παιδιὰν ἡγούμενος ὥρμησε φεύγειν διὰ θυρῶν. Τῶν δὲ θεραπόντων ἀντιλαμβανομένων καὶ λεγόντων, ὅτι πλουσίου τεθνηκότος ἔναγχος οἶκον αὐτῷ μέγαν ὁ βασιλεὺς δεδώρηται, καὶ ταῦτα μικραί τινες ἀπαρχαὶ καὶ δείγματα τῶν ἄλλων χρημάτων καὶ κτημάτων εἰσίν, οὕτω πιστεύσας μόλις καὶ τὴν πορφύραν ἀναλαβὼν καὶ ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλαυνε διὰ τῆς πόλεως βοῶν· „Ἐμὰ ταῦτα πάντα ἐστί.“ Πρὸς δὲ τοὺς καταγελῶντας οὐ τοῦτ' ἔλεγεν εἶναι θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι μὴ λίθοις βάλλει τοὺς ἀπαντῶντας ὑφ' ἡδονῆς μαινόμενος. Ταύτης μὲν ἦν καὶ γενεᾶς καὶ αἵματος ἡ Στρατονίκη. Τῷ δὲ Πομπηΐῳ καὶ τὸ χωρίον παρεδίδου τοῦτο καὶ δῶρα πολλὰ προσήνεγκεν, ὧν ἐκεῖνος ὅσα κόσμον ἱεροῖς καὶ λαμπρότητα τῷ θριάμβῳ παρέξειν ἐφαίνετο λαβὼν μόνα, τὰ λοιπὰ τὴν Στρατονίκην ἐκέλευε κεκτῆσθαι χαίρουσαν. Ὁμοίως δὲ καὶ
639 τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων κλίνην [τε] καὶ τράπεζαν καὶ θρό-

Testim. 25 cf. Hom. Iliad. 5, 211

1 *ἀρβιλίτιδος* L^1H *ἀρβυλίτιδος V ἀρβιλέτιδος F ἀλβιλίτιδος NMP ἀρβίτιδος* GL^1: corr. Bryanus 2 *παλακίδων N* 3 *ἀνέπεμψεν* ante corr. *L* 5—6 *πολυχρυσώτατον N* 6—7 *ψάλτου τινός, οὐκ εὐτυχοῦς τἆλλα, πρεσβυτοῦ θυγάτηρ* Sint. 12 *εὐνόχους N* 19 *δήγματα L* 24 *βάλλη G βάλη L ὑφ'*] *ἐφ' N* 25 *καὶ* (pr.) om. *V*, *γενεᾶς τε καὶ αἵματος* Cobet, coll. Hom. 30 *τε* inclusi, om. Zon.

30 [*τε*]: cf. Fuhr, Rh. Mus. 33, 584 sq.

νον, ἅπαντα χρυσᾶ, πέμψαντος αὐτῷ καὶ δεηθέντος λαβεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις παρέδωκεν εἰς τὸ δημόσιον.

XXXVII. Ἐν δὲ τῷ Καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμμασιν ἀπορρήτοις ὁ Πομπήϊος ἐνέτυχε τοῦ Μιθριδάτου, καὶ διῆλθεν οὐκ ἀηδῶς αὐτὰ πολλὴν ἔχοντα τοῦ ἤθους κατανόησιν. Ὑπομνήματα γὰρ ἦν, ἐξ ὧν ἐφωράθη φαρμάκοις ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν υἱὸν Ἀριαράθην ἀνηρηκὼς καὶ τὸν Σαρδιανὸν Ἀλκαῖον, ὅτι παρευδοκίμησεν αὐτὸν ἵπποις ἀγωνιστὰς ἐλαύνων. Ἦσαν δ' ἀναγεγραμμέναι κρίσεις ἐνυπνίων, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς ἑωράκει, τὰ δ' ἔνιαι τῶν γυναικῶν, ἐπιστολαί τε Μονίμης πρὸς αὐτὸν ἀκόλαστοι καὶ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐτήν. Θεοφάνης δὲ καὶ Ῥουτιλίου λόγον εὑρεθῆναί φησι παροξυντικὸν ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων. Ὃ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλεῖστοι κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι, τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τὸν Ῥουτίλιον ἐοικότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ διὰ Πομπήϊον, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις.

XXXVIII. Ἐντεῦθεν εἰς Ἀμισὸν ἐλθὼν ὁ Πομπήϊος πάθος νεμεσητὸν ὑπὸ φιλοτιμίας ἔπαθε. Πολλὰ γὰρ τὸν Λεύκολλον ἐπικερτομήσας, ὅτι τοῦ πολεμίου ζῶντος ἔγραφε διατάξεις καὶ δωρεὰς ἔνεμε καὶ τιμάς, ἃ συνηρημένου πολέμου καὶ πέρας ἔχοντος εἰώθασι ποιεῖν οἱ νενικηκότες, αὐτὸς ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατοῦντος καὶ συνειλοχότος ἀξιόμαχον δύναμιν, ὡς δὴ συντετελεσμένων ἁπάντων, ἔπραττε ταὐτά, διακοσμῶν τὰς ἐπαρχίας καὶ διανέμων δωρεάς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφιγμένων πρὸς αὐτόν. Ὅθεν οὐδ' ἠξίωσε τὸν Πάρθον ἀντιγράφων, ὥσπερ οἱ λοιποί, βασιλέα βασιλέων προσαγορεῦσαι, τοῖς ἄλλοις χαριζόμενος. Αὐτὸν δέ τις ἔρως καὶ ζῆλος εἶχε

---

6 ἦν] εἶναι *N* 9 καὶ ante κρίσεις add. Coraes 10—11 μονίκης *GNZ* 12 ρουτουλίου ante corr. *N* 15 μισοῦντες *Z* 16 ἀπέδειξεν s. s. L^2 18 ἀμινσὸν *V*, Zon. 18—19 πένθος νεμεσιτὸν *N* 21 ἃς: corr. Solanus συνανηρημένου *GZ* 23 συνειλοχότως *N* συνειληχότος *GL* ἀξιώμαχον *N* 24 δεῖ *N* ταὐτὰ Solanus: ταῦτα *GL* πάντα *NZ* 26 δυνατῶν *GLN* 29 χαριζόμενον *N* εἶχε καὶ ζῆλος *Z*

---

21 συνανηρημένου: cf. Thuc. VIII, 24, 5 u. l.

Συρίαν ἀναλαβεῖν καὶ διὰ τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιόντι τὴν οἰκουμένην πανταχόθεν Ὠκεανῷ προσμίξειε νικῶν· καὶ γὰρ ἐν Λιβύῃ πρῶτος ἄχρι τῆς ἐκτὸς θαλάσσης κρατῶν προῆλθε, καὶ τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ πάλιν ἀρχὴν ὡρίσατο Ῥωμαίοις τῷ Ἀτλαντικῷ πελάγει, καὶ τρίτον ἔναγχος Ἀλβανοὺς διώκων ὀλίγον ἐδέησεν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν. Ὡς οὖν συνάψων τῇ ἐρυθρᾷ τὴν περίοδον τῆς στρατείας ἀνίστατο. Καὶ γὰρ ἄλλως τὸν Μιθριδάτην ἑώρα δυσθήρατον ὄντα τοῖς ὅπλοις καὶ φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον.

XXXIX. Διὸ τούτῳ μὲν εἰπὼν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείψειν ἐπέστησε φυλακὰς τῶν νεῶν ἐπὶ τοὺς πλέοντας εἰς Βόσπορον ἐμπόρους· καὶ θάνατος ἦν ἡ ζημία τοῖς ἁλισκομένοις. Ἀναλαβὼν δὲ τῆς στρατιᾶς τὴν πληθὺν συχνὴν προῆγε· καὶ τῶν μετὰ Τριαρίου πρὸς Μιθριδάτην ἀτυχῶς ἀγωνισαμένων καὶ πεσόντων ἐντυχὼν ἀτάφοις ἔτι τοῖς νεκροῖς ἔθαψε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως ἅπαντας, ὃ δοκεῖ παραλειφθὲν οὐχ ἥκιστα Λευκόλλῳ μίσους αἴτιον γενέσθαι. Χειρωσάμενος δὲ δι' Ἀφρανέου τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἄραβας καὶ καταβὰς αὐτὸς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ὡς οὐκ ἔχουσαν γνησίους βασιλεῖς ἐπαρχίαν ἀπέφηνε καὶ κτῆμα τοῦ δήμου Ῥωμαίων, τὴν δ' Ἰουδαίαν κατεστρέψατο καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. Πόλεις δὲ τὰς μὲν ἔκτιζε, τὰς δ' ἠλευθέρου κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυράννους. Τὴν δὲ πλείστην διατριβὴν ἐν τῷ δικάζειν ἐποιεῖτο, πόλεων καὶ βασιλέων ἀμφισβητήματα διαιτῶν ἐφ' ἃ δ' αὐτὸς οὐκ ἐξικνεῖτο, πέμπων τοὺς φίλους, ὥσπερ Ἀρμενίοις καὶ Πάρθοις περὶ ἧς διεφέροντο χώρας τὴν κρίσιν ποιησαμένοις ἐπ' αὐτῷ τρεῖς ἀπέστειλε κριτὰς καὶ διαλλακτάς. Μέγα μὲν γὰρ ἦν ὄνομα
640 τῆς δυνάμεως, οὐκ ἔλαττον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ πραότητος· ᾧ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν περὶ αὐτὸν ἁμαρτήματα φίλων καὶ συνήθων ἀπέκρυπτε, κωλύειν μὲν ἢ κολάζειν τοὺς πονηρευομένους οὐ πεφυκώς, αὐτὸν δὲ παρέχων τοῖς ἐντυγχάνουσι

---

1 ἀρραβίας *Z* 2 τῷ] τὸ *N* περιϊόντι *N* 10 χαλεπότερον *G* 11 τούτῳ *N*: τοῦτο *GLZ* αὐτοῦ *NZ* 12 φύλακας: corr. Muretus 14 στρατείας: corr. Steph. 16 εὐτυχῶς *Z* 20 καὶ ἄρραβας καὶ *Z* 24 ταύταις *NGL*

τοιοῦτον, ὥστε καὶ τὰς ἐκείνων πλεονεξίας καὶ βαρύτητας εὐκόλως ὑπομένειν.

XL. Ὁ δὲ μέγιστον δυνάμενος παρ' αὐτῷ Δημήτριος ἦν ἀπελεύθερος, οὐκ ἄφρων εἰς τἆλλα νεανίας, ἄγαν δὲ τῇ τύχῃ χρώμενος· περὶ οὗ καὶ τοιόνδε τι λέγεται. Κάτων ὁ φιλόσοφος ἔτι μὲν ὢν νέος, ἤδη δὲ μεγάλην ἔχων δόξαν καὶ μέγα φρονῶν, ἀνέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν, οὐκ ὄντος αὐτόθι Πομπηΐου, βουλόμενος ἱστορῆσαι τὴν πόλιν. Αὐτὸς μὲν οὖν, ὥσπερ ἀεί, πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ δὲ φίλοι συνώδευον ἵπποις χρώμενοι. Κατιδὼν δὲ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευκαῖς καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν ἔνθεν μὲν τοὺς ἐφήβους, ἔνθεν δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους, ἐδυσχέραινεν οἰόμενος εἰς τιμήν τινα καὶ θεραπείαν ἑαυτοῦ μηδὲν δεομένου ταῦτα γίνεσθαι. Τοὺς μέντοι φίλους ἐκέλευσε καταβῆναι καὶ ποδεύεσθαι μετ' αὐτοῦ· γενομένοις δὲ πλησίον ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα καὶ καθιστὰς ἔχων στέφανον καὶ ῥάβδον ἀπήντησε, πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν, ποῦ Δημήτριον ἀπολελοίπασι καὶ πότε ἀφίξεται. Τοὺς μὲν οὖν φίλους τοῦ Κάτωνος γέλως ἔλαβεν, ὁ δὲ Κάτων εἰπών· „Ὦ τῆς ἀθλίας πόλεως" παρῆλθεν, οὐδὲν ἕτερον ἀποκρινάμενος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτον τὸν Δημήτριον ἧττον ἐπίφθονον ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομπήϊος ἐντρυφώμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ δυσκολαίνων. Λέγεται γάρ, ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τοῦ Πομπηΐου προσμένοντος καὶ δεχομένου τοὺς ἄλλους ἐκεῖνος ἤδη κατέκειτο σοβαρός, ἔχων δι' ὤτων κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον. Οὕτω δ' εἰς Ἰταλίαν ἐπανελήλυθὼς ἐκέκτητο τῆς Ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια καὶ τῶν ἠβητηρίων τὰ κάλλιστα, καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομαζόμενοι Δημητρίου· καίτοι Πομπήϊος αὐτὸς ἄχρι τοῦ τρίτου θριάμβου μετρίως καὶ ἀφελῶς ᾤκησεν. Ὕστερον δὲ Ῥωμαίοις τοῦτο δὴ τὸ καλὸν καὶ περιβόητον ἀνιστὰς θέατρον, ὥσπερ ἐφόλκιόν τι, παρετεκτήνατο λαμπροτέραν οἰκίαν ἐκείνης, ἀνεπίφθονον δὲ καὶ ταύτην,

---

Testim. *C. XL* Cato min. XIII

---

1 καὶ τὰς βαρύτητας *N* 5 τι om. *NZ* 6 ἔτι] ἔστι *N* μὲν om. *Z* 7 μεγαλοφρονῶν *Z* 19 ἀθλίας] δολίας *N* 20 καὶ om. *NZ* 22 αὐτὸς om. *H* ἐποίει Πομπήιος αὐτὸς Sint. 23 τοῦ] τοῦτο *L* 25 σοβαρῶς *N* δίωτον Rsk. 27 ἰβητηρίων *NZ* 32 ταύτην] ταύτης *N*

ὥστε τὸν γενόμενον δεσπότην αὐτῆς μετὰ Πομπήϊον εἰσελθόντα θαυμάζειν καὶ πυνθάνεσθαι, ποῦ Πομπήϊος Μάγνος ἐδείπνει. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

XLI. Τοῦ δὲ βασιλέως τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀράβων πρότερον μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων τιθεμένου, τότε δὲ δείσαντος ἰσχυρῶς καὶ γράψαντος, ὅτι πάντα πείθεσθαι καὶ ποιεῖν ἔγνωκεν, ἐκβεβαιώσασθαι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ Πομπήϊος ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Πέτραν οὐ πάνυ τι τοῖς πολλοῖς ἄμεμπτον στρατείαν. Ἀπόδρασιν γὰρ ᾤοντο τῆς Μιθριδάτου διώξεως εἶναι, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἠξίουν τρέπεσθαι τὸν ἀρχαῖον ἀνταγωνιστήν, αὖθις ἀναζωπυροῦντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὡς ἀπηγγέλλετο, διὰ Σκυθῶν καὶ Παιόνων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ δὲ ῥᾷον οἰόμενος αὐτοῦ καταλύσειν τὴν δύναμιν πολεμοῦντος ἢ τὸ σῶμα λήψεσθαι φεύγοντος οὐκ ἐβούλετο τρίβεσθαι μάτην περὶ τὴν δίωξιν, ἑτέρας δὲ τοῦ πολέμου παρενθήκας ἐποιεῖτο καὶ τὸν χρόνον εἴλκεν. Ἡ δὲ τύχη τὴν ἀπορίαν ἔλυσεν. Οὐκέτι γὰρ αὐτοῦ τῆς Πέτρας πολλὴν ὁδὸν ἀπέχοντος, ἤδη δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης βεβλημένου χάρακα καὶ γυμνάζοντος ἑαυτὸν ἵππῳ παρὰ τὸ στρατόπεδον γραμματηφόροι προσήλαυνον ἐκ Πόντου κομίζοντες εὐαγγέλια. Ἀῆλοι δ' εὐθύς εἰσι ταῖς αἰχμαῖς τῶν δοράτων· δάφναις γὰρ ἀναστέφονται. Τούτους ἰδόντες οἱ
641 στρατιῶται συνετρόχαζον πρὸς τὸν Πομπήϊον. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἐβούλετο τὰ γυμνάσια συντελεῖν, βοώντων δὲ καὶ δεομένων καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ λαβὼν τὰ γράμματα προῆει. Βήματος δ' οὐκ ὄντος οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος (ὃ ποιοῦσιν αὐτοὶ τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες καὶ κατ' ἀλλήλων συντιθέντες), ὑπὸ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ σάγματα τῶν ὑποζυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν. Ἐπὶ τοῦτο προβὰς ὁ Πομπήϊος ἀπήγγειλεν αὐτοῖς, ὅτι Μιθριδάτης τέθνηκε στασιάσαντος Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησάμενος αὐτόν, τὰ δ' ἐκεῖ πάντα

---

5 λόγον *N* 13 ῥάδιον: corr. Anon. 15 μέλγοντος L^1 περὶ Wyttenbach: ἐπὶ libri 16 τοῦ s. s. L^2 19 περὶ *GL* 20 γραμματοφόροι *VC* 30 εἰς ὕψος Bryanus προσβὰς *GL* 31—32 Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησαμένου αὐτὸν Zon. 32 τά δ' ἐκ τούτου πάντα *NZ*

πράγματα Φαρνάκης κατεκληρώσατο καὶ ⟨ἐφ'⟩ ἑαυτῷ καὶ Ῥωμαίοις γέγραφε ποιούμενος.

XLII. Ἐκ τούτου τὸ μὲν στράτευμα τῇ χαρᾷ χρώμενον, ὡς εἰκός, ἐν θυσίαις καὶ συνουσίαις διῆγεν, ὡς ἐν τῷ Μιθριδάτου σώματι μυρίων τεθνηκότων πολεμίων. Πομπήϊος δὲ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς στρατείαις κεφαλὴν ἐπιτεθεικὼς οὐ πάνυ ῥᾳδίως οὕτω προσδοκηθεῖσαν εὐθὺς ἀνέξευξεν ἐκ τῆς Ἀραβίας· καὶ ταχὺ τὰς ἐν μέσῳ διεξελθὼν ἐπαρχίας εἰς Ἀμισὸν ἀφίκετο, καὶ κατέλαβε πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκομισμένα, πολλὰ δὲ σώματα τῶν βασιλικῶν, αὐτὸν δὲ τὸν Μιθριδάτου νεκρὸν οὐ πάνυ γνώριμον ἀπὸ τοῦ προσώπου (τὸν γὰρ ἐγκέφαλον ἔλαθεν ἐκτῆξαι τοὺς θεραπεύοντας)· ἀλλὰ ταῖς οὐλαῖς ἐπεγίγνωσκον οἱ δεόμενοι τοῦ θεάματος. Οὐ γὰρ αὐτὸς Πομπήϊος ἰδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἀφοσιωσάμενος τὸ νεμεσητὸν εἰς Σινώπην ἀπέπεμψε. Τῆς δ' ἐσθῆτος, ἣν ἐφόρει, καὶ τῶν ὅπλων τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα ἐθαύμασε· καίτοι τὸν μὲν ξιφιστῆρα πεποιημένον ἀπὸ τετρακοσίων ταλάντων Πόπλιος κλέψας ἐπώλησεν Ἀριαράθῃ, τὴν δὲ κίταριν Γάϊος ὁ τοῦ Μιθριδάτου σύντροφος ἔδωκε κρύφα δεηθέντι Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδί, θαυμαστῆς οὖσαν ἐργασίας. Ὃ τότε τὸν Πομπήϊον διέλαθε, Φαρνάκης δὲ γνοὺς ὕστερον ἐτιμωρήσατο τοὺς ὑφελομένους. Διοικήσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ καταστησάμενος οὕτως ἤδη πανηγυρικώτερον ἐχρῆτο τῇ πορείᾳ. Καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος τήν τε πόλιν ἠλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πάτριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν, ὑπόθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς ἐκείνου πράξεις. Ἡσθεὶς δὲ τῷ θεάτρῳ περιεγράψατο τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἀπεργασόμενος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μεῖζον δὲ καὶ σεμνότερον. Ἐν δὲ Ῥόδῳ γενόμενος πάντων μὲν ἠκροάσατο τῶν σοφιστῶν

---

1 φαρνιάκις *N* καὶ (pr.) om. *NZ* ἐφ' add. Solanus 6 ἐπιτεθηκὼς *N* 8 τὰς] ταῖς *NFP* διελθὼν *NZ* ἐπαρχίαις *NF* 9. ἀφίκετο, α ex corr. m. 2 *L* 10 κεκοσμημένα *NZ* 12 θεράποντας *P*, Rsk. 13 ἐπεγίνωσκον *L* 14 ἀφωσιωσάμενος *G* 16—17 ἐθαύμαζε *N* 17 ξιφηστῆρα: corr. Steph. 18 ἀριαράθει *Z* τὴν] τὸν *L* 20 θαυμαστεὶς οὖσα *N* Ὃ om. *Z* 21 ὁ φαρνάκης *Z* 23 ἐχρεῖτο *N* 28 ἀπεργασάμενος *Z* τὸ] τῷ *L*, del. Cobet

---

28 τὸ ἐν Ῥώμῃ: si τὸ delemus, ὅμοιον nudum offendit. Neque opus est: cf. 99, 30, Ages. 30, 23, Them. 231, 26.

καὶ δωρεὰν ἑκάστῳ τάλαντον ἔδωκε· Ποσειδώνιος δὲ καὶ τὴν ἀκρόασιν ἀνέγραψεν, ἣν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ πρὸς Ἑρμαγόραν τὸν ῥήτορα περὶ τῆς καθόλου ζητήσεως ἀντιταξάμενος. Ἐν δ' Ἀθήναις τὰ μὲν πρὸς τοὺς φιλοσόφους ὅμοια τοῦ Πομπηΐου· τῇ πόλει δ' ἐπιδοὺς εἰς ἐπισκευὴν πεντήκοντα τάλαντα λαμπρότατος ἀνθρώπων ἤλπιζεν ἐπιβήσεσθαι τῆς Ἰταλίας καὶ ποθῶν ὀφθήσεσθαι τοῖς οἴκοι ποθοῦσιν. Ὧι δ' ἄρα πρὸς τὰ λαμπρὰ καὶ μεγάλα τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ἀγαθῶν ἀεί τινα κεραννύναι κακοῦ μοῖραν ἐπιμελές ἐστι δαιμονίῳ, τοῦθ' ὑποικούρει πάλαι παρασκευάζον αὐτῷ λυπηροτέραν τὴν ἐπάνοδον. Ἐξύβρισε γὰρ ἡ Μουκία παρὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ. Καὶ πόρρω μὲν ὢν ὁ Πομπήϊος κατεφρόνει τοῦ λόγου· πλησίον δ' Ἰταλίας γενόμενος καὶ σχολάζοντι τῷ λογισμῷ μᾶλλον, ὡς ἔοικε, τῆς αἰτίας ἁψάμενος ἔπεμψεν αὐτῇ τὴν ἄφεσιν, οὔτε τότε γράψας οὔθ' ὕστερον ἐφ' οἷς ἀφῆκεν ἐξειπών· ἐν δ' ἐπιστολαῖς Κικέρωνος ἡ αἰτία γέγραπται.

XLIII. Λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηΐου προκατέπιπτον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ θόρυβος ἦν πολύς, ὡς εὐθὺς
642 ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα καὶ μοναρχίας βεβαίας ἐσομένης. Κράσσος δὲ τοὺς παῖδας καὶ τὰ χρήματα λαβὼν ὑπεξῆλθεν, εἴτε δείσας ἀληθῶς, εἴτε μᾶλλον, ὡς ἐδόκει, πίστιν ἀπολείπων τῇ διαβολῇ καὶ τὸν φθόνον ποιῶν τραχύτερον. Εὐθὺς οὖν ἐπιβὰς Ἰταλίας ὁ Πομπήϊος καὶ συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς στρατιώτας καὶ τὰ πρέποντα διαλεχθεὶς καὶ φιλοφρονησάμενος, ἐκέλευσε διαλύεσθαι κατὰ πόλιν ἑκάστους καὶ τρέπεσθαι πρὸς τὰ οἰκεῖα, μεμνημένους αὖθις ἐπὶ τὸν θρίαμβον αὐτῷ συνελθεῖν. Οὕτω δὲ τῆς στρατιᾶς σκεδασθείσης καὶ πυνθανομένων ἁπάντων πρᾶγμα συνέβη θαυμαστόν. Ὁρῶσαι γὰρ αἱ πόλεις Πομπήϊον Μάγνον ἄνοπλον καὶ μετ' ὀλίγων τῶν συνήθων ὥσπερ ἐξ ἄλλης ἀποδημίας

---

2 ἐπ'] ἀπ' *GL* 5 πεντακόσια Rsk. 7 ὡς δ' ἄρα *GZ* et L^1, ut uid. 8 τῆς s. s. L^1 9 τινα] τινα καὶ *Z* μοῖρα N^1 10 ὑποικρούει *Z* ὑπῳκούρει? παρασκευάζων *NV* 11 ἡ κακία *Z* 14 αὐτὴν *N* 15 ἕτερον *NZ* 17—18 in προκατεπ. add. προ s. l. L^2 21 πίστην *N* 22 ἀπολιπὼν *Z* ἀπολιπων (sic; ι et ω ex corr.) *N* 27 στρατιᾶς *V*: στρατείας cet. 29 ἄοπλον *V*

---

10 cf. Luc. 540, 27 ὑποικούρει, ubi *S* ὑπῳκούρει, Cam. 280, 26 οἰκούρουν, ubi S^1 ᾠκούρουν.

διαπορευόμενον, ἐκχεόμεναι δι' εὔνοιαν καὶ προπέμπουσαι μετὰ μείζονος δυνάμεως συγκατῆγον εἰς τὴν Ῥώμην, εἴ τι κινεῖν διενοεῖτο καὶ νεωτερίζειν τότε, μηδὲν ἐκείνου δεόμενον τοῦ στρατεύματος.

XLIV. Ἐπεὶ δ' ὁ νόμος οὐκ εἶα πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἔπεμψεν ἀξιῶν εἰς τὴν βουλὴν ἀναβαλέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας καὶ δοῦναι ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν, ὅπως παρὼν Πείσωνι συναρχαιρεσιάσῃ. Κάτωνος δὲ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐνστάντος οὐκ ἔτυχε τοῦ βουλεύματος. Θαυμάσας δὲ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τόνον, ᾧ μόνος ἐχρῆτο φανερῶς ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπεθύμησεν ἁμῶς γέ πως κτήσασθαι τὸν ἄνδρα· καὶ δυεῖν οὐσῶν ἀδελφιδῶν τῷ Κάτωνι τὴν μὲν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα, τὴν δὲ τῷ παιδὶ συνοικίσαι. Τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπιδομένου τὴν πεῖραν, ὡς διαφθορὰν οὖσαν αὐτοῦ τρόπον τινὰ δεκαζομένου διὰ τῆς οἰκειότητος, ἥ τε ἀδελφὴ καὶ ἡ γυνὴ χαλεπῶς ἔφερον, εἰ Πομπήϊον Μάγνον ἀποτρίψεται κηδεστήν. Ἐν τούτῳ δὲ βουλόμενος ὕπατον ἀποδεῖξαι Πομπήϊος Ἀφράνιον ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς ἀνήλισκεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατιόντες εἰς τοὺς Πομπηΐου κήπους ἐλάμβανον, ὥστε τὸ πρᾶγμα περιβόητον εἶναι καὶ τὸν Πομπήϊον ἀκούειν κακῶς, ἧς αὐτὸς ἀρχῆς ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ὡς μεγίστης ἔτυχε, ταύτην ὤνιον ποιοῦντα τοῖς δι' ἀρετῆς κτήσασθαι μὴ δυναμένοις. „Τούτων μέντοι" πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κάτων ἔφησε „τῶν ὀνειδῶν κοινωνητέον οἰκείοις Πομπηΐου γενομένοις." Αἱ δ' ἀκούσασαι συνέγνωσαν βέλτιον αὐτῶν ἐκεῖνον λογίζεσθαι περὶ τοῦ πρέποντος.

XLV. Τοῦ δὲ θριάμβου τῷ μεγέθει, καίπερ εἰς ἡμέρας

Testim. C. *XLIV* Cato min. XXX

6—7 *ἀναλαβέσθαι N* 8 *πείσων N* *συναρχαιρεσιάσειν N* 9—10 *βουλήματος* Wyttenbach 11 *ἐχρεῖτο N* 11—12 *ἄλλως γέ πως GL ἄλλως τέ πως NZ*: corr. Rsk. 14 *ὑπειδομένου*: corr. Schaefer 17 *ἀποτρέψεται G ἀποτρέψαι* (?) L^1 (*ἀποτρίψεται* L^2) 18 *Πομπήϊος* om. *Z* 19 *φυλακὰς NZ* 25 *ἡμῖν οἰκείοις* Zon. *τοῖς οἰκείοις* Schenkl *ἂν ἦν τοῖς οἰκείοις* Cobet 28 *τῷ μεγέθει* om. *Z*

---

25 Mutatione nil opus. Cf. Lyc. 92, 9 *τοῦτον δεῖ τὸν ζωμὸν ἐν τῷ Εὐρώτᾳ λελουμένους ἑψᾶσθαι*, Lyc. 113, 20, Demetr. 333, 14.

δύο μερισθέντος, ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θέας ἐξέπεσεν, ἑτέρας ἀποχρῶντα πομπῆς ἀξίωμα καὶ κόσμος εἶναι. Γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη, καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. Ἦν δὲ τάδε· Πόντος, Ἀρμενία, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Μηδία, Κολχίς, Ἴβηρες, Ἀλβανοί, Συρία, Κιλικία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῇ καὶ θαλάσσῃ καταπεπολεμημένον. Ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἡλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττονα, πόλεις δ' οὐ πολὺ τῶν ἐνακοσίων ἀποδέουσαι, πειρατικαὶ δὲ νῆες ὀκτακόσιαι, κατοικίαι δὲ πόλεων μιᾶς δέουσαι τετταράκοντα. Πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δ' ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο τῇ πόλει μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν, ἀναφέρεται δ' εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρίου καὶ χρυσίου δισμύρια τάλαντα πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων, ὧν ὁ τοὐλάχιστον αἴρων κατὰ λόγον δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. Αἰχμάλωτοι δ' ἐπομπεύθησαν ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατρός, αὐτοῦ τε Τιγράνου
643 τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος, Μιθριδάτου δ' ἀδελφὴ καὶ πέντε τέκνα καὶ Σκυθίδες γυναῖκες, Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων ὅμηροι καὶ τοῦ Κομμαγηνῶν βασιλέως, καὶ τρόπαια πάμπολλα καὶ ταῖς μάχαις ἰσάριθμα πάσαις, ἃς ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν ἐνίκησε. Μέγιστον δ' ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγονός, ὅτι τὸν τρίτον θριαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἠπείρου κατήγαγεν. Ἐπεὶ τρίς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες· ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ὑπῆχθαι θριάμβοις.

---

2 εἰς ἑτέρας *N* 3 κόσμον *Z* 4 Ἦν δὲ τάδε] τὰ δὲ ἦν *Z* 5 μηδεία *GL* 13—14 ἐπεκτήσατο *Z* 14 μυρίας *N* 15 ταμιεῖον Coraes 16 χρυσίου *MV* et *N* ante corr. et Zon.: χρυσοῦ cet. 18 δραγμὰς L^1 δραχμὰς (sic) L^2 20 γυναικὸς καὶ θυγατέρων Zon. 24 καὶ (alt.) om. *Z* 26 ὑπῆρξε Zon. 27 γεγονὼς *N* 28 τρὶς *V*: τρεῖς cet. (ἐπεὶ καὶ τρεῖς γε πρότερον *G*) 32 ἐπῆχθαι libri, Zon.: corr. Rsk.

XLVI. *Ἡλικίᾳ δὲ τότ' ἦν, ὡς μὲν οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν καὶ προσεικάζοντες ἀξιοῦσι, νεώτερος τῶν τριάκοντα καὶ τεττάρων ἐτῶν, ἀληθεία δὲ τοῖς τετταράκοντα προσῆγεν. Ὡς ὤνητό γ' ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος, ἄχρι οὗ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην ἔσχεν· ὁ δ' ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνηκέστους δὲ τὰς δυστυχίας. Ἦν γὰρ ἐκ προσηκόντων αὐτὸς ἐκτήσατο δύναμιν ἐν τῇ πόλει, ταύτῃ χρώμενος ὑπὲρ ἄλλων οὐ δικαίως, ὅσον ἐκείνοις ἰσχύος προσετίθει τῆς αὐτοῦ δόξης ἀφαιρῶν, ἔλαθε ῥώμῃ καὶ μεγέθει τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καταλυθείς. Καὶ καθάπερ τὰ καρτερώτατα μέρη καὶ χωρία τῶν πόλεων, ὅταν δέξηται πολεμίους, ἐκείνοις προστίθησι τὴν αὑτῶν ἰσχύν, οὕτως διὰ τῆς Πομπηΐου δυνάμεως Καῖσαρ ἐξαρθεὶς ἐπὶ τὴν πόλιν, ᾧ κατὰ τῶν ἄλλων ἴσχυσε, τοῦτον ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. Ἐπράχθη δ' οὕτως. Λεύκολλον, ὡς ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀσίας ὑπὸ Πομπηΐου περιϋβρισμένος, αὐτίκα τε λαμπρῶς ἡ σύγκλητος ἐδέξατο, καὶ μᾶλλον ἔτι Πομπηΐου παραγενομένου κολούουσα τὴν δόξαν ἤγειρεν ἐπὶ τὴν πολιτείαν. Ὁ δὲ τἆλλα μὲν ἀμβλὺς ἦν ἤδη καὶ κατέψυκτο τὸ πρακτικόν, ἡδονῇ σχολῆς καὶ ταῖς περὶ τὸν πλοῦτον διατριβαῖς ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς, ἐπὶ δὲ Πομπήϊον εὐθὺς ἀΐξας καὶ λαβόμενος ἐντόνως αὐτοῦ περί τε τῶν διατάξεων, ἃς ἔλυσεν, ἐκράτει καὶ πλέον εἶχεν ἐν τῇ βουλῇ συναγωνιζομένου Κάτωνος. Ἐκπίπτων δὲ καὶ περιωθούμενος ὁ Πομπήϊος ἠναγκάζετο δημαρχοῦσι προσφεύγειν καὶ προσαρτᾶσθαι μειρακίοις· ὧν ὁ βδελυρώτατος καὶ θρασύτατος Κλώδιος ἀναλαβὼν αὐτὸν ὑπέρριψε τῷ δήμῳ, καὶ παρ' ἀξίαν κυλινδούμενον ἐν ἀγορᾷ ἔχων καὶ περιφέρων ἐχρῆτο τῶν πρὸς χάριν ὄχλου καὶ κολακείαν γραφομένων καὶ λεγομένων βεβαιωτῆ,*

---

1 οἱ τὰ πάντα *Z* 2 προσβιβάζοντες L^2GN προσβιάζοντες L^1Z: correxi 4 πεντήκοντα coniecit Xylander ὠνεῖτο *N* ὤνατο *Z* γ' ἂν] γ' οὖν ante corr. *G*, corr. in γ' ἂν G^1 γὰρ ἂν *N* μὲν ἂν Zon. 7 ἦν NL^1 9 δικαίοις *NZ* 9—10 αὐτοῦ *NZ* ἑαυτοῦ *G* 13 αὐτῶν *NL* 15—16 λεύκολλος: corr. Anon. 17 σύγκλησις *L* 18 κελεύουσα: corr. Anon. 21 ἐπεὶ *GLZ* 22 καὶ om. *Z* 24 τοῦ κάτωνος *Z* 27—28 κυλινδούμενος *N* 28 ἔχων ἐν ἀγορᾷ Benseler

---

2 προσεικάζειν inuenitur etiam Brut. 79, 29, Num. 138, 12. προσβιβάζειν neque hic aptum neque apud Plut., ni fallor, alibi legitur.

καὶ προσέτι μισθὸν [ἤτει], ὥσπερ οὐ καταισχύνων, ἀλλ' εὐεργετῶν, ὕστερον ἔλαβε παρὰ Πομπηΐου, προέσθαι Κικέρωνα, φίλον ὄντα καὶ πλεῖστα δὴ πεπολιτευμένον ὑπὲρ αὐτοῦ. Κινδυνεύοντι γὰρ καὶ δεομένῳ βοηθείας οὐδ' εἰς ὄψιν προῆλθεν, ἀλλὰ τοῖς ἥκουσιν ἀποκλείσας τὴν αὔλειον ἑτέραις θύραις ᾤχετο ἀπιών. Κικέρων δὲ φοβηθεὶς τὴν κρίσιν ὑπεξῆλθε τῆς Ῥώμης.

XLVII. Τότε δὲ Καῖσαρ ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας ἥψατο πολιτεύματος ὃ πλείστην μὲν αὐτῷ χάριν ἐν τῷ παρόντι καὶ δύναμιν εἰσαῦθις ἤνεγκε, μέγιστα δὲ Πομπήϊον ἔβλαψε καὶ τὴν πόλιν. Ὑπατείαν μὲν γὰρ μετῄει πρώτην· ὁρῶν δ' ὅτι Κράσσου πρὸς Πομπήϊον διαφερομένου θατέρῳ προσθέμενος ἐχθρῷ χρήσεται τῷ ἑτέρῳ, τρέπεται πρὸς διαλλαγὰς ἀμφοῖν, πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικόν, αἰτίᾳ δὲ φαύλῃ καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθὲν ἐπιβούλως. Ἡ γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως
644 ἰσχὺς εἰς ἓν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία τὴν πάντα πράγματα καταστασιάσασαν καὶ καταβαλοῦσαν ἀνανταγώνιστον ῥοπὴν ἐποίησεν. Ὁ γοῦν Κάτων τοὺς λέγοντας ὑπὸ τῆς ὕστερον γενομένης πρὸς Καίσαρα Πομπηΐῳ διαφορᾶς ἀνατραπῆναι τὴν πόλιν ἁμαρτάνειν ἔλεγεν αἰτιωμένους τὸ τελευταῖον· οὐ γὰρ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἔχθραν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν τῇ πόλει κακὸν πρῶτον γενέσθαι καὶ μέγιστον. Ἱρέθη μὲν γὰρ ὕπατος Καῖσαρ· εὐθὺς δὲ θεραπεύων τὸν ἄπορον καὶ πένητα κατοικίας πόλεων καὶ νομὰς ἀγρῶν ἔγραφεν, ἐκβαίνων τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα καὶ τρόπον τινὰ δημαρχίαν τὴν ὑπατείαν καθιστάς. Ἐναντιουμένου δὲ τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βύβλου, καὶ Κά-

Testim. 4—7 Cic. XXXI *C. XLVII* Caes. XIII, XIV

1 ἤτει deleui. Si tenetur, ⟨ὃν⟩ ἤτει scribas potius quam l. 2 cum Aldina et editt. ὃν ὕστερον 4 γὰρ αὐτῷ καὶ *L* 5 αὔλιον *GL*^{1} 10 μέγι *N* 13 τῷ ἑτέρῳ χρήσεται *Z* 16 ἀποκλείσεις *NZ* 23 πρῶτον κακὸν *L* [πρῶτον ⟨ὃν⟩ malim 25 τὸν ἄπορον ὄχλον καὶ πένητα Rsk. 26 ἔγραφε προεκβαίνων *NZ* 28 sq. κάτωνος ὃς *N.* sic, uel κάτωνος ὡς *Z*

23 κακὸν πρῶτον ⟨ὃν⟩: sic sententia restituatur: falso in τὸ τελευταῖον culpam coniecerant; immo amicitia, quae tempore prima erat, erat maxima causa.

τωνος ἐρρωμενέστατα Βύβλῳ παρεσκευασμένου βοηθεῖν, προαγαγὼν ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῦ βήματος Πομπήϊον ἐμφανῆ καὶ προσαγορεύσας ἠρώτησεν, εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοίη· τοῦ δὲ συμφήσαντος „Οὐκοῦν“ εἶπεν „ἄν τις τοὺς νόμους βιάζηται, εἰς τὸν δῆμον ἀφίξῃ βοηθῶν;“ „Πάνυ μὲν οὖν“ ἔφη Πομπήϊος „ἀφίξομαι πρὸς τοὺς ἀπειλοῦντας τὰ ξίφη μετὰ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων.“ Τούτου Πομπήϊος οὐδὲν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ποιῆσαι μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης φορτικώτερον ἔδοξεν, ὥστε καὶ τοὺς φίλους ἀπολογεῖσθαι φάσκοντας ἐκφυγεῖν αὐτὸν ἐπὶ καιροῦ τὸ ῥῆμα. Τοῖς μέντοι μετὰ ταῦτα πραττομένοις φανερὸς ἦν ἤδη παντάπασιν ἑαυτὸν τῷ Καίσαρι χρήσασθαι παραδεδωκώς. Ἰουλίαν γὰρ τὴν Καίσαρος θυγατέρα Καιπίωνι καθωμολογημένην καὶ γαμεῖσθαι μέλλουσαν ὀλίγων ἡμερῶν, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος ἔγημε Πομπήϊος, μείλιγμα Καιπίωνι τῆς ὀργῆς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καταινέσας Φαύστῳ τῷ παιδὶ Σύλλα πρότερον ἐγγεγυημένην. Αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἔγημε Καλπουρνίαν τὴν Πείσωνος.

XLVIII. Ἐκ δὲ τούτου Πομπήϊος ἐμπλήσας στρατιωτῶν τὴν πόλιν ἅπαντα τὰ πράγματα βίᾳ κατεῖχε. Βύβλῳ τε γὰρ εἰς ἀγορὰν τῷ ὑπάτῳ κατιόντι μετὰ Λευκόλλου καὶ Κάτωνος ἄφνω προσπεσόντες κατέκλασαν τὰς ῥάβδους, αὐτοῦ δέ τις κοπρίων κόφινον ἐκ κεφαλῆς τοῦ Βύβλου κατεσκέδασε, δύο δὲ δήμαρχοι τῶν συμπροπεμπόντων ἐτρώθησαν. Οὕτω δὲ τῶν ἐνισταμένων τὴν ἀγορὰν ἐρημώσαντες ἐπεκύρωσαν τὸν περὶ τῆς διανομῆς τῶν χωρίων νόμον· ᾧ δελεασθεὶς ὁ δῆμος εἰς πᾶσαν ἤδη τιθασὸς αὐτοῖς ἐγεγόνει καὶ κατάντης πρᾶξιν, οὐδὲν πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπιφέρων σιωπῇ τοῖς γραφομένοις τὴν ψῆφον. Ἐκυρώθησαν οὖν Πομπηΐῳ μὲν αἱ δια-

19—23 Cato mi. XXXII

1—2 προσαγαγὼν *GLN* 3 ἐπαινείη *N* 4 συμφωνήσαντος *Z* 5 ἀφίξει *N* 5—6 ὁ πομπήιος *GL* 7 θυρεῶν *G* 10—11 πραττόμενος *N* 13 καιπίωνι Amyot: σκιπίωνι *N* σκηπίωνι cet.; item l. 15 καθωμολογουμένην *N* καθομολογουμένην *F* 20 τῷ ὑπάτῳ del. Cobet 22 ἐκ κεφαλῆς] ἐκφαλῆς *N* κατὰ κεφ. Anon. κατεσκέδασε, ∂ ex corr. *L* 26 τιθασὸς *Z* αὐτοῖς om. *Z* καὶ κατ' ἀντείσπραξιν: corr. Wyttenbach

1 τῷ ante *Βύβλῳ* (Sint.) in nullo libro inueni.

τάξεις, ὑπὲρ ὧν Λεύκολλος ἤριζε, Καίσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχειν Γαλατίαν καὶ Ἰλλυριοὺς εἰς πενταετίαν καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια στρατιωτῶν, ὑπάτους δ' εἰς τὸ μέλλον εἶναι Πείσωνα τὸν Καίσαρος πενθερὸν καὶ Γαβίνιον, ἄνδρα τῶν Πομπηΐου κολάκων ὑπερφυέστατον. Πραττομένων δὲ τούτων Βύβλος μὲν εἰς τὴν οἰκίαν κατακλεισάμενος ὀκτὼ μηνῶν οὐ προῆλθεν ὑπατεύων, ἀλλ' ἐξέπεμπε διαγράμματα βλασφημίας ἀμφοῖν ἔχοντα καὶ κατηγορίας, Κάτων δ' ὥσπερ ἐπίπνους καὶ φοιβόληπτος ἐν τῇ βουλῇ τὰ μέλλοντα τῇ πόλει καὶ τῷ Πομπηΐῳ προηγόρευε, Λεύκολλος δ' ἀπειπὼν ἡσυχίαν ἦγεν ὡς οὐκέτι πρὸς πολιτείαν ὡραῖος· ὅτε δὴ καὶ Πομπήϊος ἔφη, γέροντι τὸ τρυφᾶν ἀωρότερον εἶναι τοῦ πολιτεύεσθαι. Ταχὺ μέντοι καὶ αὐτὸς ἐμαλάσσετο τῷ τῆς κόρης ἔρωτι καὶ προσεῖχεν ἐκείνῃ τὰ πολλὰ καὶ συνδιημέρευεν ἐν ἀγροῖς καὶ κήποις, ἠμέλει δὲ τῶν κατ' ἀγορὰν πραττομένων, ὥστε καὶ Κλώδιον αὐτοῦ καταφρονῆσαι δημαρχοῦντα τότε καὶ θρασυτάτων ἅψασθαι πραγμάτων. Ἐπεὶ γὰρ ἐξέβαλε Κικέρωνα καὶ Κάτωνα προφάσει στρατηγίας εἰς Κύπρον ἀπέπεμψε, Καίσαρος εἰς Γαλατίαν ἐξεληλακότος, αὐτῷ δὲ προσέχοντα τὸν δῆμον ἑώρα πάντα πράττοντι καὶ πολιτευομένῳ πρὸς χάριν, εὐθὺς ἐπεχείρει τῶν Πομπηΐου διατάξεων ἐνίας ἀναιρεῖν, καὶ Τιγράνην τὸν αἰχμάλωτον ἀφαρπάσας εἶχε σὺν αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις δίκας ἐπῆγε, πεῖραν ἐν ἐκείνοις τῆς Πομπηΐου λαμβάνων δυνάμεως. Τέλος δέ, προελθόντος αὐτοῦ πρός τινα δίκην, ἔχων ὑφ' αὐτῷ πλῆθος ἀνθρώπων ἀσελγείας καὶ ὀλιγωρίας μεστὸν αὐτὸς μὲν εἰς ἐπιφανῆ τόπον κατάστας ἐρωτήματα τοιαῦτα προὔβαλε· „Τίς ἐστιν αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος; τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζητεῖ; τίς ἑνὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλήν;“ οἱ δέ, ὥσπερ χορὸς εἰς ἀμοιβαῖα συγκεκροτημένος, ἐκείνου τὴν τήβεννον ἀνασείοντος ἐφ' ἑκάστῳ μέγα βοῶντες ἀπεκρίναντο· „Πομπήϊος.“

Testim. 10—13 mor. 204 b, 785 f 28—29 cf. mor. 89 e, Julian. imp. 323 b, Caes. IV ex., Luc. Rhet. praec. 11.

---

2 καὶ (ante τὴν) om. *NZ* 5 γαμίνιον *Z* 7—8 ἐξέπεμπε *G*: ἐξέπεμψε cet. 11 ὡραῖως *N* 12 ἔφη] ἔφη ὅτι *NZ* 17 γὰρ] δὲ *N*, s. s. γὰρ m. 1 18 στρατηγείας *N* 21 τῶν om. *Z* 22 καὶ] καὶ τὸν *Z*

XLIX. Ἡνία μὲν οὖν καὶ ταῦτα Πομπήϊον ἀήθη τοῦ κακῶς ἀκούειν ὄντα καὶ μάχης τοιαύτης ἄπειρον· ἤχθετο δὲ μᾶλλον αἰσθανόμενος τὴν βουλὴν ἐπιχαίρουσαν αὐτῷ προπηλακιζομένῳ καὶ διδόντι δίκην τῆς Κικέρωνος προδοσίας. Ἐπεὶ δὲ καὶ πληγὰς ἐν ἀγορᾷ μέχρι τραυμάτων συνέβη γενέσθαι, καὶ Κλωδίου τις οἰκέτης παραδυόμενος ἐν ὄχλῳ διὰ τῶν περιεστώτων πρὸς τὸν Πομπήϊον ἠλέγχθη ξίφος ἔχειν, ταῦτα ποιούμενος πρόφασιν, ἀληθῶς δὲ τοῦ Κλωδίου τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὰς βλασφημίας δεδιώς, οὐκέτι προῆλθεν εἰς ἀγορὰν ὅσον ἐκεῖνος ἦρχε χρόνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει καὶ σκεπτόμενος μετὰ τῶν φίλων, ὅπως ἂν ἐξακέσαιτο τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἀρίστων τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν. Κουλεῶνι μὲν οὖν κελεύοντι τὴν Ἰουλίαν ἀφεῖναι καὶ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπὸ τῆς Καίσαρος φιλίας οὐ προσέσχε, τοῖς δὲ Κικέρωνα καταγαγεῖν ἀξιοῦσιν, ἄνδρα καὶ Κλωδίῳ πολεμιώτατον καὶ τῇ βουλῇ προσφιλέστατον, ἐπείσθη· καὶ προαγαγὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δεόμενον σὺν χειρὶ πολλῇ, τραυμάτων ἐν ἀγορᾷ γενομένων καί τινων ἀναιρεθέντων, ἐκράτησε τοῦ Κλωδίου. Καὶ νόμῳ κατελθὼν ὁ Κικέρων τήν τε βουλὴν εὐθὺς τῷ Πομπηΐῳ διήλλαττε, καὶ τῷ σιτικῷ νόμῳ συνηγορῶν τρόπῳ τινὶ πάλιν γῆς καὶ θαλάττης, ὅσην ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι, κύριον ἐποίει Πομπήϊον. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἐγίνοντο λιμένες, ἐμπόρια, καρπῶν διαθέσεις, ἑνὶ λόγῳ, τὰ τῶν πλεόντων πράγματα, τὰ τῶν γεωργούντων. Κλώδιος δ' ἠτιᾶτο μὴ γεγράφθαι τὸν νόμον διὰ τὴν σιτοδείαν, ἀλλ' ὅπως ὁ νόμος γραφείη γεγονέναι τὴν σιτοδείαν, ὥσπερ ἐκ λιποθυμίας αὐτοῦ μαραινομένην τὴν δύναμιν ἀρχῇ νέᾳ πάλιν ἀναζωπυροῦντος καὶ ἀναλαμβάνοντος. Ἕτεροι δὲ τοῦ ὑπάτου Σπινθῆρος ἀποφαίνουσι τοῦτο σόφισμα κατακλείσαντος εἰς ἀρχὴν μείζονα Πομπήϊον, ὅπως αὐτὸς ἐκπεμφθῇ Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ βοηθῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κανίδιος εἰσήνεγκε δημαρ-

---

7 τὸν om. *Z* 8 ἀληθῶς scripsi: ἄλλως libri 12 κουλεῶνι *Z* (cf. App. ciu. III, 83 u. l.): κουλλέωνι cet. 13 οὖν om. GL^1 15—16 πολεμικώτατον *NZ* 18 τινον *N* 26 σιτοδοσίαν *NZ* λειποθυμίας: corr. Sint. 28 ἀναλαβόντος *GL*

---

8 cf. Oth. 214, 26 εἴτ' ἀληθῶς φοβούμενοι δι' εὔνοιαν, εἴτε προφάσει χρώμενοι ταύτῃ Pomp. 102, 21 εἴτε δείσας ἀληθῶς εἴθε . . .

χῶν νόμον, ἄνευ στρατιᾶς Πομπήϊον ἔχοντα ῥαβδούχους δύο διαλλάττειν Ἀλεξανδρεῦσι τὸν βασιλέα. Καὶ Πομπήϊος μὲν ἐδόκει τῷ νόμῳ μὴ δυσχεραίνειν, ἡ δὲ σύγκλητος ἐξέβαλεν, εὐπρεπῶς σκηψαμένη δεδιέναι περὶ τἀνδρός. Ἦν δὲ γράμμασιν ἐντυχεῖν διερριμμένοις κατ' ἀγορὰν καὶ παρὰ τὸ βουλευτήριον, ὡς δὴ Πτολεμαίου δεομένου Πομπήϊον αὐτῷ στρατηγὸν ἀντὶ τοῦ Σπινθῆρος δοθῆναι. Τιμαγένης δὲ καὶ ἄλλως τὸν Πτολεμαῖον οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι, καὶ καταλιπεῖν Αἴγυπτον ὑπὸ Θεοφάνους πεισθέντα πράττοντος Πομπηΐῳ χρηματισμοῦ καὶ στρατηγίας καινῆς ὑπόθεσιν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὕτως ἡ Θεοφάνους μοχθηρία πιθανὸν ὡς ἄπιστον ἡ Πομπηΐου ποιεῖ φύσις, οὐκ ἔχουσα κακόηθες οὐδ' ἀνελεύθερον οὕτω τὸ φιλότιμον.

L. Ἐπισταθεὶς δὲ τῇ περὶ τὸ σιτικὸν οἰκονομίᾳ καὶ πραγματείᾳ πολλαχοῦ μὲν ἀπέστειλε πρεσβευτὰς καὶ φίλους, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδόνα καὶ Λιβύην
646 ἤθροιζε σῖτον. Ἀνάγεσθαι δὲ μέλλων πνεύματος μεγάλου κατὰ θάλατταν ὄντος καὶ τῶν κυβερνητῶν ὀκνούντων, πρῶτος ἐμβὰς καὶ κελεύσας τὴν ἄγκυραν αἴρειν ἀνεβόησε· „Πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν οὐκ ἀνάγκη.“ Τοιαύτῃ δὲ τόλμῃ καὶ προθυμίᾳ χρώμενος μετὰ τύχης ἀγαθῆς ἐνέπλησε σίτου τὰ ἐμπόρια καὶ πλοίων τὴν θάλασσαν, ὥστε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις ἐπαρκέσαι τὴν περιουσίαν ἐκείνης τῆς παρασκευῆς, καὶ γενέσθαι καθάπερ ἐκ πηγῆς ἄφθονον ἀπορροὴν εἰς πάντας.

LI. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μέγαν ἦραν οἱ Κελτικοὶ πόλεμοι Καίσαρα· καὶ δοκῶν πορρωτάτω τῆς Ῥώμης ἀπεῖναι καὶ συνηρτῆσθαι Βέλγαις καὶ Σουήβοις καὶ Βρεττανοῖς ἐλάνθανεν ὑπὸ δεινότητος ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς κυριωτάτοις πράγμασι καταπολιτευόμενος Πομπήϊον. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς

Testim. *C. L* mor. 204 c, Zon. X, 5, App. ciu. II, 18

---

1 στρατιᾶς *V*: στρατείας cet. 4 σκηψαμένη *N*: σκεψαμένη cet. τοῦ ἀνδρὸς *NZ* 5 διερριμμένους *G* 10 χρηματισμοὺς *GLZ* πιθανὸν 11 μὲν] μὲν οὖν *NZ* πιθανὸν] πεποίηκεν *NP* πεποίηκε *M* πεποίηκε πιθανὸν *V* πιθανὸν *L* (s. s. L^2) 12 ποιεῖ om. *LV*, exp. *M*. 15 πολλαχοῖ Schaefer 16 σαρδῶνα *N* 20 ζῆν δὲ οὐκ *Z*, Zon. 24 πηγῆς] τῆς γῆς *NZ* ἐπορροὴν *L* 27 συνηρτεῖσθαι *G* 29 τὸν πομπήιον *L*

σῶμα τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν περικείμενος οὐκ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ὥσπερ ἐν θήραις καὶ κυνηγεσίοις τοῖς πρὸς ἐκείνους ἀγῶσι γυμνάζων διεπόνει καὶ κατεσκεύαζεν ἄμαχον καὶ φοβεράν, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ τἆλλα λάφυρα καὶ τὸν ἄλλον πλοῦτον τὸν ἐκ πολέμων τοσούτων περιγινόμενον εἰς τὴν Ῥώμην ἀποστέλλων καὶ διαπειρῶν ταῖς δωροδοκίαις καὶ συγχορηγῶν ἀγορανόμοις καὶ στρατηγοῖς καὶ ὑπάτοις καὶ γυναιξὶν αὐτῶν ᾠκειοῦτο πολλούς· ὥσθ' ὑπερβαλόντος αὐτοῦ τὰς Ἄλπεις καὶ διαχειμάζοντος ἐν Λούκῃ, τῶν μὲν ἄλλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀμιλλωμένων καὶ φερομένων πολὺ πλῆθος γενέσθαι, συγκλητικοὺς δὲ διακοσίους, ἐν οἷς καὶ Πομπήϊος ἦν καὶ Κράσσος, ἀνθυπάτων δὲ καὶ στρατηγῶν ἑκατὸν εἴκοσι ῥάβδους ἐπὶ ταῖς Καίσαρος θύραις ὀφθῆναι. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ἅπαντας ἐμπλήσας ἐλπίδων καὶ χρημάτων ἀπέστελλε, Κράσσῳ δὲ καὶ Πομπηΐῳ πρὸς αὐτὸν ἐγένοντο συνθῆναι, μετιέναι μὲν ὑπατείας ἐκείνους καὶ Καίσαρα συλλαμβάνειν αὐτοῖς, πέμποντα τῶν στρατιωτῶν συχνοὺς ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἐπὰν δ' αἱρεθῶσι τάχιστα, πράττειν μὲν ἑαυτοῖς ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίας, Καίσαρι δὲ τὰς οὔσας βεβαιοῦν εἰς ἄλλην πενταετίαν. Ἐπὶ τούτοις ἐξενεχθεῖσιν εἰς τοὺς πολλοὺς χαλεπῶς ἔφερον οἱ πρῶτοι· καὶ Μαρκελλῖνος ἐν τῷ δήμῳ καταστὰς ἀμφοῖν ἐναντίον ἠρώτησεν, εἰ μετίασιν ὑπατείαν. Καὶ τῶν πολλῶν ἀποκρίνασθαι κελευόντων, πρῶτος Πομπήϊος εἶπεν, ὡς τάχα μὲν ἂν μετέλθοι, τάχα δ' οὐκ ἂν μετέλθοι· Κράσσος δὲ πολιτικώτερον· οὕτω γὰρ ἔφη πράξειν, ὁποτέρως ἂν οἴηται τῷ κοινῷ συνοίσειν. Ἐπιφυομένου δὲ Πομπηΐῳ Μαρκελλίνου καὶ σφοδρῶς λέγειν δοκοῦντος, ὁ Πομπήϊος ἔφη πάντων ἀδικώτατον εἶναι τὸν Μαρκελλῖνον,

---

Testim. 8 sq. Cato mi. XLI, XLII, Caes. XXI, Crass. XIV, XV 26 — p. 112, 2 mor. 204 c, d

---

1 ἐπὶ] ἔτι *NZ* 3 διετέλει *NZ* 4 καὶ τἆλλα λάφυρα del. Emperius 5 τὰν ἄλλον *L* πολεμίων *GL* περιγενόμενον *G* 7 συγχωρῶν *G* 8 ὑπερβάλοντος (sic) *L* ὑπερβάλλοντος *GNZ* 15 Κράσσῳ] καὶ κράσσω *Z* 16 μετεῖναι: corr. Muretus ἐκείνοις L^1 20 βεβαιούσας *N* βεβαιῶσαι *Z* 22 ἐν τῇ βουλῇ Crass. 23 Καὶ] δ καὶ *GL* 24 τυχὸν μὲν μετιέναι, τυχὸν δὲ μὴ μετιέναι Crass. ἂν Schaefer: δὴ libri 25—26 πρᾶξιν *N* 27 μαρκελίνου *G* 28 ἀδικώτατος *N* μαρκε*λῖνον *G*

ὃς χάριν οὐκ ἔχει λόγιος μὲν ἐξ ἀφώνου δι' αὐτόν, ἐμετικὸς δ' ἐκ πεινατικοῦ γενόμενος.

LII. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποστάντων τοῦ παραγγέλλειν ὑπατείαν, Λεύκιον Δομέτιον Κάτων ἔπεισε καὶ παρεθάρρυνε μὴ ἀπειπεῖν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους. Οἱ δὲ περὶ τὸν Πομπήϊον φοβηθέντες τὸν τόνον τοῦ Κάτωνος, μὴ τὴν βουλὴν ἔχων ἅπασαν ἀποσπάσῃ καὶ μεταβάλῃ τοῦ δήμου τὸ ὑγιαῖνον, οὐκ εἴασαν εἰς ἀγορὰν κατελθεῖν τὸν Δομέτιον, ἀλλ' ἐπιπέμψαντες ἐνόπλους ἄνδρας ἀπέκτειναν μὲν τὸν προηγούμενον λυχνοφόρον, ἐτρέψαντο δὲ τοὺς ἄλλους· ἔσχατος δὲ Κάτων ἀνεχώρησε, τρωθεὶς τὸν δεξιὸν πῆχυν ἀμυνόμενος πρὸ τοῦ Δομετίου. Τοιαύτῃ δ' ὁδῷ παρελθόντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ τἆλλα κοσμιώτερον ἔπραττον. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Κάτωνα τοῦ δήμου στρατηγὸν αἱρουμένου καὶ τὴν ψῆφον ἐπιφέροντος, Πομπήϊος ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν οἰωνοὺς αἰτιώμενος, ἀντὶ δὲ Κάτωνος Βατίνιον ἀνηγόρευσαν ἀργυρίῳ τὰς
647 φυλὰς διαφθείραντες. Ἔπειτα νόμους διὰ Τρεβωνίου δημαρχοῦντος εἰσέφερον, Καίσαρι μέν, ὥσπερ ὡμολόγητο, δευτέραν ἐπιμετροῦντας πενταετίαν, Κράσσῳ δὲ Συρίαν καὶ τὴν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν διδόντας, αὐτῷ δὲ Πομπηΐῳ Λιβύην ἅπασαν καὶ Ἰβηρίαν ἑκατέραν καὶ τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν, ὧν ἐπέχρησε δύο Καίσαρι δεηθέντι πρὸς τὸν ἐν Γαλατίᾳ πόλεμον. Ἀλλὰ Κράσσος μὲν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀπαλλαγεὶς τῆς ὑπατείας, Πομπήϊος δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας ἀγῶνας ἦγε γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ καθιερώσει καὶ θηρῶν ἀμίλλας, ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνῃρέθησαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἐλεφαντομαχίαν, ἐκπληκτικώτατον θέαμα, παρέσχεν.

LIII. Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμασθεὶς καὶ ἀγαπηθεὶς αὖθις

---

2 πειρατικοῦ *NZ* 8 μεταβάλλη *G* 10 μὲν τὸν Xylander coll. Crass.: μέλιτον *GLN* μελίτιον *Z* 11 ἐτρέψατο L^1 16 ἰωνοὺς *N* 17 ἀντὶ δὲ κάτωνος Sint. coll. Cat. min.: ἀντίαν δὲ καὶ *GZ* αἰτίαν δὲ καὶ *NL* 19 καίσαρος *NZ* 20 ἐπιμετροῦντος *Z* 21 διδόντος uel διδόντες *Z* 23 ἔχρησε Cobet δεηθέντι om. *N* 30 θαυμαστωθεὶς: corr. Cobet

---

30 θαυμαστωθεὶς corruptum esse Cobeto assentior. Uno loco Per. 328, 11 non defenditur: nam ibi *S* ἐθαυμάσθη.

οὐκ ἐλάττονα φθόνον ἔσχεν, ὅτι πρεσβευταῖς φίλοις παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἡβητηρίοις μετιὼν ἄλλοτε ἀλλαχόσε μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγεν, εἴτ' ἐρῶν αὐτῆς, εἴτ' ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λέγεται. Καὶ περιβόητον ἦν τῆς κόρης τὸ φίλανδρον οὐ καθ' ὥραν ποθούσης τὸν Πομπήϊον, ἀλλ' αἴτιον ἔοικεν ἥ τε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς εἶναι μόνην γινώσκοντος τὴν γεγαμημένην, ἥ τε σεμνότης οὐκ ἄκρατον, ἀλλ' εὔχαριν ἔχουσα τὴν ὁμιλίαν καὶ μάλιστα γυναικῶν ἀγωγόν, εἰ δεῖ μηδὲ Φλώραν ἁλῶναι τὴν ἑταίραν ψευδομαρτυριῶν. Ἐν δ' οὖν ἀγορανομικοῖς ἀρχαιρεσίοις εἰς χεῖράς τινων ἐλθόντων καὶ φονευθέντων περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀναπλησθεὶς αἵματος ἤλλαξε τὰ ἱμάτια. Πολλοῦ δὲ θορύβου καὶ δρόμου πρὸς τὴν οἰκίαν γενομένου τῶν κομιζόντων τὰ ἱμάτια θεραπόντων, ἔτυχε μὲν ἡ κόρη κύουσα, θεασαμένη δὲ καθημαγμένην τὴν τήβεννον ἐξέλιπε καὶ μόλις ἀνήνεγκεν, ἐκ δὲ τῆς ταραχῆς ἐκείνης καὶ τοῦ πάθους ἀπήμβλωσεν. Ὅθεν οὐδ' οἱ μάλιστα μεμφόμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα Πομπηΐου φιλίαν ἠτιῶντο τὸν ἔρωτα τῆς γυναικός. Αὖθις μέντοι κυήσασα καὶ τεκοῦσα θῆλυ παιδίον ἐκ τῶν ὠδίνων ἐτελεύτησε, καὶ τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε. Παρεσκευασμένου δὲ τοῦ Πομπηΐου τὸ σῶμα θάπτειν ἐν Ἀλβανῷ, βιασάμενος ὁ δῆμος εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον κατήνεγκεν, οἴκτῳ τῆς κόρης μᾶλλον ἢ Πομπηΐῳ καὶ Καίσαρι χαριζόμενος. Αὐτῶν δ' ἐκείνων μεῖζον ἐδόκει μέρος ἀπόντι Καίσαρι νέμειν ὁ δῆμος ἢ Πομπηΐῳ παρόντι τῆς τιμῆς. Εὐθὺς γὰρ ἐκύμαινεν ἡ πόλις καὶ πάντα τὰ πράγματα σάλον εἶχε καὶ λόγους διαστατικούς, ὡς ἡ πρότερον παρακαλύπτουσα μᾶλλον ἢ κατείργουσα τῶν ἀνδρῶν τὴν φιλαρχίαν οἰκειότης ἀνῄρηται. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλλετο· καὶ τοῦτο κώλυμα ὂν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδὼν ἐγεγόνει· δεδιότες γὰρ ἐκεῖνον ἀμφό-

---

1 παρέσχεν *Z* 3 τῆς om. *NZ* 5 καὶ γὰρ τοῦτο *NZ* 6 οὐ] τὸ *NZ* et s. s. L^2 8 μόνης *N* 9 ἄκριτον *L* 10 ἑτέραν *N* 11 δ'] γ' Schaefer 12 αὐτῶν *N* 16 καθιεμένην *NZ* τήβενναν *NZ* 19 τοῦ πομπηίου *L* 23 ἀνήνεγκεν *G* 26 παρόντι om. *N* 30 καὶ om. *Z* ἀπολωλὼς ἐν πάρθοις *Z* 31 καὶ οὗτος κώλυμα ὢν Anon.

τεροι τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἁμῶς γέ πως ἐνέμενον δικαίοις. Ἐπεὶ δ' ἀνεῖλεν ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος, εὐθὺς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικόν, ὡς ἄτερος πρὸς τὸν ἕτερον

ὑπαλείφεται τὼ χεῖρέ θ' ὑποκονίεται.

Οὕτως ἡ τύχη μικρόν ἐστι πρὸς τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἀποπίμπλησιν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπου τοσοῦτον βάθος ἡγεμονίας καὶ μέγεθος εὐρυχωρίας δυοῖν ἀνδροῖν οὐκ ἐπέσχεν, ἀλλ' ἀκούοντες καὶ ἀναγινώσκοντες, ὅτι τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται τοῖς θεοῖς, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς, ἑαυτοῖς οὐκ ἐνόμιζον ἀρκεῖν δυσὶν οὖσι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

LIV. Καίτοι Πομπήϊος εἶπέ ποτε δημηγορῶν, ὅτι πᾶσαν ἀρχὴν λάβοι πρότερον ἢ προσεδόκησε καὶ κατάθοιτο θᾶττον
648 ἢ προσεδοκήθη. Καὶ νὴ Δία μαρτυρούσας εἶχεν ἀεὶ τὰς διαλύσεις τῶν στρατοπέδων. Τότε δὲ τὸν Καίσαρα δοκῶν οὐ προήσεσθαι τὴν δύναμιν ἐξήτει ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὀχυρὸς εἶναι πρὸς αὐτόν, ἄλλο δ' οὐδὲν ἐνεωτέριζεν οὐδ' ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον καὶ καταφρονεῖν. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἀρχὰς οὐ κατὰ γνώμην ἑώρα βραβευομένας, δεκαζομένων τῶν πολιτῶν, ἀναρχίαν ἐν τῇ πόλει περιεῖδε γενομένην· καὶ λόγος εὐθὺς ἐχώρει πολὺς ὑπὲρ δικτάτορος, ὃν πρῶτος εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησε Λουκίλλιος ὁ δήμαρχος, τῷ δήμῳ παραινῶν ἑλέσθαι δικτάτορα Πομπήϊον. Ἐπιλαβομένου δὲ Κάτωνος οὗτος μὲν ἐκινδύνευσε τὴν δημαρχίαν ἀποβαλεῖν, ὑπὲρ δὲ Πομπηΐου πολλοὶ τῶν φίλων ἀπελογοῦντο παριόντες ὡς οὐ δεομένου τῆς ἀρχῆς ἐκείνης οὐδὲ βουλομένου. Κάτωνος δὲ Πομπήϊον ἐπαινέσαντος καὶ προτρεψαμένου τῆς εὐκοσμίας ἐπιμεληθῆναι, τότε μὲν αἰδεσθεὶς ἐπεμελήθη, καὶ κατεστάθησαν ὕπατοι Δομίτιος καὶ Μεσσάλας, ὕστερον δὲ πάλιν ἀναρχίας γινομένης καὶ πλειόνων ἤδη τὸν περὶ τοῦ δικτάτορος λόγον ἐγειρόντων ἰταμώτερον, φοβηθέντες οἱ περὶ Κάτωνα μὴ βιασθῶσιν, ἔγνωσαν ἀρχήν

Testim. 4 comic. att. fragm. (Kock) III, p. 484 8 sq. Il. 15, 189 *C. LIV* Cato mi. XLVII, XLVIII 11—13 mor. 204 d

---

4 ὑποκρίνεται *G* 5—6 ἀποπίπλησιν L^1 7 ἀνδροῖν] ἄμφοιν *Z* ἐπέσχεν] ἐπήρκεσεν uel ἀπέχρησεν Coraes 11 τότε: corr. Solanus 18 οὐ om. *NZ* 20—21 δικτάτωρος *L* 27 εὐκολίας (?) ante corr. *G* 28—29 μεσάλας *G* μεσάλλας *N* 30 τὸν] τῶν *GLN*

τινα τῷ Πομπηΐῳ προέμενοι νόμιμον ἀποτρέψαι τῆς ἀκράτου καὶ τυραννικῆς ἐκείνης. Καὶ Βύβλος ἐχθρὸς ὢν Πομπηΐῳ πρῶτος ἀπεφήνατο γνώμην ἐν συγκλήτῳ Πομπήϊον μόνον ἑλέσθαι ὕπατον· ἢ γὰρ ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς παρούσης τὴν πόλιν ἀκοσμίας, ἢ δουλεύσειν τῷ κρατίστῳ. Φανέντος δὲ παραδόξου τοῦ λόγου διὰ τὸν εἰπόντα, Κάτων ἀναστὰς καὶ παρασχὼν δόκησιν, ὡς ἀντιλέξοι, γενομένης σιωπῆς εἶπε τὴν προκειμένην γνώμην αὐτὸς μὲν οὐκ ἂν εἰσενεγκεῖν, εἰσενηνεγμένῃ δ' ὑφ' ἑτέρου πείθεσθαι κελεύειν, πᾶσαν μὲν ἀρχὴν μᾶλλον αἱρούμενος ἀναρχίας, Πομπηΐου δὲ μηδένα βέλτιον ἄρξειν ἐν ταραχαῖς τηλικαύταις νομίζων. Δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς καὶ ψηφισαμένης, ὅπως ὕπατος αἱρεθεὶς ὁ Πομπήϊος ἄρχοι μόνος, εἰ δ' αὐτὸς συνάρχοντος δεηθείη, μὴ θᾶττον δυοῖν μηνοῖν δοκιμάσας ἕλοιτο, κατασταθεὶς οὕτως καὶ ἀποδειχθεὶς διὰ Σουλπικίου μεσοβασιλέως ὕπατος ἠσπάζετο φιλοφρόνως τὸν Κάτωνα, πολλὴν ὁμολογῶν χάριν ἔχειν καὶ παρακαλῶν γίνεσθαι σύμβουλον ἰδίᾳ τῆς ἀρχῆς. Κάτων δὲ χάριν μὲν ἔχειν αὐτῷ τὸν Πομπήϊον οὐκ ἠξίου· δι' ἐκεῖνον γὰρ ὧν εἶπεν οὐδὲν εἰπεῖν, διὰ δὲ τὴν πόλιν· ἔσεσθαι δὲ σύμβουλος ἰδίᾳ παρακαλούμενος, ἐὰν δὲ μὴ παρακαλῆται, δημοσίᾳ φράσειν τὸ φαινόμενον. Τοιοῦτος μὲν οὖν Κάτων ἐν πᾶσι.

LV. Πομπήϊος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἔγημε Κορνηλίαν θυγατέρα Μετέλλου Σκιπίωνος, οὐ παρθένον, ἀλλὰ χήραν ἀπολελειμμένην νεωστὶ Ποπλίου τοῦ Κράσσου παιδός, ᾧ συνῴκησεν ἐκ παρθενίας, ἐν Πάρθοις τεθνηκότος. Ἐνῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα δίχα τῶν ἀφ' ὥρας. Καὶ γὰρ περὶ γράμματα καλῶς ἤσκητο καὶ περὶ λύραν καὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλοσόφων εἴθιστο χρησίμως ἀκούειν. Καὶ προσῆν

Testim. C. LV Zon. X, 9

3—4 ὡς χρὴ μόνον ἑλέσθαι Πομπήιον ὕπατον Cato min. 8 αὐτὸς μὲν οὐκ ἄν] οὐκ αὐτὸς *N* οὐκ αὐτὸς μὲν *Z* 8—9 εἰσενηνεγμένῃ *C*: εἰσενηνεγμένην cet. 9 ἑτέρων *Z* 13 ἄρχη *Z* δ'] δὲ καὶ *Z* 16 καὶ — l. 18 ἔχειν add. L^2 mg. 20—21 φράζειν: corr. Steph. (ἐρεῖν Cato min.) 23 σκηπίωνος *GLZ*; sic constanter

---

16 ἔχειν omittitur in Cat. min. 82, 10. Sed χάριν ἔχειν defenditur Dion. 30, 1, Caes. 383, 5

τούτοις ἦθος ἀηδίας καὶ περιεργίας καθαρόν, ἃ δὴ νέαις προστρίβεται γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα· πατὴρ δὲ καὶ γένους ἕνεκα καὶ δόξης ἄμεμπτος. Ἀλλ' ὅμως τοῦ γάμου τοῖς μὲν οὐκ ἤρεσκε τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν· υἱῷ γὰρ αὐτοῦ συνοικεῖν ὥραν εἶχεν ἡ Κορνηλία μᾶλλον· οἱ δὲ κομψότεροι τὸ τῆς πόλεως ἡγοῦντο παρεωρακέναι τὸν Πομπήϊον ἐν τύχαις οὔσης, ὧν ἐκεῖνον ἰατρὸν ἦρηται καὶ μόνῳ παραδέδωκεν αὐτήν· ὁ δὲ στεφανοῦται καὶ θύει γάμους αὐτὴν τὴν ὑπατείαν ὀφείλων
649 ἡγεῖσθαι συμφορὰν οὐκ ἂν οὕτω παρανόμως δοθεῖσαν εὐτυχούσης τῆς πατρίδος. Ἐπεὶ δὲ ταῖς δίκαις τῶν δωροδοκιῶν καὶ δεκασμῶν ἐπιστὰς καὶ νόμους γράψας, καθ' οὓς αἱ κρίσεις ἐγίνοντο, τὰ μὲν ἄλλα σεμνῶς ἐβράβευε καὶ καθαρῶς, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ κόσμον καὶ ἡσυχίαν αὐτοῦ προσκαθημένου μεθ' ὅπλων τοῖς δικαστηρίοις παρέχων, Σκιπίωνος δὲ τοῦ πενθεροῦ κρινομένου, μεταπεμψάμενος οἴκαδε τοὺς ἑξήκοντα καὶ τριακοσίους δικαστὰς ἐνέτυχε βοηθεῖν, ὁ δὲ κατήγορος ἀπέστη τῆς δίκης ἰδὼν τὸν Σκιπίωνα προπεμπόμενον ἐξ ἀγορᾶς ὑπὸ τῶν δικαστῶν, πάλιν [οὖν] ἦκουε κακῶς, ἔτι δὲ μᾶλλον, ὅτι λύσας νόμῳ τοὺς γινομένους περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνους αὐτὸς εἰσῆλθε Πλάγκον ἐπαινεσόμενος. Καὶ Κάτων (ἔτυχε γὰρ κρίνων) ἐπισχόμενος τὰ ὦτα ταῖς χερσὶν οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν αὐτῷ παρὰ τὸν νόμον ἀκούειν τῶν ἐπαίνων. Ὅθεν ὁ μὲν Κάτων ἀπεβλήθη πρὸ τοῦ φέρειν τὴν ψῆφον, ἐάλω δὲ ταῖς ἄλλαις ὁ Πλάγκος σὺν αἰσχύνῃ τοῦ Πομπηΐου. Καὶ γὰρ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις Ὕψαῖος, ἀνὴρ ὑπατικός, δίκην φεύγων καὶ παραφυλάξας τὸν Πομπήϊον ἐπὶ δεῖπνον ἀπιόντα λελουμένον, ἱκέτευε τῶν γονάτων λαβόμενος.

---

1 ἃ δὴ νέαις] ἣν ἐνίοις *N* 5 μᾶλλον] μόνον *NZ* 10 ἐπεὶ] ἔπειτα Coraes: cf. l. 18 13 προκαθημένου *NZ* 14 μεθ' ὅπλων s. s. L^2 16 καὶ *F*: καὶ τοὺς cet. 18 οὖν inclusi 20 πλάγκον Aldina: πλάκκον libri; item l. 24; cf. Cato min. XLVIII u. l. 23 ἀπελύθη *Z*

---

18 οὖν sic haud raro addunt librarii (et editores) qui sententiae tenorem non tenent. Cf. Arat. 152, 30, Thes 1, 21, Num. 147, 25, Cat. min. 95, 15 (καθάπερ οὖν *C*), Cass. Dion. XXXVI, 50 al.; Ages. 31, 7 (*S*). Falso uiri docti rem sanare conati sunt, ἐπεὶ δὲ l. 10 in ἔπειτα mutantes (cf. Ages. 8, 10—12 ἐπεὶ δὲ . . εἰκός ἐστι, ubi *N* ἔπειτα . . . εἰκός οὖν ἐστι!)

Ὁ δὲ παρῆλθεν ὑπεροπτικῶς εἰπὼν διαφθείρειν τὸ δεῖπνον αὐτόν, ἄλλο δὲ μηδὲν περαίνειν. Οὕτως οὖν ἄνισος εἶναι δοκῶν αἰτίας εἶχε. Τὰ δ' ἄλλα καλῶς ἅπαντα κατέστησεν εἰς τάξιν, καὶ προσείλετο συνάρχοντα τὸν πενθερὸν εἰς τοὺς ὑπολοίπους πέντε μῆνας. Ἐψηφίσθη δ' αὐτῷ τὰς ἐπαρχίας ἔχειν εἰς ἄλλην τετραετίαν, καὶ χίλια τάλαντα λαμβάνειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν, ἀφ' ὧν θρέψει καὶ διοικήσει τὸ στρατιωτικόν.

LVI. Οἱ δὲ Καίσαρος φίλοι ταύτην ἀρχὴν λαβόντες ἠξίουν τινὰ γενέσθαι καὶ Καίσαρος λόγον, ἀγωνιζομένου τοσούτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· ἢ γὰρ ὑπατείας ἄξιον εἶναι τυχεῖν ἑτέρας, ἢ προσλαβεῖν τῇ στρατείᾳ χρόνον, ἐν ᾧ τῶν πεπονημένων οὐκ ἄλλος ἐπελθὼν ἀφαιρήσεται τὴν δόξαν, ἀλλ' αὐτὸς ἄρξει καὶ τιμήσεται καθ' ἡσυχίαν ὁ κατεργασάμενος. Οὔσης δὲ περὶ τούτων ἀμίλλης, ὡς δὴ παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ἐπ' εὐνοίᾳ τὸν φθόνον ὁ Πομπήϊος ἔφη γράμματα Καίσαρος ἔχειν βουλομένου λαβεῖν διάδοχον καὶ παύσασθαι τῆς στρατείας· ὑπατείας μέντοι καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν αἴτησιν αὐτῷ δοθῆναι. Πρὸς ταῦτα ἐνισταμένων τῶν περὶ Κάτωνα καὶ κελευόντων ἰδιώτην γενόμενον καὶ τὰ ὅπλα καταθέμενον εὑρίσκεσθαί τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν, οὐκ ἐξερίσας, ἀλλ' οἷον ἡττηθεὶς ὁ Πομπήϊος ὕποπτος ἦν μᾶλλον ὧν ἐφρόνει περὶ Καίσαρος. Ἔπεμψε δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἀπαιτῶν, ἃς ἔχρησεν αὐτῷ, τὰ Παρθικὰ ποιούμενος πρόφασιν. Ὁ δέ, καίπερ εἰδὼς ἐφ' οἷς ἀπῃτεῖτο τοὺς στρατιώτας, ἀπέπεμψε καλῶς δωρησάμενος.

LVII. Ἐκ τούτου δὲ Πομπήϊος ἐν Νεαπόλει νοσήσας ἐπισφαλῶς ἀνέρρωσε. Πραξαγόρου δὲ πείσαντος τοὺς Νεαπολίτας ἔθυσαν ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια. Μιμουμένων δὲ τούτους τῶν προσοίκων καὶ τοῦ πράγματος οὕτω περιόντος τὴν

Testim. *C. LVII, C. LVIII* Caes. XXIX, XXX

---

1 τὸ] *τὸν Z* 2 *αὐτοῦ GL* 4 *προείλετο LZ* 11 *ὑπὲρ*] *περὶ Z* *ἡγεμονίας*] *ἐλευθερίας GL*[1] 12 *στρατηγίᾳ* Schaefer *ἐφ' ᾧ* Anon. 13 *ἐλθὼν NZ* 15 *τοῦτον L* 18 *παύσεσθαι* potius *L* 19 *ἐνιστάμενον N* 20 *τῶν — γενόμενον* om. *N* 21 *περὶ L* 26 *ἀπέπεμπε N ἔπεμψε Z* 27 *Νέᾳ πόλει* Cobet 28 *ἀνερρώσθη* Dindorf *ἐρράισεν* Cobet 30 *προοίκων N* *περιϊόντος L*[2]

Ἰταλίαν πᾶσαν, καὶ μικρὰ καὶ μεγάλη πόλις ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἑώρταζε. Τοὺς δ' ἀπαντῶντας πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοί τε κατεπίμπλαντο καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐωχουμένων καὶ θυόντων. Πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον, ὥστε τὴν κομιδὴν αὐτοῦ καὶ πορείαν θέαμα κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον. Οὐδενὸς μέντοι τοῦτο λέγεται τῶν ἀπεργασαμένων τὸν πόλεμον αἰτίων ἔλαττον γενέσθαι. Φρόνημα γὰρ εἰσῆλθεν ὑπεραῖρον ἅμα τῷ μεγέθει τῆς χαρᾶς τοὺς ἀπὸ
650 τῶν πραγμάτων λογισμούς· καὶ τὴν εἰς ἀσφαλὲς ἀεὶ τὰ εὐτυχήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ θεμένην εὐλάβειαν προέμενος εἰς ἄκρατον ἐξέπεσε θράσος καὶ περιφρόνησιν τῆς Καίσαρος δυνάμεως, ὡς οὔθ' ὅπλων ἐπ' αὐτὸν οὔτε τινὸς ἐργώδους πραγματείας δεησόμενος, ἀλλὰ πολὺ ῥᾷον καθαιρήσων ἢ πρότερον ηὔξησε τὸν ἄνδρα. Πρὸς δὲ τούτοις Ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας ἣν ἔχρησε Πομπήϊος Καίσαρι στρατιάν· καὶ πολλὰ μὲν ἐξεφλαύριζε τὰς ἐκεῖ πράξεις καὶ λόγους ἐξέφερε βλασφήμους περὶ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἀπείρως ἔχειν ἔλεγε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ δόξης ἑτέροις ὅπλοις πρὸς Καίσαρα φραγνύμενον, ὃν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν, ὅταν πρῶτον ὀφθῇ· τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς Καίσαρα καὶ πόθου πρὸς Πομπήϊον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. Οὕτω δ' οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπήρθη καὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ὀλιγωρίας διὰ τὸ θαρρεῖν ἐγένετο μεστός, ὥστε καὶ τῶν δεδιότων τὸν πόλεμον κατεγέλα καὶ τοὺς λέγοντας, ἂν ἐλαύνῃ Καῖσαρ ἐπὶ τὴν πόλιν, οὐχ ὁρᾶν δυνάμεις, αἷς αὐτὸν ἀμυνοῦνται, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυμένος ἀμελεῖν ἐκέλευσεν· „Ὅπου γὰρ ἄν" ἔφη „τῆς Ἰταλίας ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πεζικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις."

LVIII. Ἤδη δὲ καὶ Καῖσαρ ἐπεφύετο τοῖς πράγμασιν ἐρρωμενέστερον, αὐτὸς μὲν οὐκέτι μακρὰν τῆς Ἰταλίας ἀπαίρων, εἰς δὲ τὴν πόλιν ἀεὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλων ἀρχαι-

---

1 πᾶσα καὶ Madvig 2 ἑόρταζε *NV* 5 ἀνθοβολούμενοι *NZ* 8 αἰτιῶν: corr. Schaefer 14 ῥᾴδιον: corr. Rsk. 16 νομίζων *L* στρατιὰν *VL*^{2}: στρατείαν cet. 17 ἐξεφλαύρησε *GL* ἐξεφλυάρησε *NZ*: corr. Coraes 27 μειδιῶν καὶ τῷ προσώπῳ διακεχυμένος Rsk. post προσώπῳ lac. 2 fol. *N* (— 122, 4 εἴασέ τις) 28 ἐκέλευεν Coraes 32 ἀποστέλλων *L*^{2} ex corr., ἀπο**γων (non fuit ἀπολέγων) *L*^{1}

ρεσιάσοντας, χρήμασι δὲ πολλοὺς ὑποικουρῶν καὶ διαφθείρων ἄρχοντας· ὧν καὶ Παῦλος ἦν ὁ ὕπατος ἐπὶ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις μεταβαλόμενος, καὶ Κουρίων ὁ δήμαρχος ἀμηχάνων πλήθει δανείων ἐλευθερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ Μάρκος Ἀντώνιος διὰ φιλίαν Κουρίωνος ὢν ὠφελεῖτο μετέχων. Ἐλέχθη μὲν οὖν, ὅτι τῶν ἀφιγμένων τις ἀπὸ Καίσαρος ταξιαρχῶν ἑστὼς παρὰ τὸ βουλευτήριον καὶ πυθόμενος, ὡς οὐ δίδωσιν ἡ βουλὴ Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, εἶπεν ἐπικρούων τῇ χειρὶ τὸ ξίφος „Ἀλλὰ τοῦτο δώσει." Καὶ τὰ πραττόμενα καὶ τὰ παρασκευαζόμενα ταύτην εἶχε τὴν διάνοιαν. Αἱ μέντοι Κουρίωνος ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις ὑπὲρ Καίσαρος ἐφαίνοντο δημοτικώτεραι. Λυεῖν γὰρ ἠξίου θάτερον, ἢ καὶ Πομπήϊον ἀπαιτεῖν ἢ μηδὲ Καίσαρος ἀφαιρεῖσθαι τὸ στρατιωτικόν· ἢ γὰρ ἰδιώτας γενομένους ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἢ μένοντας ἀντιπάλους ἐφ' οἷς ἔχουσιν ἀτρεμήσειν· ὁ δὲ τὸν ἕτερον ἀσθενῆ ποιῶν ἣν φοβεῖται δύναμιν διπλασιάζει. Πρὸς ταῦτα Μαρκέλλου τοῦ ὑπάτου λῃστὴν ἀποκαλοῦντος τὸν Καίσαρα καὶ ψηφίζεσθαι πολέμιον κελεύοντος, εἰ μὴ καταθήσεται τὰ ὅπλα, Κουρίων ὅμως ἴσχυσε μετὰ Ἀντωνίου καὶ Πείσωνος ἐξελέγξαι τὴν σύγκλητον. Ἐκέλευσε γὰρ μεταστῆναι τοὺς Καίσαρα μόνον τὰ ὅπλα καταθέσθαι κελεύοντας, Πομπήϊον δ' ἄρχειν· καὶ μετέστησαν οἱ πλείους. Αὖθις δὲ μεταστῆναι κελεύσαντος ὅσοις ἀμφοτέρους ἀρέσκει τὰ ὅπλα καταθέσθαι καὶ μηδέτερον ἄρχειν, Πομπηΐῳ μὲν εἴκοσι καὶ δύο μόνον, Κουρίωνι δὲ πάντες οἱ λοιποὶ προσέθεντο. Κἀκεῖνος μὲν ὡς νενικηκὼς λαμπρὸς ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸν δῆμον ἐξήλατο, κρότῳ καὶ βολαῖς στεφάνων καὶ ἀνθῶν δεξιούμενον αὐτόν· ἐν δὲ τῇ βουλῇ Πομπήϊος οὐ παρῆν· οἱ γὰρ ἄρχοντες στρατοπέδων εἰς τὴν πόλιν οὐκ εἰσίασι. Μάρκελλος δ' ἀναστὰς οὐκ ἔφη λόγων ἀκροάσεσθαι καθήμενος, ἀλλ' ὁρῶν ὑπερφαινόμενα τῶν Ἄλπεων ἤδη δέκα τάγματα [βαδίζειν] καὶ αὐτὸς ἐκπέμψειν τὸν ἀντιταξόμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Testim. 20 sq. Anton. V

---

3 μεταβαλόμενος *C*: μεταβαλλόμενος cet. 4 ἀμηχάνῳ: corr. Schaefer 5 ὠφείλετο: corr. Emperius 10 κατασκευαζόμενα *Z* 20—21 μόνα *G* 27 ἀνθέων *Z* δεξαμένων: corr. Rsk. 30 ἀκροάσασθαι *Z* βαδίζειν incl. Madvig

LIX. Ἐκ τούτου τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐπὶ πένθει μετεβάλοντο. Μάρκελλος δὲ πρὸς Πομπήϊον δι' ἀγορᾶς ἐβάδιζε τῆς βουλῆς ἑπομένης, καὶ κατασὰς ἐναντίος· „Κελεύω σε" εἶπεν „ὦ
651 Πομπήϊε, βοηθεῖν τῇ πατρίδι καὶ χρῆσθαι ταῖς παρεσκευασμέναις δυνάμεσι καὶ καταλέγειν ἑτέρας." Τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ Λέντλος ἔλεγε τῶν ἀποδεδειγμένων εἰς τὸ μέλλον ὑπάτων ἄτερος. Ἀρξαμένου δὲ τοῦ Πομπηΐου καταλέγειν οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον, ὀλίγοι δὲ γλίσχρως καὶ ἀπροθύμως συνήεσαν, οἱ δὲ πλείους διαλύσεις ἐβόων. Καὶ γὰρ ἀνέγνω τινὰ Καίσαρος ἐπιστολὴν Ἀντώνιος ἐν τῷ δήμῳ βιασάμενος τὴν βουλήν, ἔχουσαν ἐπαγωγοὺς ὄχλου προκλήσεις. Ἠξίου γὰρ ἀμφοτέρους ἐκβάντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀφέντας ἐπὶ τῷ δήμῳ γενέσθαι καὶ τῶν πεπραγμένων εὐθύνας ὑποσχεῖν. Οἱ δὲ περὶ Λέντλον ὑπατεύοντες ἤδη βουλὴν οὐ συνῆγον· ἄρτι δ' ἐκ Κιλικίας ἀφιγμένος Κικέρων ἔπραττε διαλλαγάς, ὅπως Καῖσαρ ἐξελθὼν Γαλατίας καὶ τὴν ἄλλην στρατιὰν ἀφεὶς πᾶσαν ἐπὶ δυσὶ τάγμασι καὶ τῷ Ἰλλυρικῷ τὴν δευτέραν ὑπατείαν περιμένῃ. Πομπηΐου δὲ δυσκολαίνοντος ἐπείσθησαν οἱ Καίσαρος φίλοι θάτερον ἀφεῖναι· Λέντλου δ' ἀντικρούσαντος καὶ Κάτωνος αὖθις ἁμαρτάνειν τὸν Πομπήϊον ἐξαπατώμενον βοῶντος οὐκ ἔσχον αἱ διαλύσεις πέρας.

LX. Ἐν τούτῳ δ' ἀπαγγέλλεται Καῖσαρ Ἀρίμινον, πόλιν μεγάλην τῆς Ἰταλίας, κατειληφὼς καὶ βαδίζων ἄντικρυς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως. Τοῦτο δ' ἦν ψεῦδος. Ἐβάδιζε γὰρ οὐ πλείονας ἔχων ἱππέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὁπλιτῶν· τὴν δ' ἄλλην δύναμιν ἐπέκεινα τῶν Ἄλπεων οὖσαν οὐ περιέμενεν, ἐμπεσεῖν ἄφνω τεταραγμένοις καὶ μὴ προσδοκῶσι βουλόμενος μᾶλλον ἢ χρόνον δοὺς ἐκ παρασκευῆς μάχεσθαι. Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν ἐλθών, ὃς ἀφώριζεν αὐτῷ τὴν δεδομένην ἐπαρχίαν, ἔστη

Testim. *C. LX, LXI* Caes. XXXIII

---

1 μετεβάλοντο *Z*, Caes.: μετεβάλλοντο *GL* 5 καὶ — ἑτέρας] ἑτέρας τε καταλέγειν *Z* 8 οἱ] αἱ *G* 14 οὐ om. *Z* 17 στρατιὰν *V*: στρατείαν cet. 19 θατέραν *GL* τὴν ἑτέραν *Z*: corr. Anon. 23 ἀπαγγελέτω L^1 ἀπηγγέλλετο L^2 ἀρίμηνον *Z* 28 περιέμεινεν *Z* 30 ῥουβικῶνα libri: corr. Sint.

σιωπῇ καὶ διεμέλλησεν, αὐτὸς ἄρα πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος. Εἶτα, ὥσπερ οἱ πρὸς βάθος ἀφιέντες ἀχανὲς ἀπὸ κρημνοῦ τινος ἑαυτούς, μύσας τῷ λογισμῷ καὶ παρακαλυψάμενος πρὸς τὸ δεινὸν καὶ τοσοῦτον μόνον Ἑλληνιστὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐκβοήσας, „Ἀνερρίφθω κύβος," διεβίβαζε τὸν στρατόν. Ὡς δὲ πρῶτον ἡ φήμη προσέπεσε καὶ κατέσχε τὴν Ῥώμην μετ' ἐκπλήξεως θόρυβος καὶ φόβος οἷος οὔπω πρότερον, εὐθὺς μὲν ἡ βουλὴ φερομένη πρὸς τὸν Πομπήϊον συνέτρεχε καὶ παρῆσαν αἱ ἀρχαί, πυθομένου δὲ τοῦ Τύλλου περὶ στρατιᾶς καὶ δυνάμεως καὶ τοῦ Πομπηΐου μετά τινος μελλήσεως ἀθαρσῶς εἰπόντος, ὅτι τοὺς παρὰ Καίσαρος ἥκοντας ἑτοίμους ἔχει, νομίζει δὲ καὶ τοὺς κατειλεγμένους πρότερον ἐν τάχει συνάξειν τρισμυρίους ὄντας, ὁ μὲν Τύλλος ἀναβοήσας, „Ἐξηπάτηκας ἡμᾶς, ὦ Πομπήϊε," συνεβούλευεν ὡς Καίσαρα πρέσβεις ἀποστέλλειν, Φαώνιος δέ τις, ἀνὴρ τἆλλα μὲν οὐ πονηρός, αὐθαδείᾳ δὲ καὶ ὕβρει πολλάκις τὴν Κάτωνος οἰόμενος ἀπομιμεῖσθαι παρρησίαν, ἐκέλευε τὸν Πομπήϊον τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν ἃς ὑπισχνεῖτο δυνάμεις ἀνακαλούμενον. Ὁ δὲ ταύτην μὲν ἤνεγκε τὴν ἀκαιρίαν πράως· τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπομιμνήσκοντος ὧν ἐν ἀρχῇ περὶ Καίσαρος αὐτῷ προεῖπεν, ἀπεκρίνατο μαντικώτερα μὲν εἶναι τὰ Κάτωνι λεχθέντα, φιλικώτερα δ' ὑπ' αὐτοῦ πεπρᾶχθαι.

LXI. Κάτων δὲ συνεβούλευεν αἱρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα Πομπήϊον, ἐπειπὼν ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστι καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. Οὗτος μὲν οὖν εὐθὺς ἐξῆλθεν εἰς Σικελίαν (ἔλαχε γὰρ αὐτὴν τῶν ἐπαρχιῶν) καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ⟨εἰς⟩ ἃς ἐκληρώθη. Τῆς δ' Ἰταλίας σχεδὸν ὅλης ἀνισταμένης ἀπορίαν εἶχε τὸ γινόμενον. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν φερόμενοι φυγῇ πανταχόθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέπιπτον, οἱ δὲ

Testim. 20—23 Cato mi. LII, mor. 204 d

2 οἱ s. s. *G* 9 *συνέτρεχε MV*: *συνέτρεχον* cet. 10 *στρατιᾶς V*: *στρατείας* cet. 12 *ἔχει* Aldina, Iuntina: *ἔχειν GLZ* 15 *συνεβούλευσεν* Schaefer 15—16 *ἀποστέλλειν*] *πέμπειν Z* 18 *τύπτειν*: cf. u. l. Caes. XXXIII 22 *μαντικώτερον GL*^{1} post *μὲν* eras. 2 u. 3 litt. *G* 28 ⟨*εἰς*⟩ Coraes, *ὡς* pro *ἃς* Emperius 29 *ἀνισταμένης*, *ἀ* ex corr. (fuit *ε*?) *G* *ἐνισταμένης F*

652 τὴν Ῥώμην οἰκοῦντες ἐξέπιπτον αὐτοὶ καὶ ἀπέλειπον τὴν πόλιν ἐν χειμῶνι καὶ ταράχῳ τοσούτῳ τὸ μὲν χρήσιμον ἀσθενὲς ἔχουσαν, τὸ δ' ἀπειθὲς ἰσχυρὸν καὶ δυσμεταχείριστον τοῖς ἄρχουσιν. Οὐ γὰρ ἦν παῦσαι τὸν φόβον, οὐδ' εἴασέ τις χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς Πομπήϊον, ἀλλ' ᾧ τις ἐνετύγχανε πάθει, φοβηθεὶς ἢ λυπηθεὶς ἢ διαπορήσας, τούτου φέρων ἐκεῖνον ἀνεπίμπλη· καὶ τἀναντία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκράτει βουλεύματα, καὶ πυθέσθαι περὶ τῶν πολεμίων οὐδὲν ἦν ἀληθὲς αὐτῷ διὰ τὸ πολλοὺς ἀπαγγέλλειν, ὅ τι τύχοιεν, εἶτ' ἀπιστοῦντι χαλεπαίνειν. Οὕτω δὴ ψηφισάμενος ταραχὴν ὁρᾶν καὶ κελεύσας ἅπαντας ἕπεσθαι [αὐτῷ] τοὺς ἀπὸ βουλῆς, καὶ προειπὼν ὅτι Καίσαρος ἡγήσεται τὸν ἀπολειφθέντα, περὶ δείλην ὀψίαν ἀπέλιπε τὴν πόλιν. Οἱ δ' ὕπατοι μηδὲ θύσαντες ἃ νομίζεται πρὸ πολέμων ἔφυγον. Ἦν δὲ καὶ παρ' αὐτὰ τὰ δεινὰ ζηλωτὸς ἀνὴρ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλῶν τὴν στρατηγίαν μεμφομένων οὐδεὶς ἦν ὁ μισῶν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ πλείονας ἄν τις εὗρε τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν φευγόντων τοὺς ἀπολιπεῖν Πομπήϊον μὴ δυναμένους.

LXII. Ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις Καῖσαρ εἰσελάσας καὶ κατασχὼν τὴν Ῥώμην τοῖς μὲν ἄλλοις ἐπιεικῶς ἐνέτυχε καὶ κατεπράϋνε, τῶν δὲ δημάρχων ἑνὶ Μετέλλῳ κωλύοντι χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμείου θάνατον ἠπείλησε, καὶ προσέθηκε τῇ ἀπειλῇ τραχύτερον λόγον· ἔφη γάρ, ὡς τοῦτο φῆσαι χαλεπὸν ἦν αὐτῷ μᾶλλον ἢ πρᾶξαι. Τρεψάμενος δὲ τὸν Μέτελλον οὕτω καὶ λαβὼν ὧν ἔχρηζεν, ἐδίωκε Πομπήϊον, ἐκβαλεῖν σπεύδων ἐκ τῆς Ἰταλίας πρὶν ἀφικέσθαι τὴν ἐξ Ἰβηρίας αὐτῷ δύναμιν. Ὁ δὲ τὸ Βρεντέσιον κατασχὼν καὶ

Testim. *C. LXII* Caes. XXXV

1 *ἀπέλειπον C*: *ἀπέλιπον* cet. 3 *ἔχουσα L*[1] *τοῖς* om. *GL* 5 *χρῆσθαι*] *χρήσασθαι* Caes.; ab h. u. incipit denuo *N* 6 *τούτῳ* ς(?) Aldina Iuntina et poster. 7 *ἐκτεῖνον N* *ἀνεπίμπλει GNZ ἐνεπίπλη L*: corr. Sint. 8 *πείθεσθαι Z* 11 *αὐτῷ* del. Sint., cl. Caes. 13 *μηδὲ*] *μὴ Z* 15 *ὁ ἀνὴρ LZ* 22 *αὐτὸν* add. *L*[1] mg. 23—24 *ὡς οὐ τὸ φῆσαι GL ὡς τὸ φῆσαι Z*: corr. Haitinger 26 *σπεύδων*] *θέλων NZ* *ἐφικέσθαι G* 27 *βρεντήσιον*: corr. Sint.

6 *τούτου* in omnibus meis codicibus legitur 15 *ὁ ἀνὴρ*: cf. Cam. 275, 25 u. l.

πλοίων εὐπορήσας τοὺς μὲν ὑπάτους εὐθὺς ἐμβιβάσας καὶ μετ' αὐτῶν σπείρας τριάκοντα προεξέπεμψεν εἰς Δυρράχιον, Σκηπίωνα δὲ τὸν πενθερὸν καὶ Γναῖον τὸν υἱὸν εἰς Συρίαν ἀπέστειλε ναυτικὸν κατασκευάσοντας. Αὐτὸς δὲ φραξάμενος τὰς πύλας καὶ τοῖς τείχεσι τοὺς ἐλαφροτάτους στρατιώτας ἐπιστήσας, τοὺς δὲ Βρεντεσίνους ἀτρεμεῖν κατ' οἰκίαν κελεύσας, ὅλην ἐντὸς τὴν πόλιν ἀνέσκαψε καὶ διετάφρευσε, καὶ σκολόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωποὺς πλὴν δυεῖν, δι' ὧν ἐπὶ θάλατταν αὐτὸς κατῆλθεν. Ἡμέρᾳ δὲ τρίτῃ τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἡσυχίαν ἐμβεβηκότα, τοῖς δὲ τὰ τείχη φυλάττουσιν ἐξαίφνης σημεῖον ἄρας καὶ καταδραμόντας ὀξέως ἀναλαβὼν ἀπεπέρασεν. Ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς εἶδεν ἐκλελειμμένα τὰ τείχη, τὴν φυγὴν αἰσθόμενος μικροῦ μὲν ἐδέησε διώκων τοῖς σταυροῖς καὶ τοῖς ὀρύγμασι περιπετὴς γενέσθαι, τῶν δὲ Βρεντεσίνων φρασάντων φυλαττόμενος τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιὼν ἀνηγμένους εὗρε πάντας πλὴν δυεῖν πλοίων στρατιώτας τινὰς οὐ πολλοὺς ἐχόντων.

LXIII. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοῦ Πομπηΐου τὸν ἀπόπλουν ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἐθαύμαζεν, ὅτι καὶ πόλιν ἔχων ὀχυρὰν καὶ προσδοκῶν τὰς ἐξ Ἰβηρίας δυνάμεις καὶ θαλασσοκρατῶν ἐξέλιπε καὶ προήκατο τὴν Ἰταλίαν. Αἰτιᾶται καὶ Κικέρων, ὅτι τὴν Θεμιστοκλέους ἐμιμήσατο στρατηγίαν μᾶλλον ἢ τὴν Περικλέους, τῶν πραγμάτων τούτοις ὁμοίων ὄντων, οὐκ ἐκείνοις. Ἐδήλωσε δὲ Καῖσαρ ἔργῳ σφόδρα φοβούμενος τὸν χρόνον. Ἐλὼν γὰρ Νουμέριον Πομπηΐου φίλον ἀπέστειλεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοῖς ἴσοις ἀξιῶν διαλλαγῆναι· Νουμέριος δὲ Πομπηΐῳ συνεξέπλευσεν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἡμέραις ἑξήκοντα κύριος γεγονὼς ἀναιμωτὶ τῆς Ἰταλίας ὅλης ἐβούλετο μὲν εὐθὺς Πομπήϊον διώκειν, πλοίων δὲ μὴ παρόντων ἀποστρέψας εἰς

---

1 ἀπορήσας *Z* 2 προέπεμψεν uel προσέπεμψεν *Z* 6 βρεντησενοὺς *N* βρεντεσηνοὺς cet.: corr. Sint. 7 σκολώπων *Z* 8 πλεῖν *L*¹ 10 ἐκβεβηκότα *Z* 15 βρεντεσηνῶν: corr. Sint. φρασάντων *NV*: φθασάντων *LGZ* 16 περιὼν libri πλεῖν *L*¹ 21 ἐξ om. *Z* 22 καὶ *GL*: om. *NZ* (sed δὲ καὶ *V*) 25 σφόδρα om. *Z* 28 ὁ μὲν ⟨ἐν⟩ Muretus 29 ἀνεμωτὶ *G*

---

22 Cf. Cato min. 84, 10

Ἰβηρίαν ἤλαυνε, τὰς ἐκεῖ δυνάμεις προσαγαγέσθαι βουλόμενος.

LXIV. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ μεγάλη συνέστη Πομ-
658 πηΐῳ δύναμις, ἡ μὲν ναυτικὴ καὶ παντελῶς ἀνανταγώνιστος (ἦσαν γὰρ αἱ μάχιμοι πεντακόσιαι, λιβυρνίδων δὲ καὶ κατασκόπων ὑπερβάλλων ἀριθμός), ἱππεῖς δὲ Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τὸ ἀνθοῦν ἑπτακισχίλιοι γένεσι καὶ πλούτῳ καὶ φρονήμασι διαφέροντες· τὴν δὲ πεζὴν σύμμικτον οὖσαν καὶ μελέτης δεομένην ἐγύμναζεν ἐν Βεροίᾳ καθήμενος οὐκ ἀργός, ἀλλ' ὥσπερ ἀκμάζοντι χρώμενος αὐτῷ πρὸς τὰ γυμνάσια. Μεγάλη γὰρ ἦν ῥοπὴ πρὸς τὸ θαρρεῖν τοῖς ὁρῶσι Πομπήϊον Μάγνον ἑξήκοντα μὲν ἔτη δυεῖν λείποντα γεγενημένον, ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ἀμιλλώμενον πεζόν, εἶθ' ἱππότην αὖθις ἑλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα πάλιν εὐχερῶς, ἐν δὲ τοῖς ἀκοντισμοῖς οὐ μόνον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενον εἰς μῆκος, ὃ πολλοὶ τῶν νέων οὐχ ὑπερέβαλλον. Ἐπεφοίτων δὲ καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάσται καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς ἦν ἐντελοῦς βουλῆς περὶ αὐτόν. Ἦλθε δὲ καὶ Λαβεὼν ἀπολιπὼν Καίσαρα φίλος γεγονὼς καὶ συνεστρατευμένος ἐν Γαλατίᾳ, καὶ Βροῦτος, υἱὸς ὢν Βρούτου τοῦ περὶ Γαλατίαν σφαγέντος, ἀνὴρ μεγαλόφρων καὶ μηδέποτε Πομπήϊον προσειπὼν μηδ' ἀσπασάμενος πρότερον ὡς φωνέα τοῦ πατρός, τότε δ' ὡς ἐλευθεροῦντι τὴν Ῥώμην ὑπέταξεν ἑαυτόν. Κικέρων δέ, καίπερ ἄλλα γεγραφὼς καὶ βεβουλευμένος, ὅμως κατῃδέσθη μὴ γενέσθαι τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος. Ἦλθε δὲ καὶ Τίδιος Σέξτιος, ἐσχατόγηρως ἀνὴρ θάτερον πεπηρωμένος σκέλος, εἰς Μακεδονίαν· ὃν τῶν ἄλλων γελώντων καὶ χλευαζόντων, ὁ Πομπήϊος ἰδὼν ἐξανέστη καὶ προσέδραμε, μέγα νομίζων μαρτύριον εἶναι καὶ τοὺς παρ' ἡλικίαν καὶ παρὰ δύναμιν αἱρουμένους τὸν μετ' αὐτοῦ κίνδυνον ἀντὶ τῆς ἀσφαλείας.

---

5 αἱ om. *Z* πεντακόσιοι N^1 7 ἑπτ. τὸ ἀνθοῦν *Z* 9 βερροία L^2Z 10 τὰ om. *Z* 12 μὲν s. s. L^2 λιπόντα *N* γεγεννημένον *Z* 16 δ] ὃ *Z* 19 λαβεὼν *L* λαβέων *GNZ*: Λαβιηνὸς Xylander cl. Caes. 22 καὶ om. *Z* 23 τὸ πρότερον *G* 27 σεξστιος *G* 28 σκέλος om. *N* 30 καὶ (pr.)] τὸ καὶ *LNZ* παρὰ (alt.) om. *L*

LXV. *Ἐπεὶ δὲ βουλῆς γενομένης καὶ γνώμην Κάτωνος εἰπόντος ἐψηφίσαντο μηδένα Ῥωμαίων ἄνευ παρατάξεως ἀναιρεῖν μηδὲ διαρπάζειν πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, ἔτι μᾶλλον ἡ Πομπηΐου μερὶς ἠγαπήθη· καὶ γὰρ οἷς μηδὲν ἦν πρᾶγμα τοῦ πολέμου πόρρω κατοικοῦσιν ἢ δι' ἀσθένειαν ἀμελουμένοις, τῷ γε βούλεσθαι συγκατετίθεντο καὶ τῷ λόγῳ συνεμάχουν ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἡγούμενοι θεοῖς εἶναι καὶ ἀνθρώποις ἐχθρὸν ᾧ μὴ καθ' ἡδονήν ἐστι νικᾶν Πομπήϊον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Καῖσαρ εὐγνώμονα παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐν τῷ κρατεῖν, ὃς καὶ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ τοῦ Πομπηΐου δυνάμεις ἑλὼν καὶ καταπολεμήσας ἀφῆκε τοὺς στρατηγούς, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχρῆτο. Καὶ πάλιν ὑπερβαλὼν τὰς Ἄλπεις καὶ διαδραμὼν τὴν Ἰταλίαν εἰς Βρεντέσιον ἦκεν ἐν τροπαῖς ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος· καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος αὐτὸς μὲν εἰς Ὤρικον παρενέβαλεν, Ἰούβιον δὲ τὸν Πομπηΐου φίλον αἰχμάλωτον ἔχων σὺν ἑαυτῷ πρὸς Πομπήϊον ἀπέστειλε, προκαλούμενος εἰς ἓν συνελθόντας ἀμφοτέρους ἡμέρᾳ τρίτῃ πάντα διαλῦσαι τὰ στρατεύματα καὶ γενομένους φίλους καὶ ὁμόσαντας ἐπανελθεῖν εἰς Ἰταλίαν. Ταῦτα Πομπήϊος αὖθις ἐνέδραν ἡγεῖτο· καὶ καταβὰς ὀξέως ἐπὶ θάλατταν κατέλαβε χωρία καὶ τόπους ἕδρας τε τοῖς πεζοῖς στρατοπέδοις ὑπεραλκεῖς ἔχοντα καὶ ναύλοχα καὶ κατάρσεις ἐπιφόρους τοῖς ἐπιφοιτῶσι διὰ θαλάττης, ὥστε πάντα πνεῖν ἄνεμον Πομπηΐῳ σῖτον ἢ στρατιὰν ἢ χρήματα κομίζοντα, Καίσαρα δὲ δυσχερείαις κατὰ γῆν ὁμοῦ καὶ κατὰ θάλατταν περιεχόμενον ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν καὶ προσβάλλοντα τοῖς ἐρύμασι καὶ προκαλούμενον ἑκάστοτε τὰ μὲν πλεῖστα νικᾶν καὶ κρατεῖν τοῖς ἀκροβολισμοῖς, ἅπαξ δὲ μικροῦ συντριβῆναι καὶ τὴν στρατιὰν ἀποβαλεῖν, τοῦ Πομπηΐου λαμπρῶς ἀγωνισαμένου μέχρι τροπῆς ἁπάντων καὶ φόνου δισχι-*

Testim. 1—3 Cato min. LIII

---

5 *πρόσω Z* 9 *ὃς*] *ὡ N* 10 *καὶ* (alt.) del. Sint. 13 *βρεντήσιον Z* *ἐν* om. *NZ* 14 *ὥρικον* Aldina: *νώρικον GNZ ἤρικον L.* Cf. Caes. XXXVII u. l. et Cass. Dio XLI, 45, 1; XLII, 12, 1 u. l. 15 *Ἰούβιον*] *Οὐιβούλλιον* Xylander 16 *προσκαλούμενος NZ* 19 *ἐνέδρα N* 23 *στρατιὰν VL*²: *στρατείαν* cet. 24 *δυσχωρίαις*: corr. Coraes 28 *στρατείαν* (corr. uoluisse uid. *L*²) *GLZ*

---

16 *ἀνέστειλε* Sint. nil nisi error thypot. est.

654 λίων, βιάσασθαι δὲ καὶ συνεισπεσεῖν μὴ δυνηθέντος ἢ φοβηθέντος, ὥστ' εἰπεῖν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους ὅτι „Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον."

LXVI. Ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονήσαντες οἱ Πομπηΐου διὰ μάχης ἔσπευδον κριθῆναι. Πομπήϊος δὲ τοῖς μὲν ἔξω βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς καὶ πόλεσιν ὡς νενικηκὼς ἔγραφε, τὸν δὲ τῆς μάχης κίνδυνον ὠρρώδει, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς ἀπορίαις καταπολεμήσειν νομίζων ἄνδρας ἀμάχους μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ συνειθισμένους νικᾶν μετ' ἀλλήλων πολὺν ἤδη χρόνον, πρὸς δὲ τὴν ἄλλην στρατείαν καὶ πλάνας καὶ μεταβάσεις καὶ τάφρων ὀρύξεις καὶ τειχῶν οἰκοδομίας ἀπαγορεύοντας ὑπὸ γήρως, καὶ διὰ τοῦτο ταῖς χερσὶν ἐμφῦναι τάχιστα καὶ συμπλακῆναι σπεύδοντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πρότερον ἀμῶς γέ πως παρῆγε πείθων τοὺς περὶ αὐτὸν ἀτρεμεῖν ὁ Πομπήϊος· ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Καῖσαρ ὑπὸ τῶν ἀποριῶν ἀναστὰς ἐβάδιζε δι' Ἀθαμάνων εἰς Θετταλίαν, οὐκέτι καθεκτὸν ἦν τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φεύγειν Καίσαρα βοῶντες οἱ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ διώκειν ἐκέλευον, οἱ δὲ διαβαίνειν εἰς Ἰταλίαν, οἱ δὲ θεράποντας εἰς Ῥώμην καὶ φίλους ἔπεμπον οἰκίας προκαταληψομένους ἐγγὺς ἀγορᾶς ὡς αὐτίκα μετιόντες ἀρχάς. Ἐθελονταὶ δὲ πολλοὶ πρὸς Κορνηλίαν ἔπλεον εἰς Λέσβον εὐαγγελιζόμενοι πέρας ἔχειν τὸν πόλεμον· ἐκεῖ γὰρ αὐτὴν ὑπεξέπεμψεν ὁ Πομπήϊος. Ἀθροισθείσης δὲ βουλῆς Ἀφράνιος μὲν ἀπεφαίνετο γνώμην ἔχεσθαι τῆς Ἰταλίας, ταύτην γὰρ εἶναι τοῦ πολέμου τὸ μέγιστον ἆθλον, προστιθέναι δὲ τοῖς κρατοῦσιν εὐθὺς Σικελίαν, Σαρδόνα, Κύρνον, Ἰβηρίαν, Γαλατίαν ἅπασαν· ἧς τε δὴ πλεῖστος ὁ λόγος Πομπηΐῳ πατρίδος ὀρεγούσης χεῖρας ἐγγύθεν, οὐ καλῶς ἔχειν περιορᾶν προπηλακιζομένην καὶ δουλεύουσαν οἰκέταις καὶ κόλαξι τυράννων. Αὐτὸς δὲ Πομπήϊος οὔτε πρὸς δόξαν ἡγεῖτο καλὸν αὐτῷ δευτέραν φυγὴν φεύγειν Καίσαρα καὶ διώκεσθαι, τῆς τύχης διώκειν διδούσης, οὔθ' ὅσιον ἐγκαταλιπεῖν Σκιπίωνα καὶ τοὺς

Testim. 2—4 mor. 206 d 19—21 Caes. XLII

---

1 καὶ om. *Z* 5 τοῦτο *G* 8 ὠρρώδ *L*¹ (-ει, conglut. deletum, add. *L*²) 17 διαθαμανῶν *NZ* 24 εὐφράνιος *NZ* 27 σαρδῶνα libri: corr. Sint. 29 ὀρᾶν *L*¹*Z* 32 καὶ om. *GL*¹

περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θετταλίαν ἄνδρας ὑπατικοὺς εὐθὺς ὑπὸ Καίσαρι γενησομένους μετὰ χρημάτων καὶ δυνάμεων μεγάλων, τῆς δὲ Ῥώμης μάλιστα κήδεσθαι τὸν ἀπωτάτω πολεμοῦντα περὶ αὐτῆς, ὅπως ἀπαθὴς κακῶν οὖσα καὶ ἀνήκοος περιμένῃ τὸν κρατοῦντα.

LXVII. Ταῦτα ψηφισάμενος ἐδίωκε Καίσαρα, μάχης μὲν ἐγνωκὼς ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρίβειν ταῖς ἀπορίαις ἐγγύθεν ἐπακολουθῶν. Καὶ γὰρ ἄλλως ταῦτα συμφέρειν ἡγεῖτο, καὶ λόγος τις εἰς αὐτὸν ἦκεν ἐν τοῖς ἱππεῦσι φερόμενος, ὡς χρὴ τάχιστα τρεψαμένους Καίσαρα συγκαταλύειν κἀκεῖνον αὐτόν. Ἔνιοι δέ φασι διὰ τοῦτο καὶ Κάτωνι μηδὲν ἄξιον σπουδῆς χρήσασθαι Πομπήϊον, ἀλλὰ καὶ πορευόμενον ἐπὶ Καίσαρα πρὸς θαλάσσῃ καταλιπεῖν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς φοβηθέντα, μὴ Καίσαρος ἀναιρεθέντος ἀναγκάσῃ κἀκεῖνον εὐθὺς ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. Οὕτω δὲ παρακολουθῶν ἀτρέμα τοῖς πολεμίοις ἐν αἰτίαις ἦν καὶ καταβοήσεσιν, ὡς οὐ Καίσαρα καταστρατηγῶν, ἀλλὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν βουλήν, ὅπως διὰ παντὸς ἄρχῃ καὶ μηδέποτε παύσηται τοῖς ἀξιοῦσι τῆς οἰκουμένης ἄρχειν χρώμενος ὑπηρέταις καὶ δορυφόροις. Δομέτιος δ' αὐτὸν Ἀηνόβαρβος Ἀγαμέμνονα καλῶν καὶ βασιλέα βασιλέων ἐπίφθονον ἐποίει. Καὶ Φαώνιος οὐχ ἧττον ἦν ἀηδὴς τῶν παρρησιαζομένων ἀκαίρως ἐν τῷ σκώπτειν „Ἄνθρωποι" βοῶν „οὐδὲ τῆτες ἔσται τῶν ἐν Τουσκλάνῳ σύκων μεταλαβεῖν;" Λεύκιος δ' Ἀφράνιος ὁ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ δυνάμεις ἀποβαλὼν ἐν αἰτίᾳ προδοσίας γεγονώς, τότε δὲ τὸν Πομπήϊον ὁρῶν φυγομαχοῦντα, θαυμάζειν ἔλεγε τοὺς κατηγοροῦντας αὐτοῦ, πῶς πρὸς τὸν ἔμπορον τῶν ἐπαρχιῶν οὐ μάχονται προελθόντες. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλὰ λέγοντες ἄνδρα δόξης ἥττονα καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους αἰδοῦς τὸν Πομπήϊον ἐξεβιάσαντο καὶ συνεπεσπάσαντο ταῖς ἑαυτῶν ἐλπίσι 655

Testim. C. *LXVII* Caes. XLI

3 τῶν . . . πολεμούντων: corr. Muretus 20 αὐτὸν Ἀηνόβαρβος Sint.: αὐτὸν ἀεὶ ὁ βάρβος *NL*² αὐτὸν ἀεὶ ὁ βάρβαρος *GL*¹*V* ἀεὶ αὐτὸν ὁ βάρβος *HF* ἀεὶ αὐτὸν ὁ βάρβαρος *MP* 23 οὐδὲ τῆτες] οὐδέποτ' *NZ* τῶ ουσκλάνω *N* τῶ τουσκλάνω *Z* 24 δὲ ἀφάνιος *G* δελφράνιος *N* δὲ φράνιος *Z* 25 δὴ *Z* 29 τοὺς om. *Z* 30 καὶ συναπεσπάσαντο *G*, om. *L*

καὶ ὁρμαῖς ἐπακολουθῆσαι προέμενον τοὺς ἀρίστους λογισμούς, ὅπερ οὐδὲ πλοίου κυβερνήτῃ, μήτιγε τοσούτων ἐθνῶν καὶ δυνάμεων αὐτοκράτορι στρατηγῷ παθεῖν ἦν προσῆκον. Ὁ δὲ τῶν μὲν ἰατρῶν τοὺς μηδέποτε χαριζομένους ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπήνεσεν, αὐτὸς δὲ τῷ νοσοῦντι τῆς στρατιᾶς ἐνέδωκε, δείσας ἐπὶ σωτηρίᾳ λυπηρὸς γενέσθαι. Πῶς γὰρ ἄν τις φήσειεν ὑγιαίνειν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας, ὧν οἱ μὲν ὑπατείας ἤδη καὶ στρατηγίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ περινοστοῦντες ἐμνῶντο, Σπινθῆρι δὲ καὶ Δομιτίῳ καὶ Σκιπίωνι περὶ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης ἔριδες ἦσαν καὶ φιλονικίαι καὶ δεξιώσεις; ὥσπερ αὐτοῖς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου παραστρατοπεδεύοντος ἢ τοῦ Ναβατέων βασιλέως, ἀλλ' οὐ Καίσαρος ἐκείνου καὶ τῆς δυνάμεως, ᾗ χιλίας μὲν ᾑρήκει πόλεις κατὰ κράτος, ἔθνη δὲ πλείονα τριακοσίων ὑπῆκτο, Γερμανοῖς δὲ καὶ Γαλάταις μεμαχημένος ἀήττητος ὅσας οὐκ ἄν τις ἀριθμήσαι μάχας ἑκατὸν μυριάδας αἰχμαλώτων ἔλαβεν, ἑκατὸν δ' ἀπέκτεινε τρεψάμενος ἐκ παρατάξεως.

LXVIII. Ἀλλ' ὅμως ἐγκείμενοι καὶ θορυβοῦντες, ἐπεὶ κατέβησαν εἰς τὸ Φαρσάλιον πεδίον, ἠνάγκασαν βουλὴν προθεῖναι τὸν Πομπήϊον, ἐν ᾗ Λαβιηνὸς ὁ τῶν ἱππέων ἄρχων πρῶτος ἀναστὰς ὤμοσε μὴ ἀναχωρήσειν ἐκ τῆς μάχης, εἰ μὴ τρέψαιτο τοὺς πολεμίους· τὰ δ' αὐτὰ καὶ πάντες ὤμνυσαν. Τῆς δὲ νυκτὸς ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπήϊος εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντος αὐτοῦ κροτεῖν τὸν δῆμον, αὐτὸς δὲ κοσμεῖν ἱερὸν Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις. Καὶ τὰ μὲν ἐθάρρει, τὰ δ' ὑπέθραττεν αὐτὸν ἡ ὄψις, δεδοικότα μὴ τῷ γένει τοῦ Καίσαρος εἰς Ἀφροδίτην ἀνήκοντι δόξα καὶ λαμπρότης ἀπ' αὐτοῦ γένηται· καὶ πανικοί τινες θόρυβοι διάττοντες ἐξανέστησαν αὐτόν. Ἑωθινῆς δὲ φυλακῆς ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος στρατοπέδου πολλὴν ἡσυχίαν ἄγοντος ἐξέλαμψε μέγα

---

2 οὐδὲ ς: οὔτε *GLNZ* 4 μὲν om. *Z* 5 στρατηγίας: corr. Bryanus 5—6 ἐπὶ σωτηρίᾳ δείσας *Z* 10 φιλονεικίαι libri 11 παραστρατοπεδεύσαντος *N* 12 ναβατέων *GLNZ*: ναβαταίων ς 13 ᾗ libri ᾗ Anon. 14—15 μεμαχ**ημένος *L* (χ—η copul. L^2) 16 ⟨μὲν⟩ μυριάδας Drachmann 23 ὁ πομπήιος *Z* 25 τοῦ] τῷ *GL*

---

22 pro ὤμνυσαν Cobet ὤμοσαν coll. ὤμοσε l. 21. 'Nullus est hic imperfecto locus'. Perperam. Cf. Caes. 398, 4 . . . ἔφυγον· ἔφευγον δὲ καὶ Pomp. 87, 11 ἔγραφε . . . ἔγραφε δὲ καὶ

φῶς, ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀρθεῖσα φλογοειδὴς ἐπὶ Πομπηΐου κατέσκηψε· καὶ τοῦτ' ἰδεῖν φησι Καῖσαρ αὐτὸς ἐπιὼν τὰς φυλακάς. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ μέλλοντος αὐτοῦ πρὸς Σκοτοῦσαν ἀναξευγνύειν καὶ τὰς σκηνὰς τῶν στρατιωτῶν καθαιρούντων καὶ προπεμπόντων ὑποζύγια καὶ θεράποντας, ἦκον οἱ σκοποὶ φράζοντες ὅπλα πολλὰ καθορᾶν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων διαφερόμενα, καὶ κίνησιν εἶναι καὶ θόρυβον ἀνδρῶν ἐπὶ μάχην ἐξιόντων. Μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι παρῆσαν εἰς τάξιν ἤδη καθίστασθαι τοὺς πρώτους λέγοντες. Ὁ μὲν οὖν Καῖσαρ εἰπὼν τὴν προσδοκωμένην ἥκειν ἡμέραν, ἐν ᾗ πρὸς ἄνδρας, οὐ πρὸς λιμὸν οὐδὲ πενίαν μαχοῦνται, κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευσε προθεῖναι τὸν φοινικοῦν χιτῶνα· τοῦτο γὰρ μάχης Ῥωμαίοις ἐστὶ σύμβολον. Οἱ δὲ στρατιῶται θεασάμενοι μετὰ βοῆς καὶ χαρᾶς τὰς σκηνὰς ἀφέντες ἐφέροντο πρὸς τὰ ὅπλα. Καὶ τῶν ταξιαρχῶν ἀγόντων εἰς ἣν ἔδει τάξιν ἕκαστος ὥσπερ χορὸς ἄνευ θορύβου μεμελετημένως εἰς τάξιν καὶ πρᾴως καθίστατο.

LXIX. Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς ἔχων ἔμελλεν ἀνθίστασθαι πρὸς Ἀντώνιον, ἐν δὲ τῷ μέσῳ Σκιπίωνα τὸν πενθερὸν ἀντέταξε Καλβίνῳ Λευκίῳ, τὸ δ' εὐώνυμον εἶχε μὲν Λεύκιος Δομίτιος, ἐρρώσθη δὲ τῷ πλήθει τῶν ἱππέων. Ἐνταῦθα γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἐρρύησαν, ὡς Καίσαρα βιασόμενοι καὶ τὸ δέκατον τάγμα διακόψοντες, οὗ πλεῖστος 656
ἦν ὁ λόγος ὡς μαχιμωτάτου, καὶ Καῖσαρ ἐν ἐκείνῳ ταττόμενος εἰώθει μάχεσθαι. Κατιδὼν δὲ πεφραγμένον ἵππῳ τοσαύτῃ τῶν πολεμίων τὸ εὐώνυμον καὶ φοβηθεὶς τὴν λαμπρότητα τοῦ ὁπλισμοῦ, μετεπέμψατο σπείρας ἐξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων καὶ κατέστησεν ὄπισθεν τοῦ δεκάτου, κελεύσας ἡσυχίαν ἄγειν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ὄντας· ὅταν δὲ προσελαύνωσιν οἱ ἱππεῖς, διὰ τῶν προμάχων ἐκδραμόντας μὴ

Testim. *C. LXIX* Caes. XLIV 30 Polyaen. VIII, 25

---

1 ἀφθεῖσα: corr. Held πομπηίω *NZ* τὸ Πομπηίου Rsk. 3 πρὸ σκότους (sic) *GL* πρὸς κόπους *NZ*: corr. (Amyot), Anon. 15 ἦν om. *N* 16 μεμελετημένος *G* 18 ἔχων αὐτὸς *Z* ἔμελλον *N* 20—21 Καλβίνῳ Λευκίῳ — Λεύκιος Δομίτιος cf. Caes. XLIV, Caesar b. c. III, 34, 3 21 ἐρρώσθει *N* 24 ὁ om. *LZ* 24—25 ταττώμενος *N* 28 κάτοπιν ἔστησε τοῦ δεξιοῦ Caes. XLIV 29 ἄγειν ἡσυχίαν *Z*

προέσθαι τοὺς ὑσσούς, ὥσπερ εἰώθασιν οἱ κράτιστοι σπεύδοντες ἐπὶ τὰς ξιφουλκίας, ἀλλὰ παίειν ἄνω συντιτρώσκοντας ὄμματα καὶ πρόσωπα τῶν πολεμίων· οὐ γὰρ μενεῖν τοὺς καλοὺς τούτους καὶ ἀνθηροὺς πυρριχιστὰς διὰ τὸν ὡραϊσμὸν οὐδ' ἀντιβλέψειν πρὸς τὸν σίδηρον ἐν ὀφθαλμοῖς γινόμενον. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ Καῖσαρ ἦν. Ὁ δὲ Πομπήϊος ἀφ' ἵππου τὴν παράταξιν ἐπισκοπῶν, ὡς ἑώρα τοὺς μὲν ἀντιπάλους μεθ' ἡσυχίας τὸν καιρὸν ἐν τάξει προσμένοντας, τῆς δ' ὑφ' αὑτῷ στρατιᾶς τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν, ἀλλὰ κυμαῖνον ἀπειρίᾳ καὶ θορυβούμενον, ἔδεισε μὴ διασπασθῇ παντάπασιν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης, καὶ παράγγελμα τοῖς προτεταγμένοις ἔδωκεν ἑστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀρρότως δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Καῖσαρ αἰτιᾶται τὸ στρατήγημα τοῦτο· τῶν τε γὰρ πληγῶν τὸν ἐξ ἐπιδρομῆς τόνον ἀμαυρῶσαι καὶ τὴν μάλιστα τοὺς πολλοὺς ἐν τῷ συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις πληροῦσαν ἐνθουσιασμοῦ καὶ φορᾶς ἀντεξόρμησιν, ἅμα κραυγῇ καὶ δρόμῳ τὸν θυμὸν αὔξουσαν, ἀφελόντα πῆξαι καὶ καταψῦξαι τοὺς ἄνδρας. Ἦσαν δ' οἱ μὲν μετὰ Καίσαρος δισχίλιοι πρὸς δισμυρίοις, οἱ δὲ μετὰ Πομπηΐου βραχεῖ πλείονες ἢ διπλάσιοι τούτων.

LXX. Ἤδη δὲ συνθήματος διδομένου παρ' ἀμφοτέρων καὶ τῆς σάλπιγγος ἀρχομένης ἐγκελεύεσθαι πρὸς τὴν σύστασιν, τῶν μὲν πολλῶν ἕκαστος ἐσκόπει τὸ καθ' αὑτόν, ὀλίγοι δὲ Ῥωμαίων οἱ βέλτιστοι καί τινες Ἑλλήνων παρόντες ἔξω τῆς μάχης, ὡς ἐγγὺς ἦν τὸ δεινόν, ἐλογίζοντο τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλονικίαν, ὅπου φέρουσα τὴν ἡγεμονίαν ἐξέθηκεν. Ὅπλα γὰρ συγγενικὰ καὶ τάξεις ἀδελφαὶ καὶ κοινὰ σημεῖα καὶ μιᾶς πόλεως εὐανδρία τοσαύτη καὶ δύναμις αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν συνέπιπτεν, ἐπιδεικνυμένη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἐν πάθει γενομένη τυφλόν ἐστι καὶ μανιῶδες. Ἦν μὲν γὰρ ἤδη

Testim. 13 Caesar b. c. III, 92

2 *ποιεῖν Z* 3 *μένειν Z* 6 *οὖν* om. *Z* 8 *δ'* om. *G* 9 *στρατείας*: corr. Steph. 19 *βραχὺ Z*, om. *N* 23 *ἐσκοπεῖτο ἕκαστος καθ' αὑτὸν* (*ἑαυτὸν Z*): corr. Sint. 26 *φιλονεικίαν* libri 27 *γὰρ* om. *Z* 28 *εὐανδρεία N*

1 *εἰώθεσαν* Sint. coll. Caes. XLV. Sed illic de ipsa re agitur, hic de hortatione Caesaris.

καθ' ἡσυχίαν χρῆζουσιν ἄρχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν κατειργασμένων τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον ἀρετῇ γῆς καὶ θαλάσσης ὑπήκοον, ἦν δ' ἔτι τροπαίων καὶ θριάμβων ἔρωτι βουλομένους χαρίζεσθαι καὶ διψῶντας ἐμπίπλασθαι Παρθικῶν πολέμων ἢ Γερμανικῶν. Πολὺ δὲ καὶ Σκυθία λειπόμενον ἔργον καὶ Ἰνδοί, καὶ πρόφασις οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς πλεονεξίας ἡμερῶσαι τὰ βαρβαρικά. Τίς δ' ἂν ἢ Σκυθῶν ἵππος ἢ τοξεύματα Πάρθων ἢ πλοῦτος Ἰνδῶν ἐπέσχε μυριάδας ἑπτὰ Ῥωμαίων ἐν ὅπλοις ἐπερχομένας Πομπηΐου καὶ Καίσαρος ἡγουμένων, ὧν ὄνομα πολὺ πρότερον ἤκουσαν ἢ τὸ Ῥωμαίων; οὕτως ἄμικτα καὶ ποικίλα καὶ θηριώδη φῦλα νικῶντες ἐπῆλθον. Τότε δ' ἀλλήλοις μαχούμενοι συνῆεσαν, οὐδὲ τὴν δόξαν αὐτῶν, δι' ἣν τῆς πατρίδος ἠφείδουν, οἰκτείραντες, ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνικήτων προσαγορευομένων. Ἡ μὲν γὰρ γενομένη συγγένεια καὶ τὰ Ἰουλίας φίλτρα καὶ γάμος ἐκεῖνος εὐθὺς ἦν ἀπατηλὰ καὶ ὕποπτα κοινωνίας ἐπὶ χρείᾳ συνισταμένης ὁμηρεύματα, φιλίας δ' ἀληθινῆς οὐ μετέσχεν.

LXXI. Ὡς δ' οὖν τὸ Φαρσάλιον πεδίον ἀνδρῶν καὶ ἵππων καὶ ὅπλων ἀνεπέπληστο καὶ μάχης ἤρθη παρ' ἀμφοτέρων σημεῖα, πρῶτος ἐκ τῆς Καίσαρος φάλαγγος ἐξέδραμε Γάϊος Κρασσιανός, ἀνδρῶν ἑκατὸν εἴκοσι λοχαγῶν, μεγάλην ἀποδιδοὺς ὑπόσχεσιν Καίσαρι. Πρῶτον γὰρ αὐτὸν ἐξιὼν 657
τοῦ χάρακος εἶδε καὶ προσαγορεύσας ἤρετο, πῶς φρονοίη περὶ τῆς μάχης. Ὁ δὲ τὴν δεξιὰν προτείνας ἀνεβόησε „Νικήσεις λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ δ' ἢ ζῶντα τήμερον ἢ νεκρὸν ἐπαινέσεις." Τούτων τῶν λόγων μεμνημένος ἐξώρμησε καὶ συνεπεσπάσατο πολλοὺς καὶ προσέβαλε κατὰ μέσους τοὺς πολε-

Testim. *C. LXXI, LXXII* Caes. LXIV, LXV 21—26 App. ciu. II, 82

3 *ὑπήκουον G* *δέ τι* libri: corr. Anon. ('ou bien encore' Amyot) 4 *ἐμπιμπλᾶσθαι Z* 10 *τὸ*] *τῶν NZ* 11 *φαῦλα G* 12 *μαχόμενοι GL* et ante corr. *N* *συνῆεσαν* libri, *συνῆεσαν* Coraes, *συνῆσαν* Cobet 16 *εὐθὺς ἦν* om. *G* in fin. fol. 21 *κρασιανὸς NZ* (hic et postea) *κρασσίνιον* Caes., App., Crastinus Caesar b. c. III, 91 *ἑκατὸν* om. *L*

12 'natürlich *τότε δὴ* mit F^a' (= *H*) Schenkl. Hiatum non obseruauit.

μίους. Γενομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος εὐθὺς ἐν ξίφεσι καὶ πολλῶν φονευομένων, βιαζόμενον πρόσω καὶ διακόπτοντα τοὺς πρώτους ὑποστάς τις ὠθεῖ διὰ τοῦ στόματος τὸ ξίφος, ὥστε τὴν αἰχμὴν περάσασαν ἀνασχεῖν κατὰ τὸ ἰνίον. Πεσόντος δὲ τοῦ Κρασσιανοῦ, κατὰ τοῦτο μὲν ἦν ἰσόρροπος ἡ μάχη, τὸ δὲ δεξιὸν ὁ Πομπήϊος οὐ ταχέως ἐπῆγεν, ἀλλὰ παπταίνων ἐπὶ θάτερα καὶ τὸ τῶν ἱππέων ἀναμένων ἔργον ἐνδιέτριβεν. Ἤδη δ' ἐκεῖνοι τοὺς οὐλαμοὺς ἀνῆγον ὡς κυκλωσόμενοι τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς προτεταγμένους ἱππεῖς ὀλίγους ὄντας ἐμβαλοῦντες εἰς τὴν φάλαγγα. Καίσαρος δὲ σημεῖον ἄραντος, οἱ μὲν ἱππεῖς ἐξανεχώρησαν, αἱ δ' ἐπιτεταγμέναι σπεῖραι πρὸς τὴν κύκλωσιν ἐκδραμοῦσαι, τρισχίλιοι ἄνδρες, ὑπαντιάζουσι τοὺς πολεμίους καὶ παριστάμενοι καθ' ἵππον, ὡς ἐδιδάχθησαν, ὑψηλοῖς ἐχρῶντο τοῖς ὑσσοῖς, ἐφιέμενοι τῶν προσώπων. Οἱ δέ, ἅτε μάχης πάσης ἄπειροι, τοιαύτην δὲ μὴ προσδοκήσαντές μηδὲ προμαθόντες, οὐκ ἐτόλμων οὐδ' ἠνείχοντο τὰς πληγὰς ἐν ὄμμασι καὶ στόμασιν οὔσας, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι καὶ προϊσχόμενοι τῶν ὄψεων τὰς χεῖρας ἀκλεῶς ἐτράποντο. Φευγόντων δὲ τούτων ἀμελήσαντες οἱ Καίσαρος ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς πεζούς, ᾗ μάλιστα τῶν ἱππέων τὸ κέρας ἐψιλωμένον περιδρομὴν ἐδίδου καὶ κύκλωσιν. Ἅμα δὲ τούτων ἐκ πλαγίου προσπεσόντων καὶ κατὰ στόμα τοῦ δεκάτου προσμίξαντος οὐχ ὑπέμειναν οὐδὲ συνέστησαν, ὁρῶντες ἐν ᾧ κυκλώσεσθαι τοὺς πολεμίους ἤλπιζον αὐτοὺς τοῦτο πάσχοντας.

LXXII. Τραπομένων δὲ τούτων, ὡς κατεῖδε τὸν κονιορτὸν ὁ Πομπήϊος καὶ τὸ περὶ τοὺς ἱππέας πάθος εἴκασεν, ᾧ μὲν ἐχρήσατο λογισμῷ χαλεπὸν εἰπεῖν, μάλιστα δ' ὅμοιος παράφρονι καὶ παραπλῆγι τὴν διάνοιαν, καὶ μηδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήϊος ἐννοοῦντι, μηδένα προσειπὼν ἀπῄει βάδην εἰς τὸν χάρακα, πάνυ τοῖς ἔπεσι πρέπων ἐκείνοις·

Testim. C. LXXII—LXXX Zon. X, 9

---

4 αἰχμὴν] ἀκμὴν male Caes. ἐνσχεῖν: corr. Coraes coll. Caes. 5 κρασσίνου *N* 6 δεξιὸν] διὸν *N* 7 διέτριβεν *Z* 8 ὑλαμοὺς *N* ὑλαμοὺς *Z* κυκλωσώμενοι *N* 9—10 ἐμβαλοῦντες *V*: ἐμβαλόντες cet. 13 καθ' ἵππον *V*: καθ' ἵππων cet., καθ' ἱππέων Rsk. 15 μὴ] μηδὲ *LV* 16 ἠνείχοτο *N* 17—18 προσχρώμενοι *NZ* 20 ἐπιδρομὴν *G* 21 ἐκ om. *NZ*

Ζεὺς δὲ πατὴρ Αἴανθ' ὑψίζυγος ἐν φόβον ὦρσε·
στῆ δὲ ταφών, ὄπιθεν δὲ σάκος βάλεν ἑπταβόειον,
τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ' ὁμίλου.

Τοιοῦτος εἰς τὴν σκηνὴν παρελθὼν ἄφθογγος καθῆστο, μέχρι οὗ τοῖς φεύγουσι πολλοὶ διώκοντες συνεισέπιπτον· τότε δὲ φωνὴν μίαν ἀφεὶς ταύτην „Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν;" ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπών, ἀναστὰς καὶ λαβὼν ἐσθῆτα τῇ παρούσῃ τύχῃ πρέπουσαν ὑπεξῆλθεν. Ἔφυγε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα, καὶ φόνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺς ἐγένετο σκηνοφυλάκων καὶ θεραπόντων· στρατιώτας δὲ μόνους ἑξακισχιλίους πεσεῖν φησιν Ἀσίννιος Πολλίων, μεμαχημένος ἐκείνην τὴν μάχην μετὰ Καίσαρος. Αἱροῦντες δὲ τὸ στρατόπεδον ἐθεῶντο τὴν ἄνοιαν καὶ κουφότητα τῶν πολεμίων· πᾶσα σκηνὴ μυρσίναις κατέστεπτο καὶ στρωμναῖς ἀνθιναῖς ἤσκητο καὶ τραπέζαις ἐκπωμάτων μεσταῖς· καὶ κρατῆρες οἴνου προὔκειντο καὶ παρασκευὴ καὶ κόσμος ἦν τεθυκότων καὶ πανηγυριζόντων μᾶλλον ἢ πρὸς μάχην ἐξοπλιζομένων. Οὕτω ταῖς ἐλπίσι διεφθαρμένοι καὶ γέμοντες ἀνοήτου θράσους ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐχώρουν.

LXXIII. *Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἔξω τοῦ χάρακος προελθὼν τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, ὀλίγων δὲ κομιδῇ περὶ αὐτὸν ὄντων, ὡς οὐδεὶς ἐδίωκεν, ἀπῄει καθ' ἡσυχίαν, ἐν διαλογισμοῖς ὢν οἵους εἰκὸς λαμβάνειν ἄνθρωπον ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾶν καὶ κρατεῖν ἁπάντων εἰθισμένον, ἥττης δὲ καὶ φυγῆς* 658 *τότε πρῶτον ἐν γήρᾳ λαμβάνοντα πεῖραν, ἐννοούμενον δ' ἐξ ὅσων ἀγώνων καὶ πολέμων ηὐξημένην ἀποβαλὼν ὥρᾳ μιᾷ δόξαν καὶ δύναμιν, [ᾗ] πρὸ μικροῦ τοσούτοις ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ στόλοις δορυφορούμενος ἀπέρχεται μικρὸς οὕτω γεγονὼς καὶ συνεσταλμένος, ὥστε λανθάνειν ζητοῦντας τοὺς πολεμίους. Παραμειψάμενος δὲ Λάρισσαν, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὰ*

Testim. 1—3 Iliad. 11, 543

---

1 *ἐμφόβον L ἔμφοβον G ἐμφόβως Z* 2 *ὄπισθεν Z σάκκος Z* 3 *ἐφ' G*, Hom.: *ἀφ' LNZ* 5 *συνεισέπιπτον V: συνέπιπτον* cet. 8 *καὶ* om. *N* 10—11 *φησὶ πεσεῖν L* 11 *πολίων GL* 13 *πᾶσα γὰρ σκηνὴ L*^{2}, uulg., *πᾶσα σκηνὴ γὰρ V* 14 *κατέστρεπτο L* 23 *ἥττης*] *ἥτις N*^{1} 26 *ᾗ* incl. Schaefer, *ὃ* pro *ᾗ* Rsk. 27 post *στόλοις* erasum *καὶ* (?) *L*

---

13 asyndeton legitimum (cf. Cim. 493, 3 *ὄναρ εἶδεν ὁ Κίμων. Ἐδόκει . . .*) remouere conati sunt librarii, ut fit.

Τέμπη, καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα δεδιψηκὼς ἔπινε τοῦ ποταμοῦ, καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐβάδιζε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἄχρι οὗ κατῆλθεν ἐπὶ θάλατταν. Ἐκεῖ δὲ τῆς νυκτὸς τὸ λοιπὸν ἀναπαυσάμενος ἐν καλυβίῳ τινὶ σαγηνέων, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐπιβὰς ποταμίου πλοίου, καὶ τῶν ἑπομένων τοὺς ἐλευθέρους ἀναλαβών, τοὺς δὲ θεράποντας ἀπιέναι πρὸς Καίσαρα κελεύσας καὶ μὴ δεδιέναι, παρὰ γῆν κομιζόμενος εἶδεν εὐμεγέθη φορτηγὸν ἀνάγεσθαι μέλλουσαν, ἧς ἐναυκλήρει Ῥωμαῖος ἀνὴρ οὐ πάνυ Πομπηΐῳ συνήθης, γινώσκων δὲ τὴν ὄψιν αὐτοῦ· Πετίκιος ἐκαλεῖτο. Τούτῳ συνεβεβήκει τῆς παρῳχημένης νυκτὸς ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπήϊον, οὐχ ὃν ἑωράκει πολλάκις, ἀλλὰ ταπεινὸν καὶ κατηφῆ προσδιαλεγόμενον αὐτῷ. Καὶ ταῦτα τοῖς συμπλέουσιν ἐτύγχανε διηγούμενος, ὡς δὴ φιλεῖ περὶ πραγμάτων τηλικούτων λόγον ἔχειν ἀνθρώπους σχολὴν ἄγοντας. Ἐξαίφνης δέ τις τῶν ναυτῶν ἔφρασε κατιδών, ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσσεται καὶ κατασείουσί τινες ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγουσι πρὸς αὐτούς. Ἐπιστήσας οὖν ὁ Πετίκιος εὐθὺς ἔγνω τὸν Πομπήϊον οἷον ὄναρ εἶδε· καὶ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παραβαλεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐξέτεινε καὶ προσεκάλει τὸν Πομπήϊον, ἤδη συμφρονῶν τῷ σχήματι τὴν τύχην καὶ μεταβολὴν τοῦ ἀνδρός. Ὅθεν οὔτε παράκλησιν ἀναμείνας οὔτε λόγον, ἀλλ' ἀναλαβὼν ὅσους ἐκέλευσε μετ' αὐτοῦ (Λέντουλοι δ' ἦσαν ἀμφότεροι καὶ Φαώνιος) ἀνήχθη· καὶ μικρὸν ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ γῆς ἀμιλλώμενον Δηϊόταρον τὸν βασιλέα προσαναλαμβάνουσιν. Ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἦν δείπνου καὶ παρεσκεύασεν ὁ ναύκληρος ἐκ τῶν παρόντων, ἰδὼν ὁ Φαώνιος οἰκετῶν ἀπορίᾳ τὸν Πομπήϊον ἀρχόμενον αὐτὸν ὑπολύειν προσέδραμε καὶ ὑπέλυσε καὶ συνήλειψε. Καὶ τὸ λοιπὸν ἐκ τούτου περιέπων καὶ θεραπεύων ὅσα δεσπότας δοῦλοι, μέχρι νίψεως ποδῶν καὶ δείπνου παρασκευῆς διετέλεσεν, ὥστε τὴν ἐλευθεριότητα τῆς

---

1 ἐπὶ τὸ στόμα *NG* 6 ἀπιέναι *V*: ἀπῆναι *N* ἀπεῖναι cet. 7—8 ἐν μεγέθει *NZ* 10 ἐπεκαλεῖτο *GNZ* 12 ἑώρακε: corr. Schaefer 14 περὶ τῶν πραγμάτων *L* 15 ναυτῶν] αὐτῶν *N* 18 ἐπιστὰς: corr. Emperius εὐθὺς ὁ Πετίκιος *NZ* 22 καὶ τὴν μεταβολὴν *Z* 29 ἀπολύειν *Z* ἀπέλυσε *Z* 30 συνείλειψε *N*

ὑπουργίας ἐκείνης θεασάμενον ⟨ἄν⟩ τινα καὶ τὸ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον εἰπεῖν·

Φεῦ τοῖσι γενναίοισιν ὡς ἅπαν καλόν.

LXXIV. Οὕτω δὲ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλεως ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην ἐπεραιοῦτο, βουλόμενος τὴν Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὸν υἱόν. Ἐπεὶ δὲ προσέσχε τῇ νήσῳ κατ' αἰγιαλόν, ἔπεμψεν εἰς πόλιν ἄγγελον, οὐχ ὡς ἡ Κορνηλία προσεδόκα τοῖς πρὸς χάριν ἀπαγγελλομένοις καὶ γραφομένοις ἐλπίζουσα τοῦ πολέμου κεκριμένου περὶ Δυρράχιον ἔτι λοιπὸν ἔργον εἶναι Πομπηΐῳ τὴν Καίσαρος δίωξιν. Ἐν τούτοις οὖσαν αὐτὴν καταλαβὼν ὁ ἄγγελος ἀσπάσασθαι μὲν οὐχ ὑπέμεινε, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κακῶν τοῖς δάκρυσι μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ φράσας σπεύδειν ἐκέλευσεν, εἰ βούλεταί πως Πομπήϊον ἰδεῖν ἐπὶ νεὼς μιᾶς καὶ ἀλλοτρίας. Ἡ δ' ἀκούσασα προήκατο μὲν αὐτὴν χαμᾶζε καὶ πολὺν χρόνον ἔκφρων καὶ ἄναυδος ἔκειτο, μόλις δέ πως ἔμφρων γενομένη καὶ συννοήσασα τὸν καιρὸν οὐκ ὄντα θρήνων καὶ δακρύων ἐξέδραμε διὰ τῆς πόλεως ἐπὶ θάλατταν. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπηΐου καὶ δεξαμένου ταῖς ἀγκάλαις αὐτὴν ὑπερειπομένην καὶ περιπίπτουσαν „Ὁρῶ σε" εἶπεν „ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσερριμμένον ἐνὶ σκάφει τὸν πρὸ τῶν 659
Κορνηλίας γάμων πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτην περιπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. Τί με ἦλθες ἰδεῖν καὶ οὐκ ἀπέλιπες τῷ βαρεῖ δαίμονι τὴν καὶ σὲ δυστυχίας ἀναπλήσασαν τοσαύτης; Ὡς εὐτυχὴς μὲν ἂν ἦμην γυνὴ πρὸ τοῦ Πόπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον ἀποθανοῦσα, σώφρων δὲ καὶ μετ' ἐκεῖνον, ὥσπερ ὥρμησα, τὸν ἐμαυτῆς προεμένη βίον· ἐσωζόμην δ' ἄρα καὶ Πομπηΐῳ Μάγνῳ συμφορὰ γενέσθαι."

LXXV. Ταῦτ' εἰπεῖν τὴν Κορνηλίαν λέγουσι, τὸν δὲ Πομπήϊον ἀποκρίνασθαι· „Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις

Testim. 3 mor. 85 a (Eurip. frgm. ed. Nauck, 953)

---

1 ἂν add. Rsk. 5 ἐπέρα· οὕτω *LZ* ἐπέρα οὕτω *N* (*G* legi non potest): corr. Coraes 7 ὡς] οἷον Solanus 16 ἔκφρων (?) L^1 18 διὰ s. s. *G* 21 τῶν corr. ex τῆς G^1 22 παραπλεύσαντα: corr. Bekker 23 οὐ κατέλιπες *NF* 25 ἂν s. s. G^1 26 παρθενικὸν *Z* 27 καὶ delendum? (cf. Zon.) ἑαυτῆς *V*, Zon.

τὴν ἀμείνονα, ἢ καὶ σὲ ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι χρόνον πλείονα τοῦ συνήθους παρέμεινεν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν γενομένους ἀνθρώπους καὶ τῆς τύχης ἔτι πειρατέον. Οὐ γὰρ ἀνέλπιστον ἐκ τούτων ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα τὸν ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον.“ Ἡ μὲν οὖν γυνὴ μετεπέμπετο χρήματα καὶ θεράποντας ἐκ πόλεως· τῶν δὲ Μιτυληναίων τὸν Πομπήϊον ἀσπασαμένων καὶ παρακαλούντων εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ κἀκείνους ἐκέλευσε τῷ κρατοῦντι πείθεσθαι καὶ θαρρεῖν· εὐγνώμονα γὰρ εἶναι Καίσαρα καὶ χρηστόν. Αὐτὸς δὲ πρὸς Κράτιππον τραπόμενος τὸν φιλόσοφον (κατέβη γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ὀψόμενος αὐτὸν), ἐμέμψατο καὶ συνδιηπόρησε βραχέα περὶ τῆς προνοίας, ὑποκατακλινομένου τοῦ Κρατίππου καὶ παράγοντος αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἀμείνονας ἐλπίδας, ὅπως μὴ λυπηρὸς μηδ' ἄκαιρος ἀντιλέγων εἴη. Ἐπεὶ τὸ μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον ἦν ὑπὲρ τῆς προνοίας, τὸν δ' ἀποφαίνεσθαι, ὅτι τοῖς πράγμασιν ἤδη μοναρχίας ἔδει διὰ τὴν κακοπολιτείαν· ἐρέσθαι δέ· „Πῶς, ὦ Πομπήϊε, καὶ τίνι τεκμηρίῳ πεισθῶμεν, ὅτι βέλτιον ἂν σὺ τῇ τύχῃ Καίσαρος ἐχρήσω κρατήσας; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐατέον ὥσπερ ἔχει τὰ τῶν θεῶν.“

LXXVI. Ἀναλαβὼν δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους ἐκομίζετο προσίσχων ὅρμοις ἀναγκαίοις ὕδωρ ἢ ἀγορὰν ἔχουσιν. Εἰς δὲ πόλιν εἰσῆλθε πρώτην Ἀττάλειαν τῆς Παμφυλίας. Ἐνταῦθα δ' αὐτῷ καὶ τριήρεις τινὲς ἀπήντησαν ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιῶται συνελέγοντο καὶ τῶν συγκλητικῶν πάλιν ἑξήκοντα περὶ αὐτὸν ἦσαν. Ἀκούων δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἔτι συνεστάναι καὶ Κάτωνα πολλοὺς στρατιώτας ἀνειληφότα περαιοῦν εἰς Λιβύην ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, καταμεμφόμενος ἑαυτὸν ἐκβιασθέντα τῷ πεζῷ συμβαλεῖν, τῇ δὲ κρείττονι ἀδηρίτως δυνάμει πρὸς μηδὲν ἀποχρήσασθαι μηδὲ περιορμίσαι τὸ ναυτικόν, ὅπου κατὰ γῆν σφαλεὶς εὐθὺς ἂν εἶχεν ἀντίπαλον ἐκ θαλάττης παρεστῶσαν ἀλκὴν καὶ δύναμιν τοσαύτην.

---

5 *μήτε πέμπετο* ante corr. *N* 6 *ἐκ τῆς πόλεως V* (sic Rsk.) 11 *ἐπέμψατο N* 15 sq. locum corruptum sanare non potuerunt uu. dd.: *τὸ δὲ* (l. 16) Solanus. item, et mox ⟨*ἀποφαίνεσθαι μὲν*⟩ *ὅτι*, Emperius. *ἀντερέσθαι* (l. 17) Sint. 22 *ἢ*] *καὶ Z* 23 *ἀτταλίαν G ἀτάλειαν NZ* 25—26 *ἑξήκοντα πάλιν NZ* 29 *τῇ κρείττονι δ'* Sint. 30 *περιορμίσαι V*: *περιορμῆσαι* cet. *παρορμίσαι* Bryanus

Οὐδὲν γὰρ ἁμάρτημα Πομπηΐου μεῖζον οὐδὲ δεινότερον στρατήγημα Καίσαρος ἢ τὸ τὴν μάχην οὕτω μακρὰν ἀποσπάσαι τῆς ναυτικῆς βοηθείας. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων κρίνειν τι καὶ πράττειν ἀναγκαζόμενος ἐπὶ τὰς πόλεις περιέπεμπε· τὰς δ' αὐτὸς περιπλέων ᾔτει χρήματα καὶ ναῦς ἐπλήρου. Τὴν δ' ὀξύτητα τοῦ πολεμίου καὶ τὸ τάχος δεδοικώς, μὴ προαναρπάσῃ τῆς παρασκευῆς αὐτὸν ἐπελθών, ἐσκόπει καταφυγὴν ἐπὶ τῷ παρόντι καὶ ἀναχώρησιν. Ἐπαρχία μὲν οὖν οὐδεμία φύξιμος ἐφαίνετο βουλευομένοις αὐτοῖς, τῶν δὲ βασιλειῶν αὐτὸς μὲν ἀπέφαινε τὴν Πάρθων ἱκανωτάτην οὖσαν ἔν τε τῷ παρόντι δέξασθαι καὶ περιβαλεῖν σφᾶς ἀσθενεῖς ὄντας, αὖθίς τε ῥῶσαι καὶ προπέμψαι μετὰ πλείστης δυνάμεως· τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν εἰς Λιβύην καὶ Ἰόπαν ἕτερον τὴν γνώμην, Θεοφάνει δὲ τῷ Λεσβίῳ μανικὸν ἐδόκει τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχουσαν Αἴγυπτον ἀπολιπόντα καὶ Πτολεμαῖον, ἡλικίᾳ μὲν ἀντίπαιδα, φιλίας δὲ καὶ χάριτος πατρῴας ὑπόχρεων, Πάρθοις ὑποβαλεῖν ἑαυτόν, ἀπιστοτάτῳ γένει, καὶ 660
Ῥωμαίῳ μὲν ἀνδρὶ κηδεστῇ γενομένῳ τὰ δεύτερα λέγοντα πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων μὴ θέλειν μηδὲ πειρᾶσθαι τῆς ἐκείνου μετριότητος, Ἀρσάκην δὲ ποιεῖσθαι κύριον ἑαυτοῦ τὸν μηδὲ Κράσσου δυνηθέντα ζῶντος· καὶ γυναῖκα νέαν οἴκου τοῦ Σκιπίωνος εἰς βαρβάρους κομίζειν ὕβρει καὶ ἀκολασίᾳ τὴν ἐξουσίαν μετροῦντας, ἢ, κἂν μὴ πάθῃ, δόξῃ δὲ παθεῖν, δεινόν ἐστιν ἐπὶ τοῖς ποιῆσαι δυναμένοις γενομένῃ. Τοῦτο μόνον, ὥς φασιν, ἀπέτρεψε τῆς ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ὁδοῦ Πομπήϊον· εἰ δή τις ἔτι Πομπηΐου λογισμός, ἀλλ' οὐχὶ δαίμων ἐκείνην ὑφηγεῖτο τὴν ὁδόν.

3—4 *κινεῖν* L^2NZ 6 *πολέμου Z* 9 *φυλάξιμος GLV* 10 *ἀπέφαναι N* 15 *ἀπολιπόντας*: corr. Schaefer 16 *ἡλικίαν N* 16—17 *ὑπόχρεων πατρώας NZ* 18 *ρωμαίων Z* 23 *δόξει LZ* (fort. corr. uoluit L^2) *δόξαι γε παθεῖν* Schaefer 24 *ἐπὶ*] *ὑπὸ NZ* *γενομένην GLZ* 25 *φησὶν N* *ἀπέστρεψε GLZ*

---

2 *ἀποσπάσαι*] *ἀποσπάσασθαι* uulg.: uerbum medii generis non usurpatur, neque in ullo libro medium inueni 16 cf. Ages. 28, 25 *ἡλικίᾳ δὲ παντάπασι μειράκιον*, Aem. Paul. 61, 19 *ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν* 23 sq. fortasse scribendum *ἢ, κἂν μὴ πάθῃ, δόξει γε παθεῖν* [*δεινόν ἐστι*] *ἐπὶ τοῖς ποιῆσαι δυναμένοις γενομένῃ*, ut *δεινόν ἐστι* additamentum a librariis in talibus rebus haud raro immixtum putetur; uel, si *δεινόν ἐστι* retinetur, *ἦν . . . δόξαι γε . . . γενομένην*.

LXXVII. Ὡς δ' οὖν ἐνίκα φεύγειν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀναχθεὶς ἀπὸ Κύπρου Σελευκίδι τριήρει μετὰ τῆς γυναικός (τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ἐν μακραῖς ὁμοίως ναυσίν, οἱ δ' ἐν ὁλκάσιν ἅμα συμπαρέπλεον), τὸ μὲν πέλαγος διεπέρασεν ἀσφαλῶς, πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἐν Πηλουσίᾳ καθῆσθαι μετὰ στρατιᾶς πολεμοῦντα πρὸς τὴν ἀδελφήν, ἐκεῖ κατέσχε προπέμψας τὸν φράσοντα τῷ βασιλεῖ καὶ δεησόμενον. Ὁ μὲν οὖν Πτολεμαῖος ἦν κομιδῇ νέος· ὁ δὲ πάντα διέπων τὰ πράγματα Ποθεινὸς ἤθροισε βουλὴν τῶν δυνατωτάτων· ἐδύναντο δὲ μέγιστον οὓς ἐκεῖνος ἐβούλετο· καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἣν ἔχει γνώμην ἕκαστος. Ἦν οὖν δεινὸν περὶ Πομπηΐου Μάγνου βουλεύεσθαι Ποθεινὸν τὸν εὐνοῦχον καὶ Θεόδοτον τὸν Χῖον, ἐπὶ μισθῷ ῥητορικῶν λόγων διδάσκαλον ἀνειλημμένον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον Ἀχιλλᾶν· κορυφαιότατοι γὰρ ἦσαν ἐν κατευνασταῖς καὶ τιθηνοῖς τοῖς ἄλλοις οὗτοι σύμβουλοι. Καὶ τοιούτου δικαστηρίου ψῆφον Πομπήϊος ἐπ' ἀγκυρῶν πρόσω τῆς χώρας ἀποσαλεύων περιέμενεν, ὃν Καίσαρι σωτηρίας χάριν οὐκ ἦν ἄξιον ὀφείλειν. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων τοσοῦτον αἱ γνῶμαι διέστησαν, ὅσον οἱ μὲν ἀπελαύνειν ἐκέλευον, οἱ δὲ καλεῖν καὶ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα· Θεόδοτος δὲ δεινότητα λόγου καὶ ῥητορείαν ἐπιδεικνύμενος οὐδέτερον ἀπέφηνεν ἀσφαλές, ἀλλὰ δεξαμένους μὲν ἔξειν Καίσαρα πολέμιον καὶ δεσπότην Πομπήϊον, ἀπωσαμένους δὲ καὶ Πομπηΐῳ τῆς ἐκβολῆς ὑπαιτίους ἔσεσθαι καὶ Καίσαρι τῆς διέσεως· κράτιστον οὖν εἶναι μεταπεμψαμένους ἀνελεῖν τὸν ἄνδρα· καὶ γὰρ ἐκείνῳ χαριεῖσθαι καὶ τοῦτον οὐ φοβήσεσθαι. Προσεπεῖπε δὲ διαμειδιάσας, ὥς φασιν, ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει.

LXXVIII. Ταῦτα κυρώσαντες ἐπ' Ἀχιλλᾷ ποιοῦνται τὴν πρᾶξιν. Ὁ δὲ Σεπτίμιόν τινα πάλαι γεγονότα Πομπηΐου

Testim. *C. LXXVII* Brut. XXXIII, App. ciu. II, 84 *C. LXXVIII* Cass. Dio XLII, 4, App. ciu. II, 84, 85

---

5 *πειθόμενος NF* 6 *στρατιας* (sic) *V στρατείας* cet. 14 *κορυφεότατοι N* 18 *ἄξον* (?) L^1 22 *ἀπέφαινεν NZ* 24 *διώσεως NZ διώξεως GL*: corr. Madvig 26—27 *προσεῖπε Z* (*ἐπειπὼν* Zon.) 27 *μειδιάσας* uid. *Z* habuisse (sic *M*, *μειδιάσας F μειδιώσας H*) 29 *σεπτίμιόν*] *σκηπτίον Z*. Incipit ab hoc uerbo nouum fol. et noua manus (m. 2 ?) in *L*

ταξίαρχον παραλαβὼν καὶ Σάλβιον ἕτερον ἑκατοντάρχην καὶ τρεῖς ἢ τέτταρας ὑπηρέτας ἀνήχθη πρὸς τὴν Πομπηίου ναῦν. Ἔτυχον δὲ πάντες εἰς αὐτὴν οἱ δοκιμώτατοι τῶν συμπλεόντων ἐμβεβηκότες, ὅπως εἰδεῖεν τὸ πραττόμενον. Ὡς οὖν εἶδον οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμπρὰν οὐδὲ ταῖς Θεοφάνους ἐλπίσιν ὁμοίαν ὑποδοχήν, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς ἁλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπείδοντο τὴν ὀλιγωρίαν καὶ τῷ Πομπηΐῳ παρῄνουν εἰς πέλαγος ἀνακρούεσθαι τὴν ναῦν, ἕως ἔξω βέλους εἰσίν. Ἐν τούτῳ δὲ πελαζούσης τῆς ἁλιάδος φθάσας ὁ Σεπτίμιος ἐξανέστη καὶ Ῥωμαϊστὶ τὸν Πομπήϊον αὐτοκράτορα προσηγόρευσεν. Ὁ δ' Ἀχιλλᾶς ἀσπασάμενος αὐτὸν Ἑλληνιστὶ παρεκάλει μετελθεῖν εἰς τὴν ἁλιάδα· τέναγος γὰρ εἶναι πολὺ καὶ βάθος οὐκ ἔχειν πλοίμον τριήρει τὴν θάλατταν ὑπόψαμμον οὖσαν. Ἅμα δὲ καὶ ναῦς τινες ἐωρῶντο τῶν βασιλικῶν πληρούμεναι, καὶ τὸν αἰγιαλὸν ὁπλῖται κατεῖχον, ὥστ' ἄφυκτα καὶ μεταβαλλομένοις ἐφαίνετο, καὶ προσῆν τὸ διδόναι τοῖς φονεῦσι τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν τῆς ἀδικίας ἀπολογίαν. Ἀσπα- 661
σάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχας προεμβῆναι κελεύσας καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἕνα Φίλιππον καὶ θεράποντα Σκύθην ὄνομα, δεξιουμένων αὐτὸν ἤδη τῶν περὶ τὸν Ἀχιλλᾶν ἐκ τῆς ἁλιάδος, μεταστραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν εἶπε Σοφοκλέους ἰαμβεῖα·

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.

LXXIX. Ταῦτα δ' ἔσχατα πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φθεγξάμενος ἐνέβη· καὶ συχνοῦ διαστήματος ὄντος ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῆς τριήρους, ὡς οὐδεὶς παρὰ τῶν συμπλεόντων ἐγίνετο λόγος φιλάνθρωπος πρὸς αὐτόν, ἀποβλέψας εἰς τὸν Σεπτίμιον „Οὐ

Testim. 21 sq. mor. 204 e 24, 25 Nauck frgm.^{II} p. 316, ubi loci allati *C. XXIX* App. ciu. II, 85

---

3 *αὐτὸν L* 4 *ἴδοιεν* Schaefer 7 *ὀλιγορίαν N* 10 *ρωμαιστή N* 13 *οὐκ ἔχειν οὐδὲ πλώιμον εἶναι* melius Zon. *πλώιμον C*, Zon. *τριήρη G* 14 *νῆες Z* 15 *τῶν N* 16 *τὸ*] *τῷ NL*^{1} 19 *ἑκατοντάρχους* Zon. *προσεμβῆναι Z* 22 *ἀποστραφεὶς Z ἐπιστραφεὶς* mor. *στραφεὶς* Zon. 24 *δὲ πρὸς*] *γὰρ ὡς* Cass. Dio, App., Diog. Laert., *πρὸς* Macar. *ἐκπορεύεται Z* et fort. *L* 25 *κεῖν οὑσὶ N μολῇ NZ* 27 *τῆς* om. *NZ* 29 *ἀποβλάψας L*

δή πού σε" εἶπεν „ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην ἐμὸν ἀμφιγνοῶ;" κἀκεῖνος ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ μόνον, οὐδὲν προσειπὼν οὐδὲ φιλοφρονηθείς. Πολλῆς οὖν πάλιν οὔσης σιωπῆς ὁ Πομπήϊος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ λόγον Ἑλληνικόν, ᾧ παρεσκεύαστο χρῆσθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. Ὡς δὲ τῇ γῇ προσεπέλαζον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθὴς οὖσα τὸ μέλλον ἀπεσκοπεῖτο, καὶ θαρρεῖν ἤρχετο πολλοὺς ὁρῶσα πρὸς τὴν ἀπόβασιν τῶν βασιλικῶν οἷον ἐπὶ τιμῇ καὶ δεξιώσει συνερχομένους. Ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήϊον τῆς τοῦ Φιλίππου λαμβανόμενον χειρός, ὅπως ῥᾷον ἐξανασταίη, Σεπτίμιος ὄπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτος, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκεῖνον, εἶτ' Ἀχιλλᾶς ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας. Ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ μηδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάξας μόνον ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἑξήκοντα μὲν ἐνὸς δέοντα βεβιωκὼς ἔτη, μιᾷ δ' ὕστερον ἡμέρᾳ τῆς γενεθλίου τελευτήσας τὸν βίον.

LXXX. Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ὡς ἐθεάσαντο τὸν φόνον, οἰμωγὴν ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες ἔφυγον, ἀράμενοι τὰς ἀγκύρας κατὰ τάχος. Καὶ πνεῦμα λαμπρὸν ἐβοήθει πελαγίοις ὑπεκθέουσιν, ὥστε βουλομένους διώκειν ἀποτραπέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους. Τοῦ δὲ Πομπηΐου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δ' ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἁλιάδος τοῖς δεομένοις τοιούτου θεάματος ἀπέλιπον. Παρέμεινε δ' αὐτῷ Φίλιππος, ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὄψεως· εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔχων, ἀλλὰ περισκοπῶν τὸν αἰγιαλὸν εὗρε μικρᾶς ἁλιάδος λείψανα, παλαιὰ μέν, ἀρκοῦντα δὲ νεκρῷ γυμνῷ καὶ οὐδ' ὅλῳ πυρκαιὰν ἀναγκαίαν παρασχεῖν. Ταῦτα συγκομίζοντος αὐτοῦ καὶ συντιθέντος ἐπι-

8 ἀπεσκόπει Zon. ἤρχετο (Xyl.) Steph.: ἤρετο *GL* εἴρετο *NZ* 10 τοῦ περι om. *L* 11 λαμβανόμενον *G* 12 πρῶτον *GL* 13 ἐπεσπάσαντο *G* 14 τίβεννον *G* τήβενον *Z* 16 δέοντα *NZ* Zon.: δέοντος *GL* 17 βεβιωκότος L^1 δ'] τ' *L* θ' *Z* (*G* legi non potest) 20 μέχρι *NZ* 25 τοῦ δεομένου *N* 26 μεστὰ *N*

22 Ne cum Solano πλαγίοις, cf. Dion. 22, 14.

στὰς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἤδη γέρων, τὰς δὲ πρώτας στρατείας ἔτι νέος Πομπηΐῳ συνεστρατευμένος „Τίς ὤν, ὦ ἄνθρωπε“ ἔφη „θάπτειν διανοῇ Μάγνον Πομπήϊον;“ Ἐκείνου δὲ φήσαντος, ὡς ἀπελεύθερος· „Ἀλλ' οὐ μόνῳ σοί“ ἔφη „τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει· κἀμὲ δ' ὥσπερ εὐρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνόν, ὡς μὴ κατὰ πάντα μέμφωμαι τὴν ἀποξένωσιν ἀντὶ πολλῶν ἀνιαρῶν τοῦτο γοῦν εὑράμενος, ἅψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων.“ Οὕτω μὲν ἐκηδεύετο Πομπήϊος. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ Λεύκιος Λέντλος οὐκ εἰδὼς τὰ πεπραγμένα πλέων ἀπὸ Κύπρου καὶ παρὰ γῆν κομιζόμενος, ὡς εἶδε νεκροῦ πυρὰν καὶ παρεστῶτα τὸν Φίλιππον οὔπω καθορώμενον· „Τίς ἄρα“ ἔφη „τὸ πεπρωμένον ἐνταῦθα τελέσας ἀναπέπαυται;“ καὶ μικρὸν διαλιπὼν καὶ στενάξας „Τάχα δέ“ εἶπε „σύ, Πομπήϊε Μάγνε.“ Καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβὰς καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. Τοῦτο Πομπηΐου τέλος. Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον ἄγους 662
τοσούτου καταπεπλησμένην τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν ὡς παλαμναῖον ἀπεστράφη, τὴν δὲ σφραγῖδα τοῦ Πομπηΐου δεξάμενος ἐδάκρυσεν· ἦν δὲ γλυφὴ λέων ξιφήρης. Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἀπέσφαξεν· αὐτὸς δ' ὁ βασιλεὺς μάχῃ λειφθεὶς παρὰ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτον δὲ τὸν σοφιστὴν ἡ μὲν ἐκ Καίσαρος δίκη παρῆλθε· φυγὼν γὰρ Αἴγυπτον ἐπλανᾶτο ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βροῦτος δὲ Μάρκος, ὅτε Καίσαρα κτείνας ἐκράτησεν, ἐξευρὼν αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε. Τὰ δὲ λείψανα τοῦ Πομπηΐου Κορνηλία δεξαμένη κομισθέντα περὶ τὸν Ἄλβανὸν ἔθηκεν.

Testim. 16 sq. Zon. X, 10

---

2 *νέῳ* Zon. 6 *μέμφομαι G* 9 *λέντ+λος L*[1] 12 *οὕτω GZ* *καθορώμενος* Rsk. *τὸ πεπρωμένον ἔφη NZ* 16—17 *αὔγουστος οὕτω καταπεπληγμένην*: corr. Emperius 17 *προσφέροντα*: incipit uetusta m. in *L* 20—21 *μάχῃ ληφθεὶς ὁ βασιλεὺς L* *λειφθεὶς H*: *ληφθεὶς* cet. 21 *παρὰ* libri, Zon.: *περὶ* editt. 26 *παρὰ Z*

---

21 *παρὰ*] *περὶ* in Ald., Iunt., poster., suspicor illatum esse propter compendium male intellectum uocis *παρὰ*.

ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

I. *Ἐκκειμένων οὖν τῶν βίων ἐπιδράμωμεν τῷ λόγῳ ταχέως τὰ ποιοῦντα τὰς διαφορὰς παρ' ἄλληλα συνάγοντες. Ἔστι δὲ ταῦτα· πρῶτον, ὅτι Πομπήϊος ἐκ τοῦ δικαιοτάτου τρόπου παρῆλθεν εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, αὐτὸς ὁρμηθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Σύλλᾳ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐλευθεροῦντι συγκατεργασάμενος, Ἀγησίλαος δὲ τὴν βασιλείαν ἔδοξε λαβεῖν οὔτε τὰ πρὸς θεοὺς ἄμεμπτος οὔτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους, κρίνας νοθείας Λεωτυχίδην, ὃν υἱὸν [αὐτοῦ] ἀπέδειξεν ὁ ἀδελφὸς γνήσιον, τὸν δὲ χρησμὸν κατειρωνευσάμενος τὸν περὶ τῆς χωλότητος. Δεύτερον, ὅτι Πομπήϊος Σύλλαν καὶ ζῶντα τιμῶν διετέλεσε καὶ τεθνηκότος ἐκήδευσε βιασάμενος Λέπιδον τὸ σῶμα, καὶ τῷ παιδὶ Φαύστῳ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα συνῴκισεν, Ἀγησίλαος δὲ Λύσανδρον ἐκ τῆς τυχούσης προφάσεως ὑπεξέρριψε καὶ καθύβρισε. Καίτοι Σύλλας μὲν οὐκ ἐλαττόνων ἔτυχεν ἢ Πομπηΐῳ παρέσχεν, Ἀγησίλαον δὲ Λύσανδρος καὶ τῆς Σπάρτης βασιλέα καὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν ἐποίησε. Τρίτον δ' αἱ περὶ τὰ πολιτικὰ [καὶ] τῶν δικαίων παραβάσεις Πομπηΐῳ μὲν δι' οἰκειότητας ἐγένοντο· τὰ γὰρ πλεῖστα Καίσαρι καὶ Σκιπίωνι συνεξήμαρτε κηδεσταῖς οὖσιν· Ἀγησίλαος δὲ Σφοδρίαν μὲν ἐφ' οἷς Ἀθηναίους ἠδίκησεν ἀποθανεῖν ὀφείλοντα τῷ τοῦ παιδὸς ἔρωτι χαριζόμενος ἐξήρπασε, Φοιβίδᾳ δὲ Θηβαίους παρασπονδήσαντι δῆλος ἦν δι' αὐτὸ τὸ ἀδίκημα προθύμως βοηθῶν. Καθόλου δ' ὅσα Ῥωμαίους δι' αἰδῶ Πομπήϊος ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν ἔσχε βλάψαι, ταῦτα θυμῷ καὶ φιλονικίᾳ Λακεδαιμονίους Ἀγησίλαος ἔβλαψε τὸν Βοιώτιον ἐκκαύσας πόλεμον.*

II. *Εἰ δὲ καὶ τύχην τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἑκατέρου τοῖς σφάλμασι προσοιστέον, ἀνέλπιστος μὲν ἡ Πομπηΐου Ῥωμαίοις, Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίους ἀκούοντας καὶ προειδότας οὐκ εἴασε φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ εἰ μυριάκις*

---

4 *δικαιωτάτου N* 8 *ἀμέμπτως* Solanus 10 *αὐτοῦ* libri, incl. Sint. 12 *τεθνηκότα Z* 13 *λέπιδον* om. *N* in spat. *τῷ*] *τὸ N* 14 *ἑαυτοῦ N* *συνῴκησεν NV* 19 *καὶ* del. Coraes 26 *φιλονεικίᾳ* libri 29 *ἀνέλπιστον GZ* *μὲν ἦν ἡ* Schaefer; cf. ad 7, 5

ἠλέγχθη Λεωτυχίδης ἀλλότριος εἶναι καὶ νόθος, οὐκ ἂν ἠπόρησαν Εὐρυπωντίδαι γνήσιον καὶ ἀρτίποδα τῇ Σπάρτῃ βασιλέα παρασχεῖν, εἰ μὴ δι' Ἀγησίλαον ἐπεσκότησε τῷ χρησμῷ Λύσανδρος. Οἷον μέντοι τῇ περὶ τῶν τρεσάντων ἀπορίᾳ προσήγαγεν Ἀγησίλαος ἅμα μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἀτυχίαν, κελεύσας τοὺς νόμους ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθεύδειν, οὐ γέγονεν ἄλλο σόφισμα πολιτικόν, οὐδ' ἔχομέν τι τοῦ Πομπηΐου παραπλήσιον, ἀλλὰ τοὐναντίον οὐδ' οἷς αὐτὸς ἐτίθει νόμοις ᾤετο δεῖν ἐμμένειν, τὸ δύνασθαι μέγα τοῖς φίλοις ἐνδεικνύμενος. Ὁ δ' εἰς ἀνάγκην καταστὰς τοῦ λῦσαι τοὺς νόμους ἐπὶ τῷ σῶσαι τοὺς πολίτας, ἐξεῦρε τρόπον ᾧ μήτ' ἐκείνους βλάψουσι μήθ' ὅπως οὐ βλάψωσι λυθήσονται. Τίθεμαι δὲ κἀκεῖνο τὸ ἀμίμητον ἔργον εἰς πολιτικὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησιλάου, τὸ δεξάμενον τὴν σκυτάλην ἀπολιπεῖν τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις. Οὐ γάρ, ὡς Πομπήϊος, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐποίει μέγαν ὠφέλει τὸ κοινόν, ἀλλὰ τὸ τῆς πατρίδος σκοπῶν τηλικαύτην 663
ἀφῆκε δύναμιν καὶ δόξαν, ἡλίκην οὐδεὶς πρότερον οὐδ' ὕστερον πλὴν Ἀλέξανδρος ἔσχεν.

III. Ἀπ' ἄλλης τοίνυν ἀρχῆς, ἐν ταῖς στρατηγίαις καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀριθμῷ μὲν τροπαίων καὶ μεγέθει δυνάμεων, ἃς ἐπηγάγετο Πομπήϊος, καὶ πλήθει παρατάξεων, ἃς ἐνίκησεν, οὐδ' ἂν ὁ Ξενοφῶν μοι δοκεῖ παραβαλεῖν τὰς Ἀγησιλάου νίκας, ᾧ διὰ τἆλλα καλὰ καθάπερ γέρας ἐξαίρετον δέδοται καὶ γράφειν ὃ βούλοιτο καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός. Οἶμαι δὲ καὶ τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπιεικείᾳ διαφέρειν τὸν ἄνδρα τοῦ ἀνδρός. Ὁ μὲν γὰρ ἀνδραποδίσασθαι Θήβας καὶ Μεσσήνην ἐξοικίσασθαι βουλόμενος, ἣν μὲν ὁμόκληρον τῆς πατρίδος, ἣν δὲ μητρόπολιν τοῦ γένους, παρ' οὐδὲν ἦλθε τὴν Σπάρτην ἀποβαλεῖν· ἀπέβαλε δὲ τὴν ἡγεμονίαν· ὁ δὲ καὶ τῶν πειρατῶν τοῖς μεταβαλλομένοις πόλεις ἔδωκε καὶ

---

1 *ἠλέχθη N* 1—2 *ἠπόρησεν*: corr. Xylander 2 *εὐρυπωντίδαι* Valckenaer: *εὐρυτιῶν τι δὲ LZ εὐρωτιῶντι δὲ NG* 2—3 *βασιλεία G* 3 *παρέσχεν*: corr. Xylander *ἐπεσκότισε GNZ* 4 *λύσανδρον N* *μέντοι* Rsk.: *μὲν* libri 5 *ὁ Ἀγησίλαος* editt. *ἅμα* (Amyot, Xylander) Anon.: *ἄμα* libri 7 *ἔχωμεν N* 8 *οἷς*] *οἷος N* *ἐτίθει*] *ἔστι θεῖος N* 9 *τὸ*] *τοῦ Z* 11 *τῷ*] *τὸ GNZ* 12 *δὲ* om. *N* 13 *τὸ* incl. Madvig 17 *δύναμιν*] *καὶ δύναμιν Z* 22 *δοκῇ GL* 27 *ἐξοικίσαι* Sint. *ὁλόκληρον*: corr. Solanus 30 *μεταβαλομένοις C*, editt.

Τιγράνην τὸν Ἀρμενίων βασιλέα γενόμενον ἐφ' ἑαυτῷ θριαμβεῦσαι σύμμαχον ἐποιήσατο φήσας ἡμέρας μιᾶς αἰῶνα προτιμᾶν. Εἰ μέντοι τοῖς μεγίστοις καὶ κυριωτάτοις εἰς τὰ ὅπλα πράγμασι καὶ λογισμοῖς προστίθεται πρωτεῖον ἀρετῆς ἀνδρὸς ἡγεμόνος, οὐ μικρὸν ὁ Λάκων τὸν Ῥωμαῖον ἀπολέλοιπε. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ προήκατο τὴν πόλιν οὐδ' ἐξέλιπεν ἑπτὰ μυριάσι στρατοῦ τῶν πολεμίων ἐμβαλόντων ὀλίγους ἔχων ὁπλίτας καὶ προνενικημένους ἐν Λεύκτροις· Πομπήϊος δὲ, πεντακισχιλίοις μόνοις καὶ τριακοσίοις μίαν Καίσαρος πόλιν Ἰταλικὴν καταλαβόντος, ἐξέπεσε τῆς Ῥώμης ὑπὸ δέους, ἢ τοσούτοις εἴξας ἀγεννῶς ἢ πλείονας ψευδῶς εἰκάσας· καὶ συσκευασάμενος τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὰς δὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐρήμους ἀπολιπὼν ἔφυγε, δέον ἢ κρατεῖν μαχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἢ δέχεσθαι διαλύσεις παρὰ τοῦ κρείττονος· ἦν γὰρ πολίτης καὶ οἰκεῖος· νῦν δ' ᾧ στρατηγίας χρόνον ἐπιμετρῆσαι καὶ ὑπατείαν ψηφίσασθαι δεινὸν ἡγεῖτο, τούτῳ παρέσχε λαβόντι τὴν πόλιν εἰπεῖν πρὸς Μέτελλον, ὅτι κἀκεῖνον αἰχμάλωτον αὐτοῦ νομίζει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας.

IV. *Ὃ τοίνυν ἔργον ἐστὶν ἀγαθοῦ στρατηγοῦ μάλιστα, κρείττονα μὲν ὄντα βιάσασθαι τοὺς πολεμίους μάχεσθαι, λειπόμενον δὲ δυνάμει μὴ βιασθῆναι, τοῦτο ποιῶν Ἀγησίλαος ἀεὶ διεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνίκητον· Πομπήϊον δὲ Καῖσαρ, οὗ μὲν ἦν ἐλάττων, διέφυγε μὴ βλαβῆναι, καθὸ δὲ κρείττων ἦν, ἠνάγκασεν ἀγωνισάμενον τῷ πεζῷ περὶ πάντων σφαλῆναι, καὶ κύριος εὐθὺς ἦν χρημάτων καὶ ἀγορᾶς καὶ θαλάττης, ὑφ' ὧν διεπέπρακτ' ⟨ἂν⟩ ἄνευ μάχης ἐκείνοις προσόντων. Τὸ δ' ὑπὲρ τούτων ἀπολόγημα μέγιστόν ἐστιν ἔγκλημα στρατηγοῦ τηλικούτου. Νέον μὲν γὰρ ἄρχοντα θορύβοις καὶ καταβοήσεσιν εἰς μαλακίαν καὶ δειλίαν ἐπιταραχθέντα τῶν ἀσφαλεστάτων ἐκπεσεῖν λογισμῶν εἰκός ἐστι καὶ συγγνωστόν· Πομ-*

---

1 *τὸν VC*: *τῶν* cet. 2 *καὶ φήσας* (*ζήσας N*) libri praeter *M*, ubi *καὶ* expunx. rubr., et *C*, ubi *καὶ* om. 3 *μέντι L²V* 4 *προτίθεται* Rsk. 5 *τῶν ρωμαίων N τοῦ ρωμαίων Z* 6 ab *ἑπτὰ* denuo incip. noua m. *L* 11 *ψευδεῖς NZ* 13 *ἀπολιπὼν V*, Aldina: om. cet. 16 *τοῦτο N* 20 *ὄντα* Rsk.: *τὰ LHF τὸ* cet. 20—21 *λειπομένων N λιπόμενον G* 21 *δύναμιν Z* 23 *ἐλάττω L¹* 25 *ὑφ'* Coraes: *ἀφ'* libri 26 *διεπέπρακτ' ἂν* Rsk.: *διεπέπρακτο* libri *ἐκείνοις NV*: *ἐκείνης* cet. 27 *ἔγκλημα* om. *N* in spat. 28 *γὰρ* om. *NF* *-βοις καὶ* om. *N* in spat. 29 *ἐπιταράττοντα N*

πήϊον δὲ Μάγνον, οὗ Ῥωμαῖοι τὸ μὲν στρατόπεδον πατρίδα, σύγκλητον δὲ τὴν σκηνήν, ἀποστάτας δὲ καὶ προδότας τοὺς ἐν Ῥώμῃ πολιτευομένους καὶ στρατηγοῦντας καὶ ὑπατεύοντας ἐκάλουν, ἀρχόμενον δ' ὑπ' οὐδενὸς ἔγνωσαν, πάσας δ' αὐτοκράτορα στρατευσάμενον ἄριστα τὰς στρατείας, τίς ἂν ἀνάσχοιτο τοῖς Φαωνίου σκώμμασι καὶ Λομιτίου, καὶ ἵνα μὴ Ἀγαμέμνων λέγηται, παρ' ἐλάχιστον ἐκβιασθέντα τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθερίας ἀναρρῖψαι κίνδυνον; ὃς εἰ μόνον ἐσκόπει τὸ παρ' ἡμέραν ἄδοξον, ὤφειλεν ἀντιστὰς ἐν ἀρχῇ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ μὴ τὴν φυγὴν ἐκείνην ἀποφαίνων στρατήγημα Θεμιστόκλειον ὕστερον ἐν αἰσχρῷ τίθεσθαι τὴν ἐν Θετταλίᾳ πρὸ μάχης διατριβήν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε στάδιον αὐτοῖς καὶ θέατρον ἐναγωνίσασθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας ὁ θεὸς ἀπέδειξε τὸ Φαρσάλιον πεδίον, οὐδ' ὑπὸ κήρυκος ἐκαλεῖτο μάχεσθαι κατιὼν ἢ λιπεῖν ἑτέρῳ τὸν στέφανον, ἀλλὰ πολλὰ μὲν πεδία, μυρίας δὲ πόλεις καὶ γῆν ἄπλετον ἡ κατὰ θάλατταν εὐπορία παρέσχε βουλομένῳ μιμεῖσθαι Μάξιμον καὶ Μάριον καὶ Λεύκολλον καὶ αὐτὸν Ἀγησίλαον, ὃς οὐκ ἐλάττονας μὲν ἐν Σπάρτῃ θορύβους ὑπέμεινε βουλομένων Θηβαίοις ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, πολλὰς δ' ἐν Αἰγύπτῳ διαβολὰς καὶ κατηγορίας καὶ ὑπονοίας τοῦ βασιλέως ἤνεγκεν ἡσυχίαν ἄγειν κελεύων, χρησάμενος δὲ τοῖς ἀρίστοις ὡς ἐβούλετο λογισμοῖς, οὐ μόνον Αἰγυπτίους ἄκοντας ἔσωσεν, οὐδὲ τὴν Σπάρτην ἐν τοσούτῳ σεισμῷ μόνος ὀρθὴν ἀεὶ διεφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἔστησε κατὰ Θηβαίων ἐν τῇ πόλει, τὸ νικῆσαι παρασχὼν αὖθις ἐκ τοῦ τότε μὴ προαπολέσθαι βιασαμένους. Ὅθεν Ἀγησίλαος μὲν ὑπὸ τῶν βιασθέντων ὕστερον ἐπηνεῖτο σωθέντων, Πομπήϊος δὲ δι' ἄλλους ἁμαρτὼν αὐτούς, οἷς ἐπείσθη, κατηγόρους εἶχε. Καίτοι φασί τινες, ὡς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ Σκιπίωνος ἐξηπατήθη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν χρημάτων ὧν ἐκόμιζεν ἐξ Ἀσίας 664

---

1 τὸ μὲν] τὸ λοιπὸν *N* 5 ἂν *V*: om. cet. 7 παρ'] πρὸς *Z* 10 μὴ om. L^1 μὴν *Z* 16 μυριάδας *N* δὲ s. s. L^2M, om. *GFP* 17 ἄπλετον] πλείστην *L* 20 Θηβαίοις *V*: Θηβαίων cet. 21 καὶ ὑπονοίας *NZ*: ὑπ' ἀνοίας *GL* 24 ἔσωσεν om. *N* in spat. 25 ἀεὶ delendum? ἥτησε *N* 26 παρασχὸν *L* παραγαγὼν *N* ἐκ] εἰς(?) *N* ἐκ τοῦ τότε] ἐν τούτῳ *Z* 27 προσαπολέσθαι: corr. Solanus 28 ὕστερον — σωθέντων om. *Z* 29 αὐτοὺς Solanus: αὐτὸς libri 31 ὧν — p. 146, 2 χρημάτων om. *N*

βουλόμενον αὐτὸν νοσφίσασθαι καὶ ἀποκρύψαντα κατεπεῖξαι τὴν μάχην, ὡς οὐκέτι χρημάτων ὄντων. Ὃ κἂν ἀληθὲς ἦν, παθεῖν οὐκ ὤφειλεν ὁ στρατηγός, οὐδὲ ῥᾳδίως οὕτω παραλογισθεὶς ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν μεγίστων. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὕτως ἑκάτερον ἀποθεωροῦμεν.

V. Εἰς Αἴγυπτον δ' ὁ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔπλευσε φεύγων, ὁ δ' οὔτε καλῶς οὔτ' ἀναγκαίως ἐπὶ χρήμασιν, ὅπως ἔχῃ τοῖς Ἕλλησι πολεμεῖν ἀφ' ὧν τοῖς βαρβάροις ἐστρατήγησεν. Εἶθ' ἃ διὰ Πομπήϊον Αἰγυπτίοις ἐγκαλοῦμεν, ταῦτ' Αἰγύπτιοι κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου. Ὁ μὲν γὰρ ἠδικήθη πιστεύσας, ὁ δὲ πιστευθεὶς ἐγκατέλιπε καὶ μετέστη πρὸς τοὺς πολεμοῦντας οἷς ἔπλευσε συμμαχήσων.

---

3 οὐκ ὤφειλεν παθεῖν *L*

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

THIS BOOK IS DUE ON THE LAST DATE
STAMPED BELOW

AN INITIAL FINE OF 25 CENTS
WILL BE ASSESSED FOR FAILURE TO RETURN
THIS BOOK ON THE DATE DUE. THE PENALTY
WILL INCREASE TO 50 CENTS ON THE FOURTH
DAY AND TO $1.00 ON THE SEVENTH DAY
OVERDUE.

APR 18 1933

LD 21-50m-1,'3

YC 71390

Plutarchus
164758